

Hüseyin ÖZDEMİR

KIBRIS'TA 60 YIL

Sn. Rauf Denktaş:
"İyice göz gezdirdim. Bir kişinin açısından o günlerin yaşamı.
Kapsılacak bir kitap."

M. Akif Erdoğru
Ege Üniversitesi
a.erdogru@gmail.com

KIBRIS'TA 60 YIL

Hüseyin Özdemir

Şubat 1997

Kitabın adı : Kıbrıs'ta 60 Yıl
Yazarı : Hüseyin Özdemir
Kapak : Diztek - (0232) 441 30 72
Dizgi : Ezel - (0232) 441 65 88
Baskı : Manisa Ofset - (0232) 489 57 33

ISBN 975 - 8171 - 00 - 3

**© Bu kitabın tüm hakları VOLKAN YAYINCILIĞA aittir.
Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapıla-
maz, ve çoğaltılamaz.**

VOLKAN YAYINCILIK
Cumhuriyet Bulvarı No:38/8 Konak - İZMİR
Tel: (0232) 489 01 98 Faks: 482 09 99

NE DEDİLER?

Sn. Rauf Denктаş: "İyice göz gezdirdim. Bir kişinin açısından o günlerin yaşamı. Kapaşılacak bir kitap."

Halil Kara: "Bir çok kadın meseleleri çıkarılsın."

Kemal Yücel: "Önemli sayılabilecek konulara yer verilmiştir."

Cahit Çavuşoğlu: "Kıbrıslı'nın çevirdiğı bir film gibi."

Nevzat Yalçın: "Eğitim tarihimize kazandırılacak bir eser."

Özhan Aşılmaz: "Portakal köylerinde, işçi duruma düşen Türk kadınları hakkında izlenimleriniz yok mu?"

Dr. Hüsnü Feridun: "Konuştuğunuz gibi doğal yazmışsınız."

Cevdet Çağdaş: "Yazılarınızı okurken karşımda, hocam Özdemir Bey!"

Arif Tahsin: "Neden askeri ve sivil idare, 1972 senesinde, ilkokul öğretmenleri ile uğraştı? Perdenin arkasında dönenler ne idi?"

Bekir Azgın: "Hatalar var. Anılarınızdan çok yararlandım!"

Asst. Doç. Dr. Süreyya Beyzadeoğlu: "Kıbrıs halkının 60 yıllık yaşayışını anlatan anıların değerlendirilmesi gerekiyor."

Butik Gül Sezal: "Anılarınız yalın bir dille... Çok rahat okudum"

Doç. Dr. Ahmet Alp Sayar: "Etkili bir eser... Her Türkün istifade etmesi dileğiyle!"

Oğuz Kusetoğlu: "Bir solukta okudum."

İbrahim Davulcu: "Araştırmacılara ışık tutar."

Abdullah Alpay: "Olumlu ve olumsuz tablolar... Canlı olaylar... Akıcı, büyüleyici ve sürükleyici konular."

Gökçe Özyalçın: "Kıbrıslı hocaların deneyimlerinden faydalanmalı".

KIBRIS'TA 60 YIL

Hüseyin ÖZDEMİR

KÖYÜM NERGİSLİ

1918 senesinde Nergisli'de doğdum. Anam Hatice Keseli, Babam Hasan Baflı... Dedem Hasan Çavuş, Tumpaslardan, Tarsus bölgesinden, Türkiye'den getirilenlerden...

Arpalar yeşerirken, Nergisli'nin tarlaları nergis dolar; kasabalılar trenle köyüme gelir ve eğlenirdi, çocukluğumda... Fırın katmerleri, kaymak yağında kavrulmuş yumurtalar, börekler, kafesler, peksemeler şehirli misafirlere ikram edilirdi. Köylüler, sabahları trenle şehre giderler, ikindi zamanı köye dönerlerdi.

Nüfusu 300 idi... Yarısı Rumdu. Türklerle Rumlar arasında dostluk vardı. Konuşulanlar Atatürk-Venizelos idi. Dinleri, okulları, kahveleri, ibadet yerleri ayrı bölgelerde idi. Köyün orta yerinden geçen yolun doğusunda Rumlar batısında da Türkler yaşırdı. Birbirlerinin kahvelerine gidilmiyordu, diğer bütün karışık köylerde olduğu gibi.

Köyün Türkleri maldar, okumuş ve çalışkan idi. Türklerin yanında çalışan Rumlar vardı. Rumlar Türkçe konuşabilirdi. Dülgerlik hariç, diğer sanatlar Türklerin elinde idi. Köyün demircisi, kunduracısı, terzisi, değirmencisi vardı. Köyün kıraathanesinde, köyün büyükleri toplanır, gazete okur, tavla oynardı. Burada bir Öğrenci Okutma Derneği kurulmuştu. Bana da zaman zaman yardım yapardı.

Köyde efendiler; beyler ve ağalar vardı. İsimler mutlaka, ünvanlarla tanılırdı. Başka türlü anlaşılmazdı. Örneğin;

"Derviş Efendi (Muhtar, bakkal, zengin), Hakkı Efendi (kadı, imam, zengin), Tahir Efendi (imam, zengin), Dedezade Asım Bey (Tüccar, çok zengin, çiftlik sahibi), Şükrü Bey (Tahsildar), Naci

Bey (köy bekçisi, atlı), Galip Bey (öğretmen), Hasan Ağa (zengin), Mesut Ağa (Zengin). Diğer ünvanlar: demirci Fadıl Bey, terzi Mustafa, kahveci Hasan, Mahmut Dayı, Ziya Dayı...

Kahveci Cahit yenilikleri köye ilk getiren idi. Diğer köylerde yokken, Nurettin Selçuk'un, Safiye Ayla'nın plakları, en modern gramofonlar onun kahvehanesinde vardı.

Akşam üzeri oldu mu gramofonu dışarıya, meydanlığa çıkarır, halka halinde oturan köylülere sormadan kahvelerini getirir, buz kalıpları ile soğuttuğu suları, sıra ile, bir kaç defa, dağıtır, plaklarını çalmaya başlardı.

Bayramları camide tokalaştıktan sonra, köyün gençleri müsabakalar yapardı. Bisiklet yarışları, güreş bunlar arasında idi.

Köyün dışında, Bizanslılar tarafından inşa edilen tarihi bir kilise vardır. Burada, Rumlar senede bir defa dua ederler ve panayır kurarlardı. Satıcılar genellikle Türkler idi. Muhallebi tabak tabak satılırdı.

Kilisenin yanındaki mağaralarda, biz çocuklar antika bardaklar bulurduk. Tarih konularında küçük öğrencilere okutulacak, gözlem yaptırılacak, köy konuları vardır. Sökülmüş tren raylarının yerleri, tren istasyonunun su deposu, kapatılmış eski su kuyuları, sokak çeşmeleri, köy dışına atılmış fenerler, tarihe karışmış ziraat aletleri, eskiden kerpiç yapılan bir gölek, kullanılmayan harmanlar, ahırlar, öğrencilerin merakla öğrenecekleri konulardır. Her köyde, bunlar vardır. Bu araçlarla, öğrencilerin gözlerinin açılması, kafalarının çalıştırılması gerekmektedir.

AYASOFYA SELİMİYE İLKOKULU (1925-30)

İlkokulu Lefkoşa'da okudum. Muallimi evveli (Başöğretmen) Asım Bey... 4 öğretmen daha var. İlkokullar 5 sınıflı... Asım Bey'in nar çirpisi avuçları patlatır... Hele kışta... Birisi sınıfta suç işlerse sıra dayacağı var... Diğer öğretmenlerin döğmesi yasak... Rahatsızlık edenler dışarıya atılır, teneffüste Başöğretmene götürülür, nar çirpisi yedirilir...

1928 senesinde 3. sınıfta iken Latince harfleri uygulanmaya başlandı. Ben hala arap harfleriyle yazabilmekteyim. Çünkü lisedeki notlarımı kısa yoldan, Osmanlıca yazmaktaydım. Arapça'da Mehmet, Muhammed aynı yazılmaktadır. Bu nedenle, yabancı tarih kitaplarında Fatih Mehmed'in adı Muhammet olarak geçmektedir.

YENİ HARFLERE NASIL GEÇİLDİ

1990 senesinde 90 yaşında olan emekli öğretmen Saffet hoca şöyle diyor:

"- 1928 senesinde, başmüfettiş İbrahim Hakkı Bey, İngiliz'den gizli olarak bana ve bazı öğretmenlere, emir vererek, hemen latin harfleri ile öğretim yapmamızı istedi. İngiliz idaresinde, Atatürk devrimlerine geçişimize çok sevindik.

Ertesi sene böyle bir emir, bir sirküler ile hemen uygulandı. Akşam okulları açıldı... Yaşlı ninelere kadar çoğu insan yeni harflerle okuma yazmaya başladı. Öğretmenler, bu işi canı gönülden yaptılar. Ayrıca, maaş iki buçuk lira iken 1930 senesinde, maarifimiz tamamıyla İngilizce geçince, maaşımız ayda üç buçuk lira oldu. Ayrıca imametlik parası olarak her öğretmene ayda bir Kıbrıs lirası verilirdi. İmametlik mecburi idi ve tayin-namede yazılı idi. Kavanin Meclisi (parlamento) seçimlerinde, Sir Münire kaybettiren de İbrahim Beydir. Biz öğretmenleri gizli olarak, bu hususta seferber etmişti. Necati Beyi kazandırdık.

Atatürk devrimlerinin uygulamasında öğretmenlerimizin rolü büyüktür. Çarşaf, sarık atıldı. Fes kalmadı. Dizlik yerini pantolona verdi. Kıbrıs Türkü, öğretmenlerinin gayretiyle daima ileriye atıldı. Rumlardan geri kalmamaya çaba sarfetti. İlkokuldan birincilikle mezun oldum. Aferinler kırmızı, imtiyazlı yeşil belgel-erde yazılı idi. Çok aferin ve çok imtiyaz aldım.

1920'LERDE LEFKOŞA

Bayram yerimiz, İlk Sarayönü, sonra Girne Kapısı meydanlığı, Dülger Ahmet Efendi'nin cıncırdakları, tahta uçakları, hisar üzerine kurduğu teleferiği... Bunlara binmek için can atardık. Bayram yerinde bekliyen atlı karutsalar (fayton) biz çocuklara dolmuş düzenlerdi. Büyük adam olmak için karutsalara, uçaklara, teleferiğe biner ve göklere çıkardık.

Girne kapısının iki tarafındaki geçitler henüz açılmamıştı. Kapının içinden geçen ve damlarında eşya taşıyan 18 kişilik otobüsler vardı. Girne Kapısının dışında, her Cuma, hayvan pazarı düzenlenirdi. şimdi Mücahitler parkı olan bu yer, o zaman, Hayvan Pazarı olarak biliniyordu. Köylüler öküz, eşek ve koyunlarını buraya yaya olarak getirir; cambazların yardımcıları ile satarlardı. Kasaplar köylere gitmez; burdan ihtiyaçlarını karşılardı. Girne kapısı üzerindeki, hisarlarda ip yapılırdı. Kovalar içerisinde keten sapsarı günlerce bekletilir, tırmıklardan geçirilerek liflere

ayrılır, 40 metre kadar uzaklıktaki bir çember ile bükülürdü. İplik Türklerin elinde idi.

Hisarın diğer tarafında, Türklere karşı kullanılan Venedik (İngiliz) topları vardı. Bunların üzerinde oynardık. Bir küçük kahvan topu da oradaki bir odacıkta muhafaza edilirdi. Ramazanda bu hayvan topu dışarıya çıkarılır; Ayasofya minarelerinden gösterilecek olan Türk bayrağını beklerdi. Biz çocuklar bayrağın gösterilmesini akşam üzeri dört gözle beklerdik. Gösterilirkenden bağırır ve topu attırırdık! Böylece iftar başlardı. Okullarımızda Türk bayrağı yasaktı. Din ile ilgili olduğu için yalnız Ayasofya minaresinde, Cuma günleri bayrağımız dalgalanırdı. Okullar perşembe öğleden sohraları ve cumaları tatildi. Pazarları okul vardı.

Lefkoşa'da yalnız biri erkek biri kız öğrenciler için tam teşkilatlı iki ilkokul vardı. İkisinde toplam öğrenci sayısı 300'ü geçmezdi. Buna göre Lefkoşa Türk nüfusu 300 x 10 - 3000 olabiliyordu. Lefkoşa'nın çevresindeki Kaymaklı, Ortaköy ve Hamitköy okulları 1-2 öğretmenli idi. Köylerden işbulma amacıyla, daha sonraları bu köylere yerleşim başlamıştır.

Girne Kapısının yanında büyük bir mezarlık!... Korkunç bir yer!... Kapısında bekleyen mezar kazıcıları!... Minarelerden yükselen selâlar!.. Mezarlığın yanından geçen ve tren istasyonuna yolcu taşıyan karutsalar...

Tren istasyonuna cumaları gider, lokomotif, yolcuları seyrederdik... Kral Hüseyin'i görmüştüm... Kral Faruk da gelmişti... Kendisini ziyaret eden imamlarımıza birer altın lira vermişti...

O zaman da imamlar fakirdi... Böyle olunca aydın kesimi aydınlatabazdı. 1905 senesinde İngiliz Hanfeld şirketi tarafından tamamlanan Mağusa-Lefkoşa-Güzelyurt-Çamlıköy arasındaki hatlarda tren, yolcu, yük ve Arap memleketlerinden gelen turistleri, Mağusa'dan Trodos dağlarına taşırdı. Lokomotifin Türk ve Rumlar tarafından ilkin taşındığı söylenmekte idi. Niçin? Erkekler kasabalara gidecekler! Gözler açılacak! Ağalar zarar edecek! Çoğunun menfaatine dokunacak!

Lefkoşa'nın hisarlar dışında yerleşim yoktu... Çağlayan, Köşklüçiftlik bölgesine kokudan girilemiyordu... Derenin yanında dericilerin kuyuları vardı. Bu kuyulara köpek dışkıları dökülerek deriler işlenirdi. Portakal kabukları toplanarak ocaklarda yakılırdı.

Köpek çiçekleri ovalardan, kırlardan toplanarak çuvallar dolusu dış memlekete gönderilirdi. Avrupa, bu çiçeklerden ilaç, sabun, şampuan yapardı.

Girne Kapısındaki Mevlevi Tekkesinde Dervişler dönerdi. İngiliz Vali ve İngilizler içerden, biz dışardan pencereden, müzik eşliğinde dönen Dervişleri seyrederdik. Mevleviliği Kıbrıs'a getiren Kıbrıs Fatihleri Lala Mustafa Paşa gibilerdir. Mevleviliğin kökünde, tasavvuf ve sofizm yatmaktadır. Bize, İran'dan, Hint'ten, Mısır'dan ve Yunan'dan gelmedir. Sofizm, Sofiya, Ayasofya, Sofu, softa, tasavvuf, mütesavvıf kelimeleri aynı ailedendir. Ruhun ebedi olduğuna inanılmaktadır. Şöyle ki; Hindistan'da Brahma ve Buda ebedi bir tanrıdır! Ruh insandan insana geçmektedir. Mısırdaki ruhlar, insandan ayrılınca tekrar insana veya hayvana dönüşmektedir! Ehramların önündeki Sfenks tanrısının vücudu hayvan, başı insandır. Sfenks, kendi yarattığı güneşi sabah sabah seyretmektedir.

Pitagoras'a göre, matematik ve sanat yücedir ve bunlar sayesinde insan ve doğa yükselmektedir. Onun eşek davası, geometriye geçmiştir; dik üçgende hipotenüs üzerine çizilen kare, diğer iki kenar üzerine çizilen iki karenin toplam alanına eşittir. Bu çizim, eşeğe benzemektedir. Yahudiler ruhun insandan ayrılmasıyla tekrar aslına yani tanrıya vardığına inanmaktadırlar.

İslam sofilerine gelince:

Allah kendi güzelliğini görmek için "Ol" dedi ve aynaya benzeyen dünyayı yarattı. Allah böylece kendi güzelliğini seyretmektedir. İnsan öldükten sonra, ruh, tekrar insan olarak doğacaktır. Fakat toprak bitki, hayvan ve insan olarak devrettikten sonra... 4 Mukaddes kitabımızda adı geçen peygamberlerimiz için sofizm şöyle diyor:

İsmail göründüm bir zaman ey can!
İshak, Yakup, Yusuf oldum bir zaman,
Eyyüp geldim çok çağırdım elaman,
Kurt yedi vücudum, kan yaş idim ben.

(Not: Agâh Sırrı Levent'in Divan Edebiyatından alınmıştır)

Tasavvuf dili Türkçe olduğundan tutunmuştu. Müsikisi ve raksı çekici idi. Neyi, yanık sesiyle büyüleyici, sanat ruh temizleyici idi. Sanat tatlı, sanat kazançlı ve her şeydi. Hüdai Dedeye göre:

Ey dil İstersen kamil ola noksanın,
Sikkesi altına gir Hazreti Mevlananın.

(Kamil=olgunlaşma... noksanın = eksikliğinin... sikke= şeyhin tekkesi... tekke=tekke)

O zamanki oyuncaklarımız uçurgan, renkli renkli bilyeler, anahtar veya şemsiye demirinden yaptığımız silahlar, çember...

Öğretmenlere Ziraat Kursları:

İdadi denilen 5 sınıflı Lişeyi bitirenler öğretmen olur veya Türkiye'ye büyük adam olmaya giderdi. 1931 senesinde, bir çok köylerden 40 kadar öğretmene Lefkoşa'da bir senelik ziraat kursları düzenlenmişti.

Amaç: öğretmenlerin arıcılık, meyvecilik, hayvancılık konularında bilgilendirilmeleri; bu öğretmenler sayesinde okullarda bahçeciliğin, arıcılığın, ipekçiliğin, fidancılığın başlatılması, köylüye rehberlik ve uygulatılması... Okulumdan bir öğretmen, bir senelik ziraat kurslarına aranmıştı.

Konferanslarda uzman İngiliz, Rum ve Türk konferansçılar... İlkokullara Rüştî okullarının ilk iki sınıfı eklenerek, isteyen öğretmen 7 sınıfı okutabilecekti!

LEFKOŞA HAYDARPAŞA RÜŞTİYESİ (1930-33)

Gönendere, Malya, Köfünye v.b. gibi büyük köy ve kasabalarımızda 3 sınıflı rüştiler vardı. Rüştiler bir dereceye kadar ortaokul gibi idi. Öğrenciler yakın köylerden hayvanla bu rüştiyelere gider veya bir akrabasının yanında kalırdı. Rüştî eğitimimi Lefkoşa Haydarpaşa okulunda yaptım.

Ayda 10 şiline bir ekmekçinin evinde kaldım. Ekmekçinin ekmeklerini dağıtan bir ermeni idi. Bu işi hayvanla günde 2-3 sefer yapardı. Köfünler beyaz ekmeklerle dolu idi. Ekmeğin okkası bir buçuk kuruş... Arpa da öyle.

Ermeniler Kıbrıs'ta koloni kurmuşlar ve ticaretin bir kısmını ellerine geçirmişlerdi. Atlı Ermeni bezirganlar, Lefkoşa sokaklarında dolaşır, veresiye verdiklerinden, tutunmuşlardı. Ermeni, yalnız Ermeniden alış-veriş eder; Türkler ise Ermeniden ve Rumdan... Lefkoşa sokaklarında Ermeni dilenciye rastlanmadığı söylenmekte idi. Lefkoşa'da ve Larnaka'da okulları vardı. İngiliz arabalarının ve Riley bisikletlerinin acentalığı Ermenilerde idi. İslim onarıcılığı, bezirganlıkla işe başlayan Ermeniler zengin olmuşlardı.

Lefkoşa'ya develerle ve yeni otobüslerle gelinirdi. Vasıtalar Ayasofya Camii yanındaki handa... Sabah gelirler, akşama giderlerdi. Gönendereli Çorba, Lefkonuklu Takkuşi, Karpaslı Emino

Mesarya köylerinden yolcu ve koyunları otobüsleri ile Lefkoşa'ya taşırdı. Ücret 2 şilin... Hanın hanay odaları, aylık kira ile... Her odada mutfak, misafir ve yataklar... Kahvesinde Karagöz oynatılırdı. Müşteriler Türk...! Hancının metresi, devecilere saman, hindicilere buğday satar; otobüslerden para toplardı.

Türk ve Rumların yaşamları, genellikle iyi değildi. Lefkoşa'nın 12 yerinde genelev vardı. Türk mahallelerindekiilerin müşterileri genellikle Rum, Rum tarafındakiler ise daha ziyade Türk... Rum tarafındakilerde Belediyenin dispanseri vardı. İsteyen buraya gider bedava şiringa yaptırırdı. Frengi ve bel-soğukluğu korkusuyla.

Parasızlık nedeniyle Türkler kızlarını müslüman Araplara başlık parasıyla satardı; Arabın 4 karı alması, beyaz Türk kızlarını seçmesi Kıbrıs'taki nüfusumuzu azaltıyordu. Lübnan ve Mısır'dan gelen Araplar, kızın güzelliğine göre 100 Kıbrıs lirasına kadar para öder, kızı alıp götürürdü. Bu iş, 1930-45 seneleri arasında devam etti. İşsizlikten, kuraklıktan dolayı Türkiye'ye göç eden Kıbrıs Türkleri Karpası boşaltıyordu.

Rüşti okulumuzun Müdürü Salahaddin Bey... Öğretmenlerden Baydar Tevfik, Sıtkı, Zeki ve Cevdet Beyler... Müdür matematik dersinde orantı, faiz gibi konuları öğretirdi. Sıtkı Bey coğrafya kitabını, okuma dersi imiş gibi, okuturdu. Baytar Tevfik'in okuttuğu laboratuvar dersinin laboratuvarla ilgisi yoktu! Cevdet beyin okuttuğu müzik dersinin ise ses, şarkı ile ilgisi yoktu. Yalnız notaların değerlerini matematikle öğretirdi. Zeki Bey din derslerinde şöyle diyordu:

- "Devenizi önce sağlam bir kazığa bağlayacaksınız... Ondan sonra Allaha tevekkül edeceksiniz!

- Hristiyanların küvette yıkanması temizlik değildir. Zira, kışından çıkan ağzına girmektedir!"

Okulda beden eğitimi, şarkı, oyun yoktu. Teneffüslerde biz de öğretmenler gibi gezinirdik. Resmi elbise yoktu. Öğrenciler kazmir kumaştan yelekli elbise giyerlerdi. Zincirli saatları olanlarımız vardı.

En çok korktuğumuz çarşamba son saate kalma... Suç işleyenler, bu saatte Müdür ve öğretmenlerden oluşan hakimler huzurunda muhakemeye tabi!... Suçlu görülenler bir ayak uzunluğundaki kalın deri ile avuçlara dayak yerdı. Kaç defa vurulduğu ceza defterine işlenirdi! Ahlak notundan kırık alanlar vardı. Müdür Salahattin bey birinci dersin sonunda, teneffüste, okula azametle gelirdi. Okulun kapısında öğrenciler sıralı vaziyette onu

selamlardı. O ise selam vermeden öğrencilerin arasından büyük bir ciddiyetle geçer, müdür odasına giderdi. Öğretmenler ondan korkardı. Büyüklüğü, ciddiyeti, müdürlüğü Kıbrıs'ın her tarafında öğülürdü. Akşamcı idi... Londra'ya çalışmaya giden oğlundan, muntazam para yardımı aldığı söylenirdi.

Müfettiş geldiğinde cebinden mukavva kaplı mendile sarılı küçük bir defter çıkarır, mezun olacakların isimlerini kaydeder, bu öğrencilere İngiliz Maarif Müdürünün imzasıyla sertifika gönderilirdi. Salahaddin Bey, biz mezunlarına, karne ve mükafatlarımızı verdi. Ben sınıf birincisi olarak bir fotoğraf makinesi ve bir saat kazandım.

LEFKOŞA TÜRK LİSESİ: (1933-38)

Kıbrıs'ın biricik erkek lisesi... Ben de buraya alınabilecek miyim? Politikada önemli rol oynayan Lise öğrencilerine katılabilecek miyim? Her sene Kıbrıs'ın her tarafından gelenler arasından seçilecek 50 öğrenci arasında bulunacak mıydım? Kazananların listesi asıldı... Burslu kazandım! Yurt ve duhuliye-den muaf tutuldum!... Ayda 10 şilin yemek ve yarım şilin yıkanma parası ödeyeceğim. Öğretmenlerden Necdet Arap, ilkokul kadrosunda olduğu halde matematikte ve İngilizcede mükemmeldi Hoca Salih Efendi cübbe ve sarığıyla modern fikirli Türkçe'de ve din derslerinde süper... Arapça ve farsî lugatları, divan şiirinden alınan şiirleri nükteli nükteli anlatırdı, öğrencileri heyecanlandırırdı. Kendisine sordum:

- "Efendim! Ben niye futbolda bile heyecanlanmıyorum?"

- "Sende eşek derisi mi var?" diye yanıtlamıştı! İmametliği halk tarafından beğenilirdi. Çünkü, vaazları hep akla yakındı. Necat Bey Rumca öğretmenimizdi. Baftan gelen ve iyi Rumca bilen öğrencilerle Rumca konuşmaktan zevk alırdı. Kendisinin yazdığı iki kitabın biri Rumca, ötekisi İngilizce tercümesi... Ben ezberlerdim. Rumca konuşamazdım. Çalışkanlığım nedeniyle, Baflı öğrenciler gibi 10 numarayı alırdım. Ezberimden:

Kalliorgon du kiposmu, spiro do horafyo gezendrommu = I cultivate my garden and plant my fields and tress = Bahçemi tımar eder, tarla ve ağaçlarımı ekerim.

Niçin Rumca okutuluyordu? İngilizce, Türkçe ve Rumca resmi lisanlardı. Dairelerdeki müracaat sahipleri Türk ve Rumlardı. Memur olanlar Türkçe ve Rumca hükümet imtihanlarını geçmeliydi. Bu iki toplumdaki gelen dilekçelere yanıt vermeli idi.

Beden eğitimi Hocası Yusuf Kaptan... Bir sene önce Liseden mezun... Aylığı 5 Kıbrıs lirası. Her sınıfta haftada bir saat jimnastik yaptırırdı; bir hafta sızısını çekerdik. Lefkoşa'nın biricik spor kulübünün hem oyuncusu hem antrenörü idi. Benim sınıfımda olup ta Türk Spor Kulübünde oynayan 5 öğrenci vardı. Derviş Arap, Hacı Buba Ertuğrul Denктаş, Hirsofulu Selçuk, Raşit Birinci takımında...

Haftada 8 saat İngilizce okunurdu. Öğretmenleri St. George, Cemal Müftüzade ve Fikret Ozan. St. George, daha önce Esat Zaim, Müftüzade Cemal, Abbas, Baha, Fikret Ozan, Cahit Zeki adlarında 5 öğrencinin bütün derslerini İngilizce yapmış; onları Londra matriculation imtihanlarına sokmuş; dairelerde Rumlara karşı kuvvetli rakipler halinde getirmiştir. Lisemizin sene sonu spor müsabakaları, tiyatroları, Ermeni ve Amerikan okullarının futbol takımları ile karşılaşmaları birer hadise idi. Voleybol takımı çok kuvvetli idi. Biricik kız lisemizin (Viktoria Lisesi) okulumuza yakınlığı nedeniyle, kız öğrencilerin arkalarında dolaşırdık!

Arkadaşlarımla bu okuldan sevgilileri vardı. Bu iki liseyi idare eden Evkaf Dairesi... Maaşlar Evkaftan ödenirdi. Ayda 10 Kıbrıs Lirası... Evkaf İngiliz İdaresinde idi. İrfan ve Sir Münir sırasıyla Evkaf Murahhaslığı (yetkili) yapmıştır. İrfan Beyin ölümünde cenazeyi bando izledi... Halkın ağlaması için para dağıtıldı. Biz öğrencilere simit helvası yedirildi. İrfan Beyin İngilizden korkmadığı, İngiliz idarecilerin kışlarına bastonuyla vurduğu söylenmekte idi. Liselerimizin bina, maaş, tamirat, burs gibi konularını İngiliz Maarif Müdürü ve Evkaf Murahhası idare ederdi. Çoğu zenginlerimiz Evkafa ve liselerimize mal bağışlardı. Okulun duvarlarına, bu gibilerin resimleri asılırdı. Evkafın tarlaları, bahçeleri, sosyal konutları, Türke, Ruma kiralık dükkanları çoktu. Samanbahçede inşa edilen yüzlerce ev kiralıktı. Ayda 10 şiline... Bugünkü kira ayda 10 Kıbrıs Lirası... Yine de ucuz. Evkafın mezarlıkları bedava olarak okul inşası için verilirdi. Lefkoşa'daki iki lise, kültür merkezi, elçilik yine Evkafımız tarafından inşa edilmiştir. Kıbrıs Müftülüğü, kaza merkezlerindeki şeri mahkemeleri (nikah, boşanma, miras) Evkafın idaresinde idi.

Liseye ilk girdiğimde, Müdür İsmail Hikmet Bey idi. Türkiye'den getirtilmişti; şair ve edebiyatçı idi... Kıbrıs Türklerinin gereksinmelerini hesaplayan Hikmet Bey, lisemizde kunduracılık, tenekecilik, ciltçilik, motor gibi atölyeler kurdurmuştur. Cilt bölümünün hocası bir Rumdu... Ciltçiliği Rumdan öğrendim.

Hikmet Bey aleyhinde, hernasılsa, dedikodular üretildi. -"Bizi yalnız İngiliz müdürler idare edebilir" propagandaları yayıldı. Hikmet Bey iki sene içerisinde adayı terkederek Afganistan'da görev aldı. Türk okullarımızdaki kıraat (okuma) kitapları, Türk Maarifince, İsmail Hikmet Bey'e hazırlanmıştı. Konuları Gutenberg, Edison gibi tarihi vb. konularda idi.

İNGİLİZ MÜDÜR HAROLD WOOD

Kendisi iyi, Ermeni karısı öğretmenler arasına nifak sokardı. Atatürk düşmanı idiler... İlk yaptıkları iş, bütün öğrencilere resmi kıyafettir denerek yeşil ceket ve şapka giydirmek! Yeşil ceket nefret uyandırmıştı! Öğrencilerin milliyetçi ve Atatürkçü olmalarını önlemek için yeşil ceketlerle camiye gitmelerini zorlardı. Bu tutumları daha ziyade tepki yaratmıştı! Yasaklanan milli günlerden Cumhuriyet Bayramı'nda, bütün öğrenciler okuldan kaçmışlardı. 3 öğrenci, bu nedenle, tart...

Lise öğretmenlerimizden bahsetmeliyim... Hepsi iyi insandılar... İki öğretmen Ankara Üniversitesi yeni mezunlarından... Ötekiler kendi kendilerini yetiştirmiş bilgin...

Müdür Muavini Remzi beyden başlıyorum... Eczacıktan gelme... Ağzından kötü söz çıkmaz. Gözlerinden çok zeki olduğu belli... Tahtaya kimya formüllerini yazarken bile, gözlüklerinin arkasından öğrencileri izler... Bir dersinde, madenlerin üzerine asit döküldüğünde, pis kokulu müvellidülma (Hidrojen) çıktığını söyler ve bunu 5-6 örnekle tahtada gösterir.

Fizik öğretmeni Ali Nazima Bey, mükemmel İngilizcesi ile İngilizce fizik ve coğrafya kitaplarından hazırlanarak ders verirdi. Fizik Laboratuvarı zengindi. Kıbrıslı olup Padişah Vahdettin'in gemi kaptanlarındandı. Yüz elliliklerden olup Türkiye'ye giremezdi.

İmtihanalarda Ali Nazimanın asistanı idim... Fizik aletlerini deneylerden sonra düzenlerdim. Sınıf arkadaşım Ertuğrul Denктаş bana dedi ki:

- "İmtihana en son gireceğim... Bana sözlü soruyu sorarken araçları devir! Eksileri artı yapacağım!"

Plan gerçekleşti... Ertuğrul en sonunda imtihana girdi...

Ali Nazima:

"Söyle bakalım! Hidrolik kanunlarını" dedi.

Büyük bir ses duyuldu... Pat! Pat! Gürrr! Ali Nazima efendinin canı gibi sevdiği hassas teraziler, kavanozdaki altın varak

(yaprak) yerlerde! Hoca koşup toplamaya çalışırken eksiler artı oldu.

Türkiye'de af çıktı. Ali Nazima bizi bırakıp Türkiye'ye gitti. Filozof Rıza Tevfik, sığındığı Mısırdan gelip bir hafta kadar Ali Nazima'nın misafiri olmuştu. Eski harflerle bastırıldığı Serab-ı Ömrüm şiir kitabından, yüzlerce satıp parasını ona vermiştim. O da yüzelliliklerden idi... Lisemizde bize konferans vermişti, anılan Filozof.

Tarih ve edebiyat hocamız Mithat Bey bir başka idi... Kendisi İngiliz valinin tercümanı idi... İngilizcede birincidir, diye bilinirdi. Esas mesleği öğretmenlik değildi. Tarih ve edebiyatı anlatarak öğretir, kısa notlar yazdırırdı. Harita, diagram, karatahta gibi araçlar kullanmazdı.

Rumlar, onu tarihte otorite olarak biliyordu. Rumca gazete-lerde Rumların menşei (Rum=Roma) tartışılıyordu. Onun derslerinden anımsadıklarım şunlardır:

"Kur'anı 3 bölüme ayırabiliriz... Tarihi olaylar, kanunlar ve dualar... Meryem, Yusuf Neccardan gebe kaldı. Papaslar onu korudu. Hristiyanların iddia ettiği gibi Hz. İsa, Allahın oğlu değildir. (NOT: Almanya'nın Stern dergisi 1992 senesinde ayısını yazdı)

Padişah, askeri teftiş için Yunanistan'a gitti... Orada asker fes giyerdi ve çok güzel görünürdü. Bir emirle, Yunanistan'da gördüğü, fes ve çarşafı Türkiye'ye yaydı... Dikkat ediniz, bugün bile efzunlar fes giymekte, Hristiyan kadın papaslar çarşaf giymektedir.

Rus elçisi savaş ilan etmek için Padişaha geldi... Padişah ona şu gösteriyi düzenledi:

Yüzlerce Türk askerini minareden gönüllü atlatarak şehit etti. Ve elçiye:

-"Askerlerimizden binlercesini daha minareden atlatayım, şehit edeyim mi? Bütün askerlerimiz fedaidirler!"

Böylece savaş çıkmadı!... Askerlerden özel bir time gizlice esrar içtirilir, cennette imişler gibi onlara her türlü eğlenceli bir yaşam sağlanırdı. Asker, bir an önce şehit olup bu tatlı yaşama kavuşmak isterdi.

Bir savaşta (Çaldıran), Padişah ay ile yıldızın iç içe girdiğini gördü. Ertesi gün savaşın kazanılacağını anladı. Kazanınca bayrağa ay ile yıldız eklendi."

Mithat bey lisemize, kanarya rengine araba ile gelirdi. Zenci şoförü vardı. Lefkoşa'da hiçbir öğretmen veya Türkün arabası yoktu!... St. George bile liseye karutsa ile gelirdi. Mithat Beyin eşi Ulviye Hanım; zarif, ince belli, uzun boylu Türkiyeli bir şair ve edebiyatçı idi. O zamanlarda Türkiyeli bir hanımla evlenmek çok lüks sayılırdı. Kıbrıs'ta sayıları üçtü... Rum ve İngiliz gazeteleri Ulviye hanımın kadın hakları hakkındaki yazılarını basarlar, onu örnek gösterirlerdi.

Lisemize üniversiteli öğretmen yetiştirmek için, Evkafın burslu okuttuğu Reşat Ebeoğlu ve Halil Fikret Alasya öğretime başlamışlardı. Reşat Bey'in Kıbrıs Türk Eğitimine olan hizmetleri bilinmektedir. Bize arziyat (astronomi) ve nebatat (bitki) dersleri verir; renkli tebeşirlerle dersleri çok anlatırdı. Okulun çevresinde yetiştirdiği çiçekler sökülünce benden şüphelenmiş; Mr. Wood'la bana fena gözlerle bakmaya başlamıştı. Durumu iyi bilen Ertuğrul Denктаş ile Mr. Wood'un evine gittik. Ertuğrul dedi ki:

- "Ayasofya Cami'nin müezzininin genç ve güzel karısı kaçtı!"

Öğretmenin dostu oldu! Çiçekleri çalan öteki dostudur!"

Madam, benden özür diledi. Wood af etti. Öğretmenin dost edinmesine sevindi. (İngiliz aklı).

Dil-tarihten mezun yeni tarih öğretmenimiz Halil Fikret Alasya, konularına vakıf, çalışkan, kürsüde oturarak ders anlatırdı... Harita, diagram, slide, film yoktu... Milliyetçi ve Atatürkçü olması nedeniyle İngiliz Müdürün, özellikle eşi Madam'ın hoşlanmadığı bir öğretmendi. Alasya'nın eşi Türkiye'li idi ve o da Viktorya Kız Lisemizde öğretmen olmuştu. Karı nereli sen orali... İkisi de adadan ayrılıp Türkiye'de görev aldı. Genel Kurmayda mütercim olan F. Alasya'yı Genel Kurmayda ziyaret etmiştim.

Dr. Nuri Bey, Lefkoşa okullarının doktoru olduğu gibi, Lisemizin hayvanat dersi öğretmeni idi. Onun da anlatma meto- dundan başka metodu yoktu. Lise öğretmenlerine rehberlik eden organizatör, müfettiş gibi elemanlar bulunmadığından öğretim pek başarılı olamıyordu. Soru sorma tekniği, münakaşa, fikir alıp verme, resim, uygulama, gözlem, inceleme gibi yönlendirmeleri yoktu.

Onun şu imtihan tekniğine bir bakalım:

İmtihandan önce şöyle derdi:

- "Kopya ederken yakalarsam sıfırı basarım. Yakalayamazsam kağıdınızda ne varsa, notu alırsınız."

Karatahtaya 3 soru yazmadan önce, gelişigüzel, gördüğü 3 öğrenciye hangi konuların tahtaya yazılmasını istediklerini sorardı. Öğrenciler ise çok önceden bu soruların kopyasını hazırlardı. Dr. Nuri Bey sorarkenden:

- Kalp,
- Kan-
- Kurbağalar...

İmtihana girmeden sorular hazır... Kopyeler hazır... Nuri Bey kürsüde gözcü... Bir defasında, imtihan başlıyalı henüz 10 dakika olmamıştı ki Müdür muavini Remzi Bey kontrole geldi! Bütün öğrenciler ayağa kalkarak imtihan kağıtlarını kürsüye koydu; yakalanmaya fırsat vermediler! O da bu duruma ses çıkarmadı.

Dr. Nuri Beyin derslerinden anımsadıklarım şunlardır:

-"Çiftleşirken zavallı dişi kurbağa, 40 gün 40 gece erkeği sırtında taşımaktadır.

Önce kadın getirirse, çocuk kızdır, erkek getirirse erkek!"

Köyümdeki Durali'nin karısı şöyle derdi:

"Üzerime erkek değerkenden bitiririm". Onun yarım düzine kadar kızı vardı. Erkek çocuğu yoktu! Bir köy okulundaki 40 öğrenciden 30'u kızdı... Bir diğerinde 40 öğrencinin 30'u erkekti. (Besin?) İngiltere'de nüfusun çoğu kız, Mısır'ın ise erkek! (Coğrafya)

Lise son sınıfta dindersi hocamız Kıbrıs Müftüsü. Yakışıklı, cübbeli, sarıklı, latin harfleri ile okuma yazma bilmezdi. İmtihanda oturduğu kürsü yanına bir öğrencinin gelmesini isterdi. Vereceği notları, rakamları ona yazdırırdı. Bu durumda, biz öğrencilere baş edilir mi idi? Öğrencinin arkasındaki kağıtçıklarda yanıtlar hazır! Kırık not alan öğrenci itiraz eder ve, "Ben Gavur muyum ki!" deyince notu düzeltilirdi. Aşağıdaki öyküm durumu, zamanı, Kıbrıs'ı bir dereceye kadar anlatmaktadır:

Bir dersinde Müftü hülleyi ve evlenecek kızla erkeğin evsafını (nitelik) anlatmıştı ve demişti ki:

"Adam, karısını mahkemeye gitmeden, 'Benden boş olsun' demekle iki defa boşayabilir. Aynı kadınla 3. defa evlenmek isterse nikah kıyamaz, hüllesiz. Meğer ki ceza olarak, kadının bir başka erkekle nikahtan sonra bir yatakta yatması ve eski kocanın yatağın altında bütün geceyi geçirmesi tahakkuk (gerçekleştirmek) etsin! İkinci adam aynı kadını boşarsa, eski kocasına nikahla varabilir.

Evlenecek kızla erkeğin evsafına gelince: Kişiden biri yağlıca (zengin) olsun ki öteki sebeplensin! İkisinin yaşları arasında fazla fark olmasın ki geçim ahenkli olsun. Aksi halde, geçimleri, çölde isteksiz isteksiz, longodo longodo yürüyen develerin durumuna benzeyecektir!"

Müftü bu iki konuyu o kadar güzel ve heyecanla anlatmıştı ki biz öğrenciler her derste:

- "Hülle ve kızla erkeğin evsafını tekrar anlatınız ki iyice öğrenmiş olalım!" derdik, müftü de bizi kırmazdı.

Bir de duyduk ki Müftü, iki kızından birini yaşlıca bir zengin adamla evlendirmiş. Senaryomuz hazır:

Müftü, cübbesi, sarığıyla ve azametiyle avludan göründü... Bekliyoruz! Sınıfa girerkenden hep bir ağızdan koro ile

- Longodo, longodo, longodo!

Müftü kürsüsünde adeta yıkılmıştı!.. Anlamıştı! Kendisini savunarak dedi ki:

- "Ne yapayım? Kıbrıs'ta genç kalmadı! Liseyi bitiren Türkiye'ye gidiyor ve orada kalıyor! Kıbrıs'taki Türk köyleri boşalmış; Türkiye'ye göç etmiş... Adada adam kalmadı!"

Bir öğrenci bağırarak:

- "Efendim! Ben Türkiye'ye gidecek değildim! Hem de fakirdim!"

Müftü daha ziyade öfkelenerek dedi ki:

- "Allahtan en büyük arzum, beni peygamber yapsın ki size göstereyim!"

Öğrenciler hep bir ağızdan:

"Haşa! Son peygamber Hz. Muhammettir!" dediler...

Müftünün ölümünden sonra Kıbrıs'a Türkiye'den Menzilcioğlu adında bir müftü getirildi.

Menzilcioğlu, Atatürkçü, milliyetçi Kıbrıs Türkünü tatmin edemezdi! Yobaz olan müftü aleyhine, halkta infial yarattı." İngiliz idaresinde olan Kıbrıs Türkü gericilik kokan safsataları kabul edemezdi. Bir gün, Menzincioğlu, Evkafın kapısından dışarıya çıkacağına, parmaklıkların üzerinden, kısa yoldan atlayarak çıktı. Saray önünde görüldü!... Bu onun adadan ayrılmasına neden oldu. Daha sonra, Türkiye'den getirilen Ayasofya İmamı, bir bayram vaazlarında şöyle diyordu:

- Ben Kur'an'dan başka bir kitap okumam! Niye okuyayım? Kuran'da uçak da var, denizaltı da var, herşey var!"

Kulaklarımla duyduğum bu sözlerle karşı Hocanın bu sözlerine inanamazdım. Kurandan başka bir kitap okumayan, kitaplığı olmayan, başka dilleri bilmeyen, diğer dinler hakkında bir şey öğrenmeye tenezzül etmeyen, nasıl öncülük yapabilir; ona kim inanabilir?. Özellikle İngilize ve Rum'a karşı Kıbrıs'ta... Tevfik Fikret şöyle diyordu:

- "Din adamlarımız, ilahiyat fakültesinden sonra bir başka memleketteki din fakültesinden de mezun olmalıdır ki dinlenebilsin."

"Köyümdeki Rum'un papazı, Türkçe gazete okurdu! Yanımızdaki Vitsada köyünün papası, arapça Kur'an okurdu! Benim müftüm onlardan kat kat üstün olmalıydı! Bir aralık minarelerimize de Türkçe ezan okunuyordu: Kulağa ne hoş geliyordu. Daha sonra ne olmuştu bilmiyorum!

Lise Bando:

Klarnetler, flütler, kornetler, baritonlar, saksafonlar, trampetler daha neler neler.

Rifat kornetle harika idi... Bando kaptanı idi... Ondan sonra bu görev bana verildi. bando şefimiz Vahe Bedelyan... Müziğin Türkler arasında yayılmasına yardım eden Bedelyan...

Derslerin yorgunluğunu müzikle giderirdik... Her Cuma sabahları çalışmaya başlardık. Bedelyan birer birer bizi dinler ve tarif ederdi. Sonra saat 9.00'da, halka halinde aletlerimizle toplanır, Bedelyan'ın idaresinde çalardık.

Bayram günlerinde, Ayasofya Camisi önünde, toplu vaziyette, bedelyanı beklerdik. Camiden halk çıkarkenden Bandomuz Kozan Marşını, İzmir Marşını çalmaya başlar, cami önünde toplanan yüzlerce halkı coştururduk. Zaptiyeler manga halinde, boruzanlarının temposu ile, Saray Önündeki polis merkezine giderlerdi.

Kıbrıs'ta bandoları yetiştiren Bedelyan idi. Ermeni okullarının da müzik ve bando öğretmeni idi. Bir gün Lisenin avlusunda Kral Marşını güneşte oturarak prova yapıyorduk. İngilizce öğretmeni Harding, onu tart ettirdi. Liseye Polis Bando şefi Cox verildi. Taner'i yetiştiren odur.

Salih Bey Matematik hocamız idi. Daha sonra fizik v.b. gibi dersler verirdi. Her ders yeni bir ders verir; bazan öğrencileri, tahtaya yoklamaya kaldırır; dayanamayarak problemleri yine kendisi çözerdi. Matematik dersleri, geometri, nazari hesap, mihanik v.b. konularda olmak üzere öğrettiği derslerin sayısı 6-8

idi. Bir gün, Salih Mecit Bey, yanıma son sınıf öğrencisi bir kız oturttu. Liseyi Ankara'da okumuş; sene ortası Kıbrıs'a gelmiş şirin bir kız!!! Salih Bey bana şu emri verdi:

- "Kıza notlarını ver! Derslerinde ona yardımcı ol!"

Arkamda oturan Ertuğrul Denктаş, ayaklarıyla beni dürtmeye başladı. şunu demek istedi:

- "Ağına bir av düştü!"

Nermin adındaki kız çok güzel keman çalardı, daha ilk okuldan, Kıbrıstan... Babası doktor... Onu Ankara'ya Lise tahsiline göndermiş; son sınıfı erkek lisemizde okutmak suretiyle onu daha iyi yetiştireceğini sanmıştı. Nermin Lisemizin biricik kız öğrencisi olmuştu.

Nermin esmer güzeli, kıvrıkcık saçlı, ince ruhlu, sevimli bir kız!... Her sabah bisikletiyle okulun avlusuna girerkenden bütün öğrencilerin gözleri onda!...

Lefkoşa 1930'larda ne durumda idi?

Türkler eğlence için, futbol için, sinema ve tedavi için Rum kesimine giderlerdi. Futbol sahamız yok! Sinemahanemiz yok... Doktorumuz 3... Avukatımız 1-2... Mühendisimiz 1... Lefkoşa yine, hisarlar içinde... Köşklüçiftlik, Kumşal, Çağlayan bölgelerinde henüz ev yok... Karutsalar, trenler var, Türk'ün kasabadan-kasabaya otobüsleri yok... Özel arabaları yok! 3 doktor hastalarını bisikletle ziyaret ediyor... Öğretmenler de bisiklet devrinde... Evlere hayvanla ekmek dağıtılıyor, sokaklarda hayvanla çekilen su tankları var... Lefkoşa'da kumaş tüccarı 3 Türke karşı sayısız Rum... Keman ve bisiklet satan bir tüccarımız, 2 ekmekçimiz, 2 pansiyonumuz, bir lokantamız, 3-5 şişkebağçımız, 2-3 şamışicimiz, iki kitapçımız var. Türklerin geçimi genellikle memuriyet, öğretmenlik, katiplik ve kuru ziraat...

Lefkoşa'da 2 bahçe... Hayvanla dönen su dolapları... Bıyıklının bahçesinde, her türlü sebze... Bıyıklı büyü de yapardı... Müşterileri genellikle Rum kadınları idi... Türk Spor Kulübüne getirtilen zenci antrenörün babası Bıyıklıya daha kuvvetli büyüü öğretti... şöyle ki:

- Bir toprak bardak içerisindeki kömürle, bir toprak bardak altını yanyana gömeceğim! Bunlar toprakta bir ay kalacak! İkisi de altın olacak!"

Beraber yaptılar... Bir ay sonra Bıyıklı bardakları söktü... İkisi de kömür! Zenci büyücü Kıbrıs'ı çoktan terketmişti! Bu gibi olaylar zevkle anlatılırdı!...

Lefkoşa Türkleri, Medoş kilisesi yanında piknik yaparlar, nefis kayısı için Deftera köyüne giderler, pazarları futbol, at koşuları, film için Rum tarafına giderlerdi.

Rum kesiminde millet bahçesinde otururlar, civardaki Türk konsolosluğundaki Türk bayrağını hasretle seyredereklerdi! Hamidiye vapuru Mağusa'ya gelmişti!... Bütün ada Türkleri gemiyi, Türk subaylarını görmek için oraya akın etmişlerdi. Ben de bisikletle 74 millik mesafeyi gidip gelmiştim.

Lise son sınıf bitiyor! Ben ne olacaktım?... Türkiye'de okumak için imkânlarım yoktu... Arkadaşlarım yüksek tahsile hazırlanıyorlardı. Pekiyi diploma alanlar üniversiteler için bakolaryaya imtihanından muaftı...

Wood bize iş arıyordu... Bana İngiliz komiserin odacılığını teklif etti. Hakim Raif Denктаş Bey durumumu oğlu Ertuğrul'dan öğrendi... Beni evine aratarak şöyle dedi:

-"İngilizler çalışkan öğrencilerin adam olmasını istemezler! Oğlumu Türkiye'ye tahsile gönderdiğimde, ona göndereceğim para sana da yeterli olacaktır. Wood'u dinleme!"

Çok sevindim... Raif Bey'in rehberliğinde ve yardımlarına teşekkür ettim.

OMORFO ÖĞRETMEN KOLEJİ (1938-40)

Nasıl oldu bilemiyorum... Kendimi Omorfo Koleji'nin giriş imtihanlarında buldum... İlk sene açılmıştı... Yazılıda iyi yaptım... Mülakata arandım... İngiliz Maarif Müdürü Mr. Cullen, Öğretmen Koleji Müdürü Dr. G.F. Sleight ve Kolej öğretmeni Costas Lapas'tan oluşan mülakat komisyonu önüne çıktım. Sordular.:

"Niçin öğretmen olmak istiyorsunuz? Hobileriniz nelerdir?" İnsanları sever misiniz?"

Yanıtlarım:

"Türklerin Kolej mezunu öğretmenlere ihtiyaçları vardır... Boş vakitlerimde saksafon, keman çalarım... Kızların ardasından koşarım... Bana bakan yok! Param yok! Mesleğim yok! Öğretmen olusam onlar benim arkamdan koşacaklardır!..."

İngilizi, Rumu sözlerime katıla katıla güldüler...

Çok geçmeden Mr. Cullenden bir mektup... Burslu olarak geçmişim. Senelik duhuliye 30 Kıbrıs Lirası idi. Yeni öğretmenin senelik maaşı ise 50 Kıbrıs Lirası idi.

Omorfo (Güzelyurt) Öğretmen Koleji'nin ilk seneki öğrencileri ve ilk mezun olanları şunlardır:

Ben Hüseyin Özdemir, Mehmet Cevdet, şefik Mehmet, Kemal Fellahoğlu, Orhan Seyfi Arı, İsmail Safa...

1938 senesinden 6 Türke tahsis edilen bir yatak odasına yerleştik. 30 Rum öğrenci ise 5 yatak odasına... Odalarımız hanayda... Döşemeler tahtalı ve cilalı... Ayakkabılarımız akşamları oda dışarısında... Sabahları garsonlar tarafından boyalı ve cilalı... Yataklar namsiyeli... Her sabah erkenden beden eğitimi, bundan sonra sıcak duş... Kahvaltı ve diğer yemekler nefis... Garsonlar çifte çifte... Yemeklerimizi getirenler, suyumuzu dökenler... Suyumuza buz ekleyenler... Akşamları mutlaka patates etli, meyve veya tatlı... Servis yapan garsonlar eğitilmiş Rumlar...Niçin Omorfo? Omorfo güzel demektir. Omorfo'nun Rum kızları çok güzel!... Narenciyesi, fasulyesi, lahanası, sebzeleri, suyu bol idi. Rum kızları tarlada, portakalda çalışarak dinç ve güzel dururlardı.

Kolej, Hükümetin Deneme Çiftliğinin yüzlerce dönümlük arazisinin ortasında... Dönümlük 2 havuza motorlarla su... Havuzlarda yıkanılır... Çiftlikte her çeşit buğday ekilip, Kıbrıs için en iyisi seçilir... Damızlık inekler... Sürü sürü davarlar... Köylerden getirilen inek, eşek, atlar buradaki damızlıklarla çiftleştirilir... Sütü bol... Sebze patates bol... Et bol... Lefkoşa'dan 24 mil mesafede bulunan Omorfo kaza merkezi olmaya aday... Nüfus 3 bin Rum... 100 Türk... Omorfo hem kasabaya hem köye benziyor... Esas sebep te bu... Türk Rum öğretmeni köy kasaba gibi bir yerde yetiştirilmeli ki yetiştirilecek öğretmen köye de kasabaya da faydalı olsun... Zaten köyler ileride kasabalaşacaktı; elektriğe, suya ve telefona kavuşacaktı. Omorfo, özellikle Rum öğrencilere sosyal bakımdan uygundu. Türk öğrenciler için çevrede büyük Türk köyleri vardı... Omorfo'nun sokakları genellikle topraktı... Damlar topraktı. Rumlar, öküz arabaları ile tarlalarına gidiyordu. Gündüzleri elektrik ceryanı yoktu. Geceleri Belediyenin generatörü elektrik ürettiyordu... Bir kahvehane içerisinde akşamları sinema... Rum halkı ikiye bölünmüş... Biri sağcı biri Stalinci. Kahveler, kulüpler, doktorlar ikiye bölünmüş... Sağcı hasta, Stalinci doktora gitmiyor... Sağcı futbol takımı, Stalinci kulüple maç yapmıyor... Lefkoşa'ya yolcu taşıyan iki otobüs var... Biri sağcı, ötekisi Stalinci... Yerel belediye seçimlerini Stalinciler kazansa, seçimlerin baştan yapılması mümkün... Mahkemesi, polisi, hastanesi, tapusu, ziraat dairesi v.b. hizmetler çevre Türk ve Rum köylerine hizmet veriyor... Büyük bir kilisesi ve metropoliti, imamsız bir camisi, 10 öğrencili bir Türk

ve toplam 350 Rum öğrencili iki Rum okulu... Sıralı dükkanlar... 2 terzi, 2 berber, dükkanda 4 tonluk tenekelerle benzin satan (4 galonu 10 şilin) bir benzinci, bir un değirmenci, bakkallık yapan bir Rum ve kahvecilik yapan bir Türk muhtar var... Muhtarın kardeşi saat ithalatçısı... Çevre Türk köyleri Omorfo Rum dükkanlarının müşterisi. Omorfonun tren istasyonu vardı... Sorumlu memuru Türk'tü... Tren rayları Öğretmen Koleji'nin yanından geçiyordu... Tren daha ziyade yük taşıyordu...

Omorfonun dışındaki küçük bir kilisede, koca bulmak için kızlar mum yakıyordu (adak). Omorfonun dışındaki belediye parkında ve çiçekler arasında kızlar dolaşıyordu...

OMORFO ÖĞRETMEN KOLEJİNDEKİ DURUM:

Laboratuvarı ve kitaplığı zengin... Öğretim İngilizce... Ayrıca Türklere Türkçe edebiyat, Rumlara, Yunanca öğretiliyor. Birinci senede 6 Türk 14 Rum öğrenci...

İkinci sene öğrencileri 15 Rum öğrenci... Toplam: 35...

İkinci sene öğrenciliğine geçtiğimizde yine Türk öğrenci alınmadı. Rum öğretmen ihtiyacını karşılamak için 25 kadar Rum öğrenci alındı.

Kolej binası yeni... Alt katta Principal ve sekreter odaları, yemek salonu ve mutfak, öğrenci eğlence odası, hanayda modern tuvaletler ve açık duşlar, devamlı sıcak su... 6 yatak odası ortasında iki öğretmen yatak odası... Bu kısmın üzerinde bir misafir odası... Bu binalardan 20 metre kadar uzaklıkta, zengin bir laboratuvar ve 3 dersane... Binada 300 metre kadar uzaklıkta modern iki öğretmen lojmanı. Bakımlarını, tamirlerini inşaat dairesi yapıyor.

ÖĞRETİM KADROSU

PRINCIPAL DR.G.F.SLEIGHT:

Principal tam yetkili demektir. Kolej teftişe tabi değildir. Kolej kadrosu Hükümet memurudur. Öğretmen kadrosunda değildir. Principalin senelik maaşı 360 Kıbrıs Lirası... Büyük para... Üstelik iase ve ibate ücretsiz. Dr. Sleight 30 yaşlarında genç yaşta eşi ölmüş; eşini çok sevdiği için tekrar evlenmemiş... Yeni Zelandalıdır. Tayini İngiltere Müstemlekeler İdaresince yapılmıştır... Psikoloji, Pedagoji ve İngilizce öğretmektedir. Geri zekali çocukların eğitimi hakkındaki kitabı, uluslararası psikoloji literatürüne geçmiştir. Öğretmen ve öğrencilerle ilişkileri mükemmeldir. Öğrencilerle tenis oynamaktadır. Aynı zamanda Kıbrıs'ın

eğitim planlamasında söz sahibidir. Bu nedenle, Maarif Müdür Muaviniği görevlerini ifa etmektedir.

Mr. Costas Lapas:

Genç yaşta, senelerce Rum okulların müfettişliğini yapmış. Öğretmen Koleji için 2 sene İngiltere'de burslu okumuştur. Temiz giyinen, gösterişli, sevecen birisi. Öğretim metodlarını öğretmektedir. Kolejin futbol takımı ve yurdun iase ve diğer masraflarından sorumludur... Senelik maaşı 240 Kıbrıs Lirası... (Müfettişin 156 Kıbrıs Lirası... 20 senelik ilkokul öğretmenin 85 Kıbrıs Lirası... Türk Lisesindeki 120 Kıbrıs Lirası... Rumların kontrata göre)

Esat Zaim Bey:

Ünlü İngiliz öğretmeni St. Georg'un Lisede yetiştirdiği beş öğrencinin birincisi... Lisede iken Londra Matriculation (olgunluk) imtihanını geçmiş... Lisede bir aralık İngilizce öğretmenliği yapmış, Omorfo Öğretmen Koleji için iki sene İngiltere'de Exeter Üniversitesinde eğitim ve pedagoji yapmıştır. Bilgisi ve dürüstlüğü nedeniyle Türk ve Rum öğrencilerin sevgisini kazanmıştır. Türk öğrencilere edebiyat, Türk-Rum öğrencilere İngilizce-Tarih, fizik ve her sabah erkenden beden eğitimi yaptırır. Kolejin yurdunda kalırdı... Yurt sorumlusu idi... Okuttuğu derslerin ayrıca öğretim metodlarını öğretirdi... Senelik maaşı 240 Kıbrıs Lirası...

Öğretmen Kolejinin öğretmenleri memur kadrosunda olduklarından emekli maaşına hakları var... Lise, jimnasiun, ilkokul Türk öğretmenleri ise bu haktan yoksun...

Mr. Frankopulos:

Mısır'da pamuk uzmanı iken Kolejimize atandı. Ziraat derslerini İngilizce verirdi. Laboratuvarı zengindi. Her öğrenciye 15 x 10 metre karelik birer arsa verirdi. Arsa kazılacak, gübrelenecek, öne çiçek, ortaya sebze, arkaya lasanlık yapılacak. Budama zamanı bizi Trodos'a dağlara götürür; birinci sınıf otelde 15 gün misafir eder ve budamayı öğretirdi. Kışın turfanda domates ve salatalık yetiştirir, çarşıya sevkederdi.

Seracılık henüz yoktu. Denizden ve dağlardan gelen kuvvetli rüzgarları çitlerle keserek başarı sağlıyordu.

Eşi müzisyen idi... Kolejin müzik gecelerinde, konserlerinde öğrencilere eşlik ederdi.

Mr. Jackson:

Müzik öğretmenimiz... piyanist... Dış memleketleri gezer ve konserler verirdi. Aynı zamanda Lefkoşa İngiliz Okulunun öğretmeni idi... Kolejde korolar kurmuş, teorik müzik dersleri vermiş; okullarda müziğin nasıl öğretileceğine dair metod dersleri vermiştir. Koleje haftada bir gün Lefkoşa'dan resim öğretmenimizle, aynı taksiyi paylaşarak gelirdi.

Mr. Diamantis:

Ressam... İnci ruhlu... İngilizcesi mükemmel... Haftada 2 saatlik dersinde resim, boya işleri, kil işleri yaptırırdı. Her öğrenci için büyük bir dosyada öğrencinin yaptıklarını saklardı. Beğendiklerini sene sonu resim sergisinde sergilerdi. Kıbrıs'ta resim öğretiminde, sergilerde önemli yer tutardı.

Yorgo ve Garsonlar:

Yorgo çok iyi bir insandı. Yemekleri nefisti. Kuru fasulye yemeklerinde eşsizdi... İngiliz tipi akşam yemekleri, mutlaka çorba, bol etli patates yemeği, yanında kaynamış sebze, yemeği izleyen meyve ve tatlı... Evli, Omorfo Jimnasyosuna devam eden iki çocuğu sabah sabah erkenden koleje gelir, akşamın geç saatlerinde evine giderdi. Türk öğrencilerden oruç tutanlara iftar ve sahur hazırlardı. Sevecen birisi idi.

Garsonlar 3-4 Lise mezunu rum... Mutfakta çalışırlar, yemekte servis yaparlar, sabahın erken saatlerinde, her sabah, öğrencilerin yatak odası dışında bıraktıkları ayakkapları boyalar ve cilalardı. Garsonlar birkaç sene böyle çalıştıktan sonra, Öğretmen Kolejine alınarak öğretmen yetiştirilirdi. Garsonluk yaparken naziktiler, aynı şekilde mukabele görürlerdi. Döşemelerin temizliği, cilalanması, tuvaletlerin bakımı garsonlara ait idi.

Omorfo Öğretmen Kolejinde Disiplin, sosyal faaliyetler:

Öğretmenler ve öğrenciler arasında mesafe yoktu... Öğretmenler öğrencileri severlerdi. Öğrenciler de öğretmenleri... Türk-Rum ayırt edilmezdi... Türkler Rum öğrencileri, Rumlar da Türk öğrencileri severlerdi. Öğretmenler öğrencilerle kolejin tenis sahasında tenis oynarlardı. Öğretmenlerin öğrencilere karşı tehakkümleri yoktu, sert konuşma olamazdı. Herhangi bir şekilde sınıfta bırakma yoktu. Böyle bir disipline ilk defa kavuşmuştuk... Biz de öğretmen muamelesi gördük. Bütün öğrenciler Mister

(Bay) şeklinde çağrılırdı. İngilizce ve Rumca (Ö.Ü) harfleri olmadığından bana Mr. Ozdemir diye hitap ederlerdi.

Polisin gizli raporlarına dayanarak ve komünist olmadıklarına ait raporlardan sonra Koleje alınan Rum öğrenciler, kısa bir zaman sonra, Omorfo'daki Rumların ağına düşerek sağcı ve Stalinci olmak üzere ikiye bölünürlerdi. İki zıt kutup arasındaki bağrışmalar, gece geç saatlerden sonra yatak odalarındaki konuşmalar bizi rahatsız ediyordu... Bu kadar çok münakaşa ve zıtlasmaya nasıl dayanabilirlerdi? Sağcı Rumlar kiliseci, Yunanistancı ve konservatif... Stalinciler ise din aleyhtarı, Rusyacı... Sağcı öğrenciler, Türklere nazik davranırlardı. Kilisenin hudutsuz arazileri, fakir Rum işçilerinin bozuk düzeni, kilise mallarının fakirlere dağıtılması en çok konuşulanlar arasındaydı.

Kıbrıs Rum nüfusunun %33'ü Stalinci idi... Stalincilerin yoğun olduğu bölgeler vardı. Coğrafya öğretmeni Lapas Rum nüfusu 400 bin, Türkleri 100 bin, Maronit-İtalyan-Ermeni adedini 10 bin olark gösteriyordu. Kıbrıs bütçesinin giderinin 4 milyon olarak, bunun bir milyonunun Lefke'deki Amerikan Maden Kumpanyası tarafından karşılandığını belirtiyordu.

Birkaç öykümü anlatmalıyım ki durum daha iyi belli olsun!

Futbolda çok acemi olduğumdan düşüp köprücük kemiğimi kırmıştım... Dr. Sleight beni arabası ile Lefkoşa hastahanesine götürüp, röntgenlerimi çekirtti ve oraya yatırttı... Birkaç gün sonra ziyaretime geldi. Beni ziyaret etmekte olan Lefkoşa'nın en güzel kızlarından Mülkiye'yi gördü. Dedi ki:

- "Nereden buldun bu güzel kıızı?"

- "Ben bulmadım! Beni o buldu! Artık öğretmen olacağım belli! Arkamdan koşuyorlar!"

Dr. Sleight çok güldü, kıızı da güldürdü! Beni de!

Coğrafya hocamız Mr. Lapas grafiğe çok meraklı... Dünyadaki petrol üreten memleketleri, çay fabrikalarını, işledikleri çayın ton olarak miktarı vb. benzer bilgileri tahtaya yazıyor; bunların grafiğini çizmemizi istiyordu... Çay şirketlerini tahtaya yazmıştı... Müziplik olsun diye, izin alarak demiştim ki:

- "Mr. Lapas! Benim de bildiğim bir çay şirketi var!"

Mr. Lapas heyecanla sorunca:

- "Jackson Company" diye attım!

Tahtaya benimkini de yazdı!...

Mr. Lapas minarellerimizi daima överdi... Minarellerimizin göklere ve Allaha yüceltiğini söylerdi.

Mr. Lapas, bir akşam aşçı Yorgo'nun evine giderken, çantasını yoklamıştı... Çantada yarım tekerlek (3 kilo kadar) kaşkaval bulunca, delilleri ile beraber Yorgo'yu Principal Dr. Sleht'in huzuruna çıkarmıştı... Dr. Sleht ona demişti ki:

- "Siz Yorgo'nun maaşının ayda 5 Kıbrıs Lirası olduğunu, Jimnasium'da kaç çocuk okuttuğunu biliyor musunuz? Kendisine kaşkavalı ver! Çocukları aç kalmasın!"

Mr. Frankopulos demişti ki: "Görüyorum ki Mr. Özdemir mikroskop altındaki hücreleri incelerken, bir eli düğmede, gözüne göre ayarlıyor! Rumlar ise mikroskobun altından bakıyor! Demek ki Türk Lisesindeki eğitim Rumlarınkinden daha iyidir!"

Mr. Frankopulos sene sonunda her öğrencinin bahçesini denetledi. Benimkinde pek bir çalışma yok!... Dedi ki:

- "Mr. Özdemir! Nedir bu deve dikenleri?"

Dedim ki:

- "Bunlar çiçeklerime gölge yapar! Çiçeklerine balarıları, dikenlerine bülbüller konar... Uzaktan dikenlerimi seyrederim! şiir yazarım..."

Ziraattan sertifikama verdiği not...

Esat bey dedi ki:

- "Ölümden sonra arkasındakilerin ağlaması, bıraktığı mala göredir... Ölen kuvvetli mal ve para bırakmışsa ağlama birkaç günde durur!"

Öğretmen ve öğrenciler, geceleri de Kolejde kaldığından sosyal faaliyetlerimiz, hepimizi eğlendirirdi. Kolejdeki seçimler, zamanın İngiliz İdaresine uygundu. Bu nedenle, öğrenci başkanlarını ve komiteleri, idare seçiyordu. Müzik kolunun başkanı idim... Tiyatro başkanı, Brain Trust (zihin denemeleri) Başkanı v.b. sosyal kolların başkanları Rum...

Müzik Başkanı olarak ayda bir Türkçe ve Rumca şarkılar... Piyano eşliğinde resitaller. Programını ben yapardım... Bir defasında Frankopulos'un eşinin piyano eşliğinde, kemanla Minuet'in G.'yi çalmıştım... Türk öğrenciler ise koro halinde:

Aç kollarını sar kollarını,

Üşüdüm üşüdüm saramam ben!

Nakarata, Rum öğrenciler oturtuldukları yerden iştirak ettirilir ve çok alkışlanırdı.

Bir akşam, Brain Trust eğlenceleri... Önde koltuklarda öğretmenler, halka halinde oturan öğrenciler var... Her öğrenci öne yüksek bir yere çağrılıyor... Daha önce hazırlanan sorulardan biri kura ile çekiliyor... Sıra bende... Soru:

- "Bugünü nasıl geçirdiniz?"

Yanıt beklemeden, düşünmeden söylenecekti. Dedim ki:

- "Lefke'ye gittim. Yüksek bir kaya üzerinden, gelen geçen kadınları inceledim!"

İngilizi, Türkü, Rumu kahkahalara boğuldu. Çok alkışlandı... Esat Bey beni sık sık tavla ve tenis oyunlarına davet ederdi... Tavlada ben, teniste o yenerdi... Teniste gol attığımda, "Good shot!" diyerek methederdi.

Resim öğretmeni Mr. Diamentis, sene sonu sergimizde, çok güzel resimler asmıştı... Resimde kompozisyona, yani olaylara, çok önem verirdi... Resmin bir hikâyeye benzemesini isterdi...

En büyük ilgiyi çeken resim şu idi:

Bir genelevin kapısı önünde, kışta bacaklarının altındaki kömür mangalından ısınan bir hayat kadını!... Resmi yapanın iki kız kazırdeşi de hayat kadını idi...

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ:

Rum öğrencilerin her gün yüksek sesle akülü radyomuzdan dinledikleri Yunanistan İstiklal Marşı, o gün çalınmamıştı. Teneffüste bize geldiler... Atatürk'ün ölümünü haber vererek sessizliğe boğuldular... şakalar yok! Münakaşalar yok... Derin bir sessizlik... Türk öğrenciler bir yerde toplandık... Atatürk'ün devrimlerini birbirimize anlattık... İngiliz, Rum, Türkü Atayı çok seviyor, takdir ediyordu... İngiliz, Rumu yendiği halde...

1939-45 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Lise Müdürü Mr. Wood geziyor ve Türk Lisesi mezunlarını subay yazdırıyordu... Beni buldu ve dedi ki:

- "Müftüzade'yi, Arif'i İngiliz ordusuna yüzbaşı olarak yazdırdım. Dr. Sleight aracılığı ile bir dilekçe yaz... Subaylığın hazır... Geleceğin garantili... Maaş çok yüksek... Terhiste yüksek mevkiler!"

Dr. Sleight'a dedim ki:

- İngiliz ordusundaki binbaşılık mevkilerine müracaat etsem?

- Generallik mevkilerine müracaat etsen daha iyi olur!

Mr. Wood beni tekrar bulup sordu... Durumu anlatınca dedi ki:

- Zaten o yeni Zelantlı... Hayır mı beklen?
Böylece ikisini de atlattım...

Practice Teaching (Öğretim uygulamaları):

İki senede, ikişer haftadan 6 defa uygulamalı vardı... Her defasında, Kıbrıs'ı bir başka bölgesinde... Masraflar hükümetten... Amaç Kolejin değerini yaymak, öğretmenlerden faydalanma, öğretmenleri, yeni usuller hakkında aydınlatma... Uygulama yaptığım Poli, Çatoz, Malya, Yedikonuk, Anglisiya, Haydarpasha okullarındaki uygulamalarımın notlar yazarsam durum ortaya çıkacaktır...

POLİ İLKOKULU: (1938 Senesi)

Bir Rumun otelinde kalıyorum... Poli bir kasaba gibi... Öğrenciler zeki ve iyi giyimli... Poli'de Türk kulübü var... Belediyenin elektrik generatörü var... Birkaç mil ötede limanı, Afrodit havuzu var... Burada mağaradan fışkıran ve havuza akan su... Havuz berrak... Yunan efsanelerine göre Afrodit, sevgilisi ile burada yıkanıyor... Türk halkı Rumlar gibi medeni... Poli, mahkemesiyle, polisiyle, diğer daireleri ile çevre Türk köylerinin merkezi...

Okul 2 öğretmenli... Başöğretmen daima erkek... 2. öğretmen daima kız... Her yerde böyle... Başöğretmeni Selçuk Sütlüceli... Konuşmasını iyi biliyor... İngilizcesi mükemmel... Tavlada birinci olduğunu iddia eder... Bilmeyenlere öğretir ki ileride oyuncu bulabilsin... Okulda masa tenisi var... Bayan öğretmen benimle devamlı oynamak istiyor... Bana aşk gözleriyle bakıyor...

Hocahanımın kardeşi müfettişti... Onun sayesinde yükselmeye tenezzül edemezdim... Hocahanımlar nişan olurkenden meslekten çıkartılıyordu... Hocahanımlar hakkında çeşitli dedikodular vardı... Aralarında gizli aşk sürdürenler vardı... Bütün kolej öğrencileri uygulamalardan önce, büyük hazırlık içinde idiler... Dülger odasında yaptığımız fen aletleri, üzerine yaptığımız kağıt hamurdan haritalar, kolay öğretilen aritmetik cetvelleri, yüklü İngilizce, fen, coğrafya grafikleri v.b. okutacağımız bütün ders konularının planları, amaç ve kısa notları, bunların pekiştirilmesi için yaptırılacak eksersizler... Hepsi hazır...

Okullarda kitapsız eğitim vardı. Buna neden ne idi? Sanırım neden, Türkiye'de basılan kitapların uygunsuzluğu! Örneğin, anlaşılmayan lise kitaplarının kısaltılarak ortaokul seviyesine indirilmesi, onların kısaltılmasıyla da ilkokul kitaplarının oluşturmaları... Kıbrıs okullarına uygun kitapların bulunmaması... İngilizlerin okullarımızdaki kitap yasaklamaları!

Poli okulunda, sabah, müzik dersine başlıyordum ki Dr. G.F. Sleight, "Good Morning"! diyerek sınıfın arkasına oturup dersimi izlemeye başlamıştı, saat 6'dan Omorfo'dan hareket ve 2 saat araba yolculuğundan sonra benimle sınıfa giriş! Hazırlığım?

Karatahtaya 'do gamı' üzerinde eksersizlerim, Londra yanıyor adındaki şarkının nota ve eksersizleri, kemandan verdiğim seslerin aynen öğrencilerim tarafından verilmesi, notların değerleri olan taa, tate tafatafe ölçülerinin uygulanması, dogamı üzerinden çeşitli şarkı nağmelerinin keşfedilmesi, kemanla 'Londra Yanıyor' (London Burning) şarkısının 2 sesli ve devriyeli çağırılması, kemanla İzmir Marşını çalmam ve öğrencileri dinlendirmem Dr. Sleight'ı da canlı tutuyordu ve o da sırasında şarkı çağırıyordu... Tebrik etti... Öğretmenlik sertifikama, Müzik: Distinctive, yazdırdı. Yani, yüksek ehliyet...

ÇATOZ (SERDARLI) UYGULAMALARIMDA OLAYLAR?

Çatoz iki öğretmenli bir köydü... 52 öğrencisi... $52 \times 5 = 300$ civarında nüfuslu... Köydeki öğrenci sayısını 5 ile kasabadakileri 10 ile çarparak nüfus bulunabilir...

İlaşe ve ibatemi öğretmen üzerine aldı. Günde 2 şilini maarif ödeyecek... Öğretmen bekâr... Yemeklerimiz genellikle taze baklayla kavrulmuş yumurta... Bazen muhtar yemek getiriyor... Misafiri seven bir muhtar... Hocahanım başka bir binada... Kız okulunda... Hocahanımlar daima 1-2. sınıfları okutuyordu; bu nedenle temel bilgileri zayıftı. Bütün okullarda olduğu gibi burada da beden eğitimi kızlar ve erkekler ayrı ayrı yapıyorlar. Ben birleştirdim... Öğretmen Kolejinden bize ve bütün okullara İngilizce olarak beden eğitimi kitabı verilmişti. Bu kitapta her hafta yapılacak TABLE (liste)'ler vardı. TABLE = T; trunk (gövde) A= Arms: kollar; B= Balance (denge); L= Legs (bacaklar); E= enjoyment (oyun)... Bu kitaptan eksersizlerim, bir mukavvacık da, elimde. Kız-erkek karışık, avludan koşuyoruz, hep birlikte yapıyoruz... Heyecan büyük... Gelen geçen erkekler durup seyrediyor; bacak altından geçerek birinci grup olma ise hem öğrencileri hem de dıştaki erkekleri çok heyecanlandırıyordu...

1. Olay:

Beden eğitimi hareketlerimizi avlunun telleri dışından çok sayıda erkek izliyordu... Kadınlar taşlarla ve öfke ile geldiler:

- Erkeklerin kızları seyretmesine izin verersen seni taşılayacağız! dediler.

Erkeklerle konuştum... şimdilik seyretmemelerini söyledim.

Kadınların ileride ses çıkarmayacaklarını belirttim. Erkekler gitti. Kadınlar daha heyecanlı izlediler.

2. Olay:

Öğretmen M.Y. ile köy dışındaki asfalt yolda yürürken ve eğitimden bahsederken Dr. Sleight arabasıyla durdu. Lefkonuk'taki Rum öğretmen adaylarının teftişinden geliyormuş; ertesi güne beni önce Mr. Lapas, onun ayrılışından sonra, kendisinin derslerimi görüp değerlendireceğini söylemiştir. Onun ayrılışından sonra, heyecanlanan öğretmen M.Y. bana dedi ki:

- Yarınki dersini ben vereyim!... Görsün Dr. Sleight iyi bir öğretmen olduğumu!!! Beni büyük bir okula başöğretmen yap-sın!"

Bir de ne görelim! Öğretmen, Lefkonuk eczanesinden amonyak (eter) almış; dershanenin ortasında bir ameliyat masası hazırlamış; Dr. Sleight görünürkenden masa üzerine yatırdığı bir tavşanı yarıp kalbi ve kan deveranını gösterirken ve öğrenciler bağırışıp ağlarken, Dr. Sleight içeriye girmişti... İngiliz çok bozulmuştu: Hiçbir şey söylemeden çıkıp gitmişti. Öğretmen M.Y. Karpasa sürülmüştü!

Müfredatta, hayvanlara sevgi, acıma diye bir bölüm vardı. Öğretmen bunun tam zıddını yapmıştı; kan deveranının tahtada çizerek öğretebilirdi. Öğretmen ne planlamıştı? Başına neler gelmişti? Lisede gördüğü acımasız bir dersi ilkokulda uygulamak olmazdı!

3. Olay:

Ayrılışımdan birkaç gün önce, okulun avlusuna Çatoz halkını toplamıştım. Okuma kitaplarındaki küçük temsilcikleri öğrencilere oynatır; keman çalarak şarkı söyler, şiirlerini okutuyordum. Dinleyicilerimizin çoğu anneler ve genç kızlar...

Bir kadın arkaya dönerek şunları fısıldıyordu: "Bizi buraya toplamaktan gayesi kız görmektir! Seçmektir!"

Çatoz 20 sene sonra büyüyecek. 5 öğretmenli olacak, kızları pantolon giyerek modernleşecekti. Nedenleri: elektrik, kadın kursları, köyde yazlık sinema, polis karakolu, taşıt vasıtalarının çoğalmasıyla öğrencilerin kolaylıkla Gönendere ve Lefkoşa ortaokullarına devam edebilmeleri.

Türk filmleri nedeniyle kızların konuşmaları İstanbul şivesiyle olacaktı. Türkten Türke kampanyası sonucu, köyde benzin istasyonu ve market kurulacak; yol boyunca yeni yeni modern evler inşa edilecekti. 1963 Rum saldırılarından sonra, köyde Sancaktarlık kurulacak; çevre Türk gençleri burada eğitile-

cek, Barış Gücü burada karargah kuracak, çevre karışık köylerden buraya göçmenler gelip yerleştirilecekti.

Efta Komi (Yedikonuk): Mağarada altın?

Köyde Rumlar çoğunlukta... Türk okulunda 25 öğrenci... Öğretmeni bekar... Devamlı bana hikaye söylüyor, benden fazla kendisi gülüyor... Bunlar faydalı şeyler.

Okuldan pek bir şey hatırlamıyorum... Bir ikindi köyün uzaklarında, küçücük tepelerinde mağaralar görüyorum... Mağaraların karanlık yerlerinde gezinirken 'altın' görüyorum. Bir cebimi doldurdum... Dışarı çıkınca, hepsini korkarak fırlattım! Meğer bulduklarım bin senelik ölü dişleri! Fosfor olmuşlardı...

Malya: Bir kuzu kellesi Yere çömelen kadınlar! Köy kızının pencereye çıkması!

Öğretmen Hasan Ferit Bey... Okul 5 dershaneli... Tek öğretmenli... Geçmişte burada Ruşti vardı... Kapandı... Diğer okullar gibi 6 sınıflı... 4 arkadaş boş dershanelere yerleştik... Okul binası köyün tepesinde... Gözün görebildiği kadar dağ arazisinde her çeşit üzüm... Bağlar üzümler bizi bekliyor. Köyün dışında üzüm havuzları... Eksiyecek, asitleşecek, rakı olacak, rum fabrikalarında konyak olacak!... Malya sokakları dar... Modern kızlar... Çarşafli kadınlar...

Köy zengin. Malyalı olup da başka köylerde öğretmenlik yapan sayısız... Nedeni: zenginlik, ruşti v.b.

Yedirme işini öğretmen üzerine almıştı. 4 öğrenci için, Maariften alacağı para ile nasıl olsa ailesi de geçinecekti... İlk akşam, masanın ortasına, büyük bir kayık tabak içerisindeki bir kelle 4 kişiye yeterli olacak mı idi? Düşünürken arkadaşın biri beyni aldığı gibi tabağına yerleştirdi! Bize suyu ve kellenin dış etleri kalmıştı!... Kellenin yan etleri ve suyu ile akşamı geçirdik!... Daha sonra beyinciye yapmadığımız kalmadı!

Köyün sokaklarında dolaşırken acaip bir manzaraya şahit oldum... Çarşafli kadınlar erkek görünce yere çömelirler, tavuk gibi otururlar, erkek geçtikten sonra kalkıp yollarına devam ederlerdi... İlk defa böyle birşey görmüştüm... Bu usul Türkiye'nin en geri yerlerinden mi getirilmişti? Kıbrıs'ın başka bir yerinde böyle birşey yoktu...

Maarife ait öğretmen evlerinin karşısındaki bir pencerede bir gelinlik kız, devamlı bana gülümsüyordu!!! Öğretmenin pek

nazik eşi, bu kızı bana almak istediğini söylemişti... Öğretmenler, kızlar için en ideal eş olarak görülürdü!..

Malya'nın çoğu kızları, öğretmenlerle evli idi... Evlenme zamanım, henüz gelmemişti... Elde yok, cepte yok!

Mr. Lapas köy dışındaki bir gözlem dersimi izlemişti... Değerlendirmesinde uzakta görünen köylerin isimlerini, halklarını meşguliyetlerini, hangi taşıtlarla Limasol kasabasına ürünlerini götürdüklerini de işlememi istedi...

Dedi ki:

-”Bu öğrettiklerin birinci derecede bilgidir... Başkasından duyarak öğretirsen ikinci derecede bilgidir. Kitaptan öğretirsen üçüncü derecede bilgidir. Öğretim sesini biraz alçalt! Ertesi derse öğrettiklerini, sorularla tekrarlat!

Her öğrenci ne öğrendiyse kendisi yazsın... Notun:” İyi”

Lefkoşa Haydarpaşa İlkokulu: Milliyetçi Atatürkçü Başöğretmen Turgut Sarıca bir aritmetik dersinin değerlendirilmesini benden istemesi benim için şeref!

Lisenin yurdunda kalmamı Mr. Wood istedi... Haydarpaşa okulunda uygulamalarım esnasında boş vakitlerimde, lisenin küçük sınıflarında, yeni usullere göre, İngilizce dersleri vermeme ayrıca rica etti. Lise yurdunda kalmam Mr Wood için iftihar vesilesi idi... Eski bir öğrencisi idim... Öğrencilere bunu göstermek istiyordu... Hiç Türkçe tercüme yapmadan, bir İngiliz gibi, Lisede 3-5 ders verdim...

Başöğretmen Turgut Sarıca pek değerli... şairlerimizin hayatlarını, şiirlerini ezbere biliyor... Öğretmen ve öğrencilerle ilişkileri mükemmel... Gururlanma yok... Azacık alaycı... Benimle bir kulüpte tavla oynuyor... Bilmeden kullandığım kelimeleri düzeltiyor:

-”Çifte atarsın demiyeceksin!... Çift diyeceksin!... Çiftteyi hayvanlar atar!” demişti. Başöğretmen zar tutar, istediğini getirirdi.

Bir teneffüste karatahtaya Türkiye haritasını renkli tebeşirlerle çizmiştim... Üzerinde bölgelere göre meyveler, hayvanlar, nehirler...

Öteki karatahtada sorularım şöyle: Başlangıç için... Türkiye’de lokantalarda ne gibi yemekler yiyebiliriz? Türkiye’de pazar yerinde ne gibi meyve, sebze satın alabiliriz?

Türkiye’ye giderken ne gibi hediye götürürler? Türkiye’den gelenler ne gibi hediye getirirler? v.b.

Sınıfta öğrencilerin gelmesini bekliyordum. Turgut Sarıca'nın gözleri, tahtalara ilişti... Bir sözdü... İçeriye gelerek:

- "Aferin! Gördün mü öğretmenlik nasıldır? Gördün mü Omorfo Öğretmen Kolejinin faydalarını? Bizim gibiler 40 sene uğraşsak öğretemeyiz... Tecrübe boş iş! Bilgisiz, tecrübe olamaz!... Bilen yaratır! Bilmeyen 40 sene yerinde sayar!" dedi. Sarıca içeride kalarak sonuna kadar dersimi izledikten sonra dedi ki:

- "Burada bir aritmetik dersi vereyim... Okulun öğretmenleri arkada dersimi izlesinler... Dersin sonunda beni değerlendir. Hepimiz öğrenelim!..."

Sınıfa 10 öğretmen girdi. Arkaya oturdu... Sarıca başladı öğretmeye:

- Günde yarım kuruş artırırsam senede kaç kuruş olur?
- Günde bir kuruş artırırsam?
- Günde iki kuruş artırırsam?

Rakamları çoğalttıkça çoğalttı. Kendisi sordu, kendisi yanıt verdi... Terledi, yoruldu!... Soramaz oldu!...

Öğrencileri dışarıya çıkardı. Değerlendirmemi istedi.

Dedim ki:

1. Plansız ders olmaz,
2. Akıldan yaptığınız işlem, 5-10 dakikayı geçmemeli...
3. Örneği, tahtada izah etmeliydiniz... Tahtaya birkaç öğrenci çağırarak benzerini yaptırmalıydınız...
4. Tahtada yaptırdıklarınızdan 8-10 tane bütün öğrencilere yerlerinde yaptırmalıydınız...
5. Kaç kişinin doğru cevabı bulduğunu sormalıydınız...
6. Ertesi gün ders pekiştirme...

Değerlendirmemi öğretmenler not etti... Sarıca onlara dersten önce bana söylediklerini tekrarladı... şunları ekledi:

"Allah vere, gelecek seneye, bize bir kolej mezunu gönderirler de faydalanırsınız!..."

Başöğretmen Sarıca'nın yukardaki örneği akıldan yaptırmasının amacı şu idi:

Bir Kıbrıs Lirasında 180 kuruş vardır. Aritmetikte sene = 360 gün. Yarım kuruş günde artırdığımızda, senede 360 yarım kuruş = 180 kuruş = 1 Kıbrıs Lirası. Kısaca:

Günde 2 Kuruştan = $(2 \times 360) / 180 = 4$ Kıbrıs lirası...

Günde 8 kuruştan = senede 16 Kıbrıs Lirası.

Öğrencilere, misalden kuralı buldurabiliriz.

Turgut Sarıca Kıbrıs'ta bir numaralı başöğretmendi. Cumhurbaşkanı Sayın Denktaş, milliyetçiliği ondan, ilkokuldan öğrendiğini söylemektedir. Bu, öğretmenliğin İngiliz İdaresinde bile ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Sarıca hakkında bir kaç öyküm:

Bu okuldan önce Lefkoşa Ayasofya okulunda başöğretmendi. Kraliçenin jübilesi vardı... şöyle diyordu, Turgut Sarıca:

- "İngiliz Kraliyet marşını öğretmek için Bedelyan devamlı sınıflarımıza geldi... Beynimize o kadar yerleştirmişti ki yüz-numarada, yatakta hep o marşı söylüyorduk! Allah belasını versin böyle Kral Marşının dedim!... Öğretmenler ve öğrencilere emir verdim... Bundan böyle:

Yaşa Kralımız, Yaşa Başkanımız!

Sen çok yaşa!

yerine,

Yaşa Kemalimiz diyeceksiniz."

Turgut Sarıca sonraları Lefkoşa'dan Lefkeye becayiş edilmişti... Çok ağlamıştı. Oğlu Özkul, Lefke Kooperatifine yerleştirilince içi ferahlamıştı. Uygulama dersleri münasebetiyle, Lefke okulunda idim ki Öğretmen Koleji Principali Mr. Jackson okuluna geldi... Küçük kapılı tuvalete girerken kem küm diye bir ses duyulmuştu... Dr. Jackson başını fena halde vurmuştu. Bunu duyan Sarıca:

- "Oh be içim rahat etti" demişti. İngilizlere olan husumet dolayısıyla...

ANGLİSİYA OKULU: ÇALABADEMLERİ ŞİİRLİ ŞAKALAR

Dr. Sleight İngilizce dersini durduttu ve arkadaşımız Mehmed'e dedi ki:

- "Larnaka kazasını gezdim... Uygulama yapılacak okulları seçtim... Anglisiya öğretmeni Zekai Hoca, okuluna senin gönderilmeni özellikle rica etti. Tamam mı?

- "Hayır Sir, oraya gitmem!" dedi bizim arkadaş.

- "Sen gider misin Mr. Ozdemir? dedi Principal!...

Olumlu yanıt verdim... Larnaka'ya benim yerime Mehmet...

Arkadaşım Mehmet niye Anglisiya'yı ve Zekai Hocayı istememişti? Hocanın iki güzel kızı vardı! Larnaka'da... Birinci sınıf Rum otelinde kalacaktı... Larnaka kasaba, Anglisiya ilk defa duyduğumuz bir köy...

Arkadaşım Mehmet ciddi, zeki, çalışkan birisi idi... Akşamları saat 8-10 arasındaki zorunlu kütüphane çalışmalarına girmez; biz bitirdikten sonra başlardı. Saat onbire doğru yatak odamızdaki ışıkları yakar, soyunur, kısa atletleriyle, sustalı kar-yolasına vücudunu atardı! Hem de kuvvetle.

Öğretmenler de öğrenciler gibi, sıralara oturunca, müziplik yaparlar... Biz de! Zaten öğretmenliğe bir kaç ay kaldı!

Mehmed'e bir oyun düzenledim...

Bir akşam saat ondan sonra kitaplığa gittiğinde, uzak ovalardan topladığım dikenli çalıları yatak çarşaflarının altına yerleştirdim... İki lambayı söktüm! Hepimiz uyur vaziyette Mehmet'i bekliyoruz!!! Mehmet geldi!... Belediyenin generatörü motoru çalıştırmamasından söylendi. Soyunup silkindikten sonra, her defasında olduğu gibi vücudunu yatağa fırlattı! Kimin yaptığını hemen anladı! Ses çıkarmadı. Dikenleri temizledi, yavaş yavaş yatağa girdi. Hepimiz dakikalarca güldük!

Fakat bizim Mehmet niçin Anglisiya'yı ve Hocayı ret etmişti? Sorunu çözemedik! Bekle de gör (Pragmatizm) politikasını tercih ettik.

Otobüs, benimle Karayannis Anglisyada, köy dışındaki küçük bir otele indirdi. Otel asfalt yolda, Larnaka-Limasol yolunda. Londra'da zenginleşen bir Rum tarafından inşa edilmişti. Karayannis, Rum okulunda uygulama yapacak, 15 gün bu otelde kalacağız.

Karayannisle asfalt yolda, otelin azacık ilerisinde, iki güzel kız gördük... Yolda bekliyorlardı... Kızlara doğru yürüdük... Zekai Hoca'nın kızları! Yüzleri sararmıştı! Bana dediler ki:

- Mehmet Bey nerede? Bu köye o gelecekti! Lisede iken komşumuzdu... Larnaka'daki terzilik öğrenimini bırakıp köye 15 günlüğüne gelmiştik!"

Durum aydınlandı!... Komşuluk yaptıklarına göre gönül birliği olmalıydı! Hoca bu nedenle Mehmet'i i istemişti. Kızın biri artık kocaya varmalıydı... Hoca ve kızı için bu durum kaçınılmaz bir fırsattı!

Kızlar ümitsiz evlerine... Rumla ben otele...

Karayannis dedi ki:

- "Hayatımda bu kadar güzel kızlar görmemiştim! Benimle evlenirse müslüman ve sünnet olurum, çok zenginim!"

Akşam yemeği domuz eti! Eti, Karayannise verdim... Kuru ekmek ve zeytinle geçindim. Gece uyuyamadık... Sivrisineklerin hücumuna uğradık... Ertesi sabah su üzerinde yüzen mumlu

kandilcikler satın aldık. Sineklerden kurtulduk. DDT icat edilmemişti henüz.

İlkokulumuzda 20 kadar öğrenci... Türk ve Rum semtleri ayrı... Okulun avlusunda cami... Sarıklı, cübbeli, yakışıklı, sevimli, ileri görüşlü Zekai Hoca, aynı zamanda imam, bana köyü anlattı ve dedi ki:

- "Bu köyde, Rum zenginleri yanlarına aldıkları Türk çobanları, kızları ile evlendirirler! Türk gençlerini Hristiyan ederler! Yarın sabah, okula giden öğrencilere dikkat et! Kardeşin biri Rum, öteki Türk okuluna gidecektir! Anna ile baba ancak böyle anlaşır. Türk nüfus azalmaktadır. Çünkü iş bulmak için Londra'ya gidenler vardır. Bunlar köye para göndermektedirler.

Hocaya domuz etini söylerkenden, sevinçli sevinçli, dedi ki;

- "Evimde ye! Otelde yat! Paranın hepsi otelciye kalsın. Ben para istemem!"

Öyle yaptım... Hocanın kızları ile her ikindi, köy dışındaki tepeleri gezdik... Çalabademleri ziyaret ettik! Onlar kesti bana verdi... Ben kesip onlara yedirdim! Badem ağaçları hep bizim oldu! Sahipleri memnun kaldı.

Köyden ayrılmamızdan birkaç gün önce, bana bir aracı geldi...

- "Hoca efendinin büyük kızını sana alalım!" dedi.

İpekten beyaz elbise ve beyaz hasır şapta giyiyordum... Öğretmen oluyordum... Biraz daha beklemeyi tercih ediyordum.

Zekai Hoca'dan faydalandım... Kestirmeden, matematik çözme metodları vardı. Yazısı güzeldi... Güzel kuran okurdu. Güzel İngilizcesi dolayısıyla Dr. Sleight onu sevmişti. Köyden ayrılıp kolej öğrencileri ile Lefkoşa'da buluştuk. İzlenimlerimizi birbirimize aktardık... Şakalaştık... Safa'nın fikrini aldıktan sonra, Hocanın kızının imzasıyla Lefkoşa'dan, bizim Mehmed'e şiirli bir mektup gönderdim. Mektup şöyle idi:

Canımdan çok sevdiğim

Mehmedim!

Seni beklerken otelin yolunda

Babacık geldi, Özdemir kolunda

İstetti beni anamdan anası

Kabul eder mi anamın danası?

Babacık geldi Özdemir kolunda.

Rüyamda dedin, "Baldırların baldır!"

"Isırarak ye dedim, çabuk saldır" v.b. devam ediyordu şiirim.

Mehmedin hemen mektup yazmasını; kızı alıp almayacağını bildirmesini; Özdemir de olduğu gibi talihini geri tepmek istemediğini; Mehmet'i dünyalara değişmeyeceğini; kırılan kalbinin hemen tedavi edilmesini istedi.

Safa ertesi gün postanın gelişini ve mektupların tahtaya asılmasını bekledi. Ansızın bağırdı:

-”Mehmet, koş, mektubun var!

Mehmet koştu... Mektubu açtı... İmzaya baktı!... Ağlamak istedi! 200 metre ötede, tren raylarının ağaç gölgelerinde, mektubu okudu, okudu... Yıkılıp orda kaldı! Ertesi gün, beden eğitminden sonra, duşlarda yıkanırken Safa dedi ki:

-”Be Mehmet! Dolabın açıldı!... Mektubun düşmüştü!...

Özdemir okudu!... Ne idi o:

-”Baldır baldır! Çabuk saldır!... Bal baldır!”

Mehmet zeki birisi... Hemen anladı... şiirin hakiki olmadığına üzüldü!

Biz güldük, güldürdük... Öğrencilik bu!

Omorfo öğretmen kolejinden çok şeyler öğrendik... Çok öğretmenler, çok okullar, çok insanlar gördük... 8-10 senelik öğretmenlik yapmışız gibi idik... Öğretim metodlarını, psikolojisini öğrenmiştik... Çok sayıda İngilizce metod, tarih, coğrafya, fen kitapları elde etmiştik. Hepsi modern okullar, modern öğretmenler için...

Son akşam yemeği... Masalar çiçek, viski, şarap şişeleri ile dolu... şakalar, anılar, taklitler... Her öğrencinin tayin olduğu yerler... Ben Larnaka'ya, diğer arkadaşlar büyük okullara verildik.

LARNAKA ÖĞRETMENLİĞİM (1940-45)

Larnaka'ya gitmeden nikah olmak gerekli... Köyümdeki güzel kızları gözden geçirdim... Merhum öğretmen şakir Efendi'nin kızı Fatma en uygunu... Fatma 18, ben 22 yaşında... Fatma kız, omuzunda testi, köyün dışındaki şeftali diye bilinen kuyulardan su çekip getirirdi... Dikiş, nakış, tezgah, çorap işleri yapardı. Hamur yoğurur, ekmek- çörek yapar, pamuk kozaları ile fırını yakıp pişirirdi... Köfüne bastığı çamaşırları, küllü su ile tokmakla yıkardı... Babası kendisine 80 dönümlük arazi bırakmıştı. Bundan alınacak ürünlerle (bulgur, mercimek, nohut, böğrölce, un) maaş ve geçim takviye edilebilecekti... Zamanın ölçülerine göre Fatma bir öğretmenin ideal eşi olabilirdi.

Anlaştık... Hemen nikah kıydık... Bir sene sonra evlenecektik. Kız köyde... Ben Larnaka'da... Her perşembe okuldan çıkar-

kenden bisikletimle köye uçardım... 24 millik mesafe bir saatte... cuma öğleden sonraları iki saatte Larnaka'ya varırdım! Larnaka'nın denizinden köye doğru, esen rüzgar gidişimde merhametli, dönüşümde acımasız idi.

1939 İkinci Dünya Savaşı devam ediyordu... İngiliz sömürgeci olan Kıbrıs bombalanıyordu... Alman ve İtalyan uçakları Larnaka'yı hedef almışlardı. Kasaba halkı köylere, İngiliz idareciler Afrika'ya kaçmışlardı. İngiliz parayı döküyor; fakir halkı zenginleştiriyordu... Düşman uçaklarının inmemesi için tarlalara kukolar (tepecik) dikiliyor; 5 kuko diken, 5 kamyon çakıl taşıyan 2-3 katı yazdırıyordu.

Yiyecek, kumaş karneye bağlanmıştı... şekerin okkası yarım şilin, pirincin öyle, ekmek 2 kuruş okkası. Kuzu etinin okkası 2 şilin, halk henüz dana etine alışkın değil, evlerde radyo yok... İngiliz askerleri, kara mertekleri uzak yerlere, top gibi diyorlar, düşmana hedefi şaşırtıyorlar. Kıbrıs'a Hindistan'dan Sikh askerleri getirilmişti. Hindistan İngilizlerin idi... Haberler kulaktan kulağa veya kahvehanelerdeki radyolardan öğrenilirdi... Kulübün kahvecisi Hasan, önemli bir haber duyarkenden evlere koşar, heyecanlanır ve heyecanlandırır. Kulübün Sekreteri Komiser Başkatibi Rıza Bey uydurmaca dedi ki:

- "Akşam, sahildeki hayat kadını ciranın evine bir Sikh askeri girdi!... Bitişdiler!!! Ayrılamadılar!!! Köpekler gibi oldular!!! Doktor geldiyse de onları ayıramadı!!! Lefkoşa'dan özel bir iğne getirildi!... Nihayet ayrıldılar."

Hasan merdivenleri dörder dörder. inip bu haberi evlere yaydı... Bir hafta Kıbrıs bu haberi konuştu.

LARNAKA'NIN DURUMU

İdare adeta Türklerin elinde... Komiserlik, Tapu başkatiplikleri Türklerde... Başkatip (Chief Clerk) İngilizden sonra ikinci mevki... Polis Müdürü Türk... Gümrük Müdürü Türk... Limandaki hamalların çoğu Türk... Çarşısı zengin... Sebzecilik, enginarcılık Türklerin elinde... şehirlerde Türk eczacı, Türk doktor yok! Türkler, Rum sinemahanesine gider, temsillerini Rumlara ait tiyatroyhanede yapar... Belediyede, üyenin biri Türk... Otelcilik, ticaret, matbaacılık Rumlarda... Helvacılık, kösecilik, kazancılık, balıkçılık Türklerde...

15 günde bir yalnız Larnaka'ya gelen Türk vapurunun acentası Rum! Zindanın idaresi Türklerde... Türk kadınlarını doğurtan ebe, Rum cirası... Gelin onarıcı Türk.

Okulda 200 öğrenci... Karışık olduğu Tuzla'nın 80 öğrencisi (300 x 4 = 12 bin nüfus) Hastanenin başhekimisi İngiliz... Bir eczacısı Türk... Kalfalıktan imtihan geçerek... Larnaka'nın dışında Türk kesiminde, Yahudinin düğme fabrikasının işçileri Türk kadınları. Bir nevi sert cevizden kesilen düğmeler... Cevizin artıkları kemik gibi sert... Savaş esnasında yakıt olarak kullanılıyor...

Fabrikadan az ötede Larnaka'nın tuz gölü... Dış memleketlere tuz gönderiliyor. Tuz gölünün sahilinde Hala Sultan Tekkesi... Arap istilaları esnasında Peygamberin üvey halası attan düşmüş... Osmanlılar buraya bir cami inşa etmişler... Caminin içerisinde Hala Sultan Türbesi... Çevresi kıymetli kadifelerle kaplanmış... İçerisindeki kocaman taşın, havada durduğuna inanılırdı. Perdeleri kaldırdım! Yarım metre kalınlığındaki 2 metre x 1 metre boyutlarındaki taşın, 4 çelik direğin üzerinde olduğunu gördüm!

Tekke, bayramlarda ziyaret yeri... Burada kurban... Misafirlere bedava yemek... Camide bir kutuda toplanan paralar Larnaka İmamına ait... Tekkenin şeyhi Türkiye'den...

Kıbrıs'ın kuru üzümü bol... Savaş nedeniyle bağcıyı korumak ve undan iktisat yapmak amacıyla İngiliz Hükümeti bir karar çıkardı... Ekmekler %20 üzümlü olacak... Ekmekler kek oldu! Öğrenciler, çocuklar üzümlü ekmeği çok beğendi! Un sarfiyatı daha ziyade arttı! Üzümlü ekmekler çocuklara yaradı.

Müdür Niyazi Bey bilgili, kültürlü... Arapça lugatları bilir, divan şairlerimizin hayatlarını, şiirlerini ezbere söylerdi. Büyük bir kitaplığı vardı. İngilizce bilmediği halde yeni çıkan İngilizce Coğrafya ve Tarih kitaplarını mutlaka alır, bunlarla iftihar ederdi. Maaşı senede 150 Kıbrıs Lirası... Benimki 50 Kıbrıs Lirası. Diğer öğretmenlerin, zamanla 85 Kıbrıs Lirası...

Niyazi Bey, çiçek yetiştirmekte usta... Hollanda'dan lale soğanları, gül fidanları getirir; okulun önündeki bir dönümlük kısmı çiçeklerle güzelleştirirdi. Okulun yan tarafındaki 3-5 dönümlük arazisindeki limonluk bakımsızdı...

Niyazi Efendinin çiçek müşterileri çoktu... Bunlar Rum kızları idi... Niyazi Bey günde bir-kaç defa dersleri bırakır, ciralara çiçek buketleri yapar, aldığı paraları, okulun bahçe defterine geçirirdi.

Bir gün çiçeklerden dafodilleri sökülüş veya kesilmiş bulan Niyazi efendi, çok fenalaşmış, bana şu talimatı vermişti:

- "Türkler, çiçekten anlamaz!!! Dafodillerimi kesen Rum kızlarıdır!... Birkaç akşam, bahçenin gizli bir yerinde bekle!

Kızları kıstır ve istediğini yap! Zaten Rum kızları bu işe alışkındır!”

Ne kadar basit!

Sivil savunma, okulun avlusuna sığınaklar kazdırdı... Sirenlerin sesleri duyulduğunda, derslerin sığınaklarda yapılması için talimat geldi... Sığınaklara koşmuştuk... Alman uçakları bombalayacaktı!... Bombardıman uçaklarının sesleri belli idi... Niyazi Efendi dua etti ve dedi ki “Bombalar başıma düşsün, kitaplığıma ve çiçeklerime birşey olmasın!”

Niyazi Bey bekardı... Yaşı 57... Evlenmemesinin nedenini şöyle anlatıyordu:

“Bir defa bir geneleve gittim!... Karşımdaki kadın, bir arkadaşımın karısı! Kadından ikrah ettim!”

Bir gün okuldan çıktık! Yürüyoruz... Yanımızdan keçisiyle geçen bir kadın ve kocası... O günkü savaş olaylarını konuşuyorlardı... Yunanistan İtalyanlarca işgal edilmiş, Yunanistan’dan getirilen göçmenler okullarımıza yerleştirilmiş v.b. Niyazi Bey’in canı sıkıldı onlara politikayı yakıştırmadı; ve bana dedi ki:

“Bunlar şimdi ovada yapacaklar! Ovada bir başkadır!”

Niyazi Bey bana birleştirilmiş olan V-VI. sınıfları verirdi. Kendisi bu sınıftaki kıraat (okuma) derslerini yapardı. Bu saatlarda ben diğer sınıfların müzik ve beden eğitimi derslerini yapardım. Diğer öğretmenler gibi Niyazi Bey’in de öğretim tekniği yoktu. Yelek cebinden saatini çıkarır; 60 kişilik sınıfımın öğrencilerini birer dakika okuturdu... Kavram, eksersiz, tartışma, bilgi v.b. konulara aldırış etmezdi. Okuma bir sanattı...

Öğrenciler birer dakika motor gibi okuduktan sonra ne yapacaklardı? Yanındakine, arkasındakine konuşacak veya gülüşeceklerdi. Gürültü başladığında, Niyazi Bey yakaladıklarına dayak uygulayacaktı... Bazan sınıfı bırakarak odasına gidecekti... Bu esnada öğrenciler çok sessizleşecek; çekmecedan getirilen daha kalın çirpilerin altında ağlayacaklardı!

İkindileri öğrencilere voleybol oynatıyordum... İyi oyuncular var... Ne de olsa deniz var... Yüzücüdürler... Gıda bol... VI. sınıftaki öğrenciler 12-13 yaşlarında... Oyun çok heyecanlı... İki takım arasında rekabet... Uzaktan Niyazi Bey görünüyor! Sert adımlarla geliyor! Oyunu durdutuyor!

• -“Sen Faruk, sen Turan, Sen Sevgi sen Suzan dışarıya!...

Size oyun yasak! Çünkü siz benim dersimde bugün konuşmuştunuz!”

Öğrenciler ağlamaya başladılar! Ben kendimi zaptedemedim ve;

"Çıkmayınız! Oyuna devam!" dedim.

Niyazi Bey, Efendiliğini gösterdi ve dedi ki;

"Bu defa sizi af ettim! Bir kere daha dersimde konuşursanız, oyunu bir sene yasaklayacağım!"

Karşı gelmemi Maarif Dairesine yazsaydı tart olabilirdim. Çünkü henüz geçici kadroda idim... Okul Müdürü, İngiliz İdaresinin vekili gibi idi... Hele Niyazi Beyin Maarifteki, şehirdeki saygınlığı çok büyüktü.

Okulumuz şehir dışında idi... Kışta, yağmurda okula ıslanmış geliyordum... Niyazi Bey Lefkoşa'dan bir muşamba satın alarak bana verdi ve dedi ki:

-10 şilindir... 2 şilin ayda verirsin!..

Son sınıf öğrencilerimden 8 kişiyi; Lefkoşa Lisesi duhul imtihanlarına hazırlıyordum... Yine ikindileri, okul saatlarından sonra... Niyazi Bey sınıfa girdi... Ne yaptığımı öğrenince, dedi ki;

"Vazgeç! Larnaka'dan adam çıkmaz! Lisé, Larnaka'dan öğrenci geçirtmez!"

Niyazi Beyin bu sözleri karşısında daha çok gayret ettim. Her öğrencinin ailesinden bir Kıbrıs Lirası alarak, 3 gün öğrencileri, Lefkoşa'da bir otelde misafir ederek, bir başka muhitte de derslerime devam ettim. Niyazi Bey, Limasol'daki yeğenleri Ali ile Cemal'i derslerime kabul etmemi rica ettil...

Ali ile Cemal'in Fransız İnkılabı, İtalyan İttihadı, Bismark, Luter, Kalvin, Birinci Dünya Savaşlarının nedenleri ve sonuçları hakkında bir bilgileri yoktu... Benimkiler bu konularda sayfalar dolusu yazabilirlerdi... Ali ile Cemal çok zekiydiler. Öğrettiklerimi, tekrarlattıklarımı hemen bilirlerdi.

İmtihan sonuçları ilan edildi... Öğrencilerim geçmekle kalmadılar, bursları kapıştılar...

Tabii, bu sonuçları Maarif Dairesi değerlendiriyor: kimin çalışıp çalışmadığını öğreniyordu.

Lefkoşa'dan kitapçı Kemal Deniz'den öğrencilerim için 8 keman satın almıştım. Tanesi 5 Kıbrıs Lirasından... Yarım keman büyüklüğünde.. Sehpalar.. Notalar.. Okulda keman derslerim...

Öğrencilerim kemanları ile okula geliyorlar... Okul yolundaki hanay penceresinden Ermeni kemancı seyrediyor ve;

"Bu Türklere de ne oluyor?" diyor. Bir tahsildarımızdan sorup öğreniyor... Tahsildar kulüpte bunları konuşuyor!

5-6 ay geçmemişti ki orkestram hazır... Küçük klasik parçaları çalabiliyoruz, hem de iki sesli...

Okuldaki hocahanımlardan biri güzel keman çalıyordu. Şarkı derslerini keman ile öğretirdi"... Ondan rica ettim.

- "Orkestramıza eşlik ediniz! Siz birinci, ben ikinci ses olarak..." dedim.

Hocahanım memnuniyetle kabul etti... Daha ilk günden, Niyazi Bey, orkestrayı durduttu, beni dışarıya çağırdı ve dedi ki:

- Hocahanım orkestrada çalışmasın! Zira, kendisini gözetlemem için babası, benden ricada bulundu!"

Hocahanımsız okul tiyatromuzda, halkın önüne çıldık, çok alkış topladık.

Niyazi Bey öğretmenliğimin ilk üç senesinde bana babalık yaptı. Kitaplığındaki İngilizce ve Osmanlıca tarih, coğrafya kitaplarını verdi. Şiirleriyle, hikayeleriyle beni eğlendirdi. Beni korudu... Yol gösterdi.

Son hizmet senesi gelmişti... İkimize tehdit mektupları geldi... Benimkinde şöyle yazıyordu:

- "Larnaka halkı olarak seni öldüreceğiz... Sen çocuklarımızı okutamıyorsun!... Tez Larnaka'dan kaç ki kurtulabilesin..."

Niyazi Efendi'ye yazılan mektup şöyle:

- "Larnaka halkı olarak seni çok seviyoruz. Saygınlığın büyüktür... Muallim Özdemir'i himayeden vazgeç ve onu okulumuzdan uzaklaştır... Aksi halde seni ve onu öldüreceğiz!... İmza: Katil grubu..."

Biçare Niyazi Efendi ne yapacağını bilemiyordu... Çok korkmuşum... Fakat yine, her akşam olduğu gibi sahildeki biricik kahvemize gitmeliydim... Radyo orada! Savaş haberleri orada... Halk orada... Ankara'nın uzun dalgadan verebildiği haberler, yorumlar, şarkılar bizim için önemli... Her sabah 10 dakika öğrencilerimle savaş haberlerini tartışırdım! Tahtada haritalar, önlerinde atlaslar, günü gününe, olayları inceliyorduk. Montgomeri, Afrika'da Alman Romeli, esir alacak mı idi? Ankara Radyosunun halkı oyalamak için öğrettiği halk şarkılarını öğrencilerime öğretiyordum. O akşam öğretilecek şarkı şu idi:

Menekşeler tutam tutam,

Arasına güller katam,

Üç beş güzel bir arada v.b., v.b.

Başmüfettiş İbrahim Hakkı Bey, o günkü savaş haberlerini sınıfta işledikten sonra, geldi... Beni Müdürün yanına arattı... İkimize dedi ki:

-Goşı okuluna gittim. Erken erken... Öğretmen V...'nin becayiş olamayacağını ona söyledim!"

Öğretmen V... Maarife de aynı mealde bir mektup yazmıştı, imzasız!

Savaş nedeniyle Larnaka'da öğrenciler azaldı... Bu nedenle Larnaka öğretmenlerinden V... Goşı'ye becayiş edilmişti. Larnaka'da eşi, çocukları ve evi vardı... Benim uzaklaşmam halinde Larnaka'ya tekrar getirileceğini sanıyordu.

Başmüfettiş ayrıldıktan sonra, Niyazi Bey dedi ki:

- "Getir dolaptan V...'nin eski şamalarını!... Yazılar aynı... Fakat ben niye anlamadım? Hem de yazı mütehassısıyım. Mahkemeler yazı konusunda beni aramaktadır!"

Bir aralık, okulumuz şehir içindeki eski okul binalarına taşınmış; yeni okulumuza, İngiliz askerleri yerleşmişti... Okulumuzu boşaltacaklarında şu teklifte bulunmuşlardı:

- "Telefonunuz yoktu... Okulunuza kurduğumuz telefonu size bırakabiliriz. Kabul mü?"

Niyazi Efendi kabul etmedi ve bana dedi ki:

- "Bakarsın, saat 12.00'de, tam evlerimize gideceğimiz vakit, mesele çıkar! Söyle İngiliz askerlerine telefonu söksünler!" Okullarımızda ve evlerimizde telefon yoktu!

Niyazi Bey emekli oldu... Emeklilik maaşı yoktu... Bir senelik maaşla ikramiye vardı... Tahsildarın, polisin, memurun emekliliğine karşı öğretmenin yoktu. Öğretmenlerin cemaata ait olduğu nedeni ile! Her kazadan tayinli birisi, Eğitim Encümeninin toplantılarına katılırdı. Başkanı İngiliz Maarif Müdürü... Maarif Müdürü, Bakan seviyesinde idi, sömürge İdaresinde...

Kıbrıs Türklerinin idari bakımdan bir çok şikayetleri vardı. İngiliz Vali, Türklerden bir komite kurdu. şikayetler saptandı. şöyle ki;

- Evkafın Türklere devredilmesi. - Çiftçilerimizin borçlarının ertelenmesi.

- Orta okullar açılması.

- Türkiye'den öğretmen getirilmesi.

Kıbrıs Adası Türk Azınlıklarını Koruma; kısacası KATÁK kuruldu... Larnaka'da şubesi vardı. Larnaka Türk-Rum Belediye üyesi Suphi Kenan, Hammallar lokalinde bir toplantı düzenlemişti. Nisap olmadığı için, toplantıyı tehir etmişti.

Halktan bağırانlar oldu:

- "Hesap isteriz! Hesap" demişlerdi. Nisabın manasını bilmiyorlardı. Anımsadığım diğer olaylar:

Rum işçileri Türk işçileri ile birlikte 1942 senesinde AKEL adında bir teşkilat kurdular. Her işçiden aylık para toplanıyordu. Kısa bir süre sonra, AKEL politikaya atıldı ve Stalinci oldu! Türkler AKEL'den ayrıldı.

Rum nüfusunun %33'ü Rusyacı, komünist oldu... Senede bir yürüyüş yapmalarına İngiliz idaresi ses çıkarmadı...

İngiltere Dışişleri Bakanı Eden Kıbrıs'ta, Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu ile buluşacaktı... Bir gün önce haber verildi. Lefkoşa Komiseri Montakun'un emriyle terziler, kadınlar bütün akşam Türk bayrakları diktiler. İlk defa bir Bakan Türkiye'den Kıbrıs'a gelecekti. Larnaka halkı Lefkoşa'ya akın etti... Lefkoşa'da iki bakanın geçeceği sokaklar bayraklarla. (İngiliz ve Türk) süslendi. Türkler develer kurban ettiler!... Okullarda ve dairelerde yalnız İngiliz bayrağı vardı.

İngiliz askerleri bandoları, Larnaka'da halkın yoğun olduğu sahil bölgesinde marşlar çalıyordu. İsteyen bu marşları İstiklal marşımız, isteyen Yunan marşı olarak duyurabilirdi.

Çiftçiler borca boğulmuştu... Banka veya kooperatif yeni kurulmuştu. Borçlar Encümeninin başına Hakim Raif Denктаş getirilmişti. Rum faizcilere olan borçlar silinmiş veya uzun taksitlere bağlanmıştı. Rençberlerimiz derin nefes alabilmişlerdi. 1938 senesinde BEK adında Rençberler Birliğini, Türk ve Rum Rençberler beraber kurmuşlardı.

Toplantılarda rençberlikten, haklarını korumaktan ziyade Rumlar politika, Yunanistan'a bağlanma konularını görüşüyorlardı. Salondaki Yunan ve İngiliz bayraklarının yanında Türk bayrağının konmasını kesinlikle kabul etmemişlerdi. Bu nedenle, Türk rençberler Rumlardan ayrılarak Türk Çiftçiler Birliğini kurmuşlardır. (1943) 5000 üye Türk...

Öğretmen iken, Omorfo Öğretmen Kolejini ziyaret ettiğimde Principal Dr. Sleight bana demişti ki:

- "Rum öğrenciler, dersleri sık sık boykot etmektedirler! Zaman zaman İngiliz bayrağı gizlice Kolejden indirilerek yerine Yunan bayrağı çekilmektedir. Bu problemi nasıl çözmeliyim?"

Demek ki Türk öğrenciler kaale alınmadan Rum öğrencilerin sağcılarını Kilise kışkırtıyordu. Türk öğrenciler tedirgindi... Dr. Sleight eski bir öğrencisinden fikir istiyordu!

Türklerden ve Stalinci Rumlardan İngiliz ordusuna yazılanlar ve Afrika'ya gönderilenler vardı. Stalincilerin yazılmasında amaç silah kullanmasını öğrenmek ve Rusya'ya yardımcı olmak için-

di... Türklerin amacı ise ileride yüksek mevkilere yerleşmek ve para idi... Bu nedenledir ki savaşa hizmet edenlerin ellerine çok para geçmiş; yaşam seviyesi yükselmişti. İngiliz parayı dökmekte idi...

Sahilde, kira bedeli 1 Kıbrıs Lirası olan güzel bir evde otuyordum. Eşim Larnaka'nın biricik Cira (Rum kadını) ebesi yardımı ile doğum yapmıştı... 10 gün sonra çocuğun göbeğinden kan gelmeye başladı... Türk doktor olmadığından, Larnaka'da bir Rum doktorun kapısını çaldım... Doktor hanaydaki penceresinden seslendi. Durumu öğrenince dedi ki:

- "Akşam oldu! Çift ücret kabul mü?"

2 dakika yürüdükten sonra evime geldik... Rum doktor, çarşafa çocuğun belini sardı... Talimat verdi:

- "Sabaha kadar çarşafa dokunmayın!" dedi.

Sabah kalktığımızda, bütün çarşaf kan!... Çocuğum cansız!...

İkinci çocuğum Hükümet Hastanesinde doğdu. Bütün muayene ve doğum masrafları olarak Başhekim Porter'e 5 Kıbrıs Lirası ödedim. Şehirde mali durumum bozulmuştu. Şehirdeki ev kirasını Maarif ödemiyordu... Köylerde öğretmen lojmanları vardı. Sabah Maarif Dairesine bir mektup göndererek durumu anlattım. Köylere becayiş edilmemi istedim. Aynı gün akşam üzeri, Maarif Müdürlüğünden olumsuz yanıt geldi!

İmdadıma 2 Rum tapu memuru yetişti. Zorunlu türkçe Hükümet İmtihanlarını geçebilmeleri için benden 2 sene İngilizceden Türkçeye ve Türkçeden İngilizceye ders istediler. Kendi gönülleriyle ikisi beraber 5 Kıbrıs Lirası teklif ettiler. Ders Türk Kulübünde... Diğer taraftan tüccar Selim Kenan Bey bana dedi ki: Kızım Sevgi'yi mezun ettin. Onu Lefkoşa'ya Liseye gönderemem korkundan. Ona Türkçe ve İngilizcesini verirseniz, ayda 5 Kıbrıs Lirası ödeyeceğim... Haftada 3 akşam evime geleceksiniz!" Kabul ettim.

Maarif Dairesindeki aylık maaşım 6 Kıbrıs Lirası olmuştu! Bu kadar parayı ben nereye koyacaktım?

Diğer taraftan İngiliz Kaza Komiseri beni arattı ve dedi ki:

- "Rum cirası Evanthia, vasiyetinde, şehir Türk halkına da bir fon bıraktı... Bu fonla, her sene bir Türk öğrenciye, Lefkoşa Lisesinde okuması için bir burs, ilkokul Türk öğrencileri için kış günleri boyunca, tahin helvası ile ekmek verilecektir. Aynı zamanda, okuma-yazma ve aritmetik öğrenmek isteyenlere akşamları öğretim... Sana ayda 1 Kıbrıs Lirası... Akşam dersler-

ine gelenlere karne dışı şeker, pirinç ve kumaş verilecektir. Bu formaları al ve doldur!”

İlan verildi... Akşam 50 kişi geldi... Bu kadar kişiyi okutamazdım... Sınıflara, gruplara ayırmak istedim. Dediler ki:

-"Biz buraya okumaya, öğrenmeye gelmedik! Öğrenci olduğumuza dair formaları doldurunuz! Karne dışında şeker, pirinç ve kumaş alabilelim! Çünkü biz kahvecilere, şamışıcı ve tatlıcılara gereği kadar malzeme verilemiyor!"

Belgelerini verdim... Onlar memnun! İngiliz memnun!... İti-mat tamam! Moral yüksek! İstenen bu!...

Ziraat Dairesi okulların durumuna göre her sene ipek böcüsü tohumu gönderiyordu... Amaç, öğrencilerin öğrenmesi, ipekçiliğin yayılması... Okulumda bu işi, hocanımlar yapıyordu... Öğrenciler dut yaprağı getirir ve tohumdan, açılmasından, böcüsünden, kozasından, kelebeğinden, kozaların işlenişinden çok şeyleri merakla öğrenirlerdi.

Yeni Müdürümüz Selçuk Bey:

Lefke'den Larnaka'ya becayiş oldu. Lefke'ye gönderilen Başöğretmen Oktay aleyhinde, Lefke ve Larnaka'da söylen-medik söz bırakmadılar! Selçuk Bey, komşum olmuştu. Yalnız kendisiyle gezmemi, konuşmamı istiyordu.

Bu tutumu ruh haletime uymazdı. Bu durum ileride aleyhime olabilirdi. Sosyal faaliyetlerimi aksatabilirdi. Dershanelerimizin arası tahta ile kesilmişti. Tahta kaldırılınca, kocaman bir salon oluşturuldu... Birbirimizin öğretim sesini duyabilirdik!

Bir sabah çat! çat! çat! Dayak sesleri!!! Bir öğrenci ona arit-metik dersinde, yüksek sesle demiş ki:

-"Efendim! Hep patates problemi yaptırma! Bugün bamya problemi yaptır!"

Başöğretmen böyle bir tenkide dayanamazdı! Üstelik, bamya kelimesi, o zamanlarda, hoş olmayan durumlarda kul-lanılırdı... "Yok bamya!" çok kullanılır ve o günlerin anlamıyla, "Yalan söyleme! Yok yahu!" anlamına gelirdi. İkinci ayıp kelime, "Naylon!" idi. Bu kadın naylondur!", "Söylediklerin hep naylon!" v.b. konuşmalar vardı, o senelerde...

Teneffüste nöbetçiyim...

Futbol sahası kadar büyük olan oyun sahasının öteki ucun-da, tuvaletlerin dışında, öğrenciler küme küme...

Bu kümelerden bir öğrenci yanıma gelerek dedi ki:

-”Efendim! Yüznumarada, teşkilât kurduk... Müdür bizi dövmeye devam ederse, kendisini öldürmeye teşkilatımız karar verdi! İsyan da (agressiveness) bir içgüdüdür.

Öğrencilere nasihat ettim... Müdüre birşey söylemedim... Müdür beyin yerinde ben olsaydım, öğrencinin bamyaya problemi hakkındaki istemini memnuniyetle karşılayarak; kendisinin oluşturacağı bir bamyaya problemini tahtaya yazardım. Aynı zamanda; diğer öğrencilerin ne gibi konularda problem istediklerini sorar; onların ilgilerini genişletirdim. Üstelik, çevrede olan tuz, balık, bakkal, kasap, maaşlarla ilgili problemler yaptırırdım. Müdür bey’in her gün verdiği patates (500 okka patates, okkası 2 kuruş, on paradan kaç Kıbrıs Lirası eder? Problemine yer vermezdim.)

Böyle problemin yanıtı zor! Dr. Sleight şöyle derdi, psikoloji derslerinde:

-”Punishment must fit the crimel” yani verilecek ceza, işlenen suça uymalıdır. Konuşan öğrenciye, ödevlerini yapmayana dayak uygulamak öğrencilerin intikam duygularını artırmaktadır...

Bir öğrencim yüksek zekası nedeniyle kabına sığmazdı. Bu öğrenci arkadaşlarını kakmalar, defterini yırtar v.b. hareketlerde bulunurdu. Gelen şikayetleri bir yere yazardım. Alpay Kelâmi adındaki bu öğrenciyi evine gitmeden önce yanıma alır, ona derdim ki:

-”Alpay! Bu gün 10 şikayet var! Bunları haftaya beşe indirebilir miyiz? Çok akıllı olduğundan, sana daha zor problemler versem, ne dersin?”

Alpay birkaç ayda şikayetleri sıfırladı! İleride, dünya çapında profesör olacaktı... Bana nasıl bir öğrenci olduğunu soracaktı... Kendisine yukardakileri anlatacaktım. Bana Berlin’de prostat muayenesi yapacaktı.

Müdürler niçin dövüyordu? Dayak yetkisi yalnız başöğretmenlere verilmişti. Cezayı ölçülü yapacak ve bir deftere işleyecekti.

Yaygın bir kanaate göre:

-”Dayak cennetten çıktı!” diyerek dayağı haklı görüyordu. Halbuki dayak cennetten kaçtı, kayboldu diye kabul etmek, öğrencilerin iç dünyasını iyi öğrenmek gerekiyordu. Bunun yolu, devamlı okumak, eğitim-öğretim kurslarına devam etmek idi.

Okulumuzda çarşafı bir muallime vardı... Sessizdi... Birinci sınıfta 60 öğrencisi olsa, 3-5 ayda hepsine okuma yazma öğretirdi. Çoğu derslerinde yalnız okuma, yazma ve aritmetik yapardı. Ders verirken, okula gelirkenden çarşafı atardı.

Bir gün benden bir ricada bulundu.

- "Bu İngilizce formu bana doldurabilir misiniz?" dedi.

İngilizce formu, İngiliz Hükümetinin kumaş verilmesini onaylaması içindi. Formu, Kaymakamlığa gidecek, tasvip görürse, formu geri gönderilecek, tüccara gidilecekti.

Formun yaş kısmına geldiğimde, hocanımın kaç yaşında olduğunu sordum:

- "25 yaşıdayım!" dedi... Hocanım en azından 50 yaşında idi... Söylediği gibi yazdım. Gelen cevapta şu yazılı idi:

- "Genç olduğunuz için size maalesef, kumaş verilemeyecektir!"

Futbolcu olmadığım halde, futbol ve voleybolda çok meraklı olan öğrencilerim dolayısıyla bir futbol takımı kurdum... Larnaka'nın 2. liglerde oynayan Spor Kulübünden yardım istedim. Bir genç devamlı okuluma gelir, okul takımına taktik öğretirdi. Larnaka Ermeni okulu ile sene sonu maç düzenledik. Rum ilkokullarının böyle faaliyetleri, takımları yoktu.

Şehrin dışında, Tuz gölünün yakınlarında olan bir sahada Türk ve Ermeni halkı, maçımızı seyrediyorlardı! Önemli olan, Türk mü yoksa Ermeni mi yenecekti! Maçın son dakikaları sıfır sıfır devam ederken, top Ermeni kapısına doğru ilerliyordu! Golü atamazsak çok yazık olacaktı... Bir yedeğimiz hiç görünmeden sahaya girdi. Topu ayağına aldı ve golü attı! Ermeniler, mağlup vaziyette sahadan ayrıldılar!...

Yaz tatilinde her zaman olduğu gibi 3 ayı köyümde geçirdim. Köyün havası, suyu yumurtası, tavuk eti, sessizliği, dinlenmesi bir başkadır! Bütün öğretmenler yaz tatillerini kendi köylerinde geçirmektedirler... Harmanlarını sürmekte, buğday ve arpalarını ambarlamaktadırlar.

Köyümde, sabah ve ikindileri tren istasyonuna gitmekte idim. Tren yerine, raylar üzerinde giden, tramvaylara benzeyen trolliler hizmete konmuştu. Benzinle çalıştırılıyordu. Rum sürücü kasabalardan sipariş kabul ediyordu. Bana her sabah, gazetelerimi ve buz kalıbımı getiriyordu. Elektrikle çalışan buzdolabı henüz yoktu... Buz kalıbımı bisikletin arkasına bağlar, yarım mil uzaklıktaki evimize götürürdüm. Trolliler ayrıldıktan sonra, istasyon memuru Kokkoni posta torbasını açtı ve bağırdı, Türkçe olarak:

- "Özdemir Efendi! Hükümetten, mektubun var. Gel al!"

Hükümet mektupları pulsuz gelirdi. Zarfların üzerinde 'On his Majesty's Service' yazardı. Yani, Kraliyet Hizmetleri Adına...

Zarfı açtım. Hayatımda bu kadar sevindiğimi anlatamam! Başöğretmen muavini olmuştum!... Maaşım ayda 1 Kıbrıs Lirası artacaktı. Bu terfi, ikinci sınıf Başöğretmen demekti... Makam parası olarak birinci sınıf müdürler ayda 3 Kıbrıs lirası alırdı. Türk Başöğretmenlerinden, 5 birinci sınıf, 10 kadar ikinci sınıf, bir o kadar daha üçüncü sınıf öğretmen vardı. Benim değerlendirmelere göre, emekliye ayrılacakların yerine ancak 20 sene sonra terfi edebilirdim!... Üstelik okulumda 3. sınıf öğretmen vardı. Ben ise 4. sınıf öğretmendim.

Yazın en sıcak günü idi. Sevincimi Müdürümle paylaşmalı idim!... Onu bu durumdan haberdar etmeliydim! Bisikletime atladım. 15 mil uzaklıktaki Lapetos köyüne giderek Müdürümü buldum!... Söylerkenden yüzü sapsarı oldu! Şunları söyledi:

- "Yarın göreceksin! Benim de başıma geçeceksin"

Köyüme moral kırıklığı ile döndüm... Çok geçmeden bir mektup aldım... İmzasız... Larnaka'ya gitmemeli imişim. Öldürülecekti... Usulü öğrendik! Yazı müdürümün!... Aynı günden mektubu ona, köyüne gönderdim.

Eylülün birinde okul açıldı... Yüzler asıldı!...

Bana idare yönünden ek görev vermemeye özen gösterdi... Hasta olmuştu!... Titriyordu!... Doktor kendisine 15 gün izin yazmıştı. Yün çarşafıya sarılarak makamında oturmuştu!... Meğer ona ve okulumdaki 3. sınıf öğretmene İngiliz Maarif Müdürlüğünden mektup gönderilmiş... Mektupta 5 sene üst üste, yüksek ehliyet notu alamadıklarından baremlerine bir artışın yapılamayacağı bildirilmişti... Böyle bir uygulama yapılacağı bilinmiyordu... Yeni başlamıştı. Poliste de aynı oldu. Hasapis çavuş Kumandan olmuştu...

Terfim öğretmenlere ders oldu... İlk defa yapılan böyle bir terfi olumlu tepki yarattı... Çünkü, terfi için senelerce beklemek artık gerekmiyordu. Öğretmen Koleji mezunları çok iyi sonuç alıyordu.

Okulumuza Halil Direkoğlu yardımcı öğretmen oldu. Öğretmen Koleji'ne gidecekler için bir senelik tecrübe faydalı görüldü... Her sınıfta gözlem ve öğretim yapacaktı... Yetiştirilmesine yardımcı olacaktım. Bu gibilerin teftişini Öğretmen Koleji Müdürü Dr. Sleight yapacaktı.

Sene sonuna doğru İngiliz geldi... Direkoğlunu teftiş etti. Sonucu bana şöyle anlattı:

- "Direkoğlu senin sınıfında iyi bir ders verebildi... Öteki öğretmenin sınıfında veremedi. Disiplin yoktu... Pencereden

girenler, dışarıya pencereden kaçanlar vardı. Niçin senin sınıfında iyi... Öteki sınıfta berbat?"

Yanıtım şöyle idi:

"Ben kolej mezunuyum... Öteki öğretmen zamanında Kolej yoktu..."

Öğle yemeğimiz etli dolma... Beraber yiyelim mi?" demiştim Dr. Slieght'a...

"Rum okulunda iki yardımcı öğretmeni teftiş edeceğim. Saat 13.00'de sahilde, hurmacıkların yanında buluşalım!" dedi:

Evet... Öğrencilerimi iyi bir disipline alıştırmıştım... Disiplin daha ziyade, meşguliyetle olmaktadır. Karşılıklı saygı gerekmektedir. Çalışkanlık, planlı hazırlık başta gelmektedir. Öğrenciler müfettiştir... Öğretmeni kolay anlamaktadır... Kendisi için çalışanları sevmektedir. Sessiz işle (aritmetik, harita, grafik, resim, test) disiplin çok iyi sağlanabilir. Ben bu gibi sessiz işleri verdiğimde (ayrı gruplara ayrı iş) sınıfın dışına çıktığım zamanlar olurdu... Sınıfta olmadığım zamanlarda, ne yapacaklarını bilen öğrenciler, sessiz iş yaparlardı. Bir defasında şöyle bir durum oldu:

Çeşitli kalınlıkta çirpileri olan Müdür Niyazi Bey, sınıfıma girdi ve öğrencilere dedi ki:

"Bugün size ne oldu da hiç ses çıkarmıyorsunuz?"

Ansızın beni sınıfın arkasında görünce:

"Tamam, tamam!" dedi, çıkıp gitti.

Tam vaktinde Dr. Sleight ile buluştum... Evime gitmek için sahilde bir mil kadar yürüyecektik... Konuşacaktık...

İngiliz Türklere kırgındı; çünkü Türkiye savaşa girmemişti. Altınları İngiltere'den almıştı!... Tonlarca!...

Stalin, Churchill, Ruzvelt gibilerin İnönü'nün ayağına gelmelerine rağmen... 12 adaların İnönüye teklif edilmesine rağmen...

Bir millik yolda yürürken, Rumlar Rumca, Ermeniler ve Türkler bana selam veriyorlardı! Zaten Larnaka küçük bir kasaba... Çeşitli faaliyetlerim nedeniyle, cemaatlarla kaynaşmış vaziyetteydim 5 sene içerisinde...

Artık evime yaklaşıyorduk... Kale yanındaki lastik ağacı altında, kalın gölgede oturan halk, esas duruş vaziyetinde bizi selamladı!!! Bu saygı, İngilizce değildi!... Beni sevdiklerini İngilizce göstermek içindi... İngiliz böyle bir selam, saygıyı başka bir yerde görmemişti!

Ruhbilim uzmanı olan Dr. Sleight, bu durum karşısında, bana dedi ki "Sosyal tarfların da kuvvetli... Gezmeyi seversen yakında verilecek olan burslara müracaat et! Edersen bana yazı ile bildir ki izleyebileyim!"

İşte hamala, zaptiyeye, veliye, öğrenciye, öteki toplumlara olan saygımın mükafatı!..

Yemekteyiz... İngiliz dolmayı çok beğendi... Kavunu şekerle yedi! Evde yaptığımız ekmeği fevkalade buldu ve dedi ki:

- "Ekmeğe üzüm katmadığınız ve kanunlara itaat etmediğiniz için sizi hükümete bildirmeliyim!"

- "Buğday ve un kendi ürünümüz... Evde yoğurduk, evde pişirdik. Eşimin emeği büyük... Üzüm alacak paramız yok!" diye yanıt verdim...

Hemen dilekçemi yaptım... Kopyesini İngilize gönderdim. Başmüfettiş İbrahim Bey'e bir mektup yazarak durumu bildirdim... Beni desteklemesini rica ettim. Ona mektup yazmak kolay değildi. Bütün öğretmenler ondan korkuyordu! Ertesi gün, ondan el yazısıyla özel bir mektup aldım... Bütün gücü ile beni destekleyeceğini, ayrıca gözlerimden öptüğünü mektubunda ifade etmiştir.

İbrahim Bey, bir defasında sınıfıma girmesiyle çıkması bir olmuştu... Arkasından koşarak, ondan dersimin değerlendirmesini istemiştim. Demişti ki:

- "Karatahtadaki notlarını görmem yeterlidir! Çok çok iyidir."

Notlarım alışılmışın dışında ve şöyle idi:

- "Türk varpuru 15 günde bir Larnaka'da...

Türk varpurun acentası Rum...:

Para Rumlarda...

Vapur limanda, uzakta...

Yolcular sandalda...

Patates vapurla Lübnan'a...

Larnaka kazasında, patates Türklerde... (Sinde, Pergama)... Sigortalı... 5 Kıbrıs Lirası ver... 2000 Kıbrıs Lira'ya sigortalı...

Notlara bakarak kompozisyon... Küçük bir harita çiz... Yukardakileri göstererek anlat..."

Böyle notlarım, kitapsız devirde... Müfredat dışından. Hayattan, çevreden gözlemden... Canlı bilgi... Tartışmalar, inatlaşmalar, buluşlar... Heyecanlar.

Yine tatilde köyümdeyim, tren istasyonundayım... Trenin penceresinden müfettiş Tilki bağırdı:

- "Larnaka'ya gönderilen telgraf ve biletleri aldın mı? 3 gün sonra, Pazar günü, Fuadiye vapuru ile Mısır'a oradan İngiltere'ye gidiyorsun!"

İlk işim, trenle Lefkoşa'ya, oradan Kalağiro otobüsü ile Larnaka'ya, telgrafhaneye... şehirler arasında Türklerin otobüsü yok!... Türkiye'ye telefon yok! Londra vasıtasıyla telgraf göndermek mümkün... Özel derslerden aldığım paralar duruyordu... Bunlarla giyindim... Hazırlıklarımı tamamladım...

Sevinçliyiz... Müfettişliği garantilemişiz... Örnek meydanda... Tilki müfettiş bir sene İngiltere'de okuduktan sonra müfettiş oldu... Esat Zaim Bey 2 sene okudu... Omorfo Öğretmen Koleji'ne yüksek maaşla, memur statüsünde tekaüdiyeli öğretmen oldu... (Öğretmenlere emeklilik 1947 senesinde kabul...)

Fuadiye vapuru Mağusa'da limanda... Eşim kucağındaki 10 aylık Niyazimle beni öperek uğurladı! Ağlama yok! Sureta gülüşüyoruz.

Kamaram birinci sınıf... Denizi seyrediyorum... Karanlık, simsiyah sular, dalgalar... Vapurum suları yarıyor... Sürü halinde, kuzu büyüklüğündeki balıklar vapurla yanyana koşuyorlar! Derken, ertesi sabah İskenderiye'de... Oradan trenle Kahireye... Kahire'de bir ay bekleme var... Acentadan, vapurda bilet yer ayırtmak gerekiyor...

Trende seyahat; Nil nehri, harmanlar, eşecikler, Bağırınlar... Çağırınlar... Mongo!... Mongo!... Gazoz! Gazoz! v.b. yiyecek, içecek satanlar... Mongo satın aldım. Tadına baktım... Tadı incir ve muz karışımı... Tren Nil nehrine paralel koşuyor. Öğretmenim ve ilk defa nehir görüyorum. Nehir böyle mi diyorum!!! Nil nehri asfalt yol gibi... İçerisinde vapurlar, gemiler yan yana gidiyorlar, birbirlerini geçiyorlar...

Nehrin çevresi yeşillik... Senede iki defa ürün... Pamuk, bostan tarlaları... Harmanlarda pirinç, buğday görünüyor... Harmanlar küçük eşeklerle sürülüyor... Fellahlar eşeciklere binip gidiyor.

Viktorya Oteli, turistlerle dolu... İngiliz, Fransız, her milletten var... Türk olarak ben... Salonda buzlu meşrubat... Yemekler nefis... Kum girmesin diye bütün pencereler kapalı...

Otelin dışında geziniyorum... Tramvaylarda asılı seyahat eden entarili Araplar... Bisikletle koşuşan entarili Araplar, kadın görünce, entarilerini küçülten Araplar... Dükkanların vitrinlerinde açık kuranlar!...

Etrafta sevinç var... Nagazaki'ye atom bombası atılmış ve savaş durmuş! 9 Ağustos, 1945.

Bir kahveye girdim. Köşede, yeşil şeker kamışları ve bu kamışları sıkacak merdane. Kamış sıkılıyor, limon ve buz ekleniyor... Sıcak iklimde insanın içi ferahlanıyor! Bir şey keşfettim!... Türk-müslüm derkenden kapılar açılıyor, yüzler gülüyor! Olmayacak işler olabiliyor!

Savaş dolayısıyla Kıbrıs'ta kadın çorabı eksikliği vardı. Eşime 3-5 çift çorap alarak postahaneye paketimi götürdüm.

Arap memur:

-"La! La! La!" dedi.

Elimin, yüzümün işaretleriyle:

"Niye olmazmış?" diye sordum.

Postacı memur içeriye koştu, bir mühür ve sparmacet mumu getirerek kendi mühürümle ve sparmacetimle, düzenlememi işaret etti. Benim ne mühürüm vardı ne de mumum... Silahımı çektim ve Araba:

"Ben Türk-müslim" dedim.

-"Türk-müslim? Atatürk?" dedi ve postanın malzemelerini kullanarak paketimi kabul etti, beni hürmet ve hayranlıklarıyla uğurladı. Mühür, hırsızlıkların önlenmesi içinmiş!

Arapların Atatürk'e olan sevgileri, saygıları büyüktü. Nedeni şu idi:

Araplar, müslümanlar nedense İngiliz ve Fransızlara uymuşlar; onlarla birlikte Türklere karşı savaşmışlar ve Türk idaresinden kurtulmuşlardı. Fakat, bu defa Ortadoğu'yu, petrolü, Süveyiş Kanalı, Mısır'ı İngiliz ve Fransızlar'ın idaresine terketmişlerdi. Mısır'da Kral Faruk olsa da ipin ucu İngilizlerde idi. Araplarda Atatürk gibi birisi yoktu. Hristiyan kontrole mahkumdu.

Kahirenin merkezi bir çarşısındayım... Karpuzlar, kavunlar, salatalıklar, dar sokaklar, kebabçılar... Kebab dumanları... Kebab dumanlarından hoşlanırım! Onlara yaklaşıyorum!... Şişte dönen güvercin palazları!... Canım çok çekti palaz kebabını!... Almak için yanaştım, fakat vazgeçtim! Bir saat sonra, turistler arasındaki nefis yemekleri, tabak dolusu dondurmaları nasıl terk edebildim? Doğru otele gittim. Yemek masasındayım... Süslü entarileriyle, kuşaklarıyla garsonlar koştu... Türke hizmete başladı! Meğer ben ne talihli imişim! Önüme konan ilk tabakta, kebab iki palaz!

Başgarson koşarak önümdeki palaz kebablarını kaldırdı. "Affun! Affun!" dedi. Türklerin palaz yemediğini garsona söyledi.

Ona dedim ki:

- "Muafiyet gayrıluzum!"

Arap ekledi:

- "Atatürk kıdr muazzam!" = Atatürk çok büyük!...

- "Müteşekkir, müteşekkir! Arap-Türk müslim-i birader" diye ekleme yaptım.

Şef garson bana başka kebaplar yaptırdı. Affun affuna devam etti. (Affun = afedersiniz).

Otelimin İngiliz idarecilerine, vapur biletimin gelip gelmediğini sordum. Bir aydan önce askeri vapurlarda yer bulunamayacağına öğrendim. Savaş nedeniyle, yalnız askeri vapurda yolcu alınabiliyormuş...

Umurumda olmadı... Bütün masraflarım İngiliz Hükümeti tarafından karşılanıyordu. Ayrıca ayda 25 Kıbrıs Lirası cep parası veriliyordu. Kıbrıs'taki maaşım eşime ödeniyordu. Gezmek, tozmak hakkımdı. Böyle fırsatlar insanın eline zor gelirdi. Mısır'ın tarihi yerlerini gezmek, Nil sefası yapmak, halkı incelemek benim için bir eğitimdi.

Tramvaya binerek Mehmet Ali Paşa camiine gittim. Avludaki kuyu susuz... Ses verince ses verir!... Koca Mehmet Ali Paşa! Mısırı almışsın! Padişaha karşı gelerek istiklalini ilan etmişsin! Bu camii yaptırarak anılmışsın! Türk idaresini yaymışsın! Arkanda sürüklediğin sayısız Türk'ü, Mısır'da zengin etmişsin!

Bir başka gün, Kahire Hayvanat bahçesini gezdim. İki hörgüçlü develer, yüzlerce çeşitli kuşlar, yılanlar, maymunlar... v.b. Yolları bitmez, tükenmez... Hepsi renkli taşlarla süslenmiş... Bol su ile temizlenmiş, pırıl pırıl...

Tramvayla, ehramlara yakın bir yere gittim... Oradan deveye bindirilerek ehramlara götürüldüm. İngilizce bir broşürden öğrendiğime göre, ehramın bir metre küp taşlarından Fransanın çevresine bir ayak yüksekliğinde duvar yapılabilmiş. Bir ehramın girişinde vücudu hayvan, başı insan, kocaman bir tapınak. Sfenks yarattığı güneşi seyrediyor!

Ehramların iç duvarlarında hiyeroglifler... Nil'in Tanrı olduğuna inanıyor... Çünkü Nil'siz yaşam olamıyor.

Müzeyi gezdim... Altın arabalar, altın kaplar... Firavun mumyaları...

Nil'de kayık sefasına iştirak ettim. Yan taraflarda papirüsler, salıncaklarında sallanıyor, suları öpüyor...

Bir yere geldik ki çevre güzelleştikçe güzelleşti! Öpüşmeler başladı!... Kucaklı yaşam devam etti! Tanrı böyle istedi!

Yarattıklarının güzelliğini seyrettil! Dönüşte bekledik. Çünkü tramvaylar geçiyordu ve köprü kapanmıştı.

Kahirenin sokaklarını gezdim. İnsanlarını seyrettim. İşte bir fırında bedava ekmek almak için kuyrukta kavgaya eden kadınlar, zaptiye tarafından coplanan kadınlar...

Genelev girişinde bahşiş almadan, içeriye sokmayan zaptiyeleri... Sokaklarda omuzlarında hediyelik eşya, boncuk dolu kalburlarla satış yapan çocuklar... Benden iyi İngilizce konuşan çocuk satıcılar... Turistlerin peşine düşen satıcılar, boyacılar... Süveyş kanalı para getiriyor... Bizzat vapur acentasına gittim, bir ay Kahire'de kaldıktan sonra.

Bir de ne göreyim? Otelimin İngiliz müdürü aynı zamanda acentanın müdürü! Israr ettim. Biletimi aldım! Acentaya gitmeseydim, belki de bir ay daha Kahire'de bırakılacaktım. Paralar İngiliz'in cebine akacaktı...

Hindistan-İngiltere seferlerini yapan Majestelerinin kocaman vapurundayım... Salıncaklı yataklarda ben uyuyamazdım. Üstelik, salıncaklı yataklar ranzalı idi... Yatağa çıkmak, çıkarken sallanmak, başkasını sallatmak hoşla gidebilecek hususlar değildi. Salıncağımı boşaltarak, dışarıya güverteye yatağımı kurdum. Aynısını yapan başkaları da vardı.

Tuvaletler problem... Temiz fakat kapısız... Bunun yolunu buldum. Erkenden ve kimse görmeden...

Bir grup Rum yolcu, güvertede oturmuş, konken oynuyordu.

-"Yasu, kalimera!" dedim, yanlarına oturdum. Yanına oturduğum şahıs öğretmen olmalıydı. Öğretmenler yüksek sesle konuşur ve kelimeleri tekrarlarlar. Öğrencilere verdikleri derslere benzemektedir konuşmaları.

Öğretmene sordum:

-"Siz de mi burslu?"

-"Hayır, öğretmenlikten istifa ettim... Londra'ya eşimle gidiyorum. Önce bir lokantada tabak yıkama, sonra bir lokanta işletmedir amacımız!" dedi Rum öğretmen. Öğretmen eşini bana takdim etti, ayrıldı. Aklımı birşey kurcalamaya başladı! Bu dilberi ben Lefkoşa'da Haydarpaşa okulunun yanından geçerken ve orada müzik öğretmeni Ramadan Efendi ile işaretleşirken görmüştüm. Türk Lisemizden!... Ciranın evi, okullarımıza yakındı. Cira, okulun parmaklıkları yanında yavaşlar, sınıfından keman çalan Ramadan Efendi'yi izler, Ramadan Efendi kemanı bir taksimle ağılatır, cira ona buseler gönderirdi, eli ve dudağı ile!

Genç ve güzel Rum kadına sordum:

- "Ramadan Efendi'nin kemanını durup dinlerdiniz. Türk musikisini çok mu seviyorsunuz?"

Kadının gözleri doldu, gözlerinden yaşlar geldi ve dedi ki:

- "Ramadanimmu, kuzummi, ağabidemmu! şekerimmu!"

Biz lise öğrencileri yakışıklı Türk öğretmeni ve güzel kızın ilişkilerini biliyorduk.

Grubun içerisinde oturan 18 yaşlarındaki kör bir Rum gencinin kulakları, karşıdaki kamarada idi!... Kamarada Lefkoşa Körler Okulu Müdürü bir İngiliz bayan kalırdı! Kamaranın kapısı açıktı!... İngiliz bayan, lavaboyu sıcak su ile doldurur, bir küçük bezi, sabunlu su ile ıslatarak kol ve bacak aralarını yıkardı. Bu esnada kör Rum gencinin kulakları dikilmiş vaziyette kamaradan gelen musluk, lavabo v.b. sesleri dinlerdi. Bize derdi ki:

- "İngiliz bayan şimdi beni yatağa arayacaktır!"

Körler Okulu öğrencisi Rum genci, davet edildikten sonra yanımızdan ayrılır, yarım saat sonra tekrar gelir ve İngiliz müdürü ile olan sevimlerini teferruatıyla bize anlatırdı. Rumlar bu anlatışları zevkle dinlerlerdi.

Vapur yolculuğumuz; 3-4 gün geçmesine rağmen sezmiyorduk. Vapurda verilen yemekler nefisti. Sabahları kavrulmuş ciğer, öğleleri etli yemekler, akşamları taze balık v.b. İngilizler yemek işlerini, temizliği, kaloriyi çok iyi bilmektedirler.

Napoli'de vapurumuz durdu. 3 saat duraklama var. İsteyen dışarıya çıkıp şehri gezebilir... Vapurun çevresinde İtalyan sandalcılar... Yüzleri renksiz... Vapurdan atılan ekmek v.b. kırıntıları toplamaktadırlar, yemektedirler... Bunlar savaşın ve yenilginin sonuçları!... Vezüv yanardağından alevler çıkıyordu. Dumanlar göklere çıkıyordu... Vapurumuz hareket etmeden önce 50 kadar İtalyan kızı vapura çıkmıştı! Onların çıkmasıyla vapur hareket etmişti! Bu kızlar niçindi? Görevli bir İngiliz bahriyelisine nedenini sordum. Dedi ki:

- "Bu kızlar, askerlerimizin seks gereksinmelerini karşılayacaklar, 6 gün vapurda kalacaklar, cepleri para dolu memleketlerine yine aynı vapurla dönecekler! Bu kızlardan isteyen yolcular faydalanabilir. Giriş bileti 2 paund!" İngilizin medeniyetini, askere verdiği önemi şimdi daha iyi anladım. Gizli iş yok! Hepsi resmi! Ayıp yok! Medeniyet var! Savaşın sonuçlarına katlanmak gerekir. İtalya mağlup... Afrika'nın kuzeyinden geçiyoruz. Cezayir ve İspanya'daki çiftçileri vapurdan seyretdiyoruz, Cibralta boğazından geçiyoruz, Malta adasındakileri seyrettikten sonra.

Atlantik'e girdiğimizde havalâr soğudu... Yatakları içeriye aldık. Döşemeye serdik. Salıncaklara dokunmadık.

Vapurumuz Liverpool uzaklarında demirledi... Küçük sandallar kumda yan yatmış, deniz suyu çekilmiş... Ancak bir saat sonra yükselmiş...

Vapurdan çıkışımız disiplinli... Önce vapurun salonunda bir daire şeklinde sandalyelere oturduk... Pasaportlar birer birer mühürlendikçe bir sandalye ileri gittik. Yarım saat geçmeden dışardayız, yüzlerce sivil yolcu... İngiliz eğitimi! Bağırıp çağır-malar, rüşvet, hakaret yoktu, mideler toktu.

Liverpool'dan trenle Londra'ya hareket ettim, Marble Arch'ta, adresi verilen bir otele yerleştim.

İlk defa bayan şoför görüyordum... Sene 1946... Bizde yüz sene sonra olacak mı idi? Torunlarımız görebilecek mi idi? Bayan şoför çok nazik... Bavulumu otele indirdi... Tekrar buluşma temennisiyle ayrılıp gitti. Otelde servis yapan kızlar... Yatakları düzeltiyorlar... Yemek salonunda servis yapıyorlar... Hepsi şık ve güzel... Onlarla konuşuyor ve şakalaşıyorum... Otelin bayan sahibi, sanki kızların annesi... Medeniyet var... Nezaket var! Hizmetçiye teşekkür var! Af dileme var!

Yürüyerek Hayde Park'a gittim. Parkın karşısında büyük bir sinemahane... Üzerinde büyük panolarla Jülius Seazar ve Kleopatra filminin günde 3 defa olmak üzere, bir seneden beri gösterildiği yazılı... Biletler hep satılmış... Bir hafta sonraya, 10 şilin mukabilinde bir bilet aldım. Seazar ve Kleopatra'yı görmeliydim. Roma Hükümdarı Cezar, İngiltere'yi zaptetmiş; anglo-saxonlara yol yapımı, takvimi öğretmişti! Sinemahanenin içerisi sanki tiyatrohane! Perdeler, koltuklar, orglar... Film sanki canlı temsil... Seyircilerin çoğu kadın. Sesleri çok güzel... Nasıl mı anladım? Zaman zaman perde kalkıyor, bir başka perde iniyor... Perdelerin üzerinde şarkılar var... Sahnenin altından asansörle org ve müzisyen çıkıyor... Org sanki orkestra... Orkestra eşliğinde, bütün seyirciler koro halinde şarkılar söylüyorlar... Ne de tatlı tatlı söylüyorlar! Savaşın getirdiği acıları unutuyorlar. Müzikle karınlarını doyuruyorlar! Hz. İsa da bir balıkla aç insan topluluğunu doyurmadı mı? İnançlara göre...

Otelime dönerken, ansızın limon satıldığını gördüm. Limon! Kıbrıs'ta 20 tanesi 3-5 kuruş... İntiltere'de serada yetiştirilmiş, tanesi bir şiline... Hasret olduğum limondan bir tane aldım. Oteldeki yemek masama kurularak servisi bekledim. Karşımda

oturan İngiliz bayana selam verdim, önüme konan patates tavaşına cebimden çıkardığım limonumu sıktım. İngiliz bayan güldükçe güldü... Boğulurcasına güldü. Hatırladıkça güldü! Gülmesine karşı ben de güldüm!

Yemekten sonra, salonda kahve servisi vardı. Aynı bayan yanıma gelip oturdu! Konuşarak birlikte kahvelerimizi içtik. Konuşmalarımız şöyle idi:

- "Kahve falınıza bakayım mı?"

- "Aman, çok memnun olurum! Biz İngilizler, kuyruklarda, Çingane falcının kulübesi dışında, saatlerce bekliyoruz! Vizite bir doktorunki gibi 5 şilin! Dün çingeneye gitmiştim. Kuyruk çok uzundu. Ayrılmaya mecbur kaldım. Ne olur falımı söyleyiniz!"

- "Arkana düşen insan sayısız! Çünkü çok güzlesiniz! Güzelliğiniz nedeniyle gururlusunuz, kimseye yüz vermiyorsunuz, erkekleri kendinizden uzaklaştırıyorsunuz, bu nedenle olacak, evlenemiyorsunuz... Bak! Bak! Önemli bir konu! Karşılaşacaksınız, buluşacaksınız. Bir polis, sizi arıyor! Bulamıyor, bulacak!"

- "Çok korkuyorum! Nereden duydun, kimden işittin?"

- "Duymadım. Fincanın, kahven öyle söylüyor!"

- "Senden korkuyorum... Söylediklerinin hepsi doğru! Arkadaş olabilir miyiz?"

- "Olamayız, evliyim, hem de polisin aşkını engellemek istemiyorum. Gururlanmayınız, sizi seviyor!"

Trafalgar meydanına gittim. oradaki heykeli seyrettim. Buradan geçen insan seli... Heykeli inceliyen, bir kitaba zaman zaman bakan bir İngiliz bayana sordum:

- "Yabancıyım... Kıbrıs'tan geliyorum... Bu kartal heykel hakkında bana bilgi verebilir misiniz, lütfen?"

Bayanın yanıtı:

- "Bu kartal heykel, her gün gelen geçen yüzbinlerce kızı seyrediyor. Virgin bir kızı (kızoğlan kız) gördüğünde kanatlarını çırpıyor! Yüz seneden beri çırpamadığını bu kitap yazıyor!"

Yukarıdaki görüş, efsane de olsa, fikir verebilir!

Londra'nın yer altı trenleri (underground) çok hoşuma gitti. Yalnız, çıkış istasyonunda, kapıda bilet kontrolü vardı. Trendeyim... Pamuk gibi beyaz bir İngiliz dilberin, yanında oturan bir zencinin dudaklarını emdiğini gördüğümde çok şaşıtım! Sonradan öğrendim ki memlekette erkek eksikliği var!... İngiliz askerler savaş nedeniyle, henüz memleketlerine dönmemişler; sömürge ve dominyonlarda dönüş için hazırlık içinde idiler.

Paralı Amerikan askerleri İngiltere'de, arabalarına kızları doldururlar uzaklaşırlardı; dans lokallerinde erkek kız oranı: 2/5... Erkekler dans yerlerine kontrolsüz, damsız girebilirdi. Kadınlar girmezdi. Kapıda bir erkeğin gelmesini beklerlerdi. Bir erkek içeriye birkaç kadın sokabilirdi.

Bir eczanedeyim... Bir kız geldi ve eczacıdan kadıncapotu istedi. Eczacı ona rahminin kaç numara olduğunu sordu. Kız bilmediğini söyledi. Eczacı onu perde arkası bir yere alarak çeşitli büyüklükteki kadın prezervatiflerini uyguladı ve dışarıya çıkarken kıza sıkı sıkıya tenbih etti:

- "Bundan sonra geldiğinde 2 numaralı kadın preservatifini iste!" dedi.

Kız gidince eczacıya sordum:

- "Kadın prezervatifi nasıldır? Hiç görmedim, hayatımda!" dedim.

Eczacı koşarak içeriden kadın ve erkek prezervatifleri getirdi ve şöyle tarif etti:

- "Görüyorsunuz! Kadın temastan önce, bu prezervatiflerden rahminin büyüklüğüne göre yerleştirecek; temastan sonra 24 saat rahim bununla kapalı olacak. Rahim büyüklüğündeki bu yüksüğü ölçsüz koyarsa ne olacak? Spermier içeriye girebilecek, döllenme olabilecektir...

Bak sana erkeklerin kaputunu da göstereyim! Renklisi, kerkiklisi, hepsi var. Ben bu tipten kullanıyorum, çok memnunum, çünkü yağlıdır!"

Madam Tassu müzesine girerken, kapıdaki nöbetçi subaya sordum. Cevap alamadım. Meğer subay, mumdan yapılmış!

Müze'de bütün geçmiş gitmiş kralların, büyüklerin mumdan heykelleri adeta canlı. Alt katta, Fransız ihtilali, giyotin, hareketli olarak gösteriliyordu. Bildiğimiz Makarios'tan önceki Makarios'un da heykeli vardı.

Londra'da hukuk tahsili yapan Rauf R. Denktaş Beyle Hyde Park'a gittim. Burası serbest kürsü olarak biliniyordu. O senenin Hyde Park'ındaki görünüm şöyle idi:

Girişte hatipler... Hindistan'daki dinleri methedenler, Majestelerin aleyhine kürsüde konuşanlar... Pehlivana benzer birisi vardı ki onu dinlemek istedim. şöyle diyordu:

- "Hırsızlar çetesinin başkanıyım... Banka sorayız, evleri soyup para ve mücevherat çalarız. Niçin? Niçin? Aç karınları, fakirleri doyuruyoruz! Bu nedenle halktan destek görüyoruz."

Hyde Parkın daha enteresan görünümü şu idi:

Öpüşenler, dudak emenler, paltolarının altında herşeyi yapanlar!!! Kimse bunlara bakmıyor, gelen geçen polis, başını başka tarafa çeviriyor; yapılanları takdir ediyor! Niçin böyle bir manzara? Erkek azlığı, parasızlık, oteli ödeyememe, savaşın getirdikleri... Kız bolluğu... Hürriyet...

Bir erkeğin iki koluna girmiş kızları görmek mümkündü.

İslâmiyette olduğu gibi bir erkeğin 4 kadınla evlenmesini isteyen İngiliz kızları vardı, o günlerin İngilteresinde.

Üniversite'nin Kafeteryasında idim... İlk tuhafıma giden şu oldu. Erkek öğrencilerin kız öğrenciler tarafından eğlendirilmesi... Erkekler pasif oturuyor, kız arkadaşları, erkeklerle konuşuyor. Gülen kızlar, susan erkekler... Kadınlar konuşkan, erkekler taciturn, yani konuşmayan...

Kafeteryada, duvardaki listede, sayısız kız öğrenci isimleri. İsteyen erkek öğrenci, listede seçtiği bir kızın adının karşısına, adını ve adresini yazacak, gelecek pazar günü beraber sinemaya veya başka bir yere gidecek! Margaret adındaki bir kızın adının karşısına gereğini yazdım. Aynı gün, kaldığım öğrenci yurduna telefon etti kız... Teşekkürde bulunarak falan saatte beni Maradon Hall'in salonundan arayacağını ifade etti. Dakikası dakikasına geldi.

Kendini tanıttı... Yürüyüşe çıktık şehire doğru... Kız kendi kendisini anlatmaya başladı:

- "Yaşım 18... Avustralya'dan geldim... şimdiye kadar iki erkek arkadaş edindim... Onlarla yaşadım... Geçinemedik... Huyum aksi... Kiskancım... Edindiğim erkek arkadaşları memnun edemiyorum... Param var... Ancak pintiyim... Uzun süre dost olamam... Derslerimde iyi sayılmam... Babamı seviyorum... Annemi pek sevmiyor... v.b. Siz de kendi huylarınızı söyler misiniz?

- "Evliyim... 10 aylık bir erkek çocuğum var... Eşimi çok seviyorum... v.b."

Kızın yüzü soldu... Bunu belli etmek istemedi... Kısa bir süre sonra geri geldik... Herkes yurduna... Bu olaydan çıkardığım anlam şu:

İngiliz kızlar bekarlarla gezip eğlenebilir. Hiçbir zaman ayıbı yoktur... Böyle bir durum, anne ve baba için büyük bir iftihar vesilesidir. Uzun süre beraberlik olabilir. Kızla erkek, huylarda, tutumlarda karakterde anlaşabilirlerse evlenme olabilir... Olamazsa bir başkası ile... Başlangıçta iki taraf çekinmeden, gizlemeden huylarını açık açık söylerler... Kızlık zarı sorun

değildir. Evli bir erkekle gezme çok ayıp sayılır... Başka milletten olan bekar erkekler tercih edilir. Zenginlik, varlık söz konusu değildir... Çalışma, kazanma, geçinme önemlidir. Yemekte herkes ayrı ayrı öder! Bu durum bize gelebilir!

Bizde başkadır. Nikahtan önce çok şey gizlenmektedir. Evlendikten sonra, zıtlasmalar başlamaktadır. Geçim zorlaşmaktadır. Gençlerimiz arasında tartışılacak bir konudur. İngilizlerde kız kaçirtma, namus davası, başlık parası, akraba evlilikleri yoktur. Kararı, evlenecek olan kız ve erkek verir.

Üniversiteye bağlı, Mardon Hall denilen yurttaki kalıyordum. 40 öğrencilik... İki kişilik odalar ilk senesi olanlara, tek kişilik odalar ise daha üst sınıflardakilere verilirdi. Her odada dolap... Yan tarafta küvet, sıcak su... Her sabah hizmetçiler yatakları düzeltir, döşeme tahtaları cilalardı. Akşam yemeği resmi idi... Yurt Müdürü Profesör Watkins salona girip yerini alınca, ayağa kalkardık ve bir öğrencinin 'Benediktum benedata = Allaha çok şükür olsun' ibaret duasını beklerdik. Servis yapan garsonlar, fırından henüz çıkmış patates, et, kaynanmış sebze v.b. yemekleri büyük kayık tabaklarla önümüze koyar, herkes istediği kadar alırdı. Yatmadan önce, salonda kaynayan, kakao ve tatlı ekme-ciklerinden alarak odamıza çıkardık. Odalarda radyo yoktu. Hayatımda ilk defa aldığım Cassor marka bir radyoyu odama yerleştirdim. Çok sessiz, İngilizce havadis ve temsilleri kimse duymadan dinlerdim. Amacım İngilizceyi daha iyi öğrenmekti ve radyomu Kıbrıs'a götürüp evimi ilk defa bir radyoya kavuşturacaktım. Kıbrıs'a götürülmek üzere bir de keman almıştım, 7 Kıbrıs Lirası'na...

Odamda beraber kaldığımız Rum öğretmeni Papaxenophontos'tan hoşlanmamaya başladım. Kendisi çok iyi bir insan fakat, sabahları kalkarkenden odamızı kilise gibi kullanmaktan çekinmezdi. Babası papaz olduğundan, kendisi de papas gibi yüksek seslerle papas taklitleri yapardı. Beni kaale almazdı... Dinine saygılı olduğumdan ona birşey söyleyemezdim...

Yan odada kalan Rum öğretmen Kiriakides'e durumu anlattım. Çok iyi bir insan olan Kiriakides bana şunları söyledi:

- "Ben de odamdaki Sirimis'ten hoşlanmıyorum. Sen benim odama gel. O da onun odasına!"

Öyle yaptık. Fakat üçümüz daima beraber gezdik, beraber eğlendik. Çünkü Kıbrıslı olmamız nedeniyle, ortak düşüncelerimiz, adetlerimiz vardı. Kıbrıs'tan gelen hediyelerimizi paylaşırdık...

Birbirimize Kıbrıs'tan gelen haberleri söylerdik... Ortak menfaatler insanları, milletleri birleştirmektedir.

Eğitim bölümünün üniversite sekreteri Margaret kaydımı yaparken bana şunları söyledi:

9 sene önce Kıbrıs'tan gelen öğrencimiz E. Z. ile dışarıya çıkardım. Ne zaman isterseniz, seninle de çıkabilirim! Kızlarla dışarıya çıkacağında evli olduğunu söylemezsen çok fena problemler ortaya çıkar! Çarşamba akşamları üniversitenin salonunda halk danslarını öğretmekteyiz. Ne olur, bize bir halk dansınızı öğretseniz! Bu danslar sayesinde, fiziğimi güzelleştirmekteyim.

Bak sana müstemlekat sekreterliğinden gelen bir yazıyı göstereyim; yenile gelmiştir.

"Müstemlekelerden gelen öğrencilere, diploma, sertifika verilmemelidir. Aksi halde, idareci İngilizlerle rekabete girilecektir!"

Halk danslarına katıldım. Dans hocası Miss Powel, öğrettiğim 'Sarı Zeybek' oyununa kıvraklıklar ekledi; müziğini harmonize etti; oynadıkça oynadı... Şene sonu gösterilerine eklendi... Orada da çok alkışlandı. Türkün adı yayıldı. Kıbrıs'ta bilinen halk dansı yalnız Sarı Zeybek idi...

Hocalarımızdan Profesör Watkins Psikoloji, Profesör Tibble eğitim, Profesör Swainson çocuk psikolojisi, Miss Maggie elişleri derslerini verirlerdi.

Profesör Watkins'ten İngiliz öğrenciler korkuyordu. Biz Kıbrıslı 2 Rum ve bir Türk öğretmeni arabasıyla üniversiteye, her gün götürüyordu.

Mr. Tibble ufak tefek birisi idi. Bilgi üretirdi. Miss Swainson evlenmemiş, yaşayamamış, kendisini çocuk psikolojisine vermişti. Kilotu uzundu... Çorapları köylülerinki gibi!... Nezaketi, hanımlığı mükemmeldi.

Miss Maggie enteresan bir tip... Gazetelerden harfler kestirir, bu harflerle reklam yazmayı (temsil, gösteri) öğretir, kuklalara entari diktirir, çorap örmesini ve tamirini öğretir ki işleri yaptırır, bunları 400 derecelik fırınlarda pişirtirdi. İlkokuldan gelmesine rağmen pek başarılı birisi idi ve bana gözünü dikmişti. şöyle ki:

Ne zaman, bir kızla görüştüğümü, konuştuğumu görse, hemen şunları sorardı:

"-Eşinizden geçen hafta mektup aldınız mı?

"-Oğlunuz kaç inç daha büyüdü?"

Kuklalarımın elbiselerini dikip ona götürdüğümde, tarif ve izah ederken parmaklarımı okşardı!

Kendisine yemeğe çıkmamızı teklif etmiştim. Demişti ki:

- "Evli olduğundan kabul edemem! Kabul edersem, hemen fahişelik damgasını yerim! Evli olmasan gelirdim!"

Haftada iki gün Exeter ve civarındaki Cornwall ilçe okullarını ziyaret eder, dersler verir ve gözlemlerimi bir rapor halinde yazarak Prof. Swainson'un değerlendirmelerine sunardım. Grediton okulundaki bir gözlemimi anlatmalıyım:

Başöğretmen sabah duasında konuştu... Avucunda 3-5 çakıl taşı vardı.

- "Halk açtı! Avucuna koyduğu böyle çakıl taşlarına, İsa üfürdü! Bütün taşlar ekmek oldu! Bu ekmeklerle bütün halkın midelerini İsa doyurdu." Öğrenciler inandı.

Başöğretmen dülgerlik odasında öğrencilere tahtaları rendeletti. İki tahtanın nasıl birleştirileceğini bıçkılarla uygulattı.

Başöğretmen II. sınıfı alarak şehir dışındaki tarlalara gözlem dersine gitti. Amaç; karıncaların, arıların, tavşanların izlerini bularak yuvalarını keşfetmek. Ben de beraber gittim. Yolda gidiyorken bir kaza oldu! Bir araba, bir köpeciği bastırdı! Köpek çok ağladı!

Başöğretmen, köpeği kucağına alarak veterineri, hastaneye gitti. Öğrencileri ve beni elma koruları yanında bıraktı. Elmalar, her taraf elmalar! Öğrenciler hiç dokunmadı, köpeğin durumunu üzüntüleri ile bekledi. Bir saat sonra Başöğretmen gelerek müjdeyi verdi:

- "Köpeğin yarası sarıldı. İğnesi yapıldı: Bir hafta kadar hastahanede kalacak. Üzülecek bir durum yok!

Öğrenciler pek sevindi. İzleri saptamaya devam etti.

Hayvanlara sevgi tam... Kıbrıs'ta bir Başöğretmenin, sınıfında bir tavşanı ameliyat etmesine ve öğrencileri ağlatmasına, benzemiyor!

Bir hocahanıma kaç senelik öğretmen olduğunu sordum.

- "Yaşımı mı öğrenmek istiyorsunuz?" dedi ve ekledi: "40 senedir, aynı okulun birinci sınıfını okutmaktayım! "Sana bir altın bilezik takayım!... Geri Kıbrıs'a gittiğinde acele davranma... Yapacağın değişiklikleri uzun zamanda, ileride gerçekleştir. Aksi halde, tenkitlere, başarısızlıklara uğrarsın!"

Bir Başmüfettişle yakındaki bir ortaokula gittim. Öğretmenler korkuyordu. Bir sınıfta, Başmüfettiş Sanfransisko'nun nerede

olduğunu sordu. Öğrenciler, atlaslarının endekslerine bakarak, sayfa, enlem v.b.bilgiye bakarak gösterdiler. Başmüfettiş öğrencileri takdir etti: Nasıl bulunacağının, ezbercilikten çok daha iyi olduğuna dikkati çekti.

Öğretmenler bizi okuldaki yemeğe davet etti. Her öğrenci istediği yemeği seçti... Masalarına oturarak medeni insanlar gibi yedi. Başmüfettiş ve ben yarmışar şilin ödedik. Öğretmenler ve öğrenciler aynı miktarda ödedi. Başmüfettişe ve misafire hatır yapılmadı. Yemek parasının yarısını hükümet ödüyormuş. Yemekler merkezi bir sistemle dağıtılıyormuş. Öğrencilerin yemek seçimi demokrasiye uygunmuş.

Yine savaşın etkileri nedeniyle, Avustralya'dan getirtilen altı aylık etler, makinelerde temizlendikten sonra satılıyormuş. At eti servisi yapan lokantalar çokmuş. Çiftliklerde tavşan besleme çoğalmış. Tavuklar yalnız yumurta için imiş...

Larnaka'da iken sökülmesi gereken bir dişim vardı. Hiç bir diş doktoru cesaret edemedi. Narkoz verilmesi, bir başka doktorun nezaretinde sökülmesi gerekiyormuş! İngiltere'ye gideceğimden orada dişimi sökmeliymişim!

Bir cerrah diş doktoruna müracaat ettim. Exeter'de Ertesi güne, bir başka doktor ve bir hemşireyi aratarak dişimi sökeceğini söyledi. Doktora sordum? "İngilizcemi anlıyor musun?"

"İngilizden daha iyi konuşuyorsun. İngilizlerin konuşmalarını çok defa anlamam. Seninki kral İngilizcesi. Adını yazamayan çok İngiliz vardır." dedi.

Dişimin sökülmesi ameliyesi hazır... Narkoz verildi...

Gazel okuyarak uyandım. Diş doktoru bana sordu:

"Çok neşeli idiniz. Şarkı söylüyordunuz? Kiminle gezip konuşuyordunuz?"

Yanıtım:

"Bu hemşire ile cennette geziyordum. Kol kola idik... Oynaşıyorduk! Ağzına bir meyve koyarken elimi ısırmıştı! Ben de onu ısırduğımdan çok güldürmüştü!"

Üniversitede, Sudanlı zenci bir müfettişle konuşuyorken Atatürk'ü sevip sevmediğini sordum.

Yanıtı:

"Sevmiyorum! Çünkü Arap harflerini atarak latinceye geçtil" dedi.

"Sudanlı müfettişe ikinci sorum:

"Sudan'da kızlar da sünnet oluyormuş! Doğru mu?"

Yanıtı.

-Doğrudur. 10 yaşında iken kızlar ameliyat edilir. Kızlık zarı, üst cilt ile beraber sökülür. Buna sebep, ilk gece erkeğin korkmaması. Kızlık zarı sökülen kıza, ameliyat yapıldığına dair sünnetçi tarafından belge verilir.

Erkek sünneti, yahudilerden, kızınki Hindistan'dan kalma olmalıdır, sanıyorum.

Üniversitede her ay konferanslar vardı. Kürsü her türlü ideolojiye açıktı. Bir defasında Arap Genel Sekreteri konuşacaktı. Gidip izledim, ne de olsa İslam!

Genel Sekreter Osmanlı Padişahlarını yerden yere vurdu!

Konferansın sonunda, genel sekretere, hiddetinin nedenini sordum ve cevabı aldım!

"Ben Hristiyanım!" dedi. Arap Genel Sekreterinin Hristiyan oluşuna çok hayret etmiştim.

Arapların da adam olamayacağına dair kanaata vardım, İnşallah yanılırm. Bendeki bu kanaatler 1940 senelerinde, İngiliz müstemleke ve dominyonlarının dünyayı sardığı devirler idi.

İngiliz öğretmenlerini Türk öğretmenleriyle mukayese ediyordum. Özellikle adetlerimizi mukayese ediyordum. İngiliz öğretmenleri piyano çalıyordu. Tenis oynuyordu. Her öğretmen kendi sınıfının beden eğitimi derslerini kendisi yapıyordu. Başöğretmenlerin sınıfları vardı; okulların yemek salonlarında muhabbetle yemek yiyorlardı; gazeteler, kitaplar ve dergiler sayesinde bilgi dağarcıklarını dolduruyorlardı; okullarında ve sınıflarında öğrencilerin ayaklarına kitapları götürüyorlardı v.b.

Onlarla tartışmalarım şu konularda idi.

"Sizde bu kadar kitap hürriyeti varken, niçin Kıbrıs'ta kitapsız öğretim uygulanıyor? Kıbrıs'ta her okulun bahçesi varken niçin sizde yok? Öğretmen sınıfa girdiğinde niçin öğrenciler ayağa kalkmıyorlar? Öğrenciler öğretmenin karşısında niçin bacak bacak üstüne oturuyorlar?"

İngiliz öğretmenlerin yanıtları şöyle idi:

"Okullarda kitap hürriyeti, gazete hürriyeti yoksa memlekette hürriyet olamaz! Okullarınızdaki kitapsız usulü anlamak mümkün değildir. Demek ki İngilizler, sömürgelere gittiklerinde hürriyeti unutuyorlar, unutturuyorlar ve sizlerin senelerce esir olmanızı istiyorlar!

Bizde okul bahçeleri tarihe kavuşmuştur. Ziraat yerine, okullarımızda dülgerlik, fotoğrafçılık, gazetecilik, elektrikçilik v.b. sanayiye yer vermişizdir. Okul bahçeleri de sizlerin ileri gitmemeniz için vasıtaadır.

Öğrencilerin öğretmenlerinin ayağa kalkmaları hususu hiç bir İngiliz öğretmenin veya velinin akla sığdıramayacağı hususlardır. Bundan vazgeçmezseniz, eğitimde ileri gidemezsiniz!"

Bir haftalık tatil vardı... Londra'da bir öğrenci yurdunda kalıyorum. Bu yurtlar tatillerde otel gibi çalıştırılıyor. Bir akşam yurdun salonunda müzik, dans, eğlence vardı. Dünyanın birçok memleketlerinden gelen öğretmenlerle görüşmek olanağı vardı yurttan.

Görüşüm, konuştum, dans ettim ve odama gittim. Bir de ne göreyim? Yatağında pijamalarını giymiş bir bayan uyuyor!

"Hallow! Hallow!" dedim ve kızı uyandırdım, kız gözlerini açtı... Gülümsedi... Yunanistan'dan gelen bir öğretmen olduğunu söyledi. Kendisini öpmemi istedi. Kızı taburcu ettim! Niçin ona dokunmadım?

Namus meselesi! Histerik olması ihtimali! O senelerin İngilteresinde bel soğukluğu ve frengi bolluğu!

Diğer anılarımdan da bahsetmeliyim:

Londra'nın en kalabalık bir yerinde para cüzdanımı çıkarıp içine bakıyordum. Cüzdanım uçuruldu! Refleks tesiri ile hırsızın kolunu yakaladım. Yukarıya baktığımda, polis! Bana ihtar yaptı ve dedi ki:

-Böyle yerlerde cüzdan çıkarma!

İngiltere'de savaş nedeniyle saat sanayii durdurulmuştu.

Çarşıda yalnız tren marka cep saatleri vardı. Bu saatlar ünlü idi. 5 şiline bir tane hediye alıyordum.

Kol saatimin zembereği kırılmıştı, kopmuştu. Bir saat tamircisine gitmiştim. Akşama, bana yeni bir zemberek yapıp tacağını saatçi söylemişti. Acaba ne kadar para isteyecekti? Saatimi bir güzelce tamir etti ve yarım şilin istedi. Yarım şilin hiçti! İngiliz paradan ziyade sanatını, doğruluğunu gösterirdi.

Exeter'e yakın Torquay (Torki) şehrine gidip birkaç gün orada kaldım. Amacım, bir ana okulunu (nursery garden) görmektir. Bu durumlarda bütün masraflarım üniversite tarafından ödeniyordu. Adresi bir polise sordum. Elleri ile birçok işaretler yaparak, birinci sağdan, ikinci soldan, diye tarif etti. Bulduğum yer büyük bir sera!

Damlarından sarkan 30 cm. uzunluğunda, dengeli binlerce hıyarlar, yine damlardan aşağıya doğru sarkan domatesler, işçiler, mukava sandıklara yerleştirenler, bekleyen kamyonlar! Bizde

10 dönümlük arazi yerine burada iki dönümlük arazi... Sıcak su boruları, yerde samanlar... İstenildiği sıcaklıkta muhafaza ediliyor.

Nursery garden meğer iki manada... Biri anaokul diğeri sera! Burada incelemek, işçilerle konuşmak benim için yine eğitimdi. Fakat, anaokulunu görmeliydim. Okulun adresini seracılara sordum. Bishop bölgesinde olduğunu söylediler. Yine şehrin merkezinden geçerken bir başka polise bishop bölgesini nasıl bulacağımı sordum. O da elleriyle, tarifler yaptı, iyice tarif etti. Yürüdüm yürüdüm. Tarife göre arıcılık malzemesi satan mağazayı buldum. Meğer ben yanlış telaffuz ederek bishop yerine 'beeshop' demişim...

Olsun! Orada da çok şeyler öğrendim. Anaokulundan vazgeçtim. Şehri gezdim... Turist yeri, zengin bir şehir, Kıbrıs'ın havasına benziyor... Exeter gibi... Golfstream dalgaları İngiltere'nin bu bölgesini ısıtıyor. Toquay (Torki) şehrinin Türk kelimesiyle ilgisi yokmuş.

Bankada hesap açtırarak bir çek defteri istemiştim.

Defterimi hazırlayan banka memuruna sormuştum:

- "Ayda 25 bursla geçinebilecek miyim?"

- "Müdürüm bile bu kadar para alamıyor! Hem de aile sahibi" demişti memur.

İngilizden aylık, Allahtan sağlık, derken Kıbrıs'a dönüş hazırlıklarına başladım. Biriktirdiğim burs paralarından eşime en iyi cins kumaşlardan, çocuğuma en kaliteli giysilerden, her türlü çikolata ve şekerlemelerinden, Sheffield'in bıçak takımlarından aldıktan sonra yine Liverpool'dan kalkacak olan askeri vapurla Mısır'a, oradan Kıbrıs'a hareket planlarım, biletlerim hazır...

Liverpool yakınlarındaki Cardiff Üniversitesinde, öğretmenler için hazırlanan 15 günlük müzik kurslarına katıldım. Arnold adındaki bir Başmüfettiş yine aynı isimdeki 4 müzik öğretim kitabının nasıl öğretileceğini öğretiyordu. Korolar, müzikler, eğlencelerden sonra vapurdayım.

Vapurumuz yine Gibraltar, Afrikanın Tunus, Cezayir, Fas'ın sahillerinden geçerek ilerliyor. Lefkoşa İngiliz Okulu Müdürü ve Kıbrıs'a İngiliz Müstemlekeler idaresince atanan bir İngilizle konuşuyorum. Zaten, Kıbrıs'ta görev yapan bütün İngilizler, iyi seçilerek, Londra'dan atanıyordu. Mr. Sims'le konuşmalarım şöyle idi:

-Kıbrıs'a giderkenden, Maarif Müdür Vekili olacağınızı sanıyorum! dedim.

İngiliz gözlerini açtı! Çok sevindi. heyecanla:

- Nasıl tahmin ediyorsunuz? .

- Maarif Müdürü Mr. Cullen emekliye çıkmak üzeredir.

Geçmişte Türk Lisesi Müdürü Mr. Henry ve İngiliz Okulu Müdürü Mr. Newham, Maarif Müdürü olmuşlardı. Sıra şimdi ya sizde ya Dr. Sleight'ta... Tabii Dr. Sleight başta geliyor!

Öteki İngilizin haline bakınız! Bana şöyle diyor:

- "Tayininin Kıbrıs'a çıkmasını istememin sebebi kabak! Kıbrıs'ta çok kabak varmış. Sahi mi? Kabak yemeğini çok seviyorum. İnsana rahatlık veriyor!"

- Kıbrıs'ta kabak çok! Çekirdeğine insanlar hayran! Kavuruluyor! Kabak çekirdeği ile sinemahanelerde vakit geçiriliyor. Çekirdeği prostat için birebirdir!" dedim İngilizce.

İskenderiye limanına vardık... Yolcular dışarıya çıkmadan önce, resmi memur vapurda... Bir Arap, vapurda hokkabazlık yapmaya başladı. Ağzından civcivler yutuyor, tekrar 8-10 tanesini ağzından çıkarıyor. Mr. Sims çok meraklandı, Arabın yanına sokuldu. Biraz sonra:

- Amanın! Pantolonumun arka cebindeki para cüzdanım çalındı" diye feryatlara başladı. Dinsiz Arap!

Vapurdan çıktım. Bir Yunan gemisi Kıbrıs'a gitmek için hazırlık yapıyordu. Kendimi Yunan gemisinde buldum.

Kıbrıs'a yanaşıyoruz... Kıbrıs böyle mi idi? Yeşil Kıbrıs olarak bilinen adamız, Haziran ayında bir çöl gibi görünüyordu, Limasol taraflarından... Limasol limanındayız, uzakta Yunan gemisine görevliler çıktı. Kontrol edildikten sonra yolcuların listesini alarak gitti, bir memur.

Listede adımlı gören Gümrük Müdürü Vasıf Bey beni karşılamaya geldi. Larnaka'da kızı Özel'i okutmuştum. Vasıf bey, o zamanlarda, bana yalnız balıktan oluşan bir ziyafet vermişti. (Balık ızgara, balık salata, balık pilavı).

Vasıf Beye dedim ki:

- Ne yapacağım? Kemanım, radyom, kumaşlarım, kaşık çatal takımlarım v.b. gümrüğe tabi eşyam çok!

- Merak etme Gümrüğe 10 şilin yatır. Makbuzu göster ve yoklanmadan çık. Böyle bir kanun vardır" dedi.

Öyle yaptım. Ucuza kurtuldum.

Bir Rum taksi tutarak 80 mil uzaklıktaki köyüme gittim. Eşime ve yavruma kavuştum.

Taksi makbuzunu Maarif Müdürlüğüne gönderdim. Maarif Vekili yaptığım! Mr. Sims ödemedi ve izahat sordu. Niçin Otobüsle gitmemişim diye.

İzahatı verdim. Akşam üzeri olduğunu, otobüs bulunmadığını, Limasol'da otelde kaldığım takdirde daha çok ödeyeceğini ifade ettim. Nihayet 8 Kıbrıs Lirası masraf ödendi.

Yaz tatili... 2-3 ay geçti. Benim ne olacağım hakkında bir ses yok!

İki ay köyde kaldıktan sonra, Lefkoşa'ya İngiliz Maarif yeni Müdür Vekili Dr. Sleight'la görüştüm. Söyleyemeyeceğini ifade eden Maarif Müdür vekili, bir hafta sonra tekrar kendisini görmemi rica etti. Ancak Lefkoşa'da bulduğum bir demirci bana şunları söyledi:

- "Gözünüz aydın! Öğretmen Koleji öğretmeni Esat Zaim Beyi İngiltere'ye tekrar tahsile gönderiyorlar: Onun yerine de senin gideceğini öğretmenler söylemektedirler!"

Hafta geçti... Dr. Sleight'a gittim. Dedi ki:

"Vilayet Müstaşarlığından tayininizin onayı henüz gelmemiştir. Sana gizli olarak bildiriyorum ki Omorfo Öğretmen Kolejine tayin olundun!"

Ona dedim ki:

- "Esat Beyin İngilizce-fizik derslerini ben nasıl okutabiliirim? Çok zor!"

Yanıtı şöyle idi:

- "Çalışacaksın! Yapacaksın! Yapabilirsin!"

- Görülüyor ki geçmişte kimin ne olabileceğini, halk ve öğretmenler Maarif Müdüründen önce tahmin edebilirlerdi. Bu konular zamanından önce tartışılır idi. Başka işleri ne idi?

İki sene öğretim yapan ve öğretmen yetiştiren lise üstü Kolejdeki öğrenci durumu 1946 senesinde şöyle idi:

Birinci sene öğrencileri: 8 Türk + 20 Rum = 28

İkinci sene öğrencileri: 8 Türk + 21 Rum = 29

Esat Bey bana zengin fizik laboratuvarını, kendisine ait İngilizce fizik kitaplarını teslim etti. Bu meyanda dedi ki:

- "Laboratuvarı açık bırakma! Çalarlar!"

Nasihatlarını uygulamadım. Laboratuvarın anahtarının yerini Türk-Rum öğrencilerime söyledim ve ne vakit isterlerse laboratuvara gidip istedikleri deneyleri yapacaklarını bildirdim. Niçin böyle yaptım?

İngiltere'de kaldırımlarda gazeteler serili, satıcısı orada değil! Gazeteleri alan, parasını oraya koyar! Kütüphanelerin bazılarında memur, gözcü, kontrol yok! Çalınan pek az sayıdaki kitap ücreti, bir memurun maaşının yanında bir hiç! Yeraltı trenlerinde kontrol, yalnız son durak çıkışında! İngiliz eğitimde böyle başarı sağlamışsa neden ben aynı uygulamayı yapmıyayım?

Çok geçmeden, Laboratuvardaki mercekler kayboldu! Öğrenci H.D. bana gizlice gelip çalanın adını söyledi. Ona yüz vermedim. Mercekleri alana da hiç bir şey söylemedim Maarifin parası bol, hemen yenilerini alarak laboratuvara koydum.

Mercekleri niçin almıştı öğrenci? Herhalde öğretmen olduğunda öğretirken kullanmak için!

Laboratuvar anahtarı yine öğrencilerin emrinde... Bir kere daha bir şey de kaybolmadı! Meseleleri büyütmemek, onlarla uğraşarak fazla vakit yememek gereklidir.

Fizik öğretiminde çok zorluk çekiyordum. Benim fizik bilgim, Lisede Ali Nazima Efendiden ve Omorfo Kolejinde Esat Zaim Beyden; İngilizce kitaplardan. Öğrenciler arasında, benden çok daha iyi İngilizce bilenler var. Bunlar İngiliz okulundan ve Trodos bölgesindeki Mitsis okulundan. Ana dilleri İngilizce imiş gibi konuşuyorlardı, bu okullardan gelenlerin çoğu, özellikle Rum öğrencilerim arasında...

Türkçede zorluğum yoktu. İngiliz okulundan ve Lisenin modern kolej bölümünden gelen öğrenciler, arapça ve farsça dolu eserlerimizi izleyemiyorlardı. Divan şiirlerinden okumamışlardı.

Divan şiirlerinden, tasavvuf ve tarikatlardan habersiz idiler. Öğretmen Kolejimize uygun Türkçe kitaplar yoktu. Türkiye'nin öğretmen yetiştiren ortaokul veya lise derecesindeki öğretmen okulları bizim Öğretmen Koleji ile mukayese edilmezdi. Bizimki hayli üstündü.

Bunun da yolunu buldum... Türkiye gazeteleri Kıbrıs'a ayda bir gelirken ve bu gazeteleri okuyan pek az sayıda Kıbrıslı varken, Türkiye gazetelerine Türkiye'de abone yazıldım. Türkiye gazetelerinde çıkan makale ve tartışmaları teksir ederek öğrencilere incelettim. O zaman, Varlık Yayınlarından çok faydalandım. Avrupa şair ve yazarlarının sayısız kitaplarını öğrencilerimizin adedi kadar satın alarak öğrencilere dağıttım. Parasını İngiliz idaresine ödettirdim. Geleceğin öğretmenlerinin kütüphane nüvesini kurmuş oldum. Ayrıca, her öğrenciye birer Türkçe büyük lugat verdim. Zor kelimelerin köklerini, kurallarını öğrettim.

Türkçe okuma, kompozisyon, şiir, imla derslerinin okullarımızda en modern metodlarla nasıl öğretilceğini, İngilizce kitaplarından öğrenir ve öğrettirdim. Öğrencilere yazdırdığım kompozisyonlar yaşlarına ve mesleklerine uygundu. Örneğin:

"Evleneceğiniz kız nasıl olmalı? Öğretmen Olunca düşünürüm!" Öğrencilerin buluşları bir altın kitaba geçiriliyordu. İşte Kemal Pehlivan'dan, "Alacağım kız ekmek yapmasını bilmeli, köye kolayca intibak etmeli..."

İşte, Tahir Oğuz Madi'den "İnsan nehrin akışlarına uymalı" İşte Hüseyin Kanatlı'dan "Alacağım kız beni dizlerinde uyutmalı, saçlarını okşamalı..." (Sene 1947)

Türk ve Rum öğrencilerle iyi ilişkiler içerisinde idim. Karşılıklı sevgilerimiz sonsuzdu. Türk Rum ayırımı yoktu. Rum öğrenciler ve öğretmenler beni ve Türk öğrencileri seviyorlardı.

Principal Dr. Jackson'un iyi bir usulü vardı. Her gün bir başka öğretmen, kolejin müdürü gibi idi. Öğrenciler ve öğretmenler ondan sorulurdu. Yemekhanede baş yerde, o günkü sorumlu öğretmen otururdu. Principal yemekte olsa bile! Ayrıca, Türk öğrencilerin devamlı sorumlusu idim.

Öğrencilerin Koleje alınmasındaki rolüm büyüktü. Yazılı giriş imtihanlarına pek önem vermiyordum. Mülakatın notu yazılı imtihanların toplam notuna eşitti. Bu nedenle, giriş imtihanlarındaki mülakat çok önemli idi. Tercihlerim futbol, resim, müzik ve görünüş idi. Çok zeki adaylar tercihim değildi. Nasıl olsa, zeki olanlar öğretmenliği terkedeceklerdi.

Öğretmen Kolejinin öğrencileri yurtta ve aynı binada kaldıklarından dolayı gece gündüz beraberdik. Gezilerimiz, sinemaya gidişlerimiz, faaliyetlerimiz öğretmenlikle ilgili idi. Sınıfta ve dışarda çok şeyler öğretiyor ve öğreniyorduk.

Türk öğrencilerin uygulamaya gideceği okulları seçerdim. Uygulamadan önce öğretmenlerden gelen 15 günlük ders konularının hazırlanmasında öğrencilere yardımcı olurum. Uygulama yapılan okullar Lefke-Yorgoz-Lefkoşa bölgelerindeydi. Okul ve öğretmenleri seçerken anılarımdan bahsetmek istiyorum.

Ayrini (Akdeniz) köyüne gittim. Kahvede halkla görüştüm. Bana öğretmen hakkında şunları söylediler:

"Bizim öğretmen Kıbrıs'ta birincidir. Ondan daha iyi Matematik, Tarih bilen yoktur! Dini konularda ise ondan daha mükemmeli yoktur!"

Yukarıdaki anlatılardan, öğretmenin köyde kendisi hakkında çok propaganda yaptığını anladım. Çünkü, köylüler bir öğret-

meni ne dereceye kadar ölçebilirdi? Geçmiş öğretmenlerle mukayese edilebilir, çocuklarının ilerlemelerini izleyebilirlerdi.

Bir de okulu ziyaret ettim. Öğretmenin derslerine devam etmesini rica ettim. şöyle diyordu öğretmen:

"Fatih Sultan Mehmet'in elbiseleri nasıldı? şeyh Nazım gibi değil mi?" Ona öğrencilerimizden göndermedim! Yakındaki Yorgoz (Tepebaşı) okulunu seçtim. Dr. Jackson Türk okulundaki öğretmen adaylarımızı; ben Rum okulundakileri, Yorgoz'da denetledik. Sonra, hep bir araya gelerek, değerlendirmelerimizi yaptık.

Öğrencilerle konuşup fikirlerimizi ve değerlendirmelerimizi bildirdik. İtirazlarını makul karşıladık. Dr. Jackson bana dedi ki:

- "Yakındaki ormana yürüyelim. Hem konuşur, hem yeriz!

Dr. Jackson'un hazırladığı yemek ne idi? Merak ediyorum. Cebinden çıkardığı 10 kuru üzümü ikimize pay etti. Üzümleri yeyince, bu defa 10 badem... İşte İngilizin yemeği... 65 yaşında idi... Tenis oynardı... İngilizce temsiller yazarak Türk-Rum öğrencilerimize oynatırdı. Eşine rol verirdi. Dr. Jackson'un psikoloji dersleri çok ilgi çekerti. Kahire üniversitesinden emekliye ayrılınca, Londra tarafından bize tayin edilmişti.

Bir başka uygulama anım Çamlıköyde... Öğretmen Gönendereli Oktay... Öğrencimiz Sait... Sait'in iki coğrafya dersi ni gördüm köy okulunda. Sait bir dersinde şöyle diyordu:

- "Babam elimden tutarak beni Kutupları gezdirdi... şunları şunları gösterdi... v.b."

Öteki dersinde:

- "Babam elimden tutarak beni eskimolara götürdü... şunları şunları gösterdi..."

Değerlendirmelerimde Sait'e şaka ile dedim ki:

- "Başka defaya Annenle gez! Öğrencilerle de gez!"

Öğretmen Oktay bizi öğle yemeğine alıkoydu. Yemekte, lades oynamamızı teklif etti. Kazanana Lefke otelinde bir yemek... Ladesi ikimiz oynadık. Kahvelere geçtik... Cebimden, kalem büyüklüğünde, bir alet çıkardım. Oktay sordu.

- Nedir o alet?

- "Bu aleti kadının cildine değdirirken, erkeğine karşı sevgisini, aşkını ölçer!"

- "Ver yahu! Gidip karımın sevgisini ölçeyim!" derkenden elimden aleti kaptı...

- "Lades!" dedim. Oteldeki yemeği reddettim.

Elimdeki alet arabamın lastiğindeki havayı ölçmek içindi.

Rumca öğretmeni Dr. Hacıyuannu, Rum toplumunca sevilen sayılan birisi idi... Senelerce Mağusa jimnasyumunda müdürlük yapmıştı; fanatikti! İkimizin birbirine saygısı tamdı. Bana demişti ki:

- Nasıl oluyordu da Dr. Jackson, senin öğrencilerine aldığın kitapların, gezilerin faturalarını onaylamakta; parasını hemen almaktasın?

Yanıtım:

"Önce karısını memnun edeceksin!"

Dr. Hacıyuannu sözlerime inandı, güldükçe güldü. Anımsadıkça güldü. Dr. Hacıyuannu müthiş İngiliz düşmanı idi. Özellikle, Dr. Jackson'a Yunan politikası gereği, karşı geliyordu. Birkaç tanesinden bahsedeyim. O günlerin havası vermektedir anılarım:

Dr. Jackson Kolejde güneşte açık havada 'İrklar' konulu konuşmasına başlarkenden dedi ki;

- "İşte karşımda bir İspanyol... İşte orada bir Arap, İşte şurada bir..." derkenden Dr. Hacı Yuannu dayanamayarak, Dr. Jackson'un sözlerini Yunanlılara karşı bir hakaret sayarak ayağa kalktı ve;

- "Seni protesto ediyorum! Sen bizi ne zannettin? Biz Yunanız! Bak sana bir olay anlatayım;

Mağusa'da bir Rum müteahhait, yanında çalışan bir Türk kız işçisine "Gel be cira buraya!" dedi. Türk kıızı Rumun üzerine yürüdü! Bir kere daha böyle bir sözü tekrarlaması halinde onu öldüreceğini söyledi. İnsan kendisini ne hisse derse odur"

Dr. Jackson İngiliz Propagandasında mağlup olmuştu. Yine bir başka protestosu Dr. Hacı Yuannu'nun, Dr. Jackson'a ve İngiliz idaresine karşı:

Kraliçenin jübile bayramları olacaktı... Dr. Jackson yine bir program hazırladı... Öğrenciler, Kıbrıs dizliği giyecek, futbol oynayacak; Zodya köyünden bir hakem, eşiğin, üzerinde, oyunu idare edecek!"

Dr. Hacı Yuannu'ya fikrini açıklayan Dr. Jackson, yine protesto edildi.

Dr. Hacı Yuannu protestosunda ona şöyle dedi:

- "Seni şiddetle protesto ediyorum. Sen Rumları eşek mi zannettin? Futbol oyununa hiç bir Rum öğrenci katılmayacak. Çevre Rum köylerinden, özellikle Zodya'dan hiç bir Rum iştirak etmiyecektir!"

İşler kızışıyor... Kolejdeki İngiliz bayrağı akşamları gizlice binanın tepesinden indiriliyor, yerine Yunan bayrağı çekiliyor, Türkler bunu hazmedemiyor Dr. Jackson bir başka akşam gizlice Yunan bayrağını indiriyor, yerine İngiliz bayrağını çekiyordu. Diğer taraftan Rum öğrenciler dersleri boykot ediyor, ortadan kayboluyordu. Türk öğrenciler bu durumlarda çok rahatsız oluyorlardı.

Dr. Hacıyuannu'nun bir baş kaldırısı daha:

İngiltere'den bir bale grubu gelmişti. Lefkoşa İngiliz okulunda bale gösterileri olacaktı. Rum seyirciler tuzağa düşürülecekti! (İngiliz dostları olarak teşhir edilerek) Dr. Hacıyuannu'ya yanaşan Dr. Jackson dedi ki:

- Dr. Hacıyuannu! Sizin başkanlığınızda Öğretmen Koleji öğretmenleri ve öğrencileri, bu meşhur baleye gitsin! Bütün masrafları Maarif karşılayacaktır!"

- "Girmem! Gitmem!" dedi, Dr. Hacıyuannu.

- Niçin?

- Karımın aybaşıdır!

- İngiliz okulu medeni bir yerdir!

- Girmem! dedim ya!

Rumlar İngilizlerden çok çekmişlerdi!

Tarih öğretmeni Dr. Williams bir başka alem! Tarihbilgisi, çalışması, öğretimi, temsil kabiliyeti mükemmel; fakat kendisinin homoseksüel olduğunu açık açık söyledirdi? Bu eşcinselliğin genetik olduğunu, Kıbrıs'a gelme sebebini anlatırdı ve derdi ki;

- Tarih öğretmenliği münhali, Londra'da ilan edildi...

Kıbrıs'a ait bir kitap okudum...

Kıbrıs zaptiyesinin, berberinin ve şoförünün, her türlü insanı tatmin ettiğini öğrendim. Bu nedenle, müracaat ettim."

Birgün İngilizce öğretmeni Mr. Germanacos, Coğrafya öğretmeni Mr. Christodoulou, Fizik öğretmeni Mr. Hays öğretmen odasında oturuyorduk. Mr. Williams 30 Metre uzaklıktaki dershanede ders veriyordu. Ansızın bir kavga başladı. Rum öğrencilerin alkış ve kahkahaları, Türk öğrencilerin bağırıp sövmeleri geliyordu. Tenennüse çıkarlarken, Mr. Williams'ın üzerine yürüyen Türk öğrenciler vardı. Hepimiz merak ettik!

Mr. Williams perişan vaziyette öğretmen odasına girdi, bana hitaben dedi ki:

- Mr. Özdemir! Dersimde, frengi hastalığının, Haçlı Seferleri esnasında, Türkler'den Avrupa'ya geldiğini söyledim. Rumlar kabul etti. Türkler isyan etti! Söylediğim doğru değil mi?"

Öğretmenler ne cevap vereceğimi merak ediyorlar ve Mr. Williams'ı mağlup ederek onu zor durumda bırakacağımı biliyorlardı. Mr. Williams'a dedim ki:

- "800 sene önce olan bir savaşta Avrupa'nın Haçlı askerleri yenildi. Türk kadınları şalvar giyerlerdi, namusu korumak için... Öyle bir mağlubiyette, Türk kadınlarının namuslarını son derece korumaları karşısında, Haçlı askerlerinizin Türk kadınlarıyla teması kesinlikle olanaksızdı. Olsa olsa, frengi hastalığı Avrupa'ya eşcinseller tarafından getirilmiştir!"

Sözlerim beğenildi, kahkahalar devam etti. Aşağıdaki olay 1950 senesinde olmuştur ve Mr. Williams Kıbrıs'a izinden gelmemiştir. Nedeni şu idi:

Yine bir uygulama zamanı idi... Lefke okuluna, öğrencilerimizi denetlemeye gidecektim... Mr. Williams bana yalvarırcasına dedi ki:

- "Beni de Lefke'ye götür. Oradan Limasol'a giderek, İngiliz Polis Komutanı'nın misafiri olacağım. Oradan Londra'ya gidip 3 ay sonra geri döneceğim. Döndüğümde, Maarif Müdürü olursam şaşma...!"

İngiliz'i arabama koydum... 13 millik yolu giderken Mr. Williams'ın bana söylediklerini unutamam, önemlidir. Demişti ki:

- "Türk öğrenci V... 'nin Ziraat okuluna, 3. sınıf olarak devam edebilmesi için Dr. Jackson'a tavsiyelerde bulun! Onu Lordlar kamerasına götürebilirim çok para kazanabiliriz! Zira, Lordlar'ın çoğu eşcinseldir!" Bunun üzerine, Mr. Williams'a çok aşağılayıcı sözler sarfettim. Burada yazamam!

Lefke'ye geldik... Mr. Williams Rum okuluna ben Türk okulu-na gittik. Başöğretmen yardımcısı Hıfziye Hacıbulgur bana korku içerisinde, dedi ki:

- "Kolejinizin Türk öğrencileri, bu akşam Mr. Williams'a parti verecekler! Yemekler, içkiler hazır!"

Hemen Lefke çevresindeki öğrencilerimizi de aratarak onlara dedim ki:

- "Size iyi bayramlar temenni ediyorum. Tatilinizi uzatıyorum. Hemen köylerinize, ana-babalarınıza gideceksiniz!"

Öğrenci F. itirazda bulunmak istedi ve dedi ki:

- "Efendim, biz Mr. Williams'a Limasol yolunu gösterecektik".

- "Mr. Williams Londra'dan yolunu bulup geldi. Hemen, okulları terk ve köylerinize hareket!"

Öğrenciler şimdiye kadar beni bu kadar sert görmemişler.
Dediğimi yaptılar... Sabah saat 10.00 olmadan hepsi gitti!

Mr. Williams, Rum okulundaki Öğretmen Koleji öğrencilerini denetledikten sonra, saat 11.00 raddelerinde, Lefke'nin içerisindeki eski Türk okuluna geldi. Bir oraya baktı...! Bir buraya baktı! Kolejin Türk öğrencilerini göremeyince bana sordu:

- "Türk öğrenciler nerede?"

Dedim ki:

"Bayram tatillerini uzattım; Onları köylerine gönderdim."

- "O halde, beni de geri Koleje götür!" dedi.

Koleje giderkenden durumu Principal Dr. Jackson'a bildirdim. Ayrıca Maarif Müdürü Dr. Sleight'a gönderilmek üzere ona bir yazı verdim. Yazımda şu noktalara değindim:

"Kolej öğrencilerimiz, Lefke'de Mr. Williams'a benden habersiz, içkili bir parti verecekti. Kendi inisiyatifimi kullanarak, bayram tatilini 3 gün yerine 5 gün yaptım. Böylece, meydana gelebilecek bir skandala mani oldum. Bilginize lütfen."

Omorfo Öğretmen Koleji Principal'i mektubumu Dr. Sleight'a göndereceğini söyledi. Mr. Williams Londra'ya gitti. Arkasından ona İngiliz Hükümetinden bir mektup gönderildi. Mektupta şunlar yazılı idi:

"Kıbrıs'a girişiniz yasaklanmıştır: Arabanız, eşyanız satılacak, borçlarınız ödendikten sonra bakiyesi size gönderilecektir. Omorfo Koleji Müdürünün bilgisine lütfen."

İngiliz Hükümeti bizim gibi seyahat eden memurlara kredi verir, istediğimiz acenteden alacağımız arabanın ederini acenteye öderdi. 5 senede aylıklarımızdan keserdi. Faiz ödemedi. Hükümetin ödediği yolluk ve tahsisatlardan, arabanın fiyatı ve masrafı kat kat çıkardı.

1930'larda kurulan Kıbrıs Türk Muallimler Cemiyetimizin ilk başkanı Müdür Salahaddin Bey ve sekreteri Teki Bey idi. T. Bey de görevinden alınmıştı. Nedeni şu idi:

Poli'de başöğretmen olan Teki Bey, hafta sonu tatillerinde Lefkoşa'da dostuna gelir, cumartesileri okula birkaç saat geç giderdi. Müfettiş gizlenip onu yakalamıştı. T. Bey Türkiye'ye göç edip orada avukat oldu.

1940'larda Cemiyetin Başkanlığına Başöğretmen İmamzade getirildi fakat seçim çok kavgalı, tartışmalı geçti. Diğer aday Turgut Sarıca idi... İki taraf bütün köyleri gezerek öğretmenleri seçime hazırlamıştı. Cemiyette, 10 sene kadar faal üye olarak hizmet ettim.

Kıbrıs Türk Muallimler Cemiyeti, zaman zaman, Maarif ilgilileriyle görüşme yapar, bazan İngiliz Maarif Müdürünce aranarak görüş bildirirdi. Senede bir defa, öğretmenleri biraraya getirir, önce senelik aidat olan 6 şilini toplar, tartışmalardan sonra İdare Heyetini gizli oyla seçerdi.

Cemiyetin en önemli faaliyetlerinden biri 1948 senesinde, Türkiye'deki öğretmenler Dernekleri ile temasa geçerek, Türkiyeli öğretmenlerden büyük bir grubun Kıbrıs'ta, Cemiyetimiz tarafından misafir edileceğini bildirmesi idi.

İngiliz idaresinde böyle bir teşebbüse girmek kolay değildi. Türkiye ile Kıbrıs Türkleri arasında, hemen hemen, temas yoktu... Türkiye gazetesi Kıbrıs'ta bulunmazdı. 15 günde bir Türkiye'den Larnaka'ya vapur vardı. Acentası Rum'du.

57 kişilik öğretmen kafilesi Kıbrıs'ta... Türkiyeli öğretmenlerle kucaklaştık... İlk defa Türkiyeli öğretmen görüyorduk... İlk defa, İstanbul şivesi ile Türkçe dilini duyuyorduk. Türkçemizin doğru olup olmadığını merak ediyorduk. Ne de olsa biraz fark görüyorduk. Bunun nedeni, çoğu öğretmenlerimizin Arapça'dan kalma imlâ veya telâffuz farkları, öğretmenlerimizin İngilizce-Rumca konuşmaları, Kıbrıs gibi küçük bir adada, Baf, Limasol ve Mesarya Türklerimizin başka başka şiveleri...

İlk bakışta farklar şöyle idi:

Kıbrıslı Türkiyeli

guyu kuyu

gaz kaz

ğaz gaz

ğazete gazete

gadin kadın

spor sipor

kokakola jojajola (Türkiye'de yoktu)

amel şerebeti müşhil

Bir öğretmenimiz, pencerede gördüğü bir arının adını, Türkiyeli öğretmenlere sormuştu:

- "Merkeparısı Türkiye'de var mı?"

- "Yahu! Onun 40 senelik adı eşearısıdır!" diyerek yanıt verilmişti. Tabii iki tarafın, merkeparısı ve eşearısı kelimeleri yanlışti. Eşekarısı = Eşearısı?

Türkiyeli öğretmen kafilesini Türk köylerine götürdük. Rum çavuşlar, Türk komutanlarının emirleriyle kafilemize bazı yollarda rehberlik yaptı. Kafilenin Başını ve kafile arasında bulunan mil-

İletvekil Hasane İlğaz, İffet Oruz'u arabamla bu köylere götürdüm. Omorfo Öğretmen Kolejini gezdirdim. Masamda kuklaları gördüler. İzahat vererek dedim ki:

- "Kuklaları okullarımızda, uygulama derslerimizde kullanıyoruz. Kolej öğrencileri kukla temsilleri yazarlar, dersane penceresinin dışında öğrenciler yerde oturarak bu oyunları seyrederek. Türkçe konuşmada, muhayyelede, yaratıcılıkta, müzikde, eğitimde önemli rolü vardır, kuklaların... Karagöz oyunlarını da uyguluyoruz, eğitimde."

Kafilede Sarı Kenan adındaki fizik öğretmeni şair ve nükteci idi. Bizi kahkahalara boğardı. Ona dedim ki:

- "Omorfo Öğretmen Kolejinde fizik eğitiminde bazı zorluklarım vardır. Lütfen bana yardımcı olur musunuz?"

Sarı Kenan'ın yanıtı:

- "Ben bildiğiniz fizik öğretmenlerinden değilim!... İdare ediyoruz!"

Türkiyeli öğretmenler Kıbrıs Türkünün Atatürkçiliğine, ilericiliğine hayran kaldılar... Öğretmenlerimizin bu konulardaki başarılarını gördüler. Özellikle Hasane İlğaz'ın ve İffet Halim Oğuz'un konuşmaları bizi daha ziyade coşturdu.

Köyüm Nergisli'de verilen ziyafet, misafirlerimize çok şey öğretiyordu. Avludaki masalar, temiz hava. Dolmalar, fırın kebapları, şiş kebapları, fırın katmerleri. En çok ilgi çeken husus şu: Servisi yapanlar, daha da yemek getirenler, kimler?

Köyün şık bayanları... Rujlu, sempatik, modern... Çarşafsız... Böyle bir manzara Türkiye'de görülemezmiş, kafileye göre... Bunun sırrı ne idi? Kıbrıs Türkleri kadınıyla, erkeği ile Atatürk inkılaplarını çoktan uygulamaya başlamıştı! İngiliz idaresinde iken, Avrupa'ya yakındı... Özellikle, modern Rum bayanlardan geri kalamazdı.

Kafilenin Başkanı ve Sayın Hasane İlğaz ile gazeteci İffet Hanımlar Kıbrıs Türklerinin Atatürkçülüğünü, ilerleyişlerini ve ihtiyaçlarını saptayarak raporlarını Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye sunacaklarını belirttiler.

Türkiyeli öğretmenlerin ayrılışlarının arifesinde, Viktorya Kız Lisesinin avlusunda bir limonata partisi düzenlendi. Maarif Müdürü Mr. Cullen ve Başmüfettiş İbrahim Hakkı Beylerin daveti bana bırakıldı. Bu iki şahsa yaklaşmak kolay değildi. Öyle olmakla beraber cesaretle onları davet ettim. İkisi de çok memnun oldular, geleceklerini söylediler. Mr. Cullen kafileye hitaben bir konuşma yaptı. Özetle dedi ki:

-”Böyle temaslar çok yararlıdır. Daima yapınız! Eminim ki misafirlerimiz Kıbrıs’dan iyi intibalarla ayrılacaklardır.”

Ertesi sene (1949) Kıbrıs Türk öğretmenleri, Türkiye öğretmenlerince Türkiye’ye bir aylık geziye davet edildiler.

İkinci temasımız başlayacaktı. Çok sevindik. Cemiyetimiz, bütün öğretmenleri bu konuda bir toplantıya çağırdı. 109 öğretmen müracaat etti. 108 öğretmene olumlu yanıt verildi. Bizi utandırmasın diye, Sofu öğretmen kabul edilmedi, çok yalvarmalarına rağmen Sofu Hoca kadın peşinde koşmayı çok severdi.

İdare Heyeti toplandı. İsmet İnönü’ye verilecek hediyein mahiyeti tartışıldı. Türkiye’nin Kıbrıs’la ilgili konuları imzalaması için bir altın kalem önerdim. Bir başka öğretmen elişi ile örülmüş bir kese içerisinde şehit toprağı önerdi. İki öneri de kabul edildi. Öğretmenleri 25 kişilik gruplara ayırdık. Grup başkanları Kara Nazım, Kazım Hoca ve ben v.b.

Hatip olarak Başkan İmamzade, cemiyet sekreteri Mustafa Sıtkı, öğretmen Talat Yurdakul seçildiler. Bana, Türkiye’de tren istasyonlarında, otobüslerde, trenlerde söylenecek şarkıların (Ankara Marşı, Ey Bülbul, Dağ Başını duman Almış, 10. Yıl Marşı v.b.) öğretilmesi ve idaresi verildi. Viktorya Kız Lisesinden iki bayan öğretmen listemize konuldu. Bu iki öğretmen arzu etmediğimiz halde bize, özellikle kadına karşı saygıyı öğretmeye çalıştı. Ne yapacaktı? “Büyüklerle görüşmelere gittiğimizde, içeriye önde kadınlar... Otobüslerde trenlerde yer yoksa, erkekler yerini kadına teklif edecekler!” Kendi menfaatleri için!!!

Hazırlıklar tamamlandı. Vapurumuz Larnaka’ya dayandı. şarkılar vapurda başladı... Aramıza ne idüğü belli olmayan bir İngiliz katıldı... İngiliz’in fal açması başladı!... Ben de elimi verdim. Adam herşeyi doğru söyledi!

Vapurumuz saatta 3 mil süratla... Ne zaman Türkiye’imize varacaktık? Nihayet İskenderun’dayız... Arapça konuşanlar, Arapça gazoz v.b. meşrubat satanlar... İlk akşam, Fransızların inşa ettiği bir hastahanede misafir edildik. Baş Hemşire bizi uyardı:

-”Derin uyumayınız!!! Sizi Araplar öldürebilir!” dedi.

Hatay alınalı 10 sene olmuştu!... Niçin hala Arapça? Niçin hala korku?

Hataya götürüldük... Müzeyi ziyaret ederek oraya ilk ayak basan Mehmetçiğin ayakkabılarını, mendilini gördük. Seyrederken aklımızdan çok şeyler geçirdik:

- "Kıbrıs'a da Mehmetçik ayak basamaz mı idi? Ancak, Atatürk hayatta değildi..."

Bize öğle yemeği verildi... Nutuklar başladı.. Ağlarken resimler çekildi. Sevinç gözyaşlarımızı tutmak mümkün değildi. Trenle Ankara'ya hareket... General Şükrü Kanatlı bizi haşmetle selamladı... Demek ki Kıbrıs tekrar fethedilecekti, aynı Hatay gibi... Şükrü Kanatlı Hatay'ı zaptettiği gibi Kıbrıs'ı da fethedecekti, hayallerimiz öyle idi...

Fakat niye trende, İngiliz bizi izliyordu? Türkçe gazeteyi tersine okuyordu? İngiliz Hükümeti arkamızdan casus mu göndermişti? Niye fal açarken söyledikleri hep doğru çıkardı? Dosyalarımızı incelemiş mi idi? İsimlerimizi, resimlerimizi görmüş mü idi?

Trenimiz ilerliyor... İstasyonlardaki halk, bizi selamlıyor... Marşlarımız onları coşturuyor... Demek ki Kıbrıs Türkü seviliyordu.

Ankara'ya yanaşıyoruz... Ankara Marşı hazır... Öğretmenler ayakta...

Her kompartıman kapısına iyi sesli bir öğretmen koymuştum... Onlar beni duyacaklar, diğerleri onlara uyacak. Halk coşku ile bizi bekliyor... Büyük bir hazırlık var. Ankara Marşı başladı... Sesler bozuldu... İstedğim gibi olmadı... Ertesi gün gazeteler yazdı:

- "Kıbrıslı Türk öğretmenler Ankara Marşını 4 sesli koro halinde söylediler!... Çok alkış topladılar!... Ağlattılar!"

Bizi karşılayan öğretmen kafilesi, bir oraya baktı, bir buraya... Sofu Hoca'yı göremediklerini anlayınca, sebebini sordular. Böyle Nasreddin Hocaların aramızda olması gerektiğini belirttiler... Onu getirmediğimize üzüldüler, biz de üzüldük...

Ankara'da kafilemiz bir lokantaya götürüldü. Orada bizi 3 kemancı, "Katibimi" çalarak karşıladı. Kemancılar Macar veya yabancı olmalıydı. Çünkü, "Üsküdar'a giderken bir mendil buldum" şarkısı, yabancı bir müzik gibi, harmonize edilmiş ve dans müziği şekline sokulmuştu. Oynaktı, neşeye neşe katardı. O zamana kadar, Türk musikisi hüznü ve ağırbaşlı idi. Halbuki, Türk musikisi Avrupa'ninki gibi ayarlanabilirdi.

Lokanta'da masalarımıza oturduk. Sayılınca bir fazla... Kimdi? Nedendi? Problem çözüldü! Şeyh Nazımcı bir öğretmenimizin dostu bir bayan! Dışarıya atıldı!!!

Ankara Radyosunda gezdik, gezdirildik... Kafilemize orada

bir müzik Őöleni verildi... Çok beğendik... İngiliz casusu yine aramızda gördüğümüzden, sabotaj ihtimallerine karşı oradaki ilgililere haber verdik.

O akşam yine müzik için bir yazlık gazinoya götürüldük. Gazino dolu... Yerlerimiz ayrılmıştı. Otururkenden başlarımız arkaya döndü... Çünkü, İngiliz geldi! Arkadaşlar, hemen gidip oradaki polise durumu bildirdiler, İngiliz casusun yakalanmasını istediler. Polisler dedi ki:

- "O bizim adamımızdır. Türktür."

Demek ki bizi vapurdan beri takip eden İngiliz Hükümeti değil Türkiye imiş! Hakları da yok değildi! Kıbrıs İngiliz?

Hasanoğlan Enstitüsünde incelemeler yapıyoruz... 12 yaşlarındaki bir çocuk bize nutuk çekti... Hayran kaldık... İsmet İnönü'den Enstitüye bir haber... Kafilemizden 5 kişilik bir grubunun kendisiyle görüşmeye davet edildi.

Öğretmenler bağırdı:

- "Ya hepimiz, ya hiçbirimiz!"

Durum İnönü'ye bildirildi.

- "Hepsi gelsin!" denildi.

Köşkteyiz... Salonda bekliyoruz... Heyecanlıyız... Türkiyeli bir öğretmen aramızda gezip kalplerimizi kontrol ediyor, bana diyor ki:

- "Niçin seninki çok kuvvetli atmıyor?"

İnönü'yü bekliyoruz. Eşi, bize çilek meşrubat ikram ediyor... Nefis... İlk defa çilekten meşrubat içiyoruz hayatımızda... İnönü göründü... Nutuklar başladı...

- "Paşam! Bizi de kurtar!" denildi...

Ertesi gün Kıbrıs Türk Öğretmenler Cemiyetinin İdare Heyeti olarak İsmet İnönü'nün huzuruna çıktık. Altın kalem hediye edildi. Başkanımız şunları söyledi:

- "Altın kalemle, İngiliz Hükümetiyle Kıbrıs hakkında yapacağımız anlaşmaların imzalanması... Türkiye'nin Kıbrıs'ta ortaokullar açması, Türkiye'nin Kıbrıs'a ortaokul ve lise öğretmenleri göndermesi... Emeklilik kanunundan önce emekliye ayrılan Kıbrıslı Türk öğretmenlere, Türkiye'ce maaş bağlanması... Yunanistan'ın bu işi çoktan başlattığı..."

İnönü, isteklerimize vakıf olduğunu, bir sene önce, Türkiye Öğretmenler Kafilesinin verdiği raporun aynı olduğunu, istemlerimizin aynı dosyada muhafaza edileceğini ifade ettiler.

Kandemir adında dergi sahibi birisi kafilemizden röportaj istedi. Bu görev bana verildi. Dedim ki:

"Gazete ve dergilerinizin Türkiye hakkında yazdıkları genellikle olumsuz! Türk halkının yalınayak, aç olduğunu yazıyorsunuz da diğer hususlara bakamıyorsunuz. Halbuki gazinolarınız, yazlık sinemalarınız, parklarınız dolu! Yiyenler, içenler, eğlenenler çok! Her şey ucuz. Yollarda asfalt döken işçileriniz yaşamlarından memnun... Gündelikleri 5 TL ile 3 kilo üzüm ve 2 ekmek alabiliyorlar."

15 cümle söyledim. 3-5 gün sonra Kandemir, bana dergisini getirdi. 10 kat abarttı, süslü süslü... İstanbul'dayız... Belediye bize otobüsler tahsis etti, her tarafı gezdirdi. Heybeli adaya gittik, faytonlarda gezdirildik.

Galiba bir başka adadaydık ki dükkanların çoğunun Rumlara ait olduğunu gördük. Orada yazlık bir yerde kafilemize verilen yemekte Rumlarca taşlandı! Ses çıkamardık!

İstanbul'da bir karargahta bir generali, idare heyeti olarak ziyaret ettik. Generale sordum:

- "Niçin kahve servisi yapan iki Mehmetçik robot gibi. Niye zekilerini seçmediniz? Niçin İstanbul'un yolları hep taştan?"

Generalin yanıtı:

- "Zekilerini seçersek konuşulanlar dışarıya çıkar! Yolları asfalt yaparsak Rus, kolayca işgal eder!"

Bursadayız... Yeşil Caminin avlusunda bir adak havuzu... İçerisine para atılıyor, adak için... Caminin yanındaki bir kahvenin dışında kahve içmek istedik... Türkiye'de kahve yokmuş!... Nohuttan kahve yapıldı. Türkiye'de henüz çay yetiştirilmiyordu... Daha sonra Türkiye çaycı olmuş. Bursa'da Kız ve Erkek liselerinde misafir edilmiştik. Tahtakurularından uyuyamazdık. DDT yok!...

Çelik Palas Otelinde bir hafta banyo ikramı... Yer altında fışkıran 80 derece sıcaklığında çelikli sular yüzme havuzundan akıyor... Öğretmenlerimiz havuzda yüzerken, ferahlı ferahlı bağıyor:

- "Her tarafım çelik gibi oldu! Çelik sular iktidarı artırıyor!"

Bursa, yeşil Bursa!... Bursaya doyulmazdı o günlerin yeşili ve şeftalileri ile, bornozları ile... Bursayı faytonla gezdik... Otomobil yok denecek derecede...

- "Sizi bir otomobil fabrikasına götüreceğiz" dediler. Gittik... Bir de ne görelim? Eski otomobillerin parçalarını toplamışlar, bunları biraraya getirerek bir otomobil yapmışlar! Burada, aynı zamanda, ütü, galvanize edilmekte idi. Şöyle düşündüm: "Türkiye ütü devrinde! 45 sene önce!"

Celal isminde bir lise öğretmeni, beni bir akşam yemeğe götürdü. İçki kullanmadığım halde Türkiye'nin rakısından içtim. Kokulu, nefis, tadını unutamam, zamanın rakısı!

Celal bey, ilkokullar için yardımcı okuma kitapları yazmıştı. Bana örneklerini verdi. Kıbrıs'ta adresime yüzlerce postaladı. Hepsini okullara satarak parasını kendisine gönderdim. Kıbrıs'ta öğretmenlerimize itimadım tamdı... Olmasaydı bu kitapları İngiliz idaresinde okullara sokamazdım. Biri haber vermedikçe İngiliz duyamazdı! Duysa da duymamazlıktan gelirdi. Kıbrıs'taki eğitim Bulgaristan'daki Yunanistan'daki Türklere uygulanan eğitim gibi değildi. Oldukça hürdük!

Ve nihayet son durak olan İzmir'deyiz... Yunanın yaktığı bölgeleri, Yunan bayrağının indirilip yerine Türk bayrağının çekildiği binaları gördük... Caddeleri gezdik... şöyle düşündüm:

- "İzmir'in bir caddesinin değeri bütün Kıbrıs'tan daha değerli... Kıbrıslı Türkler buraya yerleştirilse?"

Sahilde geziyorken, Türkiye'ye göç edip de yerleşen Kıbrıslılarla karşılaştık. Bunlar arasında, Yusuf Kaptan'la buluştum. Kıbrıs Türk Sporunun kurucularından Yusuf Kaptan, İngiliz idaresinden kaçmış Türkiye'de hakim olmuştu.

Kafilemizi bir korkudur aldı!... Vapurda yoklanacakmışız! Altın çıkarmak yasakmış! Altın bilezik, küpe alanların sayısı hayli kabarık... Ben de eşime kalın bir altın bilezik almıştım. Hiç de öyle olmadı... Kıbrıslı dendi mi akan sular dururdu... Ağlayanlar, el sallayanlar, öpüşenler! Vapurumuz yavaş yavaş uzaklaştı... Türkiye ile Kıbrıs Türkleri arasında ikinci temas sona erdi! Türkiye ve Kıbrıs gazetelerinde, hatiplerimizin konuşmaları devam etti. Öğretmen kafileleri arasındaki bu temaslar her yönden faydalı oldu.

Türkiye'den gelince Omorfo Öğretmen Kolejine varışında, gezimizin değerlendirilmesini yaptım. şöyle ki:

Türkiye'deki öğretmen okulları bizimkinden üstün değildi. Bizde liseden sonra 2 sene İngilizce tedrisat var. Bunun faydası çok... İngilizce kitaplar ucuz... Türkiye'de İngilizce yok! Biraz Fransızca vardı... Kolejimizde seçkin hocalar, Londra'dan gönderiliyordu. Türkiye gazetelerinde fikirlerden çok lâf vardı. Kıbrıs'ta abone olduğum haftalık Guardian gazetesi çok şeyler öğretiyordu. Haftalık İngiliz gazeteleri, 7 günde neşrolunan gazetenin kısaltılmışı idi.

Otobüs duraklarında tuvalet yoktu... Lokantalarda yoktu... Yandaki orman içlerine gitme vardı... Kıbrıslı öğretmenlerden

kısa pantolon, kısa kollu gömlek giyenler, her gün traş olanlar çoğunlukta... Zaptiyeler her gün traş olurdu. Yazda kısa pantolon ve kısa gömlek giyerdi. Türkiye'de polislerin çoğu traşsızdı... Yağ lekeli elbise giyen valiler görmüştük. En fenası, Mehmetçikler caddelerde subaydan dayak yiyordu! Türkiye'nin işçileri, sanatkarları çalışkandı. Türkiye'de hayran olduğumuz hususlar çoktu. Orada Türk bayrakları vardı. Bizde yoktu... Vapurları, saz takımları, eğlence yerleri, tiyatroları, mehmetçikleri, subayları, generalleri vardı. Biz Kıbrıslılar Türk bayrağına, askerine, subayına hasrettik... Kıbrıs'ta milli günlerimizi kutlayamıyorduk. Türkiye'de çok şeyler görmüştük. Hatay'ı, şükrü Kanatlı'yı, İsmet İnönü'yü görmüştük. Atatürk'ün huzurunda, huşu ile eğilmiştik. İstanbul'u öğrenmiştik, Bursa'yı gezmiştik. İzmir'de Fuar'da Safiye Ayla'yı dinlemiştik. Öğretmenlerle ve halkla kaynaşmıştik. Kıbrıslıya gösterilen sevgilerin hudutsuz olduğunu görüp anlamıştik. Bir o kadar daha Türkiye, anavatana bağlanmıştik.

1950 senesinden bir geriye baktım. 10 sene içerisinde şunları görebildim:

Kıbrıslı Türk ve Rum öğretmenlerden 1939-45 II. Dünya Savaşı esnasında, İngiliz ordusuna yazılanları, sivil hayata tekrar döndüklerinde önemli mevkilere yerleştirildiler. Bunlar arasındaki Binbaşı Müftüzade'ye Omorfo Kolejinde yerimin verileceği Maarif Dairesinde söyleniyordu. Ona çok yüksek bir mevki olan ve geçmişte yalnız İngilizlere verilen Kaymakamlık (komiser) verilmişti.

Savaş esnasında Yunanistan işgal edilince, Yunanlılardan bir göçmen grubu Türk Lisemizin yurdunda barındırılmıştı. Kıbrıs'a getirilen Alman esirlerden oluşan bir futbol takımı, Omorfo'da bir Spor Kulübüyle yaptığı maçta Rumları büyük bir farkla yenmişti.

Şükrü Saracoğlu ile Anthony Eden Kıbrıs'ta bir toplantı yapmışlardı. Türklerin büyük tezahüratlarına karşı Rum halkı, adeta sokağa çıkmamışlardı. Çok da fenalarına gitmişti.

1947 senesinde, Türk ve Rum kızlarından öğretmen olacaklara, Lefkoşa Ayasofya Türk Kız okulunda bir Öğretmen okulu açılmıştı. Türk, Rum öğretmen adayları kızlar, haftanın 3 gününde, bu okulda eğitim görürler, diğer 3 günde kendi okullarında uygulama yaparlardı. 1948 senesinde, Öğretmen Kız Koleji Rum tarafındaki binalara taşındı. Müdürü eski Viktorya Lisemizin senelerce idareciliğini yapan Mrs. Stone idi. Burada bir sene, haftada bir saat ders veriyordum. İngiltere'de 2 sene

eğitim-pedagoji v.b konularında burslu eğitim gören Akile Nihat, Kız Öğretmen Koleji'ne tayin edildi. Eğitimimize çok katkıları olmuştur. Kız öğretmenlerimizin öğretim seviyesi, ziyadesiyle yükseltilmiştir. Kız kolejindeki 2 Rum bayan öğretmenin Türk eğitimine katkılarını unutmamak gerekiyor.

1946 senesi sonlarında, Lefkoşa'da Türkler için bir Sanat Okulu açıldı. 50 kadar ilkokul mezunu müracaat etti. Giriş sınavlarını, Maarif Müdürlüğü adına ben yaptım. %20 notun altında alan 10 öğrenci okula alındı. Diğerleri felâketti. Bir soru mu kimse yapamadı. Soru şu idi:

- "Bu 4 çizgiden hangisi 4 santimetredir?"

Gazieğitimden mezun olan Ahmet Gazioğlu, ilk defa Kıbrıs'ta bir ortaokulu açtı. Daha sonra, Larnaka Bekirpaşa Ortaokulunu başlattı.

Türk ve Rumların beraber okuduğu Omorfo Köycülük Okulu, Lapta İslah Okulu, Orman Koleji, Sıhhiye Müfettişi yetiştiren 2 senelik kurslar vardı. Eczacı kalfalığı yapanlar, bir imtihana tabi tutulduktan sonra eczacılık diploması alırlardı. Türk ve Rum kızlarına hemşirelik için, 1-2 senelik kurslar vardı. Aziz Bey, Kıbrıs'ta sivrisinekleri yok etmişti. Adı, Tıp literatürüne geçmişti (uluslararası).

Evkaf Dairemiz, Lefkoşa Türk Lisesine üniversite mezunu öğretmen yetiştirmek için bir kaç kişiye burs vermişti. Halen, üniversite mezunu öğretmenlerimizin sayısı belki 2-3 kişi idi. KATAK bu hususta faaliyete geçmiş, fakat Kıbrıs İngiliz idaresi ile Türkiye arasında kültür anlaşması olmadığından seçilenler gidememişti.

İngiltere üniversitelerinden paye (Degree) almak için adaylar aranıyordu. Adayların seçimi, Omorfo Öğretmen Koleji Principaline bırakılmıştı. Principal, Türklerin seçimini bana bırakmıştı. İngiliz üniversitelerinin olgunluk, (matriculation) imtihanların geçen Halil Direkoğlu, Tahir Oğuz Madi, Hüseyin Musa vardı. Bunlardan Madi, coğrafya bursunu reddetmişti. Matematik istiyordu. Dr. Jackson'un ilk şartı, Kolej mezunu olan Hüsnü Feridun'un liste başı yapılması idi. Halbuki Hüsnü Bey Evkaf tarafından Türkiye üniversitesine kimya öğretmenliği için gönderilmişti. Ali Özdemir, 3 senelik burs olan müzik için seçilmişti. Müzikte ondan daha iyi olanlar vardı. Fakat ondaki efendilik başkalarında yoktu. Müzik müfettişi olarak kabul edilebilir idi. Dr. Jackson'a bir teklifte bulundum. Konuşmalarımız şöyle:

- "Rumlardan öğrenci Angelides'e 4 senelik bir burs teklif etseniz, belki komünistlikten vazgeçer! Angelidis Kolejin komünistlerinin başıdır ve zekidir!"

"Ben teklif edemem! Sen et! Sonucu bana bildir!" dedi Dr. Jackson.

Angelides ile de aram çok iyi idi. Onunla yürüyüşe çıktığımda, burs teklifimi yaptım.

Dedi ki:

- "Kesinlikle kabul edemem!"

Angelides mezun olunca, komünist bir Rum köyüne öğretmen olarak atandı. (Sağcı bir Rum köyüne gönderilmiş olsaydı, komünistliği yayabilirdi.) 2 sene sonra onunla buluştuğumda, Angelides bana şunları söyledi:

- "Öğretmenlikten vazgeçerek bir gazete çıkarıyorum. İngiliz Maarif Müdüründen daha çok kazanıyorum!"

Rumlar arasındaki ideoloji kavgaları Türkleri rahatsız ediyordu. Rum faaliyetlerini izleyen kurumlarımız oluşmuştu. Dr. Fazıl Küçük'ün kurduğu Milliyetçi Türk Halk Partisi, KATAK ile 1947 senesinde birleşmişti. Türk Rençberler Birliği Rumlar'dan ayrılarak teşkilatlanmıştı. Politika konularında da ağırlığı vardı. Türk Muallimler Cemiyetinin bütün kuruluşlarımızla işbirliği vardı. İşçilerimiz, AKEL'den ayrılarak birliklerini kurmuşlardı.

Bu meyanda Türk ve Rumlar, Omorfo Kolejinde, Orman Kolejinde, İngiliz okulunda, Amerikan Akademisinde beraber okuyorlardı. Omorfo Öğretmen Kolejinde İngiliz Bayrağı indirilerek yerine Yunan Bayrağı dikiliyordu. Derslere boykot yapıyorlardı. 1951 senesinde, Omorfo Öğretmen Koleji öğrencilerinden Hüseyin şenol, diğer öğrencileri temsilen İngilizce şiddetli protesto gönderecekti.

Bir müfettiş emekliye çıkmıştı. Onun yerine tayin oldum. Lefkoşa'ya taşındım. Ayda 13 Kıbrıs Lirasına Çağlayan Bölgesinden yeni bitmiş bir evi kiraladım. Bunun yarısını, maaşımın %15'ine kadar hükümet ödeyecekti. Benim hisseme düşen 6 1/2 Kıbrıs Lirası idi.

Maarif binaları, Sarayönü Komiserliği Binalarından Rum tarafındaki yeni binalara geçmişti.

Teftişe çıkıldığında, Lefkoşa'ya 15 günde bir gelinecek. Meğerki yakın okuldan geri Lefkoşa'ya dönüşün, yolluk parasını aşmasın.

Bana düşen 190 öğretmenden 10'u Omorfo Öğretmen Koleji mezunu idi. Yani %5... Diğerleri Lise mezunu... Aralarında 1-2 Ruşti mezunu, 3-5 sarıklı vardı. Emekli öğretmenlerden tekrar öğretmenliğe aranan 4-5 öğretmen bulunuyordu.

Arabamın bagajına portatif yatağımı, ispiroluğumu, kutu balıklarımı v.b. gibi gereken eşyayı yerleştirdim. Lefkoşa'dan 56 mil (93 km) uzaktaki Limasol'a giderek, sahildeki bir Rum oteline yerleştim. Burasını merkez yaptım. Limasol ve çevre köylerine buradan gidip gelecektim. İkindileri otelin sahildeki oturma yerlerinde, halkla oturup temasa geçecektim. Parası hükümetten, bir nevi tatil yapacaktım!... Ertesi sabah Limasol okulundayım... 15 öğretmen... Okul yeni... Başöğretmeni sene sonu emekliye ayrılacak... Yaşı 59... Önce Başöğretmenle okulun problemlerini konuştum. Öğretmenlerle bir toplantı yapmamızı önerdim. Öğretmenlerle problemlerini tartıştım. Her öğretmenden, kendisi hakkında bir rapor hazırlamasını, sınıfına geldiğimde bu raporu bana vermelerini rica ettim. Amacım, yalnız kendi bulgularıma göre hareket etmemektir.

Böyle bir uygulama çok faydalı... Öğretmenler raporlarında, bir müfettişe yarayacak çok bilgiler veriyorlardı. Hizmet senelerini, öğretmenlik yaptıkları diğer okulları, öğretimdeki güçlükleri, öğrencilerin derslerdeki durumları v.b. bilgileri raporlarında bildiriyorlardı. Öğrencileri denetleyeceğim gibi öğretmenlerin ders vermelerini de görecektim. Bu nedenlerle, ders planlarını iyi yapmalarını, iyi hazırlıkta bulunmalarını, sırasında dersi ben vereceğimi, toplantıda belirttim.

Limasol okulundaki bir olayı iyi hatırlıyorum... Genç bir hocahanımın sınıfına girmiştım. Onu kürsüde paltosu ile oturduğunu, öğrencilerin sessiz sessiz oturup iş yapmadıklarını görmüştüm. Hocahanıma şunları söylemişim:

- "Dershanenin havası bozuk... Pencereleri açarak 5 dakika dışarıya çıkınız... Kürsüde paltolu oturmak iyi değildir. Dershanede palto giyme, kürsüde oturma! Çalışan öğretmenler."

2 gün sonra idi... Alehtero okulunda... Öğrencilerin ceketleri askıda!... Pencereler açık!... Öğrenciler soğuktan titriyorlar! Öğretmene bunun sebebini sordum. Dedi ki:

- "Siz öyle istiyormuşsunuz! Pencereler açık kalacakmış, ceket giyilmesini yasaklamışsınız!"

Okulun iki öğretmene durumu anlattım. Pencerelerin teneffüslerde, ders ortalarında 3-5 dakika açılmasını, öğretmenlerin

ders verirken palto giymemelerini, çalışan öğretmenin derste terlediğini ve paltoyu giyemeyeceğini anlattım.

Çok defa müfettişin sözleri yanlış aksettirilirdi.

Limasol kazasının Evdim Köyünde idim... I-II. sınıfları okutan Ş.İ. adındaki hocahanımın hiç çalışmadığına kanaat getirdim. II. sınıfta, hiç bir kelimeyi okuyabilen ya da yazabilen yoktu. Geçen sene II. sınıfı yine kendisi okutmuştu... Aritmetikte, yazıda zayıflık çok... Evdim, hocanımın kendi köyü... Başmüfettişin köylüsü ve akrabası!

Öğretmenin durumunu, kendisine ve Başöğretmene sordum. Kanaatim tamam... Raporumda bütün zayıflıkları belirterek sıfırı bastım...

Tilki müfettiş bana demişti ki...

-”Pekiyi ve zayıf not verme! Aksi halde, Maarif Müdürü ile Başmüfettiş, aynı öğretmeni denetlerler ve raporun doğru olup olmadığına bakarlar. Başımızı derde sokmayalım!”

Ben böyle şeylerden korkmazdım... Hep orta not veremezdim. Psikolojiye göre, öğretmenlerin, öğrencilerin ve halkın en azdan %15’i ortanın üstünde %10’u pekiyi %50’si orta diğerleri çizilecek çaneğrisinin altında olmalıydı.

Adı geçen hocahanımın raporunu Başmüfettiş ve Maarif Müdürü okuyunca, ikisi de aynı öğretmeni teftişe gittiler ve raporunu onayladılar. Bu durumdan sonra, hocahanımın çalışması artmıştı, daha iyi sonuçlar alabilmişti.

Teftiş raporlarımız önlü arkalı iki sayfa idi. Ön sayfasında okulun ve öğrencilerin durumu, arkâ sayfada öğretmenin çalışkanlığı, halkla ilişkileri, karakteri v.b. konularda idi. Raporun ön sayfasındaki değerlendirmeler öğretime gönderilirdi. Raporlar İngilizce yazılırdı İngiliz idaresinde.

Limasol’a 10 mil uzaklıktaki Koloş okulundayım. Önce kaleyi gezdim. Haçlı seferleri esnasında, İngiliz Kralı Richard (Arslan Yürekli Richard) nişanlısı Berangara ile bu kalede evlenmişti. Koloş’ta Türkler azınlıkta... Türk okulunda 10 öğrenci... Öğretmeni geçici kadroda... Okulun pencereleri kapalı... İçi adeta karanlık... Hocanın ayaklarının dibinde kül dolu bir mangal!... Afedersiniz devamlı öksürüyor ve balgamlarını küle gömüyor! Başka teftişe gerek yoktu! Görevden alındı! Öğrenciler kurtarıldı!!!

Limasol’a 10 mil kadar uzakta Muttayaka okulundayım... Başöğretmeni köylüm... Hocahanım camide okutuyor...

Başöğretmene ikazlarım:

"Hep kendi 2 çocuğuna soruyorsun... Diğer çocuklar pasif... Aldığın maaş 2 çocuğunu okutmak için mi? 2 çocuğunu adeta öğretmen yapmışsın, ötekilerin başına koymuşsun! Ötekilere de aynı değeri vermelisin. Bütün çocukların faal olmasına çalışmalısın!"

Hocahanımın aldığı sonuç pekiyi.

Öğretmenle köyün uzaklarında gezdim... Ovalarda, yer altında, kocaman küpler içerisinde muhafaza edilen buğdayları gördüm. Büyük küpler ambar gibi...

Köy muhtarının evine gitim. Öğretmenleri ve okulu ona sordum. Dedi ki:

"Muallimle muallime vakitten sonra okulda kalarak sevişiyorlar! Görenlerimiz var! Kilotunu... Masada...!"

Muhtar Türkçe yazmayı bilmiyordu. Bütün dilekçelerini Rumca yazıyordu.

Baf kazasında Susuz okulundayım... Öğretmeni Omorfo Öğretmen Koleji yeni mezunu... Öğrencilerin yazıları, kompozisyonları öğretmeninki gibi güzel... Notu: Pekiye.

Ayanni: bu köyde bana Makarios'un teyzesini göstermişlerdi. Köy zengin... Suyu bol... Dağlık olduğundan bağlar, bademler, sucuklar, rakılar, zivaniyalar... Para getiren bunlar... Halkı çalışkan olduktan sonra...

Öğrenci 70... Nüfus $70 \times 5 = 350$.

Ayanni köyünden 2 mil kadar uzakta Melunda köyüne nasıl gidebilecektim? Yolu yok. Tepelerden, keçi izlerinden ve nereden köye varabilecektim?

Yavaş yavaş, sürünerek, kayaları tutarak, patikalardan geçerek aşağıdaki köye inebildim... Yukarıya baktığımda sanki kuyudaymışım... Çevre, yüksek tepelerle çevrilmiş. Okulun avlusuna girdim... Avluda bir eşek bağlı... Öğretmenin eşiği olmalıydı... Köyü Ayanniye bu eşekle gidip gelmeli idi.

Öğretmen Uçar imam beni görürkenden, ağzından sigarasını çıkararak dışarıya fırlattı, çocuklara emir verdi:

"Kalksanıza ayağa! Gelen müfettiştir!"

Hocaya sordum:

"Alfabede hangi sayfadasınız?"

"Alfabeyi on defa bitirdik" dedi öğretmen Uçar İmam.

Çocukların alfabeleri harap vaziyette... Yırtıklar, kenarları yırtılmışlar... tutulacak halleri yok...

Alfabe kitabının bir sayfasını açtım ve birinci sınıftan iki öğrencinin okumasını istedim. Şöyle okudular, resmi görünce:

- "YASU YASU YASU" (YA ŞU YA ŞU)

YASU Rumca bir kelimedir. Yaşa demektir. Rumlar bu kelimeyi selamlaşmada kullanırlar. Baf kazası Türkleri, Türkçeden ziyade Rumca konuşturlardı.

Başöğretmen Turgut Sarıca'nın resmi alfabesi, psikoloji bakımından yanlış. Öğrencilerin kelime haznelerinden değildi.

Küçük harflerle yazılmalı idi. Türkiye'nin alfabeleri de yanlış. Bu şekilde yazılan kelimeler dörtgen ve dikdörtgendir. Çocuğun gözüne hoş gelmemektedir. Örneğin, leblebi kelimesi inişli çıkışlı ve çocuğun kelime haznesinden olduğu için daha kolay öğrenilebilirdi. Resimlerin kapanması halinde, öğrenciler hiçbir sayfayı okuyamazdı! Uçar İmam'a bu kitaptan okutmasını, köydeki kelimelerden seçim yapmasını, seçeceği kelimeleri güldürerek anlatmasını, okutacağı kelimeleri kontrol etmesini ve sık sık yazılı metinlerde tekrarlamasını, el yazısı ile yazmasını, bu metinleri sık sık içine bakarak yazdırmasını, yeni kelimeler üretmesini önerdim. Örneğin, el, gel, del, sel, delme, gelme. Bütün önerilerimi şema defterine örnekleri ile yazdım.

Diğer derslerden yaptığım yoklamada sonuç iyi değil...

Hocanın notu: orta... Çünkü, böyle bir köyde öğretmenlik kolay değil... Köylüler ondan memnun...

Köyden ayrılıyorduk... Hoca dedi ki:

- "Bin eşeğime! Ben yaya giderim"

Kabul etmedim. O eşeğini çekti, ikimiz yaya olarak tekrar Ayanni köyüne gittik.

Aynikola Türk köyündeyim. Okulun öğretmen odasına, kampetimi kurdum. Köy zengin... Türklér bağcı... Evler sık... Her inç toprak işlenmiş... Çeşitli üzüm... Rakı bol...

Öğretmen Karayel, Omorfo Öğretmen Koleji mezunlarından.

Sporcu, pehlivan, koşucu, milliyetçi... Notu: Pekiyi...

Okuldan ayrılmadan önce, şunları söyledi:

- "İlk sınıfa girdiğimde öğrenciler çok güldüler!

Sebebini sordum. İlk defa arap öğretmen görmüşler!" Devamla dedi ki:

"En çok fenama giden olay şu: hocahanımı her ikindi sonrası bir Rum genci okuldan alarak Kasabaya götürürdü!

Daha çok fenama giden şu oldu: Hocanımı Maarif Dairesine yazdım! Tahkikata gelen müfettiş de onu alıp kasabaya gittiler!"

O gün şöyle düşünmüştüm: Karayel öğretmen yerine, Beyazyel olsaydı başka türlü olurdu!

Ertesi gün Baf Prastyosuna gidecektim. Müfettişin ertesi gün nereye gideceği tahmin edilirdi.

Çünkü, dağlık şu köyden sonra, sıra onun yanındaki köye gelir idi.

Şimdi hedef, bir zeytin ağacının altında konaklamak... Arabayı, orada bırakmak, patikalardan, dereyi bir arabın ensesinde geçtikten sonra, bir kuş gibi köye varmak vardı.

Zeytin ağacının altında biri bekliyordu! Prastyo muhtarı Varoğlu...

Muhtar hemen konuşmaya başladı:

- "Öğretmen okutmuyor! Çocuklarımız okuldan kaçıyor! Bu öğretmeni istemiyoruz!"

"Bir de ben göreyim. Beraber okula gidip görelim!"

Üçümüz değerlendirelim" dedim.

Zaten ben öğretmenin durumunu biliyordum. Zengindi, Lefkoşa'da evleri vardı. Faizci idi... Her gittiği köyde çocuklardan yumurta, üzüm alır, parasını vermezdi. Barem içi artışlarını alamazdı. Böye bir paraya ihtiyacı yoktu!...

Prastyo öğretmeni M.A. da o gün okula geleceğimi anlamış, hazırlıklarını yapmıştı!...

Okulda 3 öğrenci vardı.

Sordum ona:

- "Öğrenciler nerede?"

- "Bu köyde başka öğrenci yoktur!" dedi.

- "Muhtar, evinden doğum defterini getir!" dedim.

Defter geldi. Hep beraber inceledik... Okul çağında olan 10 öğrenci daha saptadık!

Öğretmene talimatı verdim:

- "Derhal, bu öğrencileri ovoidan, tepeden, evlerden arat!"

Yarım saat içerisinde, öğrenciler okulda hazır!

- "Sen niye okula gelmiyorsun?" diye sordum.

- "Müfettiş bey, öğretmen beni 5. sınıftan 3'e indirdi!" dedi.

- "Sen niye gelmiyorsun?"

- "Beni de 4. sınıftan 2'ye indirdi."

- "Sen niye gelmiyorsun?"

- "Bana bütün ev işlerini yaptırır!"

Öğretmene sordum:

- "Siz ne diyorsunuz?"

- "Bana bir müfettiş tenbihte bulunarak, öğrencileri sınıfta bırakmamı söyledi! Öğrenci sayısının 6'dan aşağı düşmesi halinde okulun kapanacağını söyledi."

Öğrencilere dedim ki:

- "Bugün size tatil veriyorum. Pek yakında tekrar okulunuza gelip sizi imtihan edeceğim. Hepinizin okulda hazır bulunmanızı istiyorum, tamam mı?" Cin gözlü öğrenciler, öğretmenlerinin azarlanacağını anladılar, sevinerek okuldan ayrıldılar!

Kaldık üçümüz.

Öğretmene muhtarın önünde dedim ki:

- "Amacın okulu kapatmaktır!... Öğrencilerin 6'dan aşağıya düştüğünü göstermektedir!... Daha iyi bir köye becayişliği istemendendir! Fakat iyi bil ki bu okuldan kaldırılacak olursan, bundan çok daha fena bir köye gönderileceksin! İzin verirseniz bir de öğretmen evinizi görmek istiyorum." Evi gördüm. Beğenmedim... Muhtara talimat verdim:

- "Öğretmene iyi bir ev bul. Parasını maarif ödeyecektir!"

Hiç çekinmeden, korkmadan İngilizce raporlarına, söylediklerimi kaydediyordum. Başmüfettiş ve İngiliz Maarif Müdürü raporumu okudular... Beni tebrik ettiler...

- "Öğretmene çok iyi yaptın" dediler. Öğretmenin durumundan üzüldüler. "Onu izle!" dediler. Zaten söylemeseler de izliyecektim.

20-30 sene sonra, karşılaştığımda Prastyo Muhtarı Varoğlu'na ve onun milletvekili oğluna yukardaki olayı anlatırdım.

Aksilu (Baf) okulundayım... Öğretmeni Omorfo Kolej mezunu. Muhtarın misafirhanesinde kaldım. Yanımda telefon santrali ve yığın halde kuru üzüm... Rumca konuşmalar az da olsa, santralden taşıyor... Santral dediysem 3-5 telefonun. Öğretmen başarılı... Bana dedi ki:

- "Başmüfettiş Esat Bey'e bir öğretim metodu hakkında nasıl yapacağımı sordum. Size sormamı, bu konuda, sizin konuşabileceğinizi söyledi!"

Sanırım Esat Bey'in amacı işime karışmamak ve maiyetindeki müfettişi yükseltmek içindi. Böyle yapmakla büyüklüğünü göstermişti.

Stavrokonno (Baf) köyünde muhtarın misafirhanesindeyim. Müstakil bir hanay odası... Muhtarın anlattığı bir olay ibret verici... Öyküsü şöyle:

- "2 sene önce, köyümüzde S. adında bir hocahanım vardı. Hocahanım bana gelerek şikayette bulundu. Öğretmen H.'nin kendisine sarkıntılık ettiğini söyledi. Kendisini teselli ettim ve öğretmenin hakkından geleceğimi bildirdim.

Hemen öğretmene giderek, bir de onu dinledim. Onun dediğine göre, hocahanım bu işe alışkınmış ve karısının arkadaşı olduğundan kendisine yüz vermemiş; karısının hatırını saymış! Hemen Hocahanımla arkadaş oldum, onunla yattım!

Öğretmen N.'yi teftiş ettim... Geçici kadroda olmasına rağmen notu: ortanın üstünde... Bana şu hikayeyi anlattı:

- "Cehennemde, kaynar sulu bir havuzda, günahçılar bağırlıyorlar, bir adamın başının su yüzünde olduğunu gördüler! Ona sebebini sordular. Adam cevabında, "Su dibinde yatan müftünün üzerine bastığını söylediler!"

Sıra Pelatusa, Zaharga, Sarama, Anadyu köylerinde.. Hepsi Türk köyleri ve komşu köyler...

Bu köylerdeki öykülerim ilgi çekebilir nitelikedir.

Pelatusa köyünün dışında arabamı bıraktım... Köyü yaya dolaştım... Amacım: köyü inceleme. Araba yolculuğundan sonra dinlenme, köylülerle konuşma, duruma göre, çevreye göre, okulu denetleme... Okula gidiyorken gördüğüm bir gençle konuşmalarımız şöyle:

- "Havalar nasıl? Yağmur var mı?" diye sordum.

- "Sen Allahın işine karışma!" dedi genç...

- "Bulutların gelişinden, rüzgarın istikametinden, gece havanın çakmasından, ayın harmanından yağmurun gelip gelmeyeceğini anlamaktayız!" dedim.

Genç tekrar hatırlatarak, daha sertleşerek,

- "Sen Allahın işine karışma!" dedi.

Düşündüm, düşündüm... Buldum... Kıbrıs'ta böyle bir durum olamazdı. Niye bu genç softalaşmıştı?

Okula girdim... Ne göreyim? Şeyh Nazımcı öğretmen T.R.... Okulu İngiliz bayrakları ile süslemiştil! Okuluna o gün veya haftası geleceğimi tahmin etmiştil... Niye bu İngiliz bayrakları? Beni İngilizci mi sanmıştı? Pekiyi not almak için mi idi?

Öğrencilere birkaç soru yönelttim. Cevap veren, gülen, düşünen yok!

Öğretmeni dışarıya alarak ona dedim ki:

- "Siz çalışan bir öğretmendisiz... Anladığıma göre dersleri hiç tekrarlamamışsınız! Zaman zaman tekrarlama, yeni ders verirken bağlantılı tekrarlama yapmanız gerekiyordu.

Okulunuzu tatil etmiyeceğim... Çevre okulları tamamladıktan sonra bir hafta içinde okulunuza gelip baştan teftiş yapacağım...

Sonra niye o İngiliz bayrakları? Bir tanesini masana örtü yapmışsın, üzerine mürekkep şişelerini, defterlerini koymuşsun!... Bir diğer büyük İngiliz bayrağını bir dolaba asmışsın, bayrağı yılan şişeleriyle tutturmuşsun..."

Allahın işine karışmamak isteyen genç hakkında öğretmene birşey söylememiştim. Nasıl olsa Öğretmen bunu havarisinden öğrenecekti veya bu tartışma, kahvede konuşulacaktı. Çünkü müfettişin köylere gidişi bir hadise idi!

Çevre köylerin teftişini tamamladıktan sonra tekrar Pelatusa okuluna geldim. Bu defa ne göreyim?

Öğretmen T.R. yasak olduğu halde, okulu Türk Bayrakları ile süslemişti!... Öğrenciler canlanmıştı. Teftişte, ortanın üstünde not almıştı. Sarama okulundayım... Öğretmen Tatar dedim ki:

"Yaya olarak Yukarı-Andyu köyüne gideceğim. Sofu hocayı teftişten sonra size geleceğim; öğleyin zeytin yağlı bakla salatasını istiyorum!" Saraman'ın baklası ve zeytinyağı meşhurl! Dere kenarında olan köy yamaçlardan davar gübresi. Bakla tarlaları, sayısız zeytin ağaçları Sarama'da. Öğretmen Tatar emekliliğe hazırlanıyor. Eşi rahmetli bir müfettişimizin hemşiresi.

İnce patika yollarından, kaygan dar boğazlardan, kartal yuvalarının civarından geçerek Sofu Öğretmeni gördüm. "İki Alman bayanın İstiklâl gazetesindeki evlenme istediklerine dair ilgili mektubumuzu aldın mı?" diye tahkikata başladım. Sofu öğretmen kahkahalarla dedi ki:

"Biliyor musun en çok niye sevindim? Koskocaman iki müfettişin, ucsuz bucaksız kuş uçmaz, kervan geçmez bu kaygan köyde, beni hatırlamaları ve bana mektup göndermeleri."

Öğrencileri biraz okuttum... Yazılarını gördüm... 15 dakika da teftişi tamamladım... Sofuyu tebrik ettim... Sofu kızdı! Hem de fena halde.

"Böyle teftiş olmaz! Daha sor, ne istersen sor!.. Ben başöğretmen olacak adam değil miyim? Bana hiç yardımın yok! Üstelik akrabayız da" dedi.

"Ben Sarama'ya gidiyorum. Sakın arkama düşme!" dedim ve ayrıldım.

Sofunun ne yapacağını biliyordum. Tatar öğretmen dediklerimi yaptı... Masadaki baklalar halis zeytin yağında, karayağda yüzüyordu. Bir büyük tabak da balazcık kebablarıyla dolu... Yemeğe henüz başlamıştık ki Sofu öğretmen gelip masaya kuruldu ve dedi ki:

- "Öğrencilerimi getirdim. Sarama öğrencileri ile kaynaştırdım!

- "Hep palaz eti yemel! Biraz da bakla ye." dedim ona...

- "Ne be! Palazcıklar varken Bakla mı yiyeceğim?" dedi.

Sofudan bir olay daha: Anadyu köyü kaymadan, zelzeleden dolayı bir başka yeni köye nakledildi. Sofu Öğretmen Ayyorgi (Baf) okuluna nakledildi. Hoca her gittiği yerde devamsız çocukları okula toplardı. Ellinin üzerine çıkardı... Maarif dairesine geldi ve şöyle dedi:

İki müfettişe (Tilki ile bana):

- "Bana bir hocahanım gönderiniz... Maarif Dairesi parasını veremezse Hocahanımın parasını vermeye hazırım!" dedi. Hocahanıma asılmıyacağına dair onu yemin ettirdik. Yeminine sadık kalmadı. Savunmasında, "Bana o sahip çıktı!" dedi.

Köyün adını hatırlayamayacağım bir okuldayım... 10-12 öğrenci... Baf'ın en geri bölgesinde Kolej mezunu... Çalışmasından memnun olmadım... Notu 2/5.

İki vermeme sebep: Londra Matriculation imtihanlarını geçti. Daha sonra, İngiltere'de okudu... Maarifimizin en yüksek kademelerinde hizmet etti sonraları.

Baf Kasabası Türk okulu:

Başöğretmeni İbrahim Bey... Öğretmenlerden Peyker Tahsin, Necati Bey ve 3 öğretmen daha... Okul binaları eski... Yeni okul binaları inşa edilmek üzere... Okulda 200'e yakın öğrenci olduğuna göre, kasabanın Türk nüfusu tahminen $200 \times 10 = 2000$... Türklerin ortaokulu yok... Rumların jimnasyumları var... Türklerden de zenginler var...

Kasabanın Türk kulübünde efendiler... Kasabanın Türk doktoru var... Türk Oteli var... Kasaba, Çevre Türk köylerinin çarşı merkezi... Denizi, kaleleri, tarihi yerleri var... Kasaba eskiden Kıbrıs'ın merkezi. İsa'nın havarilerinden St. Paul ve St. Barnabas, eşiğin üstünde kasabaya gelip kralı hristiyan yapmışlar: böylece bütün Kıbrıs Hristiyan olmuş... Kasabaya yakın, Kukla harabeleri İon medeniyetini aksettirmektedir.

Peyker Hanımın, necati Beyin sınıflarını denetledim.

O akşam şehirde Türk hanımların organize ettiği piyango ve dans gecesi vardı. Davet edildim. 90 kiloluk Peyker Hocanın o akşam geceye renk kattı. Oraya koştu, buraya koştu, çiftleri dansa kaldırdı! Bana gelip dedi ki;

- "Hangi hanımı beğenirsen bana söyle!... Götüreyim seni onunla dans edesin! Karşıdaki siyah giyen hanımı beğeniyor musun? Haydi dans! Müdürümüz İbrahim bey, teftişinizden çok korkuyor!"

Ertesi gün diğer öğretmenleri denetledim. Başöğretmen İbrahim Beyi en sona bıraktım. Sınıfına girdim. Adam korkudan titriyordu! O da öğretmenleri çok korkutuyordu! Çok sert bir müdür olarak biliniyordu!

Başöğretmenin şama defterini imzaladım ve ona dedim ki;

- "Son senenizdir. Emekliye ayrılıyorsunuz.. 40 Sene Maarife üstün başarılarla hizmet ettiniz... Disiplininiz mükemmel... Öğretmenlerin başarısı sizin başarınızdır... Raporunuzu daha önce hazırladım. Çok iyi not almışsınız. Buyurun raporunuzu... Size uzun ömürler, mutluluklar ve esenlikler dilerim..."

Başöğretmen heyecanlandı... Biraz ağladı...

Dedi ki:

- "Bu rapor benim en büyük mükâfatımdır! Her gördüğüme bu karnemi göstereceğim!!! Heyecandan ne söyleyeceğim bilemiyorum!"

Emekli olan İbrahim Bey, Larnaka'da Hala Sultan tekkesinin imamı ve sorumlusu oldu. Senelerce burasını idare etti.

Larnaka sahilinde yine Rumun Fenerler Oteline yerleştim. Çevre okullarını teftiş ederek burada 14 gün kaldım.

Larnaka Türk Okulunun Müdürü Asım Bey... Beni ilkokulda sıra dayacı ile ve nar çirpisi ile döven Asım Bey!

Nar çirpisine devam eden Asım Bey... İlk onun sınıfını teftiş ettim... Kendisine pekiyi verdim... Lefkoşa'daki arsalarından bir tanesini bana 900 Kıbrıs Lirasına satmak istedi. 630 Kıbrıs Lirasına Çağlayan bölgesinde bir Rum öğretmenden satın aldığımı söyledim.

Anglisiya okulundayım... Öğretmen H. Bey okulu müzeye çevirmişti... Eski gramfon, eski kuyu dolabı, bulgur taş değirmen, çıkırık, kömür ocağı... Öğretmen dedi ki:

- Benim Fuat Baymur'un yazdığı kompozisyon kitabım da var!"

- "Öğrencilerin yazdıkları kompozisyonların öğrencilerce bana okunmasını rica etsem?"

- "Biz daha kompozisyon yazdırmadık!"

- "Yazsınlar! Fuat Baymur'un tarifine göre yazdırınız. Çok iyi bir kitaptır. Türkiye'nin önde gelen eğitimcilerindendir Fuat Bey.

Kompozisyon çok önemlidir. Öğrencinin ilerideki başarıları için. Küçükken kompozisyonda ve matematikte iyi olan öğrenciler hayatta çok başarılı olurlar.

Çal bakalım bir plâk!" dedim.

Öğretmen heyecanla bir plak yerleştirdi, yeni bir iğne taktı. Plak çalmaya başladı:

"Yesin onu ninesi, yesin onu ninesi"

Ben güldüm, öğretmen güldü, öğrenciler güldü!

Öğretmen, önerilerden memnun oldu. Okuldan ayrılıyordum ki elime bir mektup tutuşturdu! Mektupta şunlar yazılı idi:

"Anglisiya öğretmeni H. Bey,

Bir haftaya kadar köyümüzü terketmezsen köyün bütün erkekleri karınızın üstünden geçecektir!"

Öğretmene hemen dedim ki;

- "Bu mektubu sen kendi kendine yazdın! Becayışlık istiyordun!"

Köylülerin seni ne kadar çok sevdiğini biliyorum. Çünkü, namaz kıldırıyorsun, kimseye bir zararın yok. Bu köy, böyle bir mektup yazmaz! Başka bir köye becaayışlığın hususunda çalışacağım. Karını lekeleme!"

Öğretmen H. başka bir köye zannedersen Bahçeler adında bir köye becaayış edilmiştir, tavsiyelerimle.

Larnaka kazasında Celya Türk köyündeyim. Köy, devamlı ilerlemekte, yeni yeni evler inşa edilmekte idi. Bunun nedeni Larnaka'ya yakın olması, erkeklerin orada, kızların köyde çok çalışmaları. Okula gidiyorken şunları görüyordum:

Kamış kesenler, kamışı yaranlar, kamıştan sepet-köfün örenler, analar, kızlar, cehiz ve yeni ev inşaatı için para kazananlar!!!

Eski bir okul binası... Orada bir hocahanım... Hocahanımın giyinişi, kapı önlerindeki sepet ören kızlardan çok geride! Başında kulak çaputu, saçlar dağınık, çorap delik, belki de yüz yıkanmamış! Sandalyeye gömülmüş, sessiz... Emir verdim:

"Hemen evine!... Bir saat içerisinde banyonu yapacaksın, temiz giyineceksin, çoraplarını düzelteceksin, okula öyle geleceksin her gün! Köy kızları sana örnek olsun!"

Hocahanım korka korka gitti! Rujlu geldi! Çocuklar sevindi. Tavsiyem üzerine yeşil entari giydi.

Çağlayan bölgesinde bir öğretmenden kiraladığım yeni evi çok beğenmiştim. Bölgedeki buğday tarlalarını bir Rum öğretmen

arsalara bölmüştü. Bölge hemen hemen boştu. Rum öğretmenle pazarlık yaptım. 630 Kıbrıs lirasına uyuştum. Bir hafta sonra, Türk-Rum öğretmenlerin kooperatif kredi bankasından parayı alıp kendisine ödeyecektim. 200 Kıbrıs Lirası pişmanlık var anlaşmamızda. Rum öğretmen Maarif Dairesine gelerek bana 200 Kıbrıs Lirası uzattı. Pişman olduğunu, fiyatların 900 liranın üzerine tırmandığını söyledi.

Rum öğretmeni alıp yan tarftaki odaya götürdüm. Burası Rum müfettişlerin odası. Bir Rum müfettişe birşeyler söyledim. Müfettiş, Rum öğretmenle konuştu. Öğretmen korkudan arsayı bana satacağını söyledi.

Kefillerim tamam... Rum kooperatif sekreteri Klerides dilekçemi alıp 4 Rum ve bir Türkten oluşan Öğretmenler Kooperatif komitesine onaylattı. Parayı aldım. Ödedim. Arsa vekalette... İnşaat için 1800 Kıbrıs Lirasına bir Türk usta ile anlaştım. 1800 Kıbrıs Lirası büyük bir para... Komitenin bir de tahkikatçı öğretmeni vardı. Emekli idi... Böyle büyük paralardan rüşvet almayınca tavsiye etmezdi. Yine bir Rum öğretmenden ricada bulundum. Beraber Klerides'e gittik. Rum öğretmen 5 Kıbrıs Lirası vererek Klerides'in öğrenciler için yazdığı aritmetik kitaplarından okuluna satın aldı. Kitapsız eğitimde bulunmamız nedeniyle Klerides'in aritmetik kitapları Rum öğretmenlerce satın alınırdı.

İstediğim paranın verilemeyeceğini, çünkü tahkikat raporunun verilmediğini Türk üye savundu. Buna rağmen, Rum üyeler beni savunarak şöyle dediler:

- "10 sene önce, bir araba satın alabilmek ve görevlerinde kullanabilmek için kooperatifimizden borçlandığı 400 Kıbrıs Lirasını 5 senede ödeme taahhüdünde bulunmasına rağmen 2 senede ödemiştir. Evini inşa ettikçe, 1800 Kıbrıs Lirasını da vereceğiz!"

Lisede öğretmen olan Türk komisyon üyesi beni arattı. Hakaretlere başladı. Beni İngiliz Maarif Müdürüne şikayet edeceğini söyledi. İstediği yere gidebileceğini ona söyledim. Rüşvetten vazgeçmelerini tavsiye ettim.

Niçin Çağlayan bölgesini tercih etmiştim?

Lefkoşa dışında, havalı bir yer... Tren raylarına 100 metre kadar uzakta olması... Trollileri durdutarak köyüme kolay kolay gidebilme... Küçük Kaymaklı okulunun evimden 110 metre kadar uzaklıkta bulunması... Evimin önünden Büyük Kaymaklı Rum

otobüslerinin geçerek çarşıya yolcu taşıması. Büyük Kaymaklı'daki un değirmeninden faydalanabileceğim. Evimin yakınlarında bir Rum fırınının varlığı, eşimin yoğurduğu ekmeklerin pişirileceği ve pazar günleri bu fırında patates tavası pişirebileceği... Sanırım bu olay, Türk ve Rumların ne kadar yakın olduklarını gösteren bir örnektir, 1952 senelerinden önceleri...

1952 yaz tatili idi... Baf kasabası, yaz kursları için seçilmişti. Amaç! Öğretmenlerin kurslarla beraber denizde yıkanmaları, otelde turist gibi yaşamaları, Lefkoşa'dan 100 mil uzaklıktaki Baf kasabasının canlandırılması, bu bölgeye memur ve öğretmenlerin sürgün edildiği imajlarının silinmesi idi.

Öğretmenlerimiz Müfettiş Tilki'nin kontrolü altında pişirilen yemekleri okulda yiyecek, masraflar Maarifçe karşılanacak, bütün yol paraları Maarifçe ödenecekti. Bana yine Türkçe öğretiminin öğretim metodlarının konferansçılığı verilmişti. Küçük bir otelde ailemle kalıyordum. Balkonun yanından geçen elektrik tellerine 6 yaşındaki Niyazi'm kapılmıştı. Gözleri dışarıya doğru fırlamıştı!... Çocuğum can veriyorken müfettiş Tilki'nin kızı, ona tahta sandalye tutarak ceryandan kurtarmıştı!

Kurs esnasında Maarif Müdürü beni aradı. Ertesi ders yılında, tekrar Omorfo Öğretmen Koleji'ne atandığımı söyledi.

İngiltere'den üniversiteden mezun olan Halil Direkoğlu ve İngiltere'de 3 senelik kolej eğitimi gören Hulusi Menteş, müfettiş olmuşlardı. Özellikle Hulusi Menteş'in Türk Maarifine hizmetleri büyüktür.

Tekrar Koleje gönderileceğim hiç aklıma gelmemişti. Çok sevindim. Geleceğin öğretmenlerinin yetiştirilmesinde katkılarım olacaktı.

Lefkoşa'da yeni inşa etmiş olduğum evime yerleşmiştim. Eşime dedim ki:

- "Kismet Omorfo imiş... Siz Lefkoşa'da oturacaksınız... Ben Omorfo'da... Kolejde bedava yemek ve yatı... Hafta sonları arabamla Lefkoşa'ya geleceğim. Yol masraflarımı, Hükümetten çıkaracağım. Maarif Müdürü okulları gezmemi, öğretmenlere yardımcı olmamı kabul etmiştir teklifim üzerine."

Öğretmen adaylarının giriş imtihanları kağıtlarını okudum. İyiler mülakata arandı. Yeni Omorfo Öğretmen Koleji Müdürü Mr. Hodge mülakatta, Tilki'nin oğlu Tünay'ın alınmaması için direnmişti, onu geçirmemişti! Sebep, konuşurken bir Amerikan gibi ağzını büküyormuş. Meslektaşımın oğlunun alınmamasına çok üzülmüştüm! Pekiyi olmasa umurumda olmayacaktı.

Tilki'ye gittim ve dedim ki:

- "İngiliz Maarif Müdürüne git. Oğlunu öğretmen yapmak istediğini söyle. Bir müfettişe yardım etmek boynunun borcudur! Geçemediğini söyleme!"

Tilki dedi ki:

- "Söyliyemem' Sonra, benim başka kişilere de hatırlar yaptığım şeklinde bir yorum yapılabilir!"

- "Benim onunla görüşmeme taraftar mısın?"

- "Çok memnun olacağım!" dedi müfettiş Tilki. Maarif Müdürü Dr. Sleight'a dedim ki:

- "Kolejin yeni Müdürü Mr. Hodge'un huyunu bilmediğimden müfettiş Tilki'nin oğlu Tünay'ın Koleje alınmasında diretemedim. Tünay'ın, Kıbrıs Sertifika imtihanlarında (Londra Matriculation ayarında) aldığı notlar şöyledir:

İngilizce: A, Matematik: A, Coğrafya: A, Tarih: A, Hepsinden pekiyi not almıştır. Çocuğa yazık olmuştur!

35 sene maarifimize hizmet eden Tilki'nin oğlunu öğretmen yapmak istemesi öğretmenliğe verdiği değerlerdendir. Tünay'ın Koleje alınmaması, maarifimiz için yara olacaktır! Tünay, izci komutanlığı, fotoğrafçılığı, sosyal tarflarında kuvvetli olması nedeniyle kolejin en iyi öğrencilerinden birisi olacaktır."

Maarif Müdürü, imtihan ve mülakat notlarını arattı. Ertesi güne sonuçların gazetelerde yayınlanmasından önce, telefonla Omorfo Kolejinden Mr. Hodge'a emri verdi:

- "Tünay Tilki'yi listene ekle!" dedi. Maarif Müdürü hemen Tilki'yi arayarak onu tebrik etti. Tilki havalara uçtu!...

(1952 - 56)

Tekrar Omorfo Öğretmen Kolejindeyim...

Mr. Hodge, kendisine Hoca diye hitap etmemi, Hodge ile Hoca'nın aynı olduğunu söyledi.

Mr. Hoca uzun boylu, kibar birisi görünüyor... Yaşı 50'nin üzerinde... Eşi 25'inde!... Güzel mi güzel... Bebek mi bebek! 3 yaşlarında özürü bir çocukları var... Bu yüzden Mr. Hoca ile ayrı yatıyormuş Pamela!... İleride görelim ne belâ... Öğretim üyelerinden, yalnız yerinde duran Mr. Germanacos ile ben...

1951-52 senelerinin öğretmenleri nasıldı? İçlerinde çok iyileri vardı. Özellikle Omorfo Öğretmen Kolejinden mezun olanların %95'i pek iyi idi. Lise mezunu olan çoğu öğretmenlerimiz, uzun tecrübelerine rağmen, kitapsız usulde, öğretimleri kanaatbaş idi. Köylerin, muhtarların nazarında öğretmenlerimiz lider

idiler. Öğretmenler bulundukları köylerde kalmak mecburiyetinde idiler. Öğretmen evlerini, muhtarlar tamir ederler, parasını Maariften alırlardı. Anılarımda bahsettiğim öğretmenler diğer öğretmenleri emsal teşkil edemezdi. Çünkü, tuhaf, komik ve enteresan gözlemler unutulmayan konulardı. Yine de şu konuları yeni öğretmen adaylarına derslerimde anlatacaktım.

Kıbrıs'ın her tarafında olduğu gibi Omorfo'da (sene 1950) plebisit yapılmıştı. Stalincisi, Yunanistancısı arabalarla alınarak Rum okullarındaki sandıklara götürülmüştü. Kendi mukadderatını tayin hakkı (ENOSİS) istemi, %100 gerçekleşmişti, Rumların akıllarınca; AKEL, Stalinci teşkilat, full kadro ve üyeleri, plebisitte olumlu oy vermişlerdi. Rum sağcılarına göre, AKEL'in desteğine inanılmazdı. Komünistlerin Yunanistan'daki varlığı kuvvetli idi, özellikle 1939-45 İkinci Dünya Savaşlarından sonra... Yunanistan'da fakirlik, sefalet vardı... Bu durumlardan Stalinciler yararlanıyordu. Çünkü, zenginin malı, kilisenin tarlaları Kıbrıs'ta solcular arasında paylaştırılacağı gibi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasından sonra, Rusya ile bütünleşeceklerdi. Yani, Kıbrıs Yunanistan'a bağlanacağı yerde Rusya'ya geçecekti.

Plebisiti yaptıran II. Makarios, çarşaf dolusu plebisit imzalarını III. Makarios'a teslim etmişti ölmeden önce. Makarios bir ünvandır. İsim değildir. Böyle bir isim, din ve devlet işlerini yürütmektedir. Bizdeki halife gibi. PEON ve OHEN üyeleri, Rum Rençberler Birliği Lokalinde ve Lefkoşa'nın en büyük Faneromeni Kilisesinde, gizli yeraltı örgütü olan EOKA yemini tabi olmuşlardı, 1955'ten önceleri.

EOKA yemini şöyle idi:

**"Allahın adına yemin ederim ki,
Bütün gücümle, hayatıma mal olsa da,
ENOSİS uğruna savaşacağım,
EOKA'nın emirlerini kayıtsız şartsız,
Hemen yerine getireceğim.
Aksi halde, hain ilan edileceğim ve
Öldürüleceğim.**

Ahirette utanarak ızdırabını çekeceğim."

Bir Rum'un cenazesinde, kimsenin katılmadığı görüldüğünde, EOKA'cının ihanet içerisinde iken öldürüldüğü anlaşılmakta idi. Büyük cenaze merasimlerinde ise EOKA kahramanı olduğu...

Mr. Hoca'nın eşi Pam, kısa bir süre sonra, Dr. Papadopoulos'a yapıştı. İkisi de güzel ve yakışıklı. Acaba, EOKA ile ilgisi var mı idi? Kesin söyleyemem. Papadopoulos'a nasihat ettim ve dedim ki:

- "İngiltere'den tayin edilmiş bir Education Officersiniz. Bu mevki, yalnız İngiliz eğitimcilere verilmektedir. İngilizler, karılarının Kıbrıslılarca kullanılmasından nefret etmektedirler. Duyulursa bir başka koloniye becayiş edileceksiniz, vatanınız Kıbrıs'tan mahrum edileceksiniz!

Rum beni dinledi, Pam'dan vazgeçti.

Bu defa, hemen Pam'a Dr. Kristo yapıştı... Kristo sevicecek bir tip sayılmazdı! Yüzü sarı, fakat cin gibi birisi!... Kesinlikle EOKA'cı idi. Ölçülerime göre!...

Dedi-kodular başladı... Kristo, Pam'ın evinden çıkmaz oldu! Ne olabilirdi? Dr. Kristo'nun yüzüne mi? Genç ve bekâr oluşuna mı? Eşi Mr. Hocayı sevmemesi mi? Yoksa, Histerik mi? Yunan medeniyetine aşık olmasından mı? Yoksa, Dr. Kristo onu yatakta, EOKA'cı mı yapacaktı?

Günler Haftalar geçmişti. İkisinin aşkı devam ediyordu. Yine de derin mi idi ikisinin ilişkileri?... Yoksa, medeni insanlar gibi arkadaş mı idiler?

Kolejin avlusunda Papaneophitu ile tenis oynuyordum... Mr. Hoca, az ilerideki evinden, koşarak bize geldi ve bağırarak dedi ki:

- "Pam ile Kristo'yu yatakta çıplak yakaladım!... İkisini de öldürdüm! Tabii sözlerle! Bu durumda, Kristo, karımla evlenmezse, delidir demektir! Çünkü bir kadının genelevdeki ücreti 2 şilindir... Niçin oraya gitmedi de benim karımı?" Durum bütün çıplaklığıyla belli oldu!!! Akşam yemeğinde, Kristo ile beraberdik. Mr. Hoca yine geldi... Kristo'ya hitaben:

- "Acele evime git! Karım seni istiyor!" dedi... Mr. Hoca evi değiştirdi. Yine Kolejin avlusundaki bir başka lojmana taşındı...

Omrfo'dan 13 mil kadar uzaklıktaki Lefke Türk Kasabasına ilk defa bir İngiliz Polis Komutanı tayin edilmiş, civardaki Gemikonağına ilk defa, bir İngiliz Askeri kamp kurulmuştu. Pam, İngiliz Polis Komutanının sekreteri olmuştu! Ama, Kristo ile aşk ilişkilerini devam ettiriyordu! Niçin? Kristo'ya bilgi veya EOKA'ya yarayacak mühimmat temini mi?

Kolejin Türk öğrencileri, her defasında olduğu gibi Lefke'de ve Koleje yakın köylerde, uygulama derslerinde idi. Lefke Rum otelinde (otel binası Türkün) Türk öğrencilerim var... Otelci

Kastellis bu işi iyi biliyordu. Karısı ve 2 gelinlik güzel kızı, otelin lokantasında servis yapıyordu!

Çevre Türk zenginleri kızların çıplak kollarına dokunur, kızlara içirir, hayallerle koşar, paraları dökerlerdi!

Kastellise sordum:

- "3 mil ötede kurulan İngiliz kampının askerlerinden faydalanıyor musun?"

- "Akşam 4 İngiliz subayı yemeğe geldi!... İçtiler... Benden kızlarımı istediler!!! Sordum kendilerine ceplerinde ne kadar para var diye! Paraları saydılar, toplam 50 Kıbrıs Lirası!... Kızlarımı 50 Kıbrıs Lirasına verir miyim?" dedi.

İngilizler korku içerisinde idi... EOKA onları birer birer öldürecek!... İngiliz Lefke Polis Komutanı, herhalde Pam'ın oyununa gelerek, Mr. Hoca'nın evi önüne 2 Türk Komando yerleştirdi, stengunlarla makineli tüfeklerle!...

Kolejin İngiliz Müdürü Mr. Hoca, benden bir ricada bulundu ve dedi ki:

- "Evime git! Karım Pam'ı eğlendir! Ayrılacağında, 2 Türk komandoya namıma teşekkür et!"

Dediğini yaptım, Pam'da fazla kalmadım! 2 Türk komandosuna teşekkürleri bildirdim...

Bana dediler ki;

- "Bize verilen emirde, hiç uyumayacakmışız, uyanmasın diye hiç öksürmiyecekmişiz. Yarın EOKA silahlarımızı çalarsa, sorumlu değiliz!"

Yukarıda sözleri değerlendirdim. Elyeli (Doğancı) olduklarını biliyordum! Doğancı, Gaziveren, Çamlıköy, Ambeliku Türklerinin Lefke madenlerinden aldıkları ücretleri kumara bastıklarını biliyordum! Onlara madende çalışma yerine, zengin yeraltı su kaynaklarına sahip olduklarından, sebzeciliği, narenciyeyi tavsiye ediyordum.

Ne ise, İngiliz Müdüre dedim ki;

- "İki Türk komandodan sana hayır yoktur! Silahları satacaklar, EOKA'dan aldıkları paraları kumara basacaklar!"

Mr. Hoca itiraz etti.

"Bunlar Türk!" dedi.

- "Kumarın Türkü Rumu yoktur. Kumar parası, onların Allahıdır! Silahlar bir hafta gitmez EOKA'ya satılacaktır!" dedim.

Tabii karısı Pam'ın EOKA'cı Kristo'nun istemiyle silah ve Türk Komandolarının istendiğini söyleyemezdim! Ne de olsa, deliller eksik!

Bir hafta geçmemişti ki, makineli tüfekler çalındı!!!

Tekrar 2 komando daha kuvvetli silahlarla techiz olundu. Silahlar yine çalındı!.. 2 Türk komando mahkemede savunmalarında şöyle dedi:

-”Biz askeri akademiden mezun askerler değiliz.”

Bundan sonraki durumu bilemiyorum. Ancak teşhisimde tam isabet olmuştur. Bu işler, gözlem, bilgi, temas ve insanları öğrenmekle olur. Her köyün psikolojisini bilmenin faydaları!

Sene 1953. Hafta sonunu Lefkoşa’da ailemin yanında geçirdim. Pazartesi sabahı, erkenden koleje dönüyordum. Omorfo’nun dışında, kızların koca bulmak için adak adadığı bir kilisenin yanında A.F. adındaki bir öğrencimiz bekliyordu. Beni durduttu. Arabama girdi ve mahrem olarak şunları söyledi:

-”Efendim! Mr. Hodge, Maarif Müdürlüğüne gönderilecek olan yazdığınız mezuniyet raporlarınızda, hakkımdaki raporun doğruluğunda ısrar ederseniz beni tart edeceğinizi, edemezseniz bütün Türk-Rum öğrencileri toplayarak, önlerinde benden af dileyeceğinizi, çok mahrem olarak bana söyledil! Ne olur tartlığima sebep olmayınız!”

- Hakkında yazdığım rapor, sizi kesinlikle tart ettirmez! Kolejde ben oldukça hiçbir Türk öğrencinin burnu kanamaz! Hiç korkma! Öğrencilerin önünde af dileyecek tip değilim!” dedim.

A.F. hakkında yazdığım İngilizce raporumda güvenilmiyeceğini, bu nedenle öğretmenliğe başladığında, S.Oktay gibi bir sert müdürün maiyetinde birkaç sene çalıştırılmasını Maarif Müdürlüğüne önermiştim. Böyle yazmama sebep ne idi?

A.F. uygulama derslerinde çok başarılı idi... Sınıftan çıktığımda, disiplini fena halde bozuluyordu, çünkü dersi durduttuyordu! Diğer taraftan, öğretmen olan dayısı, derslere girmez, okulda bulunmaz, ceplerinde tarihsiz doktor izin kağıtları bulundurur, müfettişlerce sokakta görünürse, doktorun izin kağıdına tarihi koyarak Maarif Müdürlüğüne gönderirdi! Dolayısıyla A.F.’nin öğretmen dayısı gibi olmasını, ona çekmesini isteyemezdim.

İngilizce raporlarımı, hafta sonu, İngiliz Müdüre teslim ettiğimde, bu raporlarımı beraber okumamızı, İngilizce terimlerde bir hata yapmışsam, bunları düzeltmemizi rica etmiştim. Mr. Hodge, cevaben, İngilizcemin iyi olduğunu, buna gereksinme duymadığını bana söylemişti.

Şimdi, öğretmen Kolejinin İngiliz Müdürü niçin bu öğrenciye mahrem olarak, mahrem sunduğum bir raporun içeriğinden bahsetmişti. Değerlendirmelerim şöyle olmuştu:

A.F. adındaki öğrenci, köyünün psikolojisi gereği, aşırı saygılı idi. Aynı padişah devrindeki gibi! İngiliz Müdür, böyle bir saygıya hayrandı! Omorfo Öğretmen Koleji öğrencileri ile ve özellikle Türk öğrencilerle olan sıkı temaslarımdan, karşılıklı saygı ve sevgimizden hoşlanmazdı! Öğrencilerin hakkını korumakla, beni müşkül bir duruma sokmakla, İngilizin Türkten ziyade hakkaniyete göre, idare ettiğini göstermek istiyordu! Daha doğrusu beni öğrenciler önünde, çok müşkül duruma sokmak isteyebilirdi! Türk öğrencilerin gece gündüz aralarında olmamdan, onları EOKA'ya karşı uyanık bulunmaları için uyarmalarımıdan, toplantılarımdan, eşine uyararak hoşlanmıyordu. Eşi, ne de olsa bir EOKA'cının dostu!

Pazartesi sabahı, saat 08.00'de ilk dersime girdiğimde, 10 dakika sonra, odacı bana hükümet zarfının içerisinde, resmi bir yazı getirdi! Kolej, hükümet dairesi olduğundan, pulsuz olarak, ON HIS MAJESTY'S SERVICE yani Kraliyet Hizmetleri baskısıyla, zarf ve resmi kağıtlar kullanılırdı. Sınıfta zarfı açtım!... İçindeki yazı şöyle:

- "Kimse ile görüşmeden, acele odama geliniz!"

Acele odasına gittiğimde, bir de ne göreyim?

İngiliz Müdür, odasını mahkeme binasına çevirmiş... Kendisi yüksekte oturuyor!!! Öğrenci A.F. davacı mevkiinde... Beni de sanık mevkiine oturttu! Hakim gibi konuşmaya başladı, dedi ki:

- "Bir amir, altındaki bir şahıs hakkında bir isnatta bulunduğu, mezkur isnadı, ispat etmekle yükümlüdür!"

İngiliz Müdür veya hâkim(!) sözlerini tamamlamadan müdahale ettim ve dedim ki:

- "Sen bu koleje geleli 2 sene, ben ise 7 senemi doldurmak üzereyim! Bu kolejde çok şeyler gördüm, fakat ilk defa böyle bir skandal!!!"

İngiliz müdür de sözlerimi tamamlama fırsatı vermeden muhakemeyi iptal ederek, A.F.'yi dışarıya attı.

İkimizin tartışmaları devam etti. şöyle ki:

- "Bu öğrenci hakkındaki raporunuzda, onun güvenilemeyeceğini yazdınız! Böyle bir durumda, onun öğretmen olmasına izin veremezdim! Öğretmen olamaz da!..."

- "Bu öğrencinin öğretmen olamaz diye ileri sürdüğünüz savı, kesinlikle kabul edemem! Sonra bir husus daha var... İngilizde ayıp olan bir şey, Türkte ayıp sayılmayabilir. Nedeni, farklı kültürdür! Şu hususa dikkatinizi çekerim. Benim, mahrem olarak sunduğum bir raporun içeriğini, siz bu öğrenciye, mahrem

olarak ifşa ettiniz! Bu öğrenci, bu gün, sabahın erken saatlerinde, Omorfo dışındaki kilisenin yanında, beni saatlarca bekledi. Sizin ona mahrem kaydıyla söylediğiniz sözleri, yine mahrem kaydıyla bana aktardı! Bu öğrenci, güvenilebilir mi? Siz benim mahrem raporumu niye ona ifşa ettiniz? Niye onunla görüşmeden önce, benimle bu konuyu müzakere etmediniz? Bu meseleyi unutalım! Eskisi gibi dost kalalım!" dedim.

- "Bu önerinizi pek beğendim!... Yunanca öğretmeni ile aramızda geçen bir tartışmadan dolayı küsüstük! Bana konuşmuyor!" dedi.

İngiliz Müdür dışarıya çıkarak A.F.'yi bulmaya ve ortada bir konu olmadığını bildirmeye gitti! Bir de ne görsün? A.F. Türk arkadaşlarını toplamış, gülerek kahkaha atarak, İngiliz fena halde yendiğini anlatmakta! İngiliz, bu defa haklılığını daha ziyade anladı. A.F.'ye dokunmadı!

Rum öğrencilerin Kolejdeki İngiliz bayrağını indirerek yerine Yunan bayrağı dikmesi devam ediyordu... Daha fenası, Kolej'in merdivenleri altına bombalar yerleştirilerek, terör başlamıştı! Hedef ENOSİS idi!!! Türk halkı, Türk öğrenciler, ENOSİS'i kabul eder mi idi? Türkiye dururken? Türk öğrencilerle, karşı faaliyetlerimizi artırdık! Toplantılarımız, konuşmalarımız, gece gündüz devam ediyordu!

Bir akşam, Türk öğrencilerimle, 10 mil yürüyerek Gaziveren köyüne gittik! Amaç: Türk köylerini EOKA'ya karşı uyanık tutmak, hazırlıklarının olup olmadığını anlamak, öğretmen olacak öğrencilerimizin köylülere hitabetini geliştirmek!...

Gaziverenliler kahvede kağıt oynuyorlar! Biz görüncelikle son derece memnun kalmışlardık! Meşrubat ikram edilmiş, öğrenci hatiplerimiz, konuşmalarına başlamıştı! Sonuç: Gaziveren halkı, dişiyle tırnağıyla, gösterdikleri bıçak ve çakıları ile EOKA'yı imha edebileceklerdi! ENOSİS'i asla kabul etmeyeceklerdi! Anavatan Türkiye'ye bağlanmak için çarpışacaklardı! Sene 1953.

İngiliz Müdür bana gücendi, yüzünü astı! Sebep? Mr. Hoca'nın karısı, güzelliğine güzellik katmıştı. Habbaş adındaki bir Arabın yatında 15 günlük bir gezi ve sevişme ona çok yaramıştı. İkisi yalnız başlarına, 15 günlüğüne, senede birkaç defa denize açılıyorlardı! Arap-Yunan terörizminin işbirliği mi idi? Pam-Kristo aşkına dayanan silah getirme ile ilgili mi idi? Birşey söyleyemem.

Pam'ın gelişi münasebetiyle, Mr. Hoca'ya "Gözün Aydın! Pam geldi!" diyeceğime, İngilizce'de böyle bir tabiri bilemediğim-

den ona, "Tebrik ederim. Pam geldi, deniz ona çok yaradı!" dedim. İngiliz iyi niyetimi yanlış yorumladı! Herhalde Pam'ın Habbaşı değil de Hoca'yı tercih ettiği şeklinde anlamış olmalıydı. Halbuki, Kolejin diğer öğretmenleri de tabirimin doğru olduğunu söylemişlerdi.

Bir gün (1955 senesinde) bir motosikletli Kolejin avlusunda devamlı geziniyordu... Keşif! Motosikletli genç Rum, gayet iyi giyinmişti. Fakat, niye devamlı dolaşıyordu? Ben öğrenci iken, Dr. Sleight bir psikoloji dersinde, dikkati anlatırken şu örneği vermişti:

- "Londra'da bir polis, yanından çok iyi giyinen bir beyin geçtiğini gördü. Beyin kulağında bir kurşun kalemı vardı. Demek ki adam bir dülgerdi! Dülger ise böyle mükemmel elbiseler giyemezdi. Polis, gizlice adamı izledi!... Adam bir eve girmişti!... Adam dışarıya çıkınca polis onu kelepçeledi!... Beraber eve girdiler!... Yeni öldürülmüş birisi!!!"

Genç Rumun motosiklet numarasını aldım. Masamdaki bir deftere yazdım! Rum gitti!... Tam öğle vakti, Mr. Hoca, çit duvarları arasından, evine gidiyorken, Çat! çat!... Aynı Rum genci, Mr. Hoca'yı arkadan vurmuş, motosikletiyle ortadan kaybolmuştu! Öğretmen odasından dışarıya fırladım! Etraftaki öğrenciler (Türk-Rum), korkudan, ortadan kaybolmuşlardı. Rumların kaçıışı şahitlik yapmamaları içindi! Dakika geçmemişti ki Türk öğrencilerimizden Muvaffak Necdet'i çağırdım.

Mr. Hoca'yı, elden ayaktan tutarak arabaya koyduk! Mr. Hoca'ya isabet olmamıştı!... Mr. Hoca şok geçiriyordu! Onu yakındaki evine, baygın baygın götürdük! Bir takım hareketler ile ayılttık! Pam, evde yoktu... Nerede idi? Herhalde, Lefke İngiliz Polis Komutanında.

Geri öğretmen odasına geldiğimde, motosikletin numarasını yazdığım defter yoktu! Demek ki, beni izliyorlardı!

Tatile yakındı. Mr. Hoca eşi ile İngiltere'ye tatile gitmişlerdi. Mr. Hoca dönüşte bize dedi ki:

- "Eşinizi İngiltere'den geri getirirseniz, tecrübe suretiyle olan göreviniz, daimiliğe dönüştürülemez şeklinde İngiliz Sömürge İdaresinden bir mektup aldım. Onu getirmedim!"

Daha sonra Mr. Hoca muvazzaf oldu. Pam'ı yine Kıbrıs'a getirtti! Niçin Pam'ın Kıbrıs'a gelişini engellememişti?

Herhalde İngiliz Hükümeti ondan ziyadesiyle şüphe etmişti, EOKA konusunda! Veya Kristo ile olan aşkları mı?

Bir dersimde, Türk öğrenciler yeşil atletlerle, sıralı girdiler! Onlara sordum, nedenini! Dediler ki:

- "Oruç tutuyoruz! Belli olsun!"

- "Hemen gidip yeşil atletlerinizi çıkartınız! İslamiyette resmi elbise, göstermelik yoktur!"

Türk öğrenciler benden korktular ve gidip adam gibi sınıfa geldiler. (Yıl: 1955)

- "Malımızı satalım... Başka memleketlere göç edelim!" deniyordu. Suriye'ye sık sık gittiği söylenen şeyh, niçin böyle söylüyordu? Öğrencilerimin dikkatini çekerek, molla olmalarına izin veremezdim. EOKA-Suriye-Yunan oyunlarına göz yumamazdım.

Omorfo Öğretmen Kolejinin Rum aşçı ve hademeleri, greve gideceklerdi... Maaşlarında artış istiyorlardı. Maarif Müdür Muavini Mr. Campell, koleje gelerek sorunu çözdü.

Kolejin öğretmenleri teftişe tabi değilken, bir desime girdi ve beni görürkenden hakarete başladı. Ezcümle dedi ki:

- "Kürsüde, konferans vermeni beklerken, odayı kahvehaneye çevirmişsin! Öğrencileri halka yaparak aralarına oturmuşsun! Öğretmen kim, öğrenciler kim? Belli değil".

Soğukkanlılığımı muhafaza ederek ona dedim ki:

- "Konumuz okullarda ceza... İstediginizi sorabilirsiniz!"

Mr. Campell sordukça sordu... Öğrencilerim çok güzel yanıtlar verdi. Mr. Campell, okullarda uygulanan ceza kanunlarını sordu. Öğrenciler, tartışmalarıyla onu yendi!

Bu defa Mr. Campell, öğrencilere ve bana hitaben şu konuşmayı yaptı (sene 1955):

- "Sizden çok özür dilerim!!! Kolejin Müdürüne konuşarak diğer öğretmenlerin de sınıflarını, kahvehaneye çevirmelerini, Mr. Özdemir gibi, öğretilmelerini rica edeceğim!"

Mr. Campell gitti. Öğrencilerimden Piskobulu Celal Bayar ayağa kalkarak bir konuşma yaptı ve kısaca dedi ki:

- "İngilizler, yalnız çay içmesini biliyorlar!... Onlar böyle informal öğretimden pek anlamazlar! İyi oldu, gelip gördü; dersini aldı."

- "İngilizler yalnız çay içmesini değil, özür dilemesini de biliyorlar!... Siz de, haklı iseler, öğrencilerinizden özür dileyiniz, daha önceleri size öğrettiğim gibi," dedim.

O zamanlarda, Kıbrıs'ta yalnız İngilizler çay içiyordu. Türkler kahvede, kahve içiyorlardı... Kadınlar, misafirlerine lokum ikram ediyorlardı. Çay-kahve ikramı yoktu.

Piskobulu Bayar, öğretmen olduktan sonra, Limasol Kazası Evkaf memuru ile Lefkoşa'dan Limasol'a seyahat ederlerken ikisi de EOKA'ca yok edilmişlerdi. Evkaf memurunun eşi Güler öğretmeni. 1992 senesinde Rum Kayıplar Komitesinden eşini soracaktı! Tatminkar bir yanıt alamayacaktı!

Dr. Fazıl Küçük'ün çıkardığı Halkın Sesi'nde aleyhime yazılar çıktı!

Konu: Niçin Omorfo Öğretmen Kolejinde Türkçe okutan öğretmen ilkokul öğretmenidir?

Yazı haklı!

İngiliz Maarif Müdürüne gidip yazıyı gösterdim. Yazının doğruluğuna işaret ettim. Maarif Müdürü Dr. Sleight bana demişti ki:

- "Meyveli ağaç taşlanır! Bu yazılar seni daha ziyade yükseltir! İngiltere'de bir sene eğitim gören, Türkiye'de 4 sene eğitim görenden çok daha iyidir. Müfettişliğin, başöğretmenliğe terfin, bu kadar Öğretmen Kolejindeki öğretmenliğin, başkasında yoktur! Görevine devam!!!"

Dr. Küçük ile de görüştüm. Böyle bir yazının, hakkımda olduğunu bilmediğini, bundan böyle hakkımda hiçbir yazının gazetesinde çıkmayacağını, üzerinde durarak vurguladı! Yine de Dr. Küçük ada dışına çıktığında, böyle yazılar vardı!

Bu yazıları yazan kimler olabilirdi? Kıbrıs'ta henüz üniversite mezunu Kıbrıslı Türk sayısı 2-3'ü geçmezdi. Onların aklına böyle birşey gelmezdi... Halkın Sesi matbaasından çıkmayan bir kaç Türkiyeli lise öğretmeni vardı. Onların Kıbrıs'a getirilmesinde benim de katkım olmuştu. Maaşımın onlarınkinden yüksek oluşunda gözleri vardı. Fakat, onlar Kolej'de öğretmenlik yapamazlardı. Nedenleri:

Türkiye'den getirilen öğretmenler, Ankara'daki Kıbrıs Kültür Derneğimizce ödenebilirdi. Türkiye, bu gibi Türkiyeli öğretmenlerin ve Kıbrıs'ta yeni açılan ortaokul ve liselerin masraflarını, Kültür Derneğimizin aracılığıyla öderdi. Öğretmenlerin maaşlarını döviz olarak... Bir maaş da Türkiye'deki ailelerine... Türkiye ile Kıbrıs İngiliz İdaresi arasında kültür anlaşmaları yoktu. Bu nedenle Türkiyeli bir öğretmen, Omorfo Öğretmen Kolejinde çalıştırılamazdı. Diğer bir neden de, Omorfo Öğretmen Kolejindeki öğretmenlerin memur kadrosunda bulunmaları idi. Türkiyeli hiçbir öğretmen Kıbrıs'ta memur statüsünde çalıştırılmazdı. Memuriyette Kıbrıs vatandaşı olma şartı vardı! Diğer taraftan, Öğretmen Kolejindeki öğretmenlerin gayet iyi İngilizce

bilmeleri gerekiyordu. Türk ve Rum öğrencilerin okullardaki uygulama derslerini değerlendirilmeleri İngilizce yapılıyordu; Türk öğretmen Rum okullarında, Rum öğretmen Türk okullarında... Türkiyeli öğretmenlerden İngilizce bilen yoktu!... Kıbrıs'a gelenler İngilizce ders almaya başlamışlardı!

Burada bir başka anımı anlatmak istiyorum... T.C. Eğitim Bakanlığına bir dilekçe göndererek Türkiye'de herhangi bir okulda İngilizce öğretmenliği istediğimi bildirdim. İngiltere'den ve Amerika'dan aldığım belgeleri ekledim. Yanıt: Olamaz! Niçin? Yukarıdaki sebepler aynı... T.C., vatandaşı olmak, Gazieğitim mezunu olmak! Gazieğitim ayarındaki Omorfo Öğretmen Kolejindeki bu kadar sene tecrübemin, İngiltere ve Amerika'daki öğretmenlik yapabilme diplomalarım bu kadar sene Türk eğitimine hizmet edişimin bir kıymeti yoktu. Türkiye'de! İngiltere'de de benzeri şartlar vardı. Örneğin, Lefkoşa Türk Lisesi mezunu olmayan bir üniversite mezunu Kıbrıslı Türke, İngiltere'de öğretmenlik izni verilemezdi. Benim İngiltere Eğitim Bakanlığındaki öğretmenlik iznim AR 625 idi. Bu numarayı herhangi bir Maarif Müdürlüğüne göstersem, bana öğretmenlik verecekti! Türkiye'de bir doktordan sürüş ehliyeti imtihanında ilkokul diploması istenmiyor muydu?

Omorfo Öğretmen Kolejinde öğretim üyesi olan Rumlardan da bahsedeyim. Böyle yapmakla, Türklerle ilişkileri, politik düşünceleri, İngiliz idaresindeki tutumları daha iyi anlaşılabilir.

Dr. Papadopoulos çok iyi bir tarihçi... Lefkoşa İngiliz Okulundan mezun olduktan sonra, İngiltere'de 4 sene burslu okudu. 5. sene master yaparak tarih doktorası aldı. Doktora tezi 'Osmanlılar'ın Akdeniz Politikası hakkında... Bu konuda iki büyük cilt kitabı vardır. Türkiye tarihini çok iyi bilmektedir. Ona sordum:

- "Türk tarih kitaplarında Baltacı Mehmet Ali Paşa'nın Prut Savaşında, Deli Petro'yu yendiğini, fakat Petro'nun karısının Baltacı'nın çadırına gelmesi ve onunla yatması sonucu muhasaranın kaldırıldığını, padişahın bir fermanla, Baltacı'nın başını kestirdiğini yazar... Hatta bir kitapta, Katerina'nın, Baltacı'nın baltasını (!) yemekle, Rusya'nın büyük bir yenilgiden kurtulduğu yazılıdır. Ne diyorsunuz?"

- "Türkler her mağlubiyeti kadına bağlamaktadır, çünkü Türkiye ancak böyle bir propaganda ile halkın isyanlarından kurtulabilmektedir. Katerina, çadıra gelse ve Baltacı ile yatsa idi, yine de muhasara kalkmazdı. Baltacı hem yatar, hem savaşı

kazanırdı. Başını kesmek yenilgiyi örtmek içindir! Halkı inandırmak içindir!"

Dr. Papadopoulos ile bir başka tartışmam: Dr. Papadopoulos bana bir yürüyüşte dedi ki:

"Türkiye, altın mukabilinde Kıbrıs'ı İngilizlere sattı! Bu nedenle, Kıbrıs Yunanistan'a verilirse, Türkiye'nin söz hakkı yoktur. İtiraz edemez!"

Diğer taraftan, Kıbrıslı Türkler ENOSIS aleyhine tavır alırlarsa, Rumlar tarafından birkaç saat içerisinde yok edileceklerdir! Zaten, Kıbrıs Türklerinin adada varlığı yoktur! Türkler şamışici, yumurtacı, tavukçu, lokmacıdırlar!"

Kendisine dedim ki:

"İngiltere, Kıbrıs'ı birisine verecek olursa, yakınlığı, Türkiye'den kiralanması nedeniyle, ilk soracağı memleket Türkiye! Sen tarlanı veya evini satacak olsan, ilk soracağın, komşun olacak değil mi? Örneğin, Türkiye, Boğazları, kendi keyfine Amerika'ya verebilir mi?..."

... Komşusu Rusya, Yunanistan'ı da yanına alarak Türkiye'ye hücumla geçmeyecek mi? Demek ki, kendine ait toprakları bile, başkalarına sormadan, bir başkasına veremezsin! Dünyanın menfaatleri var.

Kıbrıs Türklerinin şamışici, lokmacı oldukları konusuna gelince; doğru olabilir... Fakat ENOSIS'e karşı savaşacaklardır!!! Kibritleriyle, bütün Rum benzin istasyonlarını, apartmanlarını, sokaklarını yakacaklardır. Türklerin kaybedeceği mal yoktur! Onların fakirliği, sizin aleyhinizedir! Kıbrıslı Türkler ve Türkiye, kesinlikle, Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyecektir!"

İşte, İngiliz okulundan mezun, 5 sene İngiltere'de okuyan ve doktora yapan bir Rum arkadaşımın kanaatleri!

Dr. Papadopoulos'la gayet iyi görüşür, tatlı tatlı bu konuları konuşurdum. Omorfo Öğretmen Koleji'nden ayrıldıktan sonra da UNESCO'ya atanan Dr. Papadopoulos'la mektuplaştırdım. Dialog iyi bir metod.

Yunanca öğretmeni Adamantos, senelerce Mağusa Belediye Başkanlığı yapmış, seçimlerde kendisine daima AKEL destek olmuş, Yunanistancı Rumlar aleyhine oy vermiştir. Niçin şimdi Omorfo Öğretmen Koleji? İngiliz kaçır ve muhtariyet olursa, en azdan Eğitim Bakanlığını eline geçirmiş olacaktır.

Onunla ilgili bir anım:

Birlikte yarım saat yürüyerek, Omorfo Kasabasına bir Rum berbere saç kestirmeye gitmiştik. Ücret yarım şilindi! Rum berbere Türklüğümü göstermemek için yarım şilin de bahşış vermiştim! Adamantos 5 şilin bahşış vermişti! Yolda ona dedim ki:

- "Berebere 5 şilin ödemekle beni utandırdın! Niçin böyle yaptın?"

- "Sen bana bakma! Maraş'ta (Mağusa) 3 tane ticarethanem var. 5 şilinin değeri büyük ama reklamı daha çok olacak! Benim satışlar artacak! Berberler, günün en iyi reklamcılarıdır. Dükkanları doludur! Orada, politika, ticaret, herşey konuşulmaktadır!" dedi.

- "Bana Mağusa'dan bir elektrik sobası getirtir misin?" dedim.

Hafta geçmemişti ki, sobam geldi. Fiyatı 10 şiline, kârsız! Bu sobayı 40 senedir kullanıyorum. Rumlar, malın en iyisini satmaktadırlar, müşterilerinin propagandalarından zevk almaktadırlar. Ticaretle, otelcilikte, meyhanecilikte eşsizdirler. Türkler gibi düşünmemektedirler.

• Öğretmen Kolejinin Rum öğretmenleri, akşamları Adamantos'un evinde... Kumar ve İçki... Bazan 10 dakika kadar onlara uğurdum. Çok iyi karşılandım! Oradan ayrılarak, Türk öğrencilerimle kaynaşırdım. Yürüyüşler... Tartışmalar... Hep eğitim konuları ve Politika...

Omorfo Rumları ile ilişkilerim gayet iyi idi... Rum sütçüm, Rum çörekçim, Rum bakkalım, evime gelip bırakırlardı. Rum terzim, Rum benzincim ayağıma kalkardı! Rum bakkalım gayet iyi Türkçe konuşurdu... Benimle Türkçe konuşmaktan zevk alırdı. Kamyonlar, dükkânının önünde, gazoz kasalarını, buzkalıplarını indirir; dağıtıcıları bunları evlere, çevre köylere dağıtırdı.

Gazoz ve Buz acentası olan Efiklede, bir gün bana şu teklifte bulundu:

- "Özdemir Efendi, Lefkoşa'ya gittiğinde Kemal Rüstemi'ye görüş! Onlara söyle! Gazoz kasası başına bana 2 kuruş bağışarlarsa, gazozu onlardan alacağım! Türk gazozu, Rumunkinden çok daha iyidir!"

- "EOKA seni öldürürse?"

- "Ben yapacağımı bilirim! Rum'un, Ermeninin gazozlarını, gece karardıktan sonra açacağım!... Fare kuyruğu ve dışkı koyacağım!... Kapayıp satışa çıkaracağım!... Rumlar bağırıp çağıracaklar!!! EOKA birşey yapamayacak!"

Lefkoşa'ya gittiğimde, Rüstem Efendilerin Yenicami civarındaki gazoz fabrikasına gittim. Durumu anlattım; cevap olumsuz... Niçin? Satış çok... Gazozlar nefis... Formül tamam... Ruma ihtiyaç yok! Rakibi yok!

Bir Rum gazoz fabrikasına Türkler için gitmiş olsaydım ne olacaktı? Kasa başına 4 kuruş bağışlayacak, Rum müşterilerini atlatacak, gazozu Türklere verecekti! Reklam için!

Tekrar Koleje dönüyorum... Matematik öğretmeni Menelau'yu anlatmaya başlıyorum:

Menelau çok iyi Türkçe konuşurdu... Annesi, Mandria Çiftliğinin sahibi Ali Bey ailesi ile dosttu. Ali Beyin ailesi zaman zaman Koleje gelip Menelau'yu ziyaret ederdi. Menelau burslu olarak İngiltere'de 4 sene okudu. Benimle kolejde beraber okumuştum. Şimdi öğretmeniz...

Menelaus Türk öğrencileri, Rumlardan daha çok severdi. Nasıl olsa burs almasında Ali Beyin büyük rolü olmalı idi! Bir gün Menelau, Kolejde nöbetçi... Öğrenci ve öğretmenlerin idarecisi... Bir Rum öğrenci ondan izin almamış, doktordan hastalık izni alarak, Omorfo'da, Baftan gelen anneciğini görmeye gitmişti. Belki de Menelau böyle bir izni vermiyecekti düşüncesiyle... Akşama doğru Menelau Rum öğrenciyi huzuruna çağırdı... Ona dedi ki:

- "Anladım, öğrendim hasta olmadığınızı! Niçin yalancılık...?"

Yanımda oturan Menelau'ya müdahale ettim. Türkçe olarak:

- "Be Menelau! Sebep sorma... Doktor izni alan birisi, ya hastadır, ya da stress içerisinde... Doktorun hastalık izni yazmasına itiraz edemezsin. Annesi Baftan 100 mil gelmiş, oğlucğunu koklamış... Onu canlandırmış... Mesele çıkarma!"

Rum öğrenci serbest bırakıldı. Sonra gelip bana teşekkür etti. Ben hiçbir öğrencinin izin istemini geri çevirmezdim. Türk olsun, Rum olsun hemen izni verirdim. Onların, Koleje karşı düşman olmalarını istemezdim.

Menelau bir akşam geç vakitten sonra yine İngiliz Müdürün odasını açmış, gizli evrakı okumuştum. Bir tanesini bana getirerek okutmuştu. Müsteşarlıktan gelen ve gizli kaydıyla şöyle yazıyordu mektup:

- "İngiliz Müdürün gaybubetinde, kıdemli bir İngiliz vekâlet edecektir. İngiliz yoksa, İngiltere'den tayin edilen bir Education Officer (Germanacos, Dr. Papadopoulos) vekalet edecek, onlar da yoksa, en kıdemli bir Rum öğretmen..."

İşte İngilizin eğitim politikası! Ayrımcılığı! Türke birşey yok! Benim hizmetlerim hepsinden fazla... İngiltere'de ise usul şu; bir gün daha fazla kıdemli olana terfi... Tahsil derecesi önemli sayılmaz.

Menelau ileride istatistik Genel Müdürü olacaktı. Şöyle düşünüyordum, o zamanlarda:

İngilizin ayrımcılığı olmasa, Rumların ENOSİS çığırtkanlıkları ve EOKA terörü olmasa idi, ne güzel olacaktı! Rumlarla Türkler adada rahat rahat yaşayacaklardı! Bir de şu olaya göz gezdirelim:

İngiliz Müdür Dr. Papadopoulos ve ben bir arabada öğrencilerimizi denetlemek için Lefke bölgesine gidiyorduk. Xero denizinde, uzaklarda, bir gemi görmüştük. Büyük geminin bayrağı hangi milletten olmalıydı? İngiliz Müdür:

- "İngiliz Bayrağıdır!" dedi.

- "Hayır Yunan bayrağıdır" dedi Papadopoulos.

- "Türk bayrağıdır" demiştim, samimiyetle, içtenlikle. Hakikatte, insan istediği gibi görebilmektedir. Niçin?

Psikoloji... İki araba çarpışsa, arabanın içindekiler öteki tarafı suçlamaktadır... Öğretmen kendi çocuğunu daima haklı, ötekileri haksız görebilmektedir... Bayrak? Amerikan!

Ben Xero Rum okuluna, ötekiler Türk okullarına.

Rum öğretmenler ve Kolej öğrencilerimiz avluda kavga edercesine tartışıyorlardı. Beni gördüklerinde rahatladılar ve bana sordular:

- "Mr. Özdemir! Bir kolej öğretmenimiz 'tümevarım!', öteki tümdengelim' metodunu tavsiye etti. Hangisi daha iyidir?"

- "İkisi de!... Yeni dersler Tümevarım' (indirek!), pekiştirme ise, 'tümdengelim'... ikisinin de uygulanmaması halinde öğretim tamam olmaz! İki metod da iyidir" dedim.

Türkiye'de yine bir gezide idim. Bir telgraf... Erken bir zamanda Kıbrıs'a dönmeliymişim, müfettiş olmuşum!

Omorfo Öğretmen Koleji mezunlarımızdan öğretmen Hüseyin Musa, Londra Üniversitesinde 4 senelik Türkçe eğitimini tamamlamış, Üniversite mezunu olarak koleje öğretmen tayin edilmişti yerime...

Böylece Omorfo Öğretmen Kolejimiz, kuruluşundan 20 sene sonra ilk defa üniversite mezunu bir Kıbrıslı Türk öğretmene kavuşmuş oldu.

Niçin Londra'daki üniversiteden, Türkçe bölümünden bir Türk? Niçin Türkiye üniversitelerinden değil? Niçin Kolejin tarih,

coğrafya, matematik v.b. öğretmenlerinin hepsi İngiliz üniversitelerinden mezundu? Ve hepsi de Rumdu? Zaman öyle idi... Kültür anlaşmaları konusunda İngiltere ile Türkiye veya Yunanistan arasında anlaşmalar yoktu. Kıbrıs'ın Türk ve Rum okullarında ancak Kıbrıslı öğretmenler başarı sağlayabilirdi gibi düşünceler hâkimdi.

Omorfo'daki Rum öğrencilerin ve öğretmenlerin şikâyetleri üzerine Lefkoşa'da yüzlerce dönümlük bir arazide yeni binalar inşa edilmeye başlamıştı. Bina Türk, Yunan ve İngiliz mimarisinin karışımı ile!

Omorfo Öğretmen Koleji hakkındaki kanaatlerim: çok iyi derecede öğretmenler yetiştirmiştir.

Türk öğrenciler belki benden daha fazla Rum öğretmenlerinden faydalanmıştır. Ben de faydalandım! İngiltere'den gönderilen İngiliz öğretmenlerin Türk ve Rum öğrencilerimizin yetiştirilmesinde, okullarımızdaki eğitimin geliştirilmesinde büyük hizmetleri geçmiştir.

Türk ve Rum öğrenciler iyi geçinmişlerdir.

Politikacıların ENOSIS, EOKA girişimleri, kavgaları, mücadeleleri sonucu durum bozulmuştur!!!...

İngiliz Hükümetinin en büyük hatası şu olmuştur: Kolejin müdürü daima İngiliz Kaymakam öyle! Polis Kumandanı öyle! Başhekim öyle! Rumlar ikinci sınıf! Türkler?

Omorfo Kolejindeki 12 senelik hatıralarımı arkada bırakarak, Lefkoşa'daki yeni görevime geldim.

(1955-59)

3 Ekim 1955 tarihinde İngiltere Genel Kurmay Başkanı Lord Harding, EOKA'ya Grivas'a ve Makarios'a karşı her türlü yetki ile donatılmış olduğu halde Kıbrıs'a Vali tayin edildi. Yurt dışına geziye gidecek olan Makarios'u uçak alanında kolundan tutarak, bir başka uçağa bindirdi ve onu Seyşel adalarına sürdü. İngiliz Vali, Maarif Müdürü Dr. G.F. Sleight'ın 48 saat içerisinde Kıbrıs'ı terketmesi emrini verdi.

Niçin? Sleight gittikçe sert idareye mi başvuruyordu? 19 sene Kıbrıs'ta Eğitim Bakanı rolünde bulunan, Kıbrıs'ta Türk ve Rum eğitimlerini yenileyen ve devamlı ilerleten Sleight'ın başarıları beğenilmiyor mu idi?

Dr. Sleight Kıbrıs'ta bulunduğu müddet Omorfo Öğretmen Koleji Müdürü olarak hizmete başlamıştı. Lefke ve Limasol

Teknik okullarını açmıştı; Lâpta'da suçlu çocuklar için ıslah okulu açmıştı; bütün Türk köylerimize akşam kadın okulları açmıştı; rençberliğin ilrlemesi için Omorfo'da olduğu gibi Beyarmudu'nda da Türkler için bir okul açmıştı; niçin Dr. Sleight'a böyle bir muamele?

Lord Harding, Londra'dan arkadaşı Başmüfettiş Tudhop'u, Kıbrıs'a Maarif Müdürü olarak getirtmişti!

Öğretmenlerimizin problemlerini gayet iyi bilen Öğretmenler Birliği Başkanı Kara Nazım teşhisini koymuştu. Şöyle demişti Nazım:

- "Mr. Tudhop akşamları Türk Spor Kulübünde, oğlancıklarla masa tenisi oynar, beğendiklerine, burs vaadeder; Vali de Tudhop gibidir!"

Yeni Maarif Müdürü Mr. Tudhop Kıbrıs'ı muhtar bir idareye alıştırmakla görevlendirilmişti. Önce, Kıbrıs maarifini merkeziyetçilikten çıkardı. Her kazaya birer Maarif Dairesi kurdu. Lefkoşa'da Maarif Dairesi kazalar arasındaki problemleri çözecek; her kaza Maarif Dairesi kendi kazasındaki okul ve öğretmenleri idare edecekti.

Lárnaka Kazasına Maarif Sorumlusu olarak Fuat Sami Bey, diğer kazalara birer İngiliz sorumlu, birer Türk ve Rum müfettiş tayin etti. Türk ve Rum okullarının Başmüfettişi olarak, Omorfo Öğretmen Kolejinde birlikte öğretmenlik yaptığım Mr. Germanacos getirildi.

Lárnaka Eğitim Sorumlusu Fuat Bey birlikte Larnaka'ya gitmemizi teklif etti. Ret etmemin nedenleri şunlardı: Yanlış veya doğru, kendimi ondan daha üst bir mevkide olduğumu sanıyordum! Ben öğretmen yetiştirirken F. Sami Bey, Omorfo Köycülük okulunda öğretmenlik yapıyordu.

19 sene Maarifimizin en yüksek mevkilerinde hizmet gören ve bizi yetiştiren Başmüfettiş Esat Zaim Bey, niçin ondan daha alt bir mevkide bırakılmıştı? Mr. Germanacos niçin Türk ve Rumların Başmüfettişi olarak Esat Zaim Beyin üzerine çıkarılmıştı? Cermanacos İngiliz Ordusunda, belki de Harding'in komutasında binbaşı olarak Yunanistan'da İtalyanlara karşı savaşmıştı.

Mr Germanacos da Türk öğretmenlerin yetiştirilmesine büyük hizmetlerde bulunmuştu. Lord Harding'in dadası idi! Fuat Sami bey ise arkadaşı! İngilizceyi, İngilizden çok daha iyi konuşabilmeleri...

Fuat Sami Beyin Larnaka Kazasında Türk ve Rum eğitimlerinin başına getirilmesine Rumlar itiraz etmediler! Biz ise Mr. Germanacos'un Türk ve Rum Başmüfettişliğine tayinine itirazlarda bulunduk... Dr. Fazıl Küçük gazetesinde Germanacos aleyhinde yazdı! Niçin Türk okullarının başdenetçisi bir Ruma veriliyordu? Halbuki Germanacos, kendisinin sırasında Rum, sırasında İngiliz olduğunu söylüyordu. Bütün tahsilini İngiltere'de yapmıştı. İddiasına göre anası İngilizmiş. Hakikatte, İngilizce'de ve eğitimde fevkalade idi!

Yeni Maarif Müdürü Tudhop'un eğitim politikası şöyle idi:

1. Teftiş ile idarenin ayrı ayrı olması. Müfettişler raporlarını sunacaklar, idareciler uygulayacaklar. İdareci-müfettişin kendi kendisini denetlemesi sakıncalıdır.

2. Toplu teftiş de uygulanacak... Kazadaki müfettiş, istediği müfettişleri arayacak, senede 3-5 okul, toplu teftişe tabi olacak... Müfettişlerin raporu, kazanın Eğitim sorumlusu ile birlikte, okulun Başöğretmeni ve Okul Komisyon Başkanı önünde tartışılacak, okulun daha iyiye gitmesi hususunda kararlar alınacak...

3. Yerel eğitim uygulanacak.

4. Akşamları halkeğitimi için kurslar açılacak.

Mr. Tudhop müfettişlere yaptığı bir konuşmada Öğretmenlerin de öğrenciler gibi olduğunu, öğretmene yapılacak tavsiyenin 20 defa tekrarlanması gerektiğini söyledi.

Türk müfettişlerin kazalara dağılımı şöyle:"

M.A. Tilki, Lefkoşa... Hulusi Menteş, Lârnaka... Halil Direkoğlu, Mağusa... Zeki Gündüz, Baf... Hüseyin Özdemir Limasol...

Limasol varoşlarında, Rum kesiminde aylığı 18 Kıbrıs Lirasından yeni bir Rum evine yerleştim. Kiranın yarısını (maaşın yüzde 15) hükümet ödedikten sonra niye çok iyi bir ev kiralamayayım? Limasol kaymakamlık binalarında Maarife 4 oda tahsis edildi. Birine Maarif Sorumlusu Mr. Clark, ötekine Rum müfettiş Papadatos ile ben, bir odaya Türk-Rum sekreteri Sami Bey, bir odaya da arşivle Türk odacı...

Mr. Clark çok iyi bir insan... İngiliz'in gözü ve kulağı!! İngiliz Komiseri Mr. Willais'la sık temaslı!!! Katolik!... Bu nedenle, doğum kontrol yok! 10 tane çocuğu... Futbol takımı kurmak için karısı hamile!.. Saygısı mükemmel... Limasol kazasında denetleyeceğim okul sayısı 25... Öğretmen sayısı 65...

Limasol'da yeni lise... Öğretmenlerin çoğu Türkiye'den... Türkiye'den yeni gelen öğretmenlerden Enise Hanım, Hakkı Bey,

Fuat Bey, Dobada Bey var... Hepsi gayet iyi insanlar... Limasol'da 2 sinemahane, bir lokantamız, 2 şişkebağçımız, 2 kazmir tüccarımız, 3-5 bakkalımız, bir Türk doktorumuz, bir dişçimiz, 4 saatçımız, 2 spor kulübümüz, yeni bir şehir Kültür Merkezimiz, 2 tenekeçimiz v.b. var...

İlkokulda sınıflar 50'nin üstünde... $9 \times 50 \times 10 = 5000$ Türk nüfusu, 25,000 civarında da Rum... şehir Rumları zengin, fakat Stalinciler çoğunlukta... EOKA olmasa Türk-Rum ilişkileri iyi... Lise, Komisyon Başkanı: Ramadan Cemil... İlkokulun, Komisyon Başkanı: Diş Doktoru Denizler... İkisi de Türklerin lideri... Ramadan Cemil Bey, İngiliz Piskopu üslerinin kontraktörü... İngiliz, Rum ve Türklerin çok sevdiği birisi... Türke, Rum'a iş verir... Limasol'un Türk halkı, gayet medeni.

Lise Müdürü Dobada, İlkokul Müdürü Talât Yurdakul dost... Okullar aynı avluda.

Talât Yurdakul Bey arabamın kapısını koşarak açıyor, kapıyor! Bunu bir kere daha tekrarlamamasını istiyorum! Öğretmenlerden müdürleri aleyhine şikayetler var...

Bir sinemacından şikayet var... Bütün Lise ve ilkokul öğrencilerinden para toplayıp her Cumartesi ikindileri öğrencileri sinemahaneye götürüyor diye!... Sinemacı, iki başöğretmene, Pazar akşamları birer loca tahsis etmiş, bedava!!! İlkokul başöğretmeni bütün öğrencilerin saçlarını dipten kestirmişti!... Sesini teyibe alarak her sabah çocuklara dersten önce dinlettirdi, nasihatlarını!...

Başöğretmenle bir toplantı yaptım... Saçların dipten bir kere daha kestirilmemesini, bunun bir nevi dikta olduğunu, bitli zamanın çoktan kaybolduğunu, öğrencilerin saçlarını taramalarını, resmi önlükten de vazgeçmelerini, özellikle erkek öğrencilere giydirilen önlüklerin şahsiyeti bozduğunu, hergünkü bant konuşması yerine diğer öğretmenlerin de nöbetle öğrencilere konuşmalarını v.b. tavsiyelerimi bildirdim. Başöğretmen dedi ki:

- "Biliyor musun, dün Dr. Küçük'le yemek yediğimi?"

Yanıtım: Dr. Küçük'le ben de yemek yiyebilirim? Benim de 5 Kıbrıs Liram var. Dr. Küçük'ün davetime koşarak geleceğini gayet iyi biliyorum!"

Beni korkutamayınca dediklerimin hepsini yaptı. Arkadaşlığımız devam etti. Talat Yurdakul Bey Limasol Liderleri ile gayet iyi ilişkiler içerisinde idi. Bir akşam eşini komşuya götürdükten sonra ikimiz gezmeye gittik. Gece yarısı evine git-

tiğinde yatağına yatınca karısı aklına geldi. Gidip onu komşudan aradı! Okuldan, evinden ziyade, kendisini millet işlerine vermişti!... Bir sabah koşa koşa Maarif Dairemize geldi; konuşmalarımız şöyle:

-”Bu sabah Lefkoşa’dan Nalbantoğlu geldi. Bana Limasol’un TMT gizli yeraltı teşkilatımızın liderliğini teklif etti. Kabul edeyim mi? Akşama cevap istedi”.

-”Kabul etme” dedim. Niçin:

Bana söylediğine göre bu nasıl gizli teşkilattı?

”Kalktık, TMT Başkanlığımı öğretmen Mümtaz Bey’e de söyledim. Beni haber verdi. Yemediğim bir dayak kaldı” demişti.

Mümtaz Bey onu haber vermezdi. Çok iyi bir efendi idi... Kimseye zararı dokunmazdı.

Kaza dahilindeki okul ve öğretmenler hakkındaki anılarıma gelince: (Kaza=İlçe)

Limasol’a yakın Polemidtya... Burası eskiden beri İngilizlerin askeri üssü... İngiliz aileleri..., Okulda 5 öğretmen... Başöğretmen, Selçuk Ahmet, Sütlüceli... Selçuk yaşamasını bilenlerden... Haftada 2 gün Mr. Clark’la tenis oynar... Öğretmenlerin davalarını iyi savunur... şakacı... Okuluna gittiğimde öğrencileri dizmiş, bir yere gidiyordu...

”Nereye” diye sorduğumda,

-Bir ölünün yemeğine!” dedi.

”-Ben de gelebilir miyim? İlk defa duyuyorum böyle bir şey!” dedim.

”Çok memnun kalacağız!” dedi.

Öğretmen ve öğrencilerle uzun uzun yürüdük, ölünün avlusuna girdik. Burada bir konuşma yapan Selçuk;

-Çocuklar! Patates tavaşı, et, tatlı çok! Bir tabaktan yalnız köpekler yiyemezler!”

Sözünü kestim, yanında duruyorken.

”Bu sözler kimin?” dedim.

”Jan Jak Ruso’nun” dedi.

Limasol’a yakın Armenohor köyündeyim... Buradaki okulda da diğer okulların duvarlarındaki gibi kraliyet ailesinin büyük boydaki resimleri, ekinekok resimleri... Üzerleri toz topraklı, sinek pisli... Öğretmen İbrahim’e dedim ki:

-”Ben bir saat kadar köyün tepelerini dolaşacağım. Duvarlardaki bütün levhaları söktür, dışarıda yaktır! Sonra badanalat!”

Bir saat sonra okula geldiğimde de ne kral kalmıştı, ne kraliçe! Öğretmeni teprik ettim.

Limasol'a gittiğimde beni Türkiyeli bir Bey teprik etti. Armenehor okulundaki Kraliyet resimlerini yaktırmamdan dolayı... Bey gizli servisten imiş... Türkiye'den gelen öğretmenlerin arasında gelmiş... EOKA'yı izliyormuş! Demek ki Türkiye Kıbrıs'a gözünü koymuş.

Limasol'da Mehter Takımı... İlk defa Kıbrıs'a geldi!

Sokaklar doldu, taştı. Ermeniler ve Rumlar pencerelerden izlediler, çok korktular! Bir Ermeni bana şöyle dedi:

-Türkiye bir memlekete ilkin böyle girer. Yarın göreceksiniz! Türkiye Kıbrıs'ı alacak!"

Limasoldan çok uzakta olmayan Muttayaka okulundayım... Öğretmen Mustafa Nazif bey oraya gitmeden önce Kraliyet resimlerini yakmış; duvarları badanalatmış, Atatürk'ün kocaman resmini asmıştı! Okulunda ders veriyordu. Ezcümle şöyle diyor-du hazırlanmadan:

-Çocuklar! O olmasaydı, bugün müfettişimiz bu okula gelemiyecakti! O kimdir:

"....."

-Niçin bilemediniz?" Öğretmen omuzunun üzerinden başparmağı ile Atatürk'ü 3 defa işaret ettikten sonra:

- "Atatürk Efendim!" diye bağıldılar.

"Çok iyi bildiniz! Peki o olmasaydı tarlalarımıza gidemiyecaktik! O kimdir?"

"....."

Öğretmen yine omuzunun üzerinden, arkadaki resmi başparmağı ile gizlice gösterdi!

"Atatürk!" diye bağırdı öğrencilerin hepsi.

Öğretmenin 3. sorusu:

-Peki, çocuklar! O olmasaydı bugün Türkiye olmazdı...

O kimdir?

-Atatürk!

-Demek ki öğrendiniz çocuklar!"

Öğretmen daha sonra bana şunları anlattı.

-Siliku öğretmeni, kardeşimdir... Köyümüz Kilan'ı pay edemedik. Birbirimize silah çektik! Dünya durdukça onunla konuşmayacağım! İngiliz Komiserini arkasına alarak Kilana öğretmen olmuştu. 5 sene önce..."

Trodos dağları üzerindeki Kilan okuluna gittim. Köy zengin...

Burası nahiye merkezi... Rumların çok zengin olmasına nedenler: Formoza eriği, şarap, bağ rakı, Londra'da çalışan Kilan Rumlarının akrabalarına ve köye gönderdiği paralar... Kilan'daki Türk okulunda 7 öğrenci, Öğetmen Kolej mezunlarımızdan Ahmet Soyer...

Her gün eşeği ile Siluku dağlarından geçerek 5 kilometre kat ederek bu okula geliyormuş; Kilanlı öğretmen de yine eşekle Siluku'ya her gün... Sebep? 5 senelik haklarını kendi köylerinde doldurmuşlar! Buna gönlüm razı olamazdı! Ne de Mr. Clark'ın gönlü! Ahmet için 7 öğrenci hiçti! Siluku'daki 30 öğrenciyi ise yaşlı bir öğretmen okutup iyi sonuç alamazdı!

Hemen emri verdim:

-Yarıdan tez yok! Eşekle seyahat yok! 5 sene meselesini kabul edemem. İkiniz de kendi köyünüzde okutunuz! Mr. Clark'ın raporumu kabul edeceğine eminim! Haftaya becayişliklerinizi resmen gönderteceğim!

Mr. Clark da önerimi pek yerinde buldu. İkisi de köyünde! Ahmet Soyer çok iyi bir öğretmendi... Limasol'daki Türkiyeli öğretmenleri arabama koyar, onları gezdirir, özellikle Ahmet'in yaptırdığı eksersizleri, kompozisyon defterlerini, onlara gösterirdim. Hayran kalırlardı.

Yine dağ köylerinden Monyattayım... Öğretmen Halil Ef... Öğrenciler gizlice yanıma geldiler ve öğretmenlerini şöyle şikayet ettiler:

- "Müfettiş Bey! Maarif Dairesinden gönderdiğiniz öğrenci atlaslarını muallim bize vermez! Dolapta kilitli tutar, kirlenmesin diye! Birkaç defa kendisinden atlasları istedikse de, 'siz ne adam oldunuz da atlasa bakacaksınız' dedi. Bize futbolu da yasak etti!"

Öğrencilerin şikayetlerini öğretmene söylemedim. Gereken emri verdim. Öğrenciler çok sevindi!

Evdim nahiyesi yakınlarındaki Prastyo okulu... Yine, köyün dışarısında arabamı bıraktım... Yaya okula gittim. Çirkin bir manzara!... Öğretmen G. masasının etrafını kalın kağıtlara kaplamış! Arkasında 12 yaşlarında bir kız öğrenci ayakta, kendisi oturuyor... Yanlarına yanaşıp arkasında durdum. Gözlerime inanamadım! Öğretmenin bir eli kızın kilotu içerisinde!... Diğer öğrenciler, bağırıp çağırıyor!!! Beni gördüklerinde sınıfta sessizlik başlıyor!... Ne oldu diye öğretmen uyanıyor! Arkasında beni görürkenden avluya koşup bana günnasir çiçekleri toplamaya başlıyor!

Öğretmene dedim ki:

"Sen yaşımdan da utanmıyorsun! Üstelik geçici kadrodasın! En kısa zamanda görevine son verilecektir! Elimde olsa şimdiden!... Haftaya çok çok!..."

Okuldan ayrıldım. Evdim'den geçerken durup durumu Evdim Hükümet doktoru Özkan Bey'e anlattım.

"Sübyanizm!" dedi. Yani sabi hastalığı... Raporumu Mr. Clark soğukkanlılıkla okudu. Dedi ki:

"Okulların kapanmasına bir ay kaldı!... Kendisini Polemiya okuluna verelim. Ertesi sene tayin etmiyelim!"

İşte idareci ve müfettişin konsensüsü!...

Limasol'a dönerken yolda Koloş Türk okulunda durdum. Öğretmen Hilmi Beyin derslerini dinledim... 90 dakikalık 3 dersini 15 dakikada bitirmişti! Coğrafya dersinde okuttuğu Mısır'da, İskenderiye'yi bulup gösterememişti haritada! Değerlendirmem şöyle idi.

"İlkyardım dersinizdeki 'yaralar' konusunu işleyemediniz! Yaraların gazyacı (lâmbasuyu) veya tuzla silinebileceğini söylediniz. Maarifin gönderdiği ilkyardım kitabında bu konuda çok şeyler var... Örneğin yara bezleri, alkol, kanın durdurulması v.b. Dersinize hiç çalışmadınız! Coğrafya'da atlasta İskenderiye'yi bulup gösteremediniz; yine hazırlıksız olduğunuzu göstermektedir. Öğrenciler gibi öğretmenin de çalışması gerekmektedir!"

"Efendim! Limasol'a becaş edilmem için lütfen..."

"7 Çocuğu okutamayan 50 çocuğun disiplinini nasıl temin edecek? Tavsiye edemem!"

Hafta geçmemişti ki imzasız bir mektup... Limasol'dan acele ayrılmadığım takdirde öşdürülecekmişim! Bunu yapan kim olabilirdi? Kazada 65 öğretmenden 3'ü benden memnun olamazdı. Halil Efendinin böyle şeye tenezzül etmesi olanaksızdı. Çok gentelman birisi idi... Bunu yapan %100 Hilmi Bey olmalıydı. şöyle düşünebilirdi:

"Bu müfettişe, köfün dolusu sucuk, köfter götürmüştüm... Geri çevirmiştir. Beni beğenmemiştir! Onu kaçıtır ve bir başka müfettişe kavuşursam, Limasol'a gidebilirim!... Limasol'da evim vardır. Her gün arabamla, 10 mil gitme, 10 mil gelme parası 2 şilin... Zenginim fakat niçin bu eziyetlerden kurtulmayayım!"

Mektubu aldığım gün... Akşam üzeri... Sokağımda, Hilmi Bey evime girişimi izliyor!... Onu çağırdım ve böyle mektuplardan korkmadığımı söyledim. Yüzü kızarak yanımdan ayrıldı!... Şunu da belirtiyim ki yukardaki anılarım genel durumu yansıtmaz.

Limasol kasabasında ikamet ettiğimden öğretmenleri eğlendirmek için birçok faaliyetlerde bulundum; ezcümle; 3 ayda bir okulun salonunda temsil, konferans, eğlenceler!

Öğretmen Hüseyin Kanatlı'nın 'Lüküs Hayat'ı oynatması çok beğenilmiştir! Öğretmen Arif Dırdır'ın komedileri öğretmenleri çok güldürmüştü. Diğer öğretmenlerin nükteleri çok beğenilmişti:

Limasol Lisesinde, Türkiye'den gönderilen Öğretmenlerden Bulgaristanlı Nevzat Bey bana bir teklifte bulundu.

Onunla birlikte konserler hazırladık. Nevzat Bey sello veya akordion, ben keman... Kültür merkezinde ve Kandu köyünde verdiğimiz konserler beğenilmişti. Türk klasiklerden parçalar seçmiştik.

"Sevmek seni bir suç ise

Affet günahımı ey sevgilim!"

Parçamızı halka söyletmiştik, orkestramız eşliğinde...

EOKA'ya karşı hazırlıklı olmak için Limasol öğretmenlerine bir aylık ilkyardım kursları tertipleddim.

Dersleri veren Dr. Fikret... İmtihan sonunda diplomaları İngiliz Kraliyet ailesinden bir bayan bir merasimle öğretmenlerimize verdi. Eşim de kurslara iştirak edip diplomasını almıştı.

Limasol kazası öğretmenlerini Türkiye'ye götürmüştüm. Limasol'da Türk tarihi, coğrafya, matematik kursları, Polemidya'da terzilik, Piskobu'da makinistlik kursları açılmasında öncülük yaptım.

1954 senesinde, Birleşmiş Milletlerin 814 (IX) no'lu kararını beğenmeyen Makarios bir işaretle jimnas öğrencilerini sokağa döktürdü. 1955 senesinde, EOKA polis karakollarını bastırarak silahları kaçtırttıktan sonra karakolları yer ile bir ettirdi! Girne, Lapta, Vadili, Mağusa, Amyanto v.b. karakollarda olduğu gibi.

Kıbrıs İngiliz Hükümeti Trodos dağlarının en yüksek bir yerinde, bir İngiliz Kumandanının idaresinde, yeni bir kaza merkezi kurmuştu. EOKA'cılar dağlarda yakalamak için 20 bin İngiliz askeri getirmişti Kıbrıs'a... Limasol'da akşamları sokağa çıkma yasağı uygulanırdı. Benim yeşil kartım vardı. Kartı İngiliz askerlerine gösterirken 'O.K' denilerek barikatlardan serbest geçerdim. İngiliz askerleri çarşafı olan Türk kadınlarını yoklamadan geçiriyordu. EOKA da çarşaf giyemez mi idi?

İngiliz'in Kıbrıs Radyosu namusla ilgili propaganda yapıyordu. Şöyle diyordu:

"Eokacılar, Rum kadın ve kızlarını mağaralara götürmektedir! Düzmektedirler! Namus kalmadı! EOKA, Rum zenginlerini soymaktadır."

Türk öğretmenlerden, part-time olarak epey polis yardımcısı yazılmıştı... Okul saatları dışında, tabancalı öğretmenlerimiz, günde 4-5 saat polislik yaparlardı. İngiliz bol para öderdi. Türk öğretmeni silah kullanmasını öğrenirdi!

Limasol Türkleri büyük bir hazırlık içindeydiler... Lise binalarımız süslendi. Türk bayrağı ile donatıldı. Dr. Fazıl Küçük gelecekti! Onun liderliği ilan edilecekti.

Okul balkonundan konuşmalar başladı! Kandu Muhtarı Hüseyin heyecanlı bir konuşma ile Dr. Küçük'ü heyecanlandırdı!

Şöyle idi konuşması:

- "Emret! Dağları yıkalım! Emret! Denizleri yaralım! Emret! Adayı Türkiye'ye bağlayalım!"

Ertesi hafta ikinci bayram... Limasol Türkleri bekleyiş içerisinde!! Doğan Spor Kulübünün önündeki meydanlıkta heyecan!!! Rauf Denктаş nişanlısı Aydın Hanımla görüldü! Alkışlar patladı!!! "Yaşa, varol" sesleri ortalığı çinlattı! Rauf Bey kulüpte yerine oturdu!... Karşıda beni gördü. Yanına oturmamı işaret etti... Gidip oturdum... İçeriye Ramadan Cemil geldi... Yer yoktu... Yerimi ona verdim... Limasol'da bir üçüncü bayram daha! Kıbrıs'ta ilk defa, T.C. Konsoloslugu yerine Temsilcilik! İngiliz buna izin vermiş... İlk temsilci adayı dolaşmaya başlamış, Limasol'a gelecekmiş. Temsilci demek, telsizi olacakmış!!! Anında Türkiye'yi haberdar edecekmiş!... Günü, saati belli oldu!... Arabamı Türk bayrakları ile donattım... Limasol dışındaki asfalt yolda beklemeye başladım... Temsilci, Türk bayrağı taşıyan arabasıyla görüldü!... Onu izleyerek, halkın arasından geçerek, toplantı yerine geldik! Halk, sevinçten ağlıyordu.

Ben yine müfettişliğime döneyim... Limasol okulundayım...

Nazire Hocahanım bana yalvardı: "Bayanlar için emeklilik yaşı 55... Benim yaşı 52... Bir gün eksik olsa, İngiliz emekliye çıkarmıyor! Çocuğum gibi beslediğim kızın, bir dülger talibi çıktı!... Onları evlendirmem lazım!... Para lâzım!... Bir yolunu bulup, beni emekliye çıkart!..." Alacağım ikramiye ile onlara sermaye vereyim!"

"Raporumda yazacaklarımı kabul edersen, olur!" dedim.

Raporumu yazdım. belirttiğim hususlar şunlardı:

- "Yaşlanmıştır! Disiplini kalmamıştır! Karatahtaya yazdıkları yanlış!... Artık öğretmez!... Emekliye sevk! Lütfen..."

Ay geçmemişti ki, beslemesini ve dölgeri evlendirmiş, onlara sermaye vermişti. Bana da hayır dua...

Kandu'dayım... Öğretmen Ramazan Özdemir, bana matematik öğretiminde zorluk çektiğini söyledi! Kendisine dedim ki:

"Zenginsin, paran çok... Lefkoşa'ya git... Kemal Rüstem'den Schonell'in seri halindeki aritmetik kitaplarından 5 tane al... Ona göre okut!..." Başarısı arttıkça arttı! Limasol'un Türk kesimine yakın bir yerde, EOKA, bir İngiliz'i arkadan vurarak öldürdü!!! Kumandan Vehit Nekipzade bana şunları söyledi:

- "İngilizi bir ciracık besliyordu! Onunla yatıp kalkıyordu! Günü geldi! Vurdular! Kızın evini bastık!!! Ciracığın Yunanistan'da askeri eğitim gördüğüne dair resimleri bulduk... Tutukladık!"

Olay, Omorfo Koleji İngiliz Müdürünün vurulması ile benzerlik taşıyordu. Birisinde Rum'un koynunda İngiliz karısı, ötekinde ciranın koynunda İngiliz!!!

EOKA, Türkleri öldürmeye başlamıştı!!!

Polili Lisani Çavuş'u öldürmüştü!... Bafta Refah memuru Hasan'ı arkadan vurmuştu. Bir öğretmenimizin kocasını vurmuştu... Bunlar hatırladıklarımıdır. Kaçırttıkları Türkler sayısızdı... EOKA İngilizi, Rumu, Türkü öldürdü!

EOKA korkusuyla, Limasol varoşlarında ve çevre bölgelerindeki Türk aileler Limasol okulunun büyük avlusuna, çadırlara yerleşmişlerdi. Evlerini terk etmişlerdi!(1956)

Limasol'da, İş Bulma Dairesinin Müdürü Ziya Rızkı idaresinde göçmenleri yedirmek, masraflarını ödemek için bir komite kurulmuştu. Ben de hemen İngiliz Maarif Müdürü Mr. Tudhop'a bir mektup yazdım. Mektubum şöyle idi:

- "Okulun avlusunda 20 kadar çadır... Dersanelerde göçmenler! Çocuklar perişan!!! Kavgalar başlamasın diye öğretmenleri görevlendirdim!!! Okul dışındaki saatlarda da nöbetçidir öğretmenlerimiz!!! En büyük zorluğum gıda, süt v.b. Bunları gönderirseniz, hikâyelerle, oyunlarla, bisküvi ile çocukları eğlendireceğiz! Çocuklardan dolayı aile kavgalarını önleyeceğiz."

2 gün geçmemişti ki kasalar dolusu nestle süt, bisküvi, leblebi, fıstık, yağ, un v.b. gıda malzemeleri gönderildi. Bana teslim edildi; bir kısmını okula ayırdım, çoğunu Ziya Rızkı Bey'e teslim ettim. Göçmenler için...

Rum ve Türk evleri arasında ben nasıl barınacaktım?

Rum kasabın karısı ağlayarak kapıma geldi ve dedi ki:

-”Özdemir Efendi! EOKA’nın ölüm listesinde senin adın da var! Tez canını kurtarmak istersen, mahalleyi terket!”

Gidip kumandan Vehid ile görüştüm. Dedi ki:

-”Sana iki tane, en kuvvetli komandolarımdan makineli tüfeklerle vereceğim! Kapının önünde devamlı nöbet tutacaklar!”

Hemen tertibatını aldı! İki komando koşarak evime gittil... Merdivenlerden indim... Polisin avlusundayım... Garip bir manzara!... İngiltere’den gönderilen kız polis subaylardan birisi Behiç Çavuş’un yanından geçiyordu... Çavuş esas vaziyete geçti!!! Azametle, üç yıldızlı İngiliz bayana selâm durdu! O kadar mükemmel selam vermişti ki yanağındaki sağ eli titriyordu! Yüzbaşı bayan sağ elini uzatarak çavuşu okşamıştır! Çavuş kara gözlü, esmer, bıyıklı... Bakıştılar, birbirlerinden hoşlandılar!!! İngiliz bayan yüzbaşılar niçin Kıbrıs’ta?

Rum ciranın nasihatini dinledim!... Türk tarafında, bir ev buluncaya kadar okulun resim ve öğretmen odasına yerleştim! Müdür odasını kendime ofis yaptım. Yaz tatili idi. Limasol’un memurları toplandık! Karar aldık!... Benimle, Ziya Rızıkı Bey, İngiliz Komiseri Mr. Williams’la randevulaşarak toplantıya gittik.

Toplantı yeri: Komiserin evi... Hükümeti temsilen, Komiser ve yardımcısı Kithreotisle Kumandan Vehit Nekibzade...

Toplantıda dedim ki:

-”Kaymakamlık binasında, eğitim bölümüne EOKA bomba atmıştır! İngilizler öldürülmektedir. Türk polisler de öyle... Refah memuru vuruldu, çok şükür kurtuldu!... Türk memurların, Rumlarla birlikte çalışması olanaksızlaştı!!! Türkler için ayrı daireler istiyoruz!”

-”Hepinizin de işlerine son verileceğini, aç kalacağınızı biliyor musunuz?” dedi, Mr. Williams, İngiliz Kaymakamı...

-”Tedbirlerimizi aldık! Köşe başlarında durup yumurta, tavuk, hellim, çörek satacağız!!! Bu hususta işbölümü yaptık! Atılmaktan korkmuyoruz! Öldürülmek, çocuklarımızı arkada bırakmak daha mı iyi?” diye sordum. Yüzler asık!

Toplantı bitti!... Komiser beni yan tarafa çekti ve dedi ki:

-”Bu işi ben yapamam! Bu işi yalnız Ramadan Cemil yapabilir. Müsteşar Reddeway ile çok ahpaptır!!! Ne derse yapar! Cira ile gizli temaslarını devam ettir!... Vehit, bana cira hakkında konuştu... EOKA ile ilgili haberleri ondan öğrenebiliriz.”

Cira ile ilişkiyi kabul edemezdim.

Acele Ramadan Cemil'e gittik!... Bir telefonla Reddeway'den izin çıkarıldı!!! Türk kesiminde evler kiraladı! Bütün daireleri, dosyaları düzelttik!... Okulun yanında, yeni bitmiş iki dükkanın üzerine "Kaza Maarif Dairesi" levhasını astık. Mr Clark'ı tarafında yalnız bıraktım!...

Ertesi hafta, ilk müracaatçılarımla:

Civiya Muhtar ve Azaları... Konuşmalarımız şöyle:

- "5 senedir çocuklarımızı Karanfil Hoca okutmakta idi... Ondan çok memnunduk. Bu sene gönderdiğiniz bize futbolcu öğretmen... Bize tekrar Karanfil Hoca'yı gönder ki ölülerimizi gömsün!" dediler.

- "Ben sizin ölülerinizi değil, öğrencilerinizi düşünüyorum!... Köyünüz, Allah'ın verdiği laden çalılardan dolayı Kıbrıs'ta helimde birincisiniz! Allah versin, köylünün sıhhati gayet iyidir!... 5 senede bir ölü? Etraf köylerden bir hoca bulabilirsiniz. Karanfil hoca artık okutamaz!" dedim.

Karşımda Londra'dan gelen iki güzel kız!!! Orada büyümüşler, öğretmenlik istiyorlar!... Biri sakız çiğnemekte, öteki sandalyenin köşesindeki odunun üzerinde oturmakta!... şöyle dediler:

- "Fuat Sami beyle görüştük! Gelecek hafta, bizi daireleri gezdirip iş bulacakmış; yerleştirecekmiş! Bir de sizi görelim, dedik"

- "Fuat Bey'e gidiniz! O benden daha kuvvetlidir," dedim.

Yaz tatili yaşıyordu... Bir Ankara ziyareti yaptım... Otelimden çıkarken bir başka otelin avlusunda Dr. Küçük'le Rauf Bey'in aileleri... Birlikte oturduklarını gördüm!... Onlar da beni gördüler!... Dr. Küçük beni yanına oturttu!... Masadaki çam fıstıklarından ikram ettil!...

Kıbrıs'taki durumu sordu. Dedim ki:

"En son havadis... Reddaway'in, Ramadan Cemil'i ziyareti!... Ramadan Cemil bana gizli söyledi; Çizgisiz idari taksim olacağını; Mr. Reddaway kendisine gizli söylemiş!"

- "Ben bunu kabul ederim. Fakat etmem! Ben öğretmenin maaşını ödeyemem ki!"

- "Size parayı da verecekler, Türklerin idaresini de... Hem, ben dün, Tatlısu köyünün kahvesinde, bu konuyu tartışmıştım! Köylüler de idari taksim istemediklerini, sebep olarak da, köydeki 4 öğretmenin maaşları ödeyemeyeceklerini söylediler: kendilerine, bir hesap çıkardım; köydeki sigara satışlarından alınan vergi, 4 öğretmenin maaşına eşit!"

İki liderden ayrıldım... 15 gün gezip eğlendim... Ver elini Limasol... Ofisimdeki masamda bir mektup? "Mr. Clark sizin ne kadar iyi insan olduğunuzu, dininize ne kadar bağlı olduğunuzu öğrendim!... Acım, merhametinize muhtacım!!! Tekrar öğretmen olmak istiyorum!... Gelecek hafta cuma günü size ziyarete geleceğim! Beni öğretmen yapacağınızı ümid ediyorum! Hürmetlerimle..."

Mütalaam şöyle; dilekçenin üzerinde

"Öğretmen olamaz! Fahişedir!"

Mr. Clark, Türklerin bazı sözlerine pek inanmazdı...

Örneğin bir Türk nasıl olur da, "Seni öldüreceğim" derdi, öldürmiyeceği halde?

Benim mütalaamı da ihtiyatla karşılayabilirdi!

Günü geldi... S... hanım giyinmiş, parfümlenmiş, Mr. Clark'ı görmeye geldi... Sekretere dedi ki:

"Söyle İngilizle!... Ben artık fahişelik yapamam... Beni öğretmen tayin etsin!"

Mr. Clark onu içeriye kabul etmedi... Mütalâamın doğruluğuna, daha ziyade inandı!

Limasol şehrinin 5 mil ötesinde, sahile yakın bir yerde Assomato köyü... Asfalt yolda, yüksek selvi ağaçlarının gölgelerinden geçerek modern sultani üzüm bağlarını seyrederek köye geldim. Daha önce öğrendiğime göre Evkafımıza ait binlerce dönümlük buradaki sazlık arazi, hernasılsa Rumun Fasur çiftliğine satılmış!... Traktörlerle, buldozerlerle çalılar, dikenler sökülmüş, modern bir Rum çiftliği haline getirilmiş... Türkler de ellerindeki tarlalarını çiftliğe satmışlar, Rumun uşağı olarak çiftlikte çalışmaya başlamışlar... Rumların tek öğretmenli yeni bir okulu var... Türklerin de köy içerisinde, bir evcikte!

Rum okulunu seyrettikten sonra, Türk okuluna dönüyorum!... Bir köşede 3 gözcü öğrenci görüyorum!!! Geldiğimi koşup öğretmenlerine haber verecekleri an onları durdutuyorum! Öğretmen gelişimden habersiz!... Okuluna giriyorum!... Masasında gazetesini okuyor!... Öğrenciler bağırıyor. Durum anlaşılmıştır. Okulda iş yok. Zaten bir bakışta, ilk izlenimden, okulun öğretmenin değerlendirilmesi belli oluyor. Birşeyler soruyorum, öğrenciler yüzüme bakıyorlar. Eksersiz defterlerini gözden geçiriyorum, iş yok! Öğretmen masum masum yüzüme bakıyor, acınacak halde!

Köyün dışında, yeni bir okul inşa edilip buraya bir Kolej mezunu öğretmen göndererek durumun bir dereceye kadar

düzeltililebileceğine inanıyorum ve kabahati Maarifimize buluyorum. Soruşturuyorum... Yeni okul binası için müsait arsaTürklerde yok gibi... Köyde Türklerin elinde kalan 5-10 dönüm tarla var ama en iyisi Fasur çiftliğinden bir dönümcük arazi istesek? Nasıl olsa, bu kocaman çiftliğin arazisi, geçmişte Türk malı değil mi idi? Rum, Fasur çiftliğinde çalışan Türk işçilerinin çocuklarına bir dönümlük araziye belki de bedava verebilir, hatta bir okul inşa edebilirdi diye düşünüyorum! Rum ve Türklerin kardeş gibi yaşadıkları iddialarına da güzel bir örnek olurdu, değil mi? Mr. Clark'tan rica ettim... Raporumu sundum... O da hemen Fasur çiftliğinin idaresine bir mektup yazdı... Bir dönümlük tarlayı para mukabilinde istedi. Olumsuz yanıt aldı!

Hiç Rumlar bir dönümlük arazinin Türklerin eline geçmesine rıza gösterebilirler mi idi? Durumun Maarif Müdürü Mr. Tudhop'a bildirilmesini ve bir dönümlük arazinin istimlâkini tavsiye ettim! Tudhop'tan gelen cevap şu:

-”Mr. Özdemir köye gitsin! Türkleri ikna ederek, öğrencilerin her gün Limasol okuluna gidip gelmelerini sağlasın! Otobüs ve yiyecek paraları Maarif'ten ödensin.”

Sanki de ben İngiltere'deki bu usulü bilmiyormuşum gibi!

Oradaki durumla buradaki durumun çok farkları vardı... EOKA nedeniyle her köyümüzde bir öğretmenimizin liderliğine ihtiyaç vardı. Tudhop'un teklifine rıza gösteremezdim! Assamato'ya gittim... Muhtar ve azaları kışkırttım.Tudhop'un teklifini asla kabul etmemeleri hususunda konsensüs sağladım. Köylülerin böyle bir teklifi kabul etmeyecekleri, Mr. Tudhop'a Mr. Clark tarafından bildirildi. Bu defa başka bir teklif Mr. Tudhop'tan:

-”Mr. Özdemir köye gitsin! Bildirilecek bir gecede köylüler toplansın... Maarif Müdürü ve Fuat Sami Beyler köylüye konuşup onları ikna edecekler!”

Köye gittim... Muhtarın konuşmasını hazırladım... Ezbere konuşması, kağıttan okumaması için; ne söyleyeceklerini tekrarlattım... Temsil hazır!

Günü, saati geldi... Köylülerle kahvehanedeyim... Mr. Tudhop ve yanındakiler göründü!... Alkışlar başladı!... Mr. Tudhop ve misafirler memnun kaldı!... Konuşmalar şöyle:

Muhtar pek heyecanlı, ayakta konuştu ve dedi ki:

-”Bilmem Tudhop Efendi, gece köyümüze gelirken, yüksek ağaçları gördüysa! Bilmem, EOKA canilerinin İngilizleri ve Türkleri arkadan vurup öldürdüğünü biliyorsa! Bilmem öğrenciler-

imizin her gün Limasol'a otobüsle gidip gelirken EOKA'nın bombaları ile top yekün öldürüleceklerini göremiyorsa!!! Mr. Tudhop! Çocuklarımızın başına gelecek olan felaketlerin sorumluluğunu yüklenebilir mi? Köyümüze bir Türk okulu inşa edemiyecek kadar İngiliz İmparatorluğu küçülmüşse, denizin dibine batsın böyle İngiliz İmparatorluğu!"

Alkışlar! Alkışlar!

Mr. Tudhop sarardıkça sarardı, tercümeleri duydukça... Ayağa kalktı... Boyu merteklere değdi!... Dedi ki;

- "En kısa zamanda bir Türk arazisi bulunsun!!! Okul hemen inşa edilsin... Açık bir çek göndereceğim!!!"

Mezarlığın yanında bir arazi bulunabildi... Parası Maarifçe ödendi... 5-6 ay geçmeden okul inşa edildi. Oraya Kolej mezunu bir öğretmen gönderildi. Öğrenciler canlandı... Yeni okul binası ve bahçesindeki çiçekler ziyaretçilere gülerek selâm verirdi. Avlusuna öğrenciler oynuyordu... Köşeye gözcü koyma gerekmiyordu!

Bir gün Mr. Tudhop ve Mr. Clark evimde ve yemekte...

Kendilerini Paramal okuluna götürdüm... Orada öğretmenin güzel işini gösterdim. Çok memnun kaldılar...

Öğretmen Omorfo Öğretmen Koleji mezunlarındandı...

Ona demiştim ki:

- "Nihat! Müfredatı at! Project usulü... Öğrenciler 4 grup... Önce, Muhtar Tahir işlenecek... Günde kaç kuzu ve keçi boğazlar? Niçin dükkanı Limasol-Baf yolunda? Niçin müşterilerinin çoğu İngiliz veya Rum?"

Öğrenciler soracak ve yazacaklar... Konu bitince... Paramal'a Türk komandolarından ne kadar para? Ev ev! İsimler, listeler... Bütün derslerin merkezi Paramal! Resimler, krokiler, yazılar, kompozisyonlar, aritmetikler, hep Paramal... Öğrenciler nüfus memuru olacaklar!"

"Tamam efendim!" demişti öğretmen. Kolej mezununa çok şeyler söylemek gerekmiyordu! Akli doğuruyordu!

Defalarca, Paramalı ziyaret etmiştim. Muhtar, öğretmen, köylüler ve öğrenciler çok memnun olmuşlardı, öğrencilerin canlı canlı faaliyetlerinden... Yalnız, bir hanım beni durduttu ve şöyle dedi:

- "Öğretmen, evine kadın getirir!"

- "Nedir Nihat bu karı meselesi?" dedim.

- "Onunla silah taşıyım, efendim. Kimse duymasın!"

Öğretmen, demek ki, TMT gizli teşkilatımıza hizmet götürüyordu!!! Okuldaki görevlerini aksatmadan! Öğretmenlerin hepsi TMT'de idi! Davamıza hizmet!

1956 senesinde, Limasol'da Türk ve Rum öğrencileri için bir Teknik Okulu açılmıştı... Binalar yeni... Her türlü teçhizat... Lise ayarında... Türkler Sanat, ziraat, ticaret gibi okullara rağbet etmiyordu Kıbrıs'ta... Çünkü tarlada, ovada, güneşte, bağda, çobanlıkta hayır göremiyorlar, çocuklarının öğretmen, kâtip, memur olmasını istiyorlardı; parası olanlar, dışından tırnağından keserek çocuklarını lisede okutup Türkiye'ye uçuruyorlardı! Bu nedenle Limasol Teknik okuluna öğrenci bulmak kolay değildi.

Oğlum Niyazi'yi bu okula kaydettirdim. Bu davranışım Limasol kazasında örnek oluşturdu...20 kadar öğrenci Türk köylerinden gelip (Öğretmenlerin propagandaları ile) Teknik okula yazıldı...

Okulun Müdürü İngiliz... Ün yapmış bir Rum, teknisyen... Dil-tarih'ten mezun Vedat Hulusi, Türkçe... Öğretmen Koleji mezunlarından Faruk İrfan, İngilizce... Oğlumun eksersizlerini takip ediyorum... Durumdan memnunum... Öğretmenler canla başla çalışıyorlar... İngiliz Müdür, hem mühendis, hem başarılı...Öğretmenler İngiliz, Rum ve Türk. Dersler hep İngilizce...

Başmüfettiş Esat Zaim Bey Daireme gelip bana şunları söyledi:

-"Türkçe öğretmeni Vedat, öğretim metodlarını bilmiyor! Okutamıyor! Devamlı git ve kendisine tarif et!"

Gidip birkaç defa yardım ettim... Devamlı ilerleyiş kaydettiğini gördüm; kendisine bir kız bulup evlendirdim. Geçimleri uzun sürmedi!!! Ayrıldılar!... Sebep: kaynana!!! Kızın annesi kıskanç!

Limasol Teknik Okulundaki Türk ve Rum öğrencilerin birlikte okumaları 3 seneden az!!! EOKA saldırdı!... Orada idim ki Türk öğrencileri okuldan, nasıl arka taraflardan kaçırabildiğine şaşmışım! Rum sürüleri okulu talan etmişler, İngiliz müdürü tartaklamışlar, okulu işlemez hale getirmişlerdi... Türk öğrencileri tekrar Türk liselerine yerleştirdik, sınıflara göre.

Örfi idare devam ediyordu... 20 bin İngiliz askeri EOKA'yla baş edemiyordu! Bir de baktık ki Kıbrıs'taki İngiliz ordusu, ansızın Süveyş Kanalı'nı, Mısır'ı işgal etmiş. Lord Harding'in görevi tamamlanmış. İngiliz askeri Kıbrıs'ta, dağlarda zor şartlarda eğitilmiş! Ne akıl! Amerika, İngilizce:

- "Hemen dışarı!" demişti. Mısır'daki İngiliz işgaline... Zamanın İngiliz Başbakanı Sir Anthony Eden, üzülerek demişti ki:

- "Dışarı çıkacağız! Gün gelecek, bunun zararını göreceğiz!" İngiliz, Mısırdan çıktı! Rus oraya yerleşti!!! Süveyş Kanalı dikenli tellerle dolduruldu; senelerce kapalı kaldı!!!

Mısır'daki Müslümanlar ve Rus askerleri, senelerce EOKA'cılar, Rus tankları ile eğitiler, biz Türklere saldırdılar! İleride göreceğiz.

Lord Harding gitti... Yerine Sir Hugh Foot geldi. Kıbrıs'a gelişinin ertesi gün, Foot, Limasol'da... Mr. Clark, bir gün önce, bana sordu:

- "Vali Foot'un Kıbrıs'a gönderilmesinden Türkler, memnun mu? Türkler Kıbrıs probleminin çözümünün nasıl olmasını istiyorlar?" İngilizin gözü, kulağı, ajanı olan Mr. Clark'a şu yanıtı verdim:

- "Kıbrıs Türkleri, Vali Foot'un Kıbrıs'a gelişine çok sevindiler!!! Çünkü Foot, her gittiği yerde, problemi TAKSİM'le çözermiş!!! Hindistan'da ve Filistin'de öyle yapmış! Tez zamanda Kıbrıs'ı Türk ve Rumlara taksim edecekmiş!"

Mr. Clark altın altın bir güldü!... Foot'un başımıza çok belalar getireceğini ima etti!!!

İngiliz Maarif Sorumlusu, o gün bir teklifte bulundu:

Dedi ki:

- "Evdim'e gidelim. Evdim Muhtar ve Başöğretmen ile yazdığın raporu onlarla görüşelim!!! İngilizin esas amacını, tilki-liğini hemen anlamıştım!... Foot'a karşı iyi hazırlanmaktı; çeşitli görüşleri öğrenmektil!...

Arabamla gidiyoruz... Kimsenin göremeyeceği bir yerde durmamızı istedi... Dışarıya çıkıp, arabamın yanında su döktü! Uzaklara yürüdü... Kuşları inceledi... Not tuttu, resim çizdi, incelediği bir kuşun detaylarını İngilizce gazeteye göndereceğini söyledi.

Evdimdeyiz... Muhtar bizi yemeğe davet etti. Raporumdaki değerlendirmeleri anlattım... Fikirlerini aldık... Kararlar verdik... Hep beraber...

Mr. Clark esas konusuna geldi ve muhtara sordu:

- "Kıbrıs Türkleri probleme nasıl bir çözüm istiyor?"

- "Biz taksim maksim istemiyoruz! İngiliz'in adada kalmasını istiyoruz!" dedi, Türk muhtar.

Mr. Clark memnun!... Limasol'a dönüşte, yolda tartışıyoruz.

- "Haniya sen taksim demiştin. Koskoca lider görüşünün aleyhinde bir görüş beyan etti! Taksim istemedi!"

- "Biz Türkler misafirlerini rencide etmek istemiyoruz! Misafirin kafasına göre, istediği şekilde, konuşuyoruz! Yemeği, ona zehir etmek istemiyoruz! Aynı soruyu Williams'ın muavini Mr. Kithreiotis sormuş olsa idi, onu memnun etmek için ENOSİS diyebilirdi. Çünkü, muhtarları seçen o, atan da o!!! Muhtarımız seçimle iş başına gelmiş olsa idi, durum başka türlü olabilirdi! Sonra Evdim, İngiliz üsler bölgesinde!!! Bu bölge üslerden, İngiliz askerleri ile ticaretten çok şeyler kazanmaktadır. Üstelik onun meşrubat fabrikası da var, Evimde!"

Limasol Kazasındaki Evdim ve Kandu Türk muhtarları İngilizlerce Limasol kazasının liderleri sayılırdı!... Göğüslerinde, diğer Türk veya Rum muhtarlarından daha büyük mühür taşırdı!... Hele Kandu Türk Muhtarı, EOKA'cuyu bile ipten kurtarabilirdi. Böyle durumlarda Rumlar ondan yardım isterlerdi! Rumlar onu çok severdi!

Limasol İngiliz Komiseri Mr. Williams, Kaza Maarif Sorumlusu Mr. Clark, Sir Hugh Foot'la toplantısı yaptılar!!! Ertesi gün Dr. Fazıl Küçük Vali Konağına arandı!!! Dr. Küçük yeni toplum lideri olarak tanınmıştı İngilizlerce! Ertesi gün Halkın Sesi Gazetesinde Dr. Fazıl Küçük, Limasol Liderlerine verdi veriştiirdi!!! Taksim aleyhinde oldukları için. Limasol'un iki lideri Ramadan Cemil ile Denizler birbirine girdi! Niçin habersiz olarak Vali ile görüşmüşlerdi; niçin taksim aleyhine?

Durumu iyi bildiğimden ikisi ile görüştüm! Durumu anlattım!

Limasol'da, Polemidya'da ticaret kalkınıyordu. Buna sebep Liderliğin uyguladığı TÜRKTEN TÜRKE Kampanyası idi. Türkler Rumlardan alış veriş yapmayacaktı.

Kısa zamanda bu kampanya meyvelerini vermeye başlamıştı. Limasol'da da Türk bakkalların adedi çoğalmıştı. Şikâyetler çoğalmıştı... Çünkü toptancılar, Rumdan almaya mecburdu!

- "Madem ki o Rumdan alıyor, ben niçin almayayım!" deniyordu.

Araba acentaları, aksami, ilaç, kazmir, yiyecekler, ithalat ve ticaret Rumlarda idi. Yine de bütün Türklerin Rum tarafına gidip alış veriş yapması tehlikeli idi. Birkaç toptancının gidip gelmesi EOKA'ya karşı daha az tehlikeli idi. Limasol'un Türk kesimi yanındaki Ayanton Rumları, Rum kesimine kaçmışlardı.

Buradaki gecekonduya benziyen evlerde yaşanamazdı. Zaten bu bölgede liman yapılacaktı.

Dan! Dan!... Dan! Dan!... Kilise çanları... Rumlar bayram ediyorlar!!! Makarios Seyşel adalarından kurtulmuş!!! Zürih ve Londra anlaşmalarını imzalamış!!! Kıbrıs'ta Cumhuriyet!!! Gidip Polemidya Başöğretmeni Selçuk'u incitmeliydim... Önce onunla yaptırdığım bir şakadan bahsedeyim... Belinde tabanca, yanımdan ayrılıyordu...

- "Nereye böyle?" diye sormuştum ona...

- "Gideceğim, birkaç tane papas vurmaya!"

- "Papaslar garga mı?" demiştim ona...

Kıbrıs'ta Cumhuriyetin ışıkları görünürkenden, çan seslerini duyarkenden Polemidya okulundayım...

Başöğretmen Selçuk'a dedim ki:

- "Bir kaç ay sonra, Makarios'u okuluna ziyarete getireceğim!"

- "Tabancamı çeker ikinizi de yere sererim!" demişti, yüzbaşılıktan, 1939-45 İngiliz-Alman savaşlarının gazilerinden Başöğretmen Selçuk.

1959 senesinde Makarios, Vali Konağına, Dr. Fazıl Küçük de Lefkoşa İngiliz Komiserinin ikametgahına yerleştiler!

Rumların Kaza Maarif Daireleri devam etti! Bizimkiler ise Lefkoşa'ya taşındı. İyi de oldu! Politika bakımından. Aleyhine oldu, yerel eğitim politikası açısından! Dosyalar, müfettişler Lefkoşa'ya... Öğretmenler yerlerinde! Okullar yerlerinde... Uzaklarda!

(1959-62)

1960 Kıbrıs Cumhuriyet Anayasasına göre iki cemaat meclisi vardı. Türk Maarifi, belediyeleri, Evkafı Türk Cemaat Meclisine, Rumlarınki de Rum Cemaat Meclisine devredildi. Her iki Meclisin halk tarafından seçilmiş milletvekilleri ilgili kanunlar çıkaracak, vergi toplayacaktı.

Seçimler yapıldı. Cemaat Meclisimizin Başkanlığına Rauf Denktaş getirildi. Müfettişler ve direkt hükümete bağlı olan eğitim müesseselerinin öğretmenlerine, Cemaat Meclisine devredilmeleri nedeniyle, tazminat, emeklilik veya ikramiye verilmesi Anayasa gereği idi. Öğretmenler, geçmişte, toplumca idare edilmelerinden dolayı, bir zarara uğramadığı gerekçesiyle, böyle bir uygulamaya tabi tutulmadı.

Yine Anayasaya göre tazminat alanların görevlendirilmeleri mecburiyeti yoktu. Arkadaşların bir kısmı tazminat, bir kısmı emeklilik ve ikramiyeyi tercih ettiler. Ne de olsa, tekrar görevlendirilecektik! Ben 20 senelik hizmetlerim için 6000 Kıbrıs Lirası tazminat aldım.

1960 Anayasasından biraz bahsedeyim:

Adada 950 Yunan asker, 650 Türk askeri bulundurulacak. Jandarma komutanı Türk, Polis Komutanı Rum olacak. Komutanların yardımcısı öteki cemaattan olacak.

Jandarmada %40 Türk polisi, %60 Rum... Komutan Türk olacak. Poliste Türk %30. Hükümet memurlarının %30'u Türk olacak... Memurları Amme Komisyonu tayin edecek. Türk davalarını Türk hâkimler görecektir... Anayasa Başkanı yabancı memleketlerden olacak... Millet Meclisinin 15 Türk ve 35 Rum üyesi, kendi toplumlarınca seçilecek. Her iki cemaat meclisinin 30 milletvekili... Cumhurbaşkanı Rum, muavini Türk olacak. Cumhurbaşkanı'nın gaybubetinde, vekaleti Meclis Başkanı yapacak. (Türk muavin değil).

Türk Cumhurbaşkanı muavininin veto hakkı olacak. Mecliste Türkler aleyhine çıkacak bir kararı veto ederek kanunlaşması olamayacak. Cumhuriyetin garantisi Türkiye, Yunanistan ve İngiltere... Hep birden veya anlaşamazlar ise münferiden müdahale garantisi var...

Türk Maarifinin tamamıyla Türklere geçmesiyle, Türk Maarifinin başına, otomatik olarak Fuat Sami Bey, Başmüfettişliğe Esat Zaim Bey getirildi. Aralarında geçim, uyum olamazdı. Esat Beyin hanımı İngilizdir denilerek, aleyhinde propagandalar üretildi. O da tazminatını alarak, İngiltere'ye göç etti ve orada tarih öğretmeni oldu.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Üyesi Hikmet İlaydın Bey, zaman zaman Kıbrıs'a gelir ve Türkiyeli öğretmenleri teftiş ederdi. Esat Zaim Bey için bana şunları söylemişti:

'Esat Zaim Bey gibi bir eğitimci, Türkiye'de az bulunmaktadır. Kıbrıs Türkleri büyük bir eğitimciyi kaybetmiştir!'

Yeni Maarif Müdürü Hüsnü Feridun Bey... Zeki, faal birisi... Omorfo Öğretmen Kolejinden mezun olduktan sonra, Evkaf tarafından lise için Türkiye'ye gönderilmiş; kimyacı olmuş; 6 sene ortaokul müfettişliği yapmıştı. Türkiye'den gönderilen kimya öğretmenlerinden Leman Hanım'la evlenmişti. Leman Hanım, senelerce Kız lisemizin müdürlüğünü yapmıştı. Maarif

Müdürlüğü, Türk Cemaat Meclisine bağlı bir Bakan tarafından idare edilmiştir. Yine de bütün yetkiler, Müdürlüğün elinde...

Maarifte müfettişlerin sayısı çoğaltılmış; ortaokulları teftiş için, ders müfettişleri atanmıştır. Ayrıca ilk, orta özel eğitim amirlikleri kurularak herbirinin başına ve Maarif Müdür muavinliğine, üniversite mezunlarıdır denilerek genç elemanlar yerleştirilmiştir. Bunlardan üçü ve müfettişlerin çoğu Omorfo Öğretmen Koleji'nde okuttuğum öğrencilerim idi. Onlarla iftihar ediyordum.

Rum Maarifinin Müdürü olarak, Mr. Germanacos, 1-2 sene görev yapmış, "Maarifin kanını Yunanlaştıracam!" diyen Makarios, onu görevden almıştır. O da tazminatını alarak, Dr. Christodulu, Dr. Papadopoulos gibi UNESCO'ya yerleşmiştir.

Türkiye'den Kıbrıs'a 650 kişilik bir alay için yoğun hazırlıklar başlamıştı. Bu maksat için, Ankara'daki Kıbrıs Kültür Derneğinin elemanları Kıbrıs'a geldi. Görevli olarak onları Mağusa'ya götürdüm. Mağusa Türk Kulübü, şereflerine bir ziyafet verdi. Masada Halil Fikret Alasya, Pamir, Nefi Bey ve tanımadığım bir Bey vardı. Söz konusu bey, yemek yerken bana şunları söyledi:

"Göreceksin! Türk Alayının Kıbrıs'a gelmesiyle, bu ekmeği bulamayacaksınız, bu peçeteyi bulamayacaksınız! Türk askerinin... kadın kalmayacak!"

Adamdan fena halde tiksindim. Onu incitmek istemedim. O sözleri hiç unutmadım.

Türk Alayı!... Bütün Kıbrıs Türkleri Mağusa'da ve Lefkoşa'da onları merasimlerle, alkışlarla, gözyaşlarıyla karşıladı. Yunan ve Ruma karşı garanti saydı. Türk ve Yunan alayı, Savunma Bakanlığına bağlandı. Savunma, Ziraat, Sağlık Bakanları Türktü.

Kız lisemizin avlusunda; halk dansları... Davetliler... Makarios yerini aldı... Ben önde fakat uzaklarda, ön halkının çıkış yerinde... Rauf Denктаş Bey yanıma gelip oturdu! Danslar çok güzel oldu. Makarios büyüldü. Sonu zehir oldu! Yanımızdan geçerken Denктаş Bey ayağa kalkmadı! Makarios onu süzerek ayrıldı.

Orman Koleji'nin bir merasiminde Makarios'la Ziraat Bakanı F. Plümer yan yana... Plümer Bey'in 3-4 yaşındaki kucaktaki çocuğu... Makarios'un sakalına musallat oldu. Çekiştirdi... Makarios çocuğa sinek kışılar gibi yaptı... Olmadı! Çocuk, kendisine bu hareketiyle ihtar yaptı. Niçin cübbesiyle, asasıyla, stavroslarıyla din işleri ile idareyi karıştırdı? Niye cübbeyi bir tarafa atarak laikliği kabul etmedi?

1960-62 arasındaki bazı teftiş anılarım: Lefkoşa'dan 150 km. uzaklıktaki Baf Kasabasına Hikmet İlaydın Bey'le gidiyorum, arabamla...

Bana sordu:

- "Türkiye'den gelen öğretmenlerden, Türk halkı memnun mu?"

Yanıtım:

- "Kendi aralarında konuşup, şakalaşırlar. halkla pek temasları yoktur!... Yemezler, içmezler! Maaşlarını saklayarak Türkiye'de bir ev satın almak peşinde!...

Öğretmen Kolejinin Müdürü Fevzi Bey bile bir küçücük odada ikamet ediyor... İngiliz Müdürler, İngiliz öğretmenler vaktiyle villalarda yaşarken niçin Türkiyeli öğretmenler böyle? İyi yemiyen günlük banyosunu yapmayan bu öğretmenler nasıl çalışabilirler?"

- "Onların bir arada toplanıp konuşmaları, halkla temas edememeleri normaldendir! Menfaatleri aynıdır, sizinkine benzememektedir!" demişti Hikmet İlaydın Bey...

Baf kasabasında teftişim... Başöğretmen iyi sonuç almış değil... Baf Milletvekillerinden Halit Kâzım Bey bana şunları söyledi:

- "Ne biçim Başöğretmen gönderdi Maarif? Gevezenin birisi!"

Lefkoşa Türk Lisesinin Gönendereli öğrencileri niçin en iyilerden? Havasından mı, suyundan mı?" dedi.

- "İkisi de geçerli... Suyu zehir gibi, içilmez! Havası sert. Öğrenciler yazda kışta ovada, harmanda!... Kafalarını çalıştırmıyorlar! Köyün yetiştirdiği 20'den fazla öğretmen tatilde köylerinde.

En önemlisi, köylüleri müfettiş Muhiddin Beyin kendi köyüne daima en iyi öğretmenleri göndermesi... Bir okula devamlı iyi öğretmen gönderilirse?" dedim.

Yeni Maarif Müdürü sarıklı, emekli öğretmenler yerine lise mezunlarını tayin etmişti. Bunlardan Angolem, Kutrafa, Zeytinlik ve Prodromi köylerine gidenlerden bahsetmeliyim...

Angolem'de Ergin Birinci... Okulda 40 kadar öğrenci... Okul bahçesine girerkenden disiplin güzel... Öğrenciler gayet temiz, kırmızı-beyaz önlüklü... Derslerde iyi... Genç öğretmenle konuşmalarımız şöyle idi:

- "Çocukları sıkı disipline koyma! Masraf yaptıрма!" dedim.

- "Atatürk yaptı da!" dedi.

Templos (Zeytinlik) köyünde... Okulda 25 kadar öğrenci...

Okuma, yazı, aritmetik çok iyi... Sosyal derslerde iş yok!

Öğretmen senelik, aylık, haftalık şemalarını yazmamış...

Bana diyor ki:

- "Ben bu kadarını yapabilirim"

- "Yeterlidir! Başka bir şey yapma!" diyorum.

Kutrafa okulunda 15 öğrenci... Okul 2 odalı bir evde... Bir odada yatak var! Sebebini sordum:

- "Öğretmen evi akıttığında okulda kalıyorum!" dedi.. Öğretmen... İnanamadım. En kısa bir zamanda evin damına çıkmasını, yarık varsa kille kapamasını söyledim.

Ertesi hafta okulu basmalıydım! Arabamı köyün dışında bıraktım... Okula doğru yol aldım... Sınıfa girdim... Öğretmenin arkasında durdum. Öğretmen arkada, bir kız çocuğunun yanında... Eli kızın memelerinde... İçinde! O da beni görürkenden dışarıya fırlamış, kaçmak istemiş! Arkasından koştum. Kendisine dedim ki;

- "Tart olacaksın! Haftaya gitmez!"

- "Efendim, bir silgi lâstığı kaybolmuştu! Kız saklamış olabilir-di! Bu nedenle, göğüsünü karıştırıyordum!" dedi.

Raporumu verdim... Tartlığını istedim... Maarif Müdürlüğü köye giden yolun ağzındaki karakola telefon etti, öğretmenin köyden çıkışı yasaklandı... Bir idareci köye gidip tahkikat yaptı. Öğrenciler beni suçladı:

- "Niçin diğer öğrencilere sormamışım? Öğretmen bütün kızlara aynısını yapıyormuş!" Geçici öğretmene tartlık!

Prodromi okulundayım... Poli'den bir mil uzaklıktaki... Prodromi ve Poli âdeta karışmış...

Okul bir evde... Öğretmeni Selçuk... Öğrencilere soru yönelteyorken sağ taraffaki bir evin önünde oturan güzel bir kadın gördüm... Evin içi temiz, mükemmel möbleli... Böyle bir köyde, böyle bir kadın ve möble?

Dersi durduttum. Öğretmene sordum:

- "Poli Polis Komutanı Antonaki'nin dostu Ayten!" dedi, öğretmen...

- "Nasıl olur? Antonaki'nin çocukları yok mu? Poli Rumları buna ne der? Türkler ne der?"

- "Antonaki, Makarios'un sağ koludur. Ona kimse bir şey

diyemez! Karısı da öyle. Kimseden korkusu yok Antonakinin!" dedi, Selçuk.

- "Peki, bu eve bu kadına TMT gizli teşkilatımızdan gelen öğretmenlerimiz yok mu?"

- "Gelirler! Tabancalarını masa üzerine koyarak kadınla yatırlar!"

- "Bu eve sen de gireceksin! Kadından öğrendiklerini Poli TMT'sine bildireceksin!"

- "Benim halim ne olur? Köylülere ne derim?"

- "Seni koruyacağım! Korkma! Dediğimi yap!"

Biraz da köyü yalnız başıma gezmek istedim...

Bir kapının önünde oturan, serinlenen bir anne ile kız! İkisi de güzel... Selâm verdim... Beni içeri davet ettiler. Girdim... Bana masa ve içki hazırlayabileceklerini söylediler... Kabul etmedim... Anaya dedim ki:

- "Maşallah kızınız çok güzel!... Aracı olayım, Selçuk öğretmenle evlendireyim!"

- "O benim kızımı almaz ki! Kızımı yanında çalıştığı Rum kirlitti!" dedi.

- "Okulun yanındaki güzel hanım kim?" dedim.

- "O da benim kızım" dedi.

Demek ki Türk düşmanı Antonakis ajan yetiştiriyor!

Lefkoşa'da, ilgiliyi haberdar ettim. Ertesi hafta Poli'den geçiyorken bir kahvehanede Baf İlçesi Jandarma Komando Komutanı Vedat'ı gördüm. Hatırını sordum...

Bir telsiz aldım. Poli'de ikamet edip, Antonaki'yi kontrol altında tutayımış emrini verdi, Kıbrıs Jandarma Komutanı Niyazi Bey!" dedi.

Lefkoşa'da Dairedeyim... Poli bölgesi milletvekili Faiz Bey yanıma geldi ve Selçuk'u şikâyet etmeye başlamıştı ki parmağımı burun hizama koydum! "Sus!" dedim. Faiz Bey, "Tamam, tamam" diyerek yanımdan uzaklaştı.

Türk alayının ilk komutanı Turgut Sunalp, Poli TMT'sine demiş ki:

- "İki paralık bir O... 'yu idare edemediniz! Size yardım yok!"

Yukardaki örneğe benzer bir anım daha var Larnaka kasabasında...

Lârnaka'dayım... Duydum ki bir Türk, Rum... Türk sınırında bir otel çalıştırmaya başlamış... Rumun 4 Fener Otelinde kalmadım. Türk'ün oteline gittim. Bir oda istedim; oteli inceledim, patron ile bardaki kız konuşuyorken... İçkiler Rum... Nasıl oluyor-

du, Türkten Türke kampanyası varken? Otelci "Tamam" dedi... Arabamın bagajından bavulumu gidip getirdim. Bu defa, Türk patron:

- "Yerim yok" dedi.

Demek ki bardaki Türk kızı ona izin vermemiştir beni otele alması için... Otelciye dedim ki:

- "Lârnaka Polis komutanı Rum... Yardımcısı Türk'ün arkadaşım... Sana kolaylıklar sağlayabilirim"

- "Tamam, tamam! Odam var" dedi.

Otele yerleştikten sonra öğretmen Fethi'ye dedim ki:

- "Bu akşam barın masrafları benden!"

- "Olamaz, bendendir!" dedi. Üzüm ve badem zengini Fethi. Geceşi danslar, içkiler barda... Kızı yanımıza davet ettik... Bizi beğenmedi! Gelmedi... Bellerinde tabancalar taşıyan gizli TMT'cilerimizle devamlı dans edip sohbet etti kız! Gece saat 23.00'de otel, bar kapandı... Odamda raporlarımı yazmaya başladım... Sahilde, denizin suları yanında duran aynı TMT'cilerin barcı kıza şengül diye çağırarak:

- "Aç kapını, gelelim!" seslerini balkonumdan duydum.

Şengül pencereden Türk TMT'cilerine bağırdı: (TMT Türk Mukavemet Teşkilâtı, gizli)

- "Gidiniz işinize! Ben o bildiğiniz kadınlardan değilim!"

Genç TMT'ciler gittiler.

Biraz sonra otelin yan tarafındaki sessiz, ışısız kapıda bir Rum otomobili... İçerisinde 4 Rum, EOKA'cı... Şengül merdivenlerden inerken pabuçlarını çıkardı... Sessiz, Rumlara koşup arabaya girdi... Yarım saat geçmemiştir ki aynı araba Türk kızını geri getirdi... Kız elinde potinler merdivenleri çıktı, odasına kapandı! Biraz sonra kapısına, Türk patron dayandı. Patron birkaç defa Şengül'e yalvardı:

- "Aç kapıyı! Ben de isterim!" dedi. Kız ona hiç yüz vermedi!

Demek ki otel, içkiler Türk kızı Rumlara çalışıyordu. Gizli Patron Şengül idi.

Türk patron göstermelik idi. Rumlar hazırlıkta... her tarafta... Amaç Cumhuriyeti yıkmak ENOSİS'i gerçekleştirmek... Kıbrıs'ın bir ucunda, Poli'de Antonaki, Kıbrıs'ın diğer ucunda, Lârnaka'da barcı kız! Hepsi İçişleri Bakanı EOKA'cı Yorgacis'in işi. Makarios'un en sadık bakanı Yorgacis!

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük Türk köylerini birer birer geziyor, halkın şikayetlerini dinliyor, bu şikayetleri Cumhurbaşkanlığına bildiriyordu.

Dr. Küçük her tarafta sevilirdi; bunun başlıca nedeni, halkçı olması, halkla şakalaşması, dava adamı olması, 22 seneden beri İngilizle, Rumla mücadelesi, gazetesindeki yazıları v.b. idi.

Dr. Fazıl Küçük Baf köylerini 2 haftalık bir programla gezecekti... Her daireden bir temsilci istendi. Maarifi temsilen gününde, saatında, saraydayım... Dr. Küçük beni görürkenden makam arabasına davet etti.

- "Yanımdan ayrılma" dedi.

Dr. Küçük geçmişte aile doktorum idi... Gazetesinde arasıra, Eğitimci müsteşar adla yazıyordum. Bir defasında Londra'nın İngiliz gazetelerinden birisinden kestiğim kupürü kendisine göndermişim. Yazıda şunlar vardı:

"Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türkleri'nin ENOSİS aleyhindeki duaları, Ayasofya Kilisesinde yapıldığından bu dualar Rumlara yarayacaktır!"

Makam arabasında benimle beraber Baf Milletvekili Aziz Altay Bey var...

Bir yolunu bulup Dr. Küçük'e sordum:

- "Cumhuriyetten önce sizinle sıkı temasta idim... 3 seneden beri sizinle temasta olmadığının sebebini biliyor musunuz? Nedeni ricada bulunarak bir şeyler istememek!"

Makam arabasını diğer görevlilerin arabaları izliyordu. Kafile, dağların arasından ilerliyordu. İlk durak Yalya. Köye girmeden önce, sahilde bir bostanlıkta masalar, yemekler hazır... Dr. Küçük önce polis ve şoförlerin masasını kontrol etti. Yemek konusunda memnun olup olmadıklarını sordu. Onların memnun olmasından dolayı kendisi de memnun oldu.

İşte Dr. Küçük'ün büyüklüğü! Var mı dünyada bir benzeri?

Ortalık karardı... 2 millik toprak yoldan ilerleyerek dere boyundaki portakal bahçelerinden geçerek Yalya'nın meydanlığına geldik. Halk ayakta bekliyordu. Dr. Küçük'ün görünmesiyle alkışlar başladı. Bir kadın arkadan bağırды;

- "Kocamı Avustralya'dan bulup getirt!"

Kadının kocası Rumun sağladığı bedava biletle Avusturalya'ya gönderilmişti. Biletin karşılığında, geri adaya dönmeme planları yatıyordu. Bunun örnekleri çoktu! Amaç, Türk nüfusunun azaltılması idi.

Dr. Küçük, çok üzüntülü idi, bana dert yandı ve dedi ki:

-”Ben bu kadının kocasını nasıl bulup getirebilirim?”

Baf’ın köylerini birer birer ziyaret ediyoruz. Şikâyetler şunlardı:

-”Makarios, Türk köylerine asfalt yol yaptırmıyor! Makarios, Türk köylerine elektrik koymuyor!

Türk Refah Memuru Bayan, yaşlı Türklerin sosyal yardım maaşlarını durduttu. Güya Londra’dan, Avustralya’dan oğullarından 3-5 kuruş geliyormuş! Makarios’un verdiği paralar niçin kesilsinmiş? Ne biçim, Türk Bayan varmış?”

Dr. Küçük bu incelemelerinden, özellikle zavallı yaşlı kadınların sosyal yardım paralarının kesilmesinden çok üzölmüştü...

Bir gece Baf kasabasının, küçücük bir otelindeyiz... 3-5 odalı bir ev...

Otel Türkün! Odamla odası komşu... Dr. Küçük’e dedim ki:

-”Bana izin veriniz! Yarın sabah sabah, Türk Refah Memuru Bayana gideyim... Onu güzelce onarayım! Memnun edeyim!... Dünyayı görsün!... Zavallı kadınların kesilen maaşlarını tekrar bağlasın!”

Dr. Küçük hiç ses çıkarmadı... Belki de sözlerimi beğenmemişti... Niçin böyle konuşmuştum? Birbirimizi ne kadar sevsek de arada bir mesafe bulunmalıydı... Beni bir endişedir kapladı... Sabahın erken saatlerinde, Dr. Fazıl Küçük, odamın kapısına vurdu. Bana şunları söyledi:

-”Git! O bayana ne istersen yap! Sana iznim var! Yeter ki o zavallı insanların maaşlarını tekrar bağlat!”

Sabah saatin sekizinde, Bayanın ofisindeyim!... Bayan geldi evinden!... Listemi verdim... Anlattım! İstediklerimin hepsini yaptı... Maaşlar tekrar bağlandı!...

Dr.Fazıl Küçük’e müjdeyi götürdüm...

Malya’dayız. Malya, Limasol kazasında olduğı halde Baf’a uymaktadır. Malya’nın kahvehaneler önündeki meydanlık insan gölü... Dr. Küçük, alkışlarla halka hitap ederken, bir boş kahveye girdim. Kahveciye sordum:

-”Kahvehanenizdeki küçücük telefon santralından, Rumların konuşmalarını izliyor musunuz?

-”İzliyoruz!... İki günden beri Baf Komiseri Kithreotis bizzat, Rum muhtar, desteban (tarla bekçisi) ve papaslarına telefon ederek, Dr. Fazıl Küçük’ün, Rum köylerinden geçişinde, ona sevgi gösterilerinde bulunulmasını istedi” Kulaklarıma in’ana-madım! Kesinlikle Bizans oyunu olark düşündüm. Dr. Küçük’e hiçbir şey söylemedim! İzlemeye devam!

Baf'ın Tera, Arodez köylerindeyiz... Muhtarların bürolarında, kahvehanelerde Rum yanlısı Türkçe gazeteler yığın yığın! Bir tanesini okuyorum... Şöyle diyor, Rum yanlısı Türk gazete:

- "Saray Otel yapılacağına, parası Türk çiftçilerine ve çobanlarına niye dağıtılmasın?"

Böyle bir yazının amacı ne olabilirdi? Türklerin oteli yoktu! Rumların çoktu! Niçin Saray Önünde böyle bir Türk oteli! Gelen geçen yabancılar Türk varlığını görmemeli idi. Saray Otel; ileride Rumlar için tehlike arzedeabilirdi! Yüksekteki odalarından Rum kesimine kurşun yağdırılabılırdi! Velhasıl, Rumlar buna dayanamazdı! Türklerin daima, miskin ve fakir kalmalarını isterdi! Türk gazetesi Yorgacis'in?! Baf'ın Türk muhtar ve köylülerinden çoğu, Makarios'un samimi bir arkadaşı olan ve Türk liderliğinin düşmanı olan Dr. İhsan Ali'yi çok seviyordu.

Dr. Fazıl Küçük'e dedim ki:

- "Dr. İhsan, çevrede çok seviliyor! Çünkü, ipten adam almış, Makarios'un sayesinde!"

Dr. Küçük, Dr. İhsan'a sövdü, saydı.

Bana öğretmenlerden Talat Yurdakul, Hasan Faiz, Yunus, Turhan v.b. isimleri sayarak bunların adedini ona çıkarabilirse, bütün Kıbrıs'ı gönülden fethedebileceğini söyledi. Hrisohu köyünden sonra, Poli'den geçiyorduk... Hedef, Sarama, Malatya, Melandra köyleri...

Poli'de İngilizce bir gazete aldım. Adı Cyprus Mail. Bu gazetenin Türk ve Rum okuyucusu çok. Başyazarı İngiliz, sahibi kilise! Ne de olsa tarafsız yazmaya çalışıyor! Gazeteyi bir gözden geçirdim. Gözüme çok tuhaf bir yazı ilişti!

- "Antroliku Türk Muhtarı, Poli'deki EOKA büstüne dün çelenk koydu!"

Gördünüz mü, Rumun oyunlarına? Türk muhtarını seçer, EOKA'ya çelenk koydurur, dünyaya gösterir! Türklerin aleyhine Rum parasıyla Türkçe gazete çıkartır ve Türkleri zehirler! "Niçin?" Hep ENOSİS için!

Şu manzaraya bakınız lütfen! Liso Rum köyünden geçiyorken, köyün girişindeki kiliseden, bir düzineden fazla papas çıkıyor, Dr. Küçük'ü alkışlarla durdutuyor!... Tokalaşmalar, sevinmeler v.b. davranışlar!... Nutuklar, sohbetler! Çevre köylerinden getirilen bu papaslar büyük bir tezahüratla bizi uğurluyor! Baf Komiseri Kithriotis-Yorgacis oyunları ile! (Yorgacis İçişleri Bakanı, Kithriotis Komiser) Dr. Küçük bana diyor ki:

-”İstersen Makarios’u memnun edesin, papaslarını memnun edeceksin! EOKA’yı sevmediğini, makarios bana söyledi!”

Dr. Küçük’e yorum yapıp moralini bozmak istemedim. Durumu kendi kendime yorumladım. Dr. Küçük’ün sevildiğini, Denktaş’ın sevilmediğini dünyaya göstermekti Rum’un uğraşları! Birini elimite ettikten sonra ikincisi kolaydı Rum’a göre.

Türkiye Büyükelçisi Dirvana Rumlarla dosttu. “Rum halkı ayağa kalkar” diye sevinmektedir. Onu Yorgacis kandırmaktadır. Makarios da Dr. Küçük’ü kandırmak istemektedir. Ona EOKA’dan nefret ettiğini söylemektedir; amacı Dr. Küçük’ü de TMT yeraltı gizli teşkilatımızdan nefret ettirmek istemesidir. Dr. Küçük’ün saflığından faydalanmak isteyen Makarios ve Yorgacis, diğer taraftan da, Dr.İhsan’ı desteklemektedir. Aynı destekle, Türkçe gazete çıkartarak Türk davası aleyhine yazılar yazdırmaktadır!

Dr. İhsan’ın sevilmesine neden, iyi bir doktordur; Baflıdır ve Makarios’la Yorgacis’in yanındadır; Baf Türkleri ile yakından ilgilidir. Baf, Lefkoşa’dan çok uzaktadır. O da menfaatlarını Makarios’ta bulmaktadır. Yaşlanmakta olduğundan Makarios’tan kuvvetli bir maaş alabilme hevesindedir!

Baf köylerine gitmeye devam... Saramdayız... Sabahları erken erken, bizimle beraber gezen Halkın Sesi Gazetesi yazarları, günlük gezilerin yazılarını Dr. Küçük’e okumaktadırlar; resimlerle beraber, aynı günde Lefkoşa’ya gazeteye göndermektedirler.

Malatya köyünde hocahanım, konuşmaya hazır vaziyette. Metin benden... Dr. Küçük’le aynı masada dinliyoruz... Hocahanım diyor ki:

-”5 senemi bu köyde tamamladım...Köyün tek öğretmeni olarak canla başla çalıştım. Köyden ayrılmak istemiyorum. Cumhurbaşkanımızın beni 5 sene daha bu köyde bıraktıracığına inanıyorum. Cumhurbaşkanımız Dr. Fazıl Küçük’ün, davamıza hizmetlerinden dolayı adı tarihimize altın harflerle yazılacaktır!”

Tam bu sırada, Dr. Küçük bana emir verdi:

-”Not et! Bu hocahanım bu köyden kaldırılmasın!

Davanın ruhunu anlamıştır!”

Dr. Küçük dost bildiklerine inanırdı! İkaz için ona dedim ki:

-”Biz müfettişler olarak, öğretmenler hakkında gelen şikayetleri ihtiyatla karşılar, çeşitli kaynaklardan soruşturma yaparız! Çoğu defa, şaşar kalırız. Örneğin, bir köylü, Maarife bir mektup yazarak öğretmeni köyden kaldırılmasını istedi. Sebep

olarak, karısının öğretmenle ilişkide bulunduğunu, onu öldüre-
ceğini ileri sürdü! Soruşturmada, müştekinin öğretmenden borç-
landığını; köyden kaçtırmakla, borçtan kurtulacağını düşündü...
Daha enteresan bir örnek vereyim:

Sizinle ilgili bir olayı anlatayım... İzninizle! Girne Kapısındaki
mezarlık, geçen hafta kaldırıldı. Orada, Lise ve elçilik binalarının
inşaatı başlamak üzere... Mezarların sarı köpük taşları yığın
yığın...

Bir arkadaşım, sizin evinizin yanından geçiyordum ki
arkadaşım ısrarla, sarı taşları çaldığınızı, evinizin duvarlarını
bu taşlarla kaplattığınızı söylemişti! Arkadaşıma çıktım!... Ona
evinizin alçılarının kazıldığını, alçının altındaki sarı köpük
taşlarının çıktığını; böylece evinizin çok daha güzel olduğunu
söyledim!

Bir de şunu ekledim: Dr. Küçük mezar taşlarından yaptırdığı
bir mezar-evin içerisinde uyuyabilir mi? Bu kadarcık aklın yok
mu?"

Dr. Küçük, olayı büyük bir dikkatle izledi ve öfke ile:

"Kimdi bu?" diye sordu:

"Söyliyemem!" dedim.

Dr. Küçük'le gezmemden çok şeyler öğrendim. Rumların
Bizans oyunlarını, papaslar örneğinden daha iyi anladım. Dr.
Küçük'ün saflığından faydalanan Rumların oyunlarını daha iyi
öğrendim. Dr. Fazıl Küçük'ün Rauf Denktaş'sız yapamayacağını
anladım!

Dr. Küçük'le Baf gezilerini tamamladım. Görevime dönüyo-
rum.

Mansur okulunu teftişten sonra bir gözlemimi anlatayım...
Mansur köyü Erenköy'ün yanında... Balıkçı bir Türk köyü...
Ortalık kararıyordu... Balıkçı kahvehanesinde 3-4 kişi oturuyor-
duk. Aramızda bir gemici Rum... Başında gemici şapkası, yaşlı-
ca... Mansurlu bir Türk, gelip Rumu evine götürdü, yemek için...
Bir ihtiyarla yalnız kaldım. İhtiyar Türk bana dedi ki:

- "Bu akşam sahilden silah çıkarılacak!"

Aklıma çok şeyler geldi... Ruma mı? Türke mi? Yunan şap-
kası giyen gemici niçin bu Türk köyünde? Rumlara Türklere silah
mı satacak? Kahvehanede, ihtiyarı bırakıp silah çıkarılabilecek
yerin aksi tarafına bir mil kadar yürüyüp dönüşte manzarayı
görmeye karar verdim... Gözcülerden biri, topuzu ile bana eşlik
etmek istedi. Herhalde bir yere gidip haber vermiyeyim diye...

Dönüşte, iyice sahildeki bir kayıktan sandıkların çıkarıldığını, omuzlarda taşınarak denizin içerisinde yürüyerek, depolandığını gördüm.

Yanımdakine gördüğümü sezdirmedim, sanıyorum.

Köyün genç öğretmeni Selçuk, muhakkak TMT'nin Mansur'daki Başkanı olmalı idi! Ne kadar da gizlese belli idi! Ona dedim ki:

- "Bir tabanca almak istiyorum! Mansur'da bulabilir miyim?"

- "Mümkündür!" dedi genç adam.

Ertesi gün aynı köyün bir sahil lokantasındayım... Burası Poli-Lefkoşa anayolu üzerinde ve dinlenme, yemek yeri!

Fırın kebabı ısmarladım! Orada duraklama yapan 3 kamyon limon! Lefkoşa'ya gidecekti... Limonların altında, sandıklar dolusu silah olabiliyordu! Çevrede gözcüler vardı. Durumlarından belli idi, aralarındaki gizli konuşmalarından! Silahlar Türkler'in mi? Yunan gemicinin Mansur'da işi ne idi? Türke mi hizmet ediyordu? Silahlar komünist memleketlerden mi? Türk-Rum denizciler silah ticareti mi yapıyordu? Aklımdan bir çok düşünceler gelip geçti.

Lefkoşa'ya geldiğimde ilk yaptığım iş, bir lidere bildirmek suretiyle durumu iyice öğrenmek!

Lidere söylerkenden bana şunları söyledi:

- "Gemicisi Rum'u yemeğe götürdükleri gibi, seni de götürmeleri gerekiyordu!"

Anlaşıldı! Silahlar bizimdi.

Amerika, Türk eğitimcilere burs veriyordu. Üstümdekiler gidip gelmişti. Altımdakilere geçmişti!

Elime kalemi aldım, şöyle yazdım, Türk Cemaat Meclisi Başkanlığına...

- "Burslar ayaküstü verilmektedir. Nedense bana verilmemiştir! Ayaküstü kararlardan vazgeçilmelidir. 16 sene önce, İngiltere'den aldığım burs eskimiştir! Yeni bilgilere, eğitim metodlarına ihtiyacım vardır. Emirlerinize saygılarımla arz ederim."

Hafta geçmemişti ki olumlu yanıt geldi.

Burs alan 2 Türk ve Rumlar Amerikan Elçiliğindeki hazırlık seminerine arandı. Amerikan gezimiz hakkında, aydınlatma ve hazırlık yapıldı. Üzerinde en çok durulan konular şunlardı:

- "Amerikan karılarını öpebilirmişiz, okşayabilirmişiz! Daha ileri gidersek dayağı yermişiz! Memleketimizi tanıtmak için, halk-dansları, konferanslar düzenliyecekmiz! 15 gün Washington'da kalarak sergi, halk danslarımızı gösterecekmiz! Sonunda bütün

Amerika'yı gezip gözlemlerimiz hakkında, Amerika'ya rapor sunacakmışız! Ayda 300 dolar ve bütün gezilecek yerlerin uçak ve tren biletleri her burslu öğrenciye verilecekmiş!

Hazırlıklara başladık! Lefkoşa Köşklüçiftlik Okulu öğretmeni Tuncer, Nasıfoğlu ile bana birkaç halkdansımızı öğretti; okuldan giysilerini verdi! Sigara fabrikası Müdürü Ekrem Ferdi, ricam üzerine bana 2 okka Türk sigarası vardı. Sergimiz için epey materyel... (Türk kahvesi, cezvesi, Türk lokumu, Türk hamamı resimleri v.b.)

Nasıfoğlu ile Trodos Dağlarında, Hükümet binalarında tatil yapan Dr. Fazıl Küçük'ü ziyaret ettik. Bizi yemeğe alıyordu! Yemekte, kayın biraderim İrfan yüzbaşı... Doktor Küçük'ün muhafızı. O da hava tebdilinde!...

Sn. Denктаş'ı yalnız ziyaret ettim. Amerika'daki konferanslarımda, hangi konulara değineceğimi sordum. Dedi ki:

- "Daima doğruyu konuş... 9 tane doğru, 1 tane yanlış söylersen Amerikan halkı hiçbirine de inanmaz!"

Bu sözler benim rehberim olacaktı.

Biletler, dolarlar... Cepler dolu... Londra'da bir hafta kaldım. Vaktiyle, Kıbrıs'ta beraber çalıştığım Mr. Clark ve Mr. Germanacos'a telefon ettim. Randevulaştık. Mr. Clark beni Tayms nehrinde kayıkta gezdirdi. Big Ben'i inceledik. Bir lokantada yemek yedik. Kıbrıs hakkında çok şeyler sordu. Türk-Rum kavgalarının olup olmayacağı, Kıbrıs'ta İngilizlerin varlığına ihtiyaç duyulup duyulmayacağını konuştuk. Limasol Kazası Eğitim Sorumluluğundan sonra, coğrafya öğretmeni olmuş! Çocukları 12'ye çıkarıyormuş eşi hamile olduğundan. Katolik... Doğum kontrol yasak! Mr. Germanacos beni evine götürdü. Orada, Omorfo Kolejindeki anılarımızı tekrarlayarak çok güldük. Özellikle, Dr. hacıyuannu'nun, "Ha! The College!" olayına! Olay şöyle idi:

Vaktin İngiliz Valisi, Koleje gelip doğru öğretmen odasına girmişti. Dr. Hacı Yuannu'ya, önümüzde sormuştu:

- "Dr. Hacı Yuannu! Niçin, Kolejin Omorfo'dan Lefkoşa'ya taşınmasını istiyorsunuz?"

- "Özür dilerim! Söylediklerinizi anılamadım!" demişti.

Vali tekrar sorar:

- "Niçin Kolejin Omorfo'dan Lefkoşa'ya taşınmasını istiyorsunuz?"

Hacı Yuannu yine anlamaz! Tekrar sormasını ister! Vali, üçüncü defa sorar. Dr. Hacı Yuannu anlamış gibi şu cevabı verir:

- "Ha! The College!"

Yalnız Koleji anladığından, adı "Ha! The College" kalır!

Dr. Hacı Yuannu, Kolejden sonra, tekrar Jimnasium (Lise) Müdürü olmuş; Makarios'un çok sevdiklerinden olduğu için, Kıbrıs'ın Kahire Elçisi olmuştu. Kahire'ye gitmeden önce bana Başkonsolosluğunu teklif etmiş; Makarios'un bu meseleden haberi varmış. Kabul etmemiştim.

Mr. Germanacos beni bir Çin lokantasına götürdü. Orada da anılarımızı tekrarladık! İnsan anılarını andıkça uzun ömürlü olurmuş!

Londra'yı yalnız gezdim... 16 sene önce gördüğüm Londra aynı! Yalnız Hyde Park öyle değil!... Parkta sevişenler, palto altında her şeyi yapanlar yoktu! Savaşın getirdikleri, tarihe kavuşmuştu! Hepsi kaybolmuştu!

Saat 11.00'de uçağa bindim, saat 14.00'de Washington'a indim. Yolculuk 8 saat sürdüğü halde! Saat farkı var...

Otele yerleştim... Sokağa çıkarak dolaşmaya başlamıştım ki bir zenci yanıma koşarak sordu:

- "Götüreyim mi? Beyaz kadına mı? Siyaha mı?"

Zenciyi bıraktım... Etrafa bakındım... Karşıdaki senato binasını gezdim. Orada halk kuyrukta... Bir senatör ölmüş! Kalafatta... Ben de kuyruğa girdim. İlk defa, mumyalı bir ölü gördüm. Otele geldiğimde, bir mesaj buldum. Kıbrıs Ajansı benimle görüşmek istiyormuş. Saat 4'te gelecekmiş... Beni yemeğe götürecekmiş!

Washington hakkında merak etmiştim. Niçin otelin dışındaki zenci? Niçin sokakları temiz değil? Niçin kaldırımlarda yatan zenciler? Otelden broşür istedim. Nedenini buldum... Washington'un nüfusunun %51'i zencil! Kıbrıs Ajansı hakkındaki korkum arttı. Kıbrıs'ta iken aynı ajansın Türkiye gazetelerindeki haberlerini okuduğumda, nefret ediyordum. Bütün haberleri, Liderliğimizin aleyhinde idi. Bu yazıları sanki Yorgacis veya onun Türk ajanları veriyordu. Kendi kendime soruyordum. Niçin böyle yazılara, Türkiye gazeteleri yer veriyordu? Niçin bizi parçalamak istiyordu diye...

Tam saatinde bir Türk koşarak yanıma geldi! Kıbrıs Ajansından olduğunu söylerkenden kendisini tanıdım. Kimdi?

Türk Alayının Kıbrıs'a gelişinden önce hazırlık için konuşan BEY!... Hani şöyle demişti:

-“Türk askerinin adaya gelmesiyle, bu ekmeği, bu suyu, bu peçeteyi bulamayacaksınız!

Şimdi durumu daha iyi anladım... Bu BEY, bir Amerikan veya Rum ajanı! Bizi parçalamak için Türkiye gazetelerine verilen haberler, böyle kaynaklardan çıkmış olmalı idi... Türke değil de Yunana, Ruma hizmet etmiş olmalı idi... BEY Kıbrıslı... Beni arabasına aldı... Washington'dan bir saat ötede, bir başka şehirdeki evine götürdü. Bütün soruları, Denktaş ve Dr. Küçük hakkında!... “Kavgaları devam ediyor mu? Hangisi daha kuvvetlidir? Türk halkı Denktaş'ı % kaç desteklemektedir?” Evi mükemmel... Eşi Amerikan veya yabancı, çiçek meraklısı... Hisli bir çiçek gösterdi... Çiçeğe dokunurkenden kendi kendisini kapıyor. Elin geri çekilmesi ile çiçek tekrar açılıyor! BEY'in Kıbrıs'taki ve Amerika'daki konuşmalarından Yorgacis'in adamı olduğunu anladım! Zaten Kıbrıs İçişleri Bakanı Yorgacis de hem Amerika'nın hem Makarios'un adamı idi. Ne yapmalıydım? Washington'a yakın Baltimor şehrine gidip oradaki Türkleri, BEY hakkında aydınlatmalıydım. Orada tanıdığım Kıbrıslı bir zengin Türke telefon ettim. Beni Washington'dan aratmasını; Baltimor'da Türklere bir konuşma yaparak, Kıbrıs'ta ne gibi işler açabileceklerini anlatacağımı söyledim. 1-2 gün içerisinde program hazır... Baltimorda, bir lokalde Türkler toplandı... Konuşmamda, sabun, kibrit, naylon v.b. fabrikaya ihtiyaç duyduğumuzu belirttim. Sözü BEY konusuna getirdim. BEY'in Yorgacis'in ajanı olduğunu, bu hususta onun ağına düşmemelerini söyledim. Beni dinliyenler çok üzülmüşlerdi. Dediler ki: “Bu BEY dediğiniz zat, hepimizden imza aldı! Kıbrıs meselesi Birleşmiş Milletler'de konuşulurken adımıza telgraf göndermesi için!”

Bir şey daha öğrendim! Benim konuşmamdan önce, Kıbrıs'taki Liderliğimize, bir kriptto çekerek, hakkımda bilgi sormuşlar. Gelen cevapta, “Onu iyi dinleyin!” denmiş. Niye, BEY hakkında bir kriptto çekip sormamışlardı? Daha sonra, kriptto olayını liderlikten teyid ettirdim. Baltimor'u gezdim... Yunan, Rum ve Türklerin iskân ettiği büyük bir şehir. Oyları etkili...

Washington'da 15 gün seminer, sergi, halk dansları ve aydınlatma faaliyetlerimiz gerçekleşti.

Sergi konusunda Rumlarla anlaşamadık. Ayrı ayrı sergilemek istiyorduk. Yetkililer buna şiddetle karşı çıktı... Biz yine aynı köşede, ayrı ayrı, sergimizi açtık. Türkün köşesinde Dr.

Küçük'ün, Bayraktar Camiinin resimleri, masada bakır madeninden kahve değirmenciğimiz, Türk lokumu, nakışlar ve Lefkoşa'nın Türk Sigara Fabrikasından karton karton sigaralar... Rumun köşesinde Makarios v.b. Nasıfoğlu ile beraber, günlerce Halkdansımızı sahnede prova ettik. Amerikan yetkilileri müziğimizi plağa aldı. Provada, perdeler açıldı, kapandı. Günü, saati geldi. Halk dansımızın adını tercüme edemedik... Ona, "At Dansı" dedik. Çünkü, sahnede at gibi numaralarımız vardı. Işıklar... Perdeler... Seyirciler... Alkışlar! Alkışlar! Yine alkışlar, Türkün At Dansına... Rumlar bir şey gösteremediler, rezil olmasınlar diye. Diğer memleketlerden gelen bursiyerlerin şarkıları, gösterileri de çok beğenildi. Bizimki kadar alkış topladı. Hocamız Tuncer çok kabiliyetli birisi idi. Bizi çok iyi hazırlamıştı; elbiseleri okuldan vermişti. Sene geçmemişti ki Rum sürüleri onu şehit etmişlerdi. Okulunun adı, şehit Tuncer Okulu olmuştu. Ruhü şad olsun!

Kalamazsu Üniversitesine hareket... Beni yeni ailem Bloricom karşıladı ve dedi ki:

"Her aile bir bursiyeri seçti... Bahçeciliği bildiğinden, listeden seni seçtim... Evimizde kalacaksın... Seni her gün üniversiteye götürüp getireceğiz. Karım, kızkardeşin olsun. Sen de 2 kızımın ve iki oğlumun dayıları ol! Yemek içmek, oda parası vermeyeceksin!" . Dedim ki:

"Söylediklerinizin birini kabul edemeyeceğim... Amerikan Hükümeti, bana burs parası olarak ayda 300 dolar veriyor. Size ayda 100 dolarını vereceğim. Kabul mü?"

"Tamam" dedi. İçime bir üzüntüdür geldi... 42 yaşındayım. Niye serbest olmıyayım? Niye bir evde hapis olayım? Niye bir otelde istediğimi yapamıyayım? Ne ise katlanacağız!

Şimdi yeni ailemin hakkında bilgi vereyim... Tabii, aylar süren gözlemlerimden sonraki izlenimlerim hakkında...

Robert Van Blaricom çok iyi, örnek bir insan!... Bir fabrikada müdür... Fabrikanın imali dişli bir araba tekerleciği!... Rotary Başkanı, şehirde...

Hanımı Janice, kimyacı, ama ev kadını... Kiliselerin Komite Başkanı... Minderde uyurken başı dizimde!... Benimle sık sık konken oynamak ister!... Bana şöyle dedi, ilk günden:

"Oğlum Dan kıskanç birisi... Annemin bile yiyeceğine yan yan bakar ve 'çok yemel' der. Sen aldırma!"

Dan'a en çok hangi yemiştten hoşlandığını sordum. Çam fıstığını duyunca ona dedim ki:

- "Sana her hafta, 5 dolar! Çamfıstığı için!"

- "Demek ki seninle çok iyi anlaşacağız!" dedi, 12 yaşındaki Dan.

Bir kızı üniversite birinci sınıf... Evin içerisinde, yalnız kısıcık bir pantolon, üstü çıplak... Kucağıma oturur, bana matematik yaptırır! Öteki kız yatakta TV seyrediyor, üstü çıplak, herhalde altı da!... İki hemşire de kiliseci... Büyüğüne soruyorum! Siyah-beyaz tv seyrederken (Renkli tv icat edilmemişti).

- "Kilise kilise! Yaşam yalnız kilise ile mi?" diye sordum.

- "Bekâr olsaydın, görecektin bu evde, ne tatlı yaşam sürdürecektik seninle!" dedi.

Odam yukarda... Anne-baba odası yanında!... Arada, tah-tadan bir perde. Hepsi uykuda iken sabaha doğru, sevişmeler, seks sesleri! İçimden...

- "Yapmayın! Yeter! diyeceğim geliyor.

Yemekler nefis... Su yerine üzüm suyu... Ev, şehrin dışın-da... Üniversiteye 6 kilometre... Ana götürüyor, kız arıyor... İki arabaları var... Eve gelen yabancı misafirler çok... Anlaşılan hepsi propagandacı, gözcü, ajan, istihbaratçı!... Bir bayan geldi... Aydınlatma için ampül propagandası yapıyor! Asil birisine ben-ziyor... Yaşı 30. Onu yukardaki odama götürüyorum... Liderlerimizin duvardaki resimlerini görüyor; onları sanki de tanıyor... Sorular... Benden hoşlanıyor fakat sarı kitap beni engelliyor! Janice bana soruyor:

- "Kadına ihtiyacın var mı?" diye... Olumsuz yanıt veriyorum. Muhakkak beni denemektedirler! Oğlu Kirk başka bir şehirde, üniversite öğrencisi... Niçin başka bir şehirde? Bulundukları şehirde fakülte çok! Demek ki o da istihbarattan... Pehlivana benzeyen cin gibi birisi! Zaten bütün zeki insanlar hükümete çalışıyor.

Üniversite hocalarım... Dr. Buelky (Belki, adını Dr. Perhaps koydum!) Yalnız biz yabancılara ders veriyor. Gizlisi yok. Şöyle diyor bir dersinde:

- "İdealist (mefkureci) insan daima arkasında kir bırakır!

En iyisi pragmatist... İhtiyatla hareket eder, ona göre konuşur. Danışacak birini bulamazsanız, koyuna sorunuz! Koyun size fikir verecek."

- "Bugün yerel bir gazetede okudum... Maarif Müdürü tart edildi. Niçin tartlık?" diye ona sordum.

- "Ofisinde bir bayan öğretmenle sex yaparken yakalandı!

İkisinin arzuları ile... Zor kullansaydı ebedi hapislik!

Zenci bir adam beyaz bir kadını zorla yaparsa, idam!"

Cumartesileri, Dr. Strolly Amerikan idarecilerine ders verirdi. Onun derslerine giriyordum... İşveren ile işçiye uyuşturmada uzman... Konsensüs'e çok önem verirdi. Amerikanların moralinin olmadığını söylerdi. Sınıfta demiştim ki:

- "Amerikan Koyun Millet adına bir profesörün kitabını okudum. Koyunluğun, moralsizliğin nedeni olarak, kahvehanelerinizin olmayışına bağlıyorum. Kıbrıs'taki kahvehaneler, birer üniversite! Tarlasından, işinden gelen köylü, kahvehaneye gitmezse, oradaki öğretmeni, polisi ve havadisleri işitmezse, problemini tartışmazsa çıldırır!"

- "Keşke Kıbrıs'a gelip görebilsem!" dedi, Profesör Strolly.

Profesör Mc. Kusky ile aram açık!... Çünkü verdiği Amerikan Eğitim Tarihi, filmlerle... Sabahın erken saatlerinde başlayan dualar... İlahiler... Kilisede öğretimler: -Yalnız yazı, aritmetik ve inciller... Profesör hanımdan yorumlar... Bir anketinde, kendisini değerlendirmemiz istendi! Anketin bir yerine şöyle bir not düştüm:

- "Bu filmleri, memleketimde Amerikan Elçiliğinden bulmak mümkün! Amerika'ya film görmeye mi geldik?"

Profesör hanım biraz yaşlı idi... Tenkidime dayanamadı! Küstü gibi! Çok geçmeden onunla dost oldum. Şöyle bir taktikle: komşum bir hanımla, piyano ve keman eşliğinde, bir parça hazırladım. Üniversitenin bir eğlencesinde, keman çaldım; Bir İngilizce şarkı çağırdım;

Dans etmek istiyorum, fakat bilemiyorum!

Gel hemşirem, şimdi öğret beni, şimdi!

Mc. Kuskey beni süzdü süzdü!... Kabiliyetli olduğumu anladı! Bana baka kaldı!... Kendisini dansa kaldırdığımdan çok memnun kaldı! Yoksa onu kimse dansa kaldırmazdı!

Konuşmalarımız şöyle dans ederken:

- "Niçin evlenmiyorsunuz?" diye sordum.

- "Beni kim alır bu yaştan sonra?" dedi.

- "Sende daha çok ekmek var! Biraz süslen, biraz gül! Yürürken biraz kıvrıl! Erkekleri arkandan koşturt!" dedim.

İngiltere'de olduğu gibi Amerika'da da üniversite salonunda asılı listeler!... Hanımlar, erkekleri konsere, geziye v.b. eğlencelere davet ediyor. Buradaki fark, hanımlar üniversiteden değil... İsimleri inceledim... Mrs. Windy yani havalı! Bir bayanın adının karşısına, adımı ve adresimi yazdım! Hanım, yeni

arabasıyla akşam üzeri evimin kapısına dayandı. Konsere gidiyorken sorularıma şöyle yanıtlar verdi:

- "Evliyim... 3 çocuğum var... Çocuklara akşamları kocam bakar!... Gezmek benim hakkım!... Eğlenceye muhtacım!... Kiliseye inanmam! Kocam kiliseci..." Hanım tam havalı! Konserdeyiz... Michigandan gelmiş ünlü bir orkestra...

Bach'ı, Mozart'ı Çaykovski'yi birbirimize sokulmuş vaziyette dinliyoruz! Arasıra beraber gülüyoruz, aynı uzunlukta alkışlıyoruz!... Konserden istemiye istemiye ayrılıyoruz!.. Yakındaki bir birahaneye gidip birer cocacola içiyoruz!... Evime doğru arabada gidiyoruz... Hafif yağmur ve sıkıcı bir hava... şimdi nasıl eve girip kapanacaktım? 5 millik yol bitiyor; hapislik yaşıyor! Bayandan rica ediyorum:

- "5-10 mil daha gidebilir miyiz?"

- "Gidelim ama, aybaşımdır!" dedi...

Üniversitedeki eğitim ve idarecilik derslerine girdiğim gibi, Amerikan okullarının davetlerine uyarak ziyaretlerde bulundum. Öğretmenlerin derslerini izledim. Sırasında öğretmenlere görüşlerimi bildirdim. Şimdi ziyaret ettiğim bazı okulları anlatayım. Okulların durumu, öğretmenlerin öğrenci ve velilerle ilişkileri görülecektir.

Tepe Okulu. Başöğretmeni telefonla beni aradı... Okulunu ziyaret etmemi rica etti. Sabah sabah okuldayım... Başöğretmenle eğitim sorunlarını konuştuktan sonra, bir sınıftayım. Bayan öğretmen mavi-beyazlı entarisiyle Amerikan bayrağını simgelemektedir. Bayan öğretmen, köşedeki Amerikan bayrağının yanında, sağ eli kalbinde, öğrenciler de ayakta öğretmenlerinin idaresinde, Amerikan İstiklal Marşını çağırmaktadır. Marşı, İngilizceden Türkçeye çevirdim. Şöyledir:

Oh! Söyle, görüyor musun, ilk ışığında, sabahın?
Heybetle selamlamıştık, son ışığında, akşamın,
Geniş şeritlerin ile, nurlar saçan yıldızların,
Hisarlarda bekliyorduk, serpilmiş parıltıların,

Kırmızı roketler ile, mermiler güm güm havada
İspatlamıştı ki gece, bayrağım hala orada!
Söyle! Dalgalanıyor mu, yıldız püskürtülmüş bayrak,
Malındır kahraman vatan, hürriyet fışkıran toprak!

Knol İlkokulundayım... 600 öğrenci, 22 öğretmen...
Başöğretmen bana şunları anlatıyor:

- "Öğretmenler hakkında, her sene gizli rapor yazıyorum. Maarif Müdürü habersiz okuluma geliyor. Yardımcısı ise önceden haberdar ediyor... İkisi de öğretmenlere örnek dersler verdiklerinden seviliyor..."

Birinci sınıf öğretmeni projektörle okuma dersi yapıyor; beşinci sınıf öğretmeni tekerlekli araba ile öğrencilerin ayağına kitap servisi yapıyor... Bir sınıfta yazı öğreten öğretmen, dersinin değerlendirmesini, bir müfettiş gözüyle, benden rica ediyor. Dedim ki:

- "Bütün öğrencilerin yazıları temiz, artistik! Sizi ve öğrencileri teprik ederim!"

Öğretmen dedi ki;

- "Biz öğretmenlerin, sizin gibi müfettişlerin güzel sözlerine ihtiyaçları vardır. Okulumuza daima geliniz!"

Aynı okulun salonunda panel vardı... Okul Aile Birliği, Müdür, bir öğretmen ve bir öğrencinin tartıştığı konuyu veliler dinliyordu. Konu: İyi Bir Okul Nasıldır?

Tarafların savundukları fikirler şöyle:

Öğrenci:

"Temizlik, disiplin, ehliyetli öğretmenlerin varlığı!"

Öğretmen:

- "Ehliyetli öğretmenler, çalışma atmosferi, toplumun gereksinmelerini içeren öğretim, değişen deneyimlerle öğretim".

Veli Başkanı:

- "Ferdî öğretim, velilerle devamlı ilişkiler, iyi alışkanlıklar, topluma göre ayarlanan müfredat."

Başöğretmen:

- "Yeterli yetenekli öğretmen, iyi yetiştirilmiş bir sekreter, okul hademelerinin eğitilmiş olması, müfredatta derinliğe gidilmesi, öğrencilerin iyi bir vatandaş olarak yetiştirilmesi."

Bir başka okul... Başöğretmeni 3 görevi yürütüyor... Hem Maarif Müdürü, hem okul müdürü, hem otobüs şoförlüğü... Okulun otobüsü ile mahalleleri gezerek öğrencileri okula getirip götürüyor. Öyle icap ediyor.

Bu okulda da diğer okullarda olduğu gibi öğrencilerin sigortalı olması mecburi... Her öğrenci senede bir dolar ödeyerek

okulda sigortalanıyor. Oyunda, kazada, yaralanmada sigorta bütün masrafları ve tazminatı ödüyor. Öğle yemekleri burada da okulda... Merkezileşmiş... Öğle olmadan önce büyük alüminyum kaplardaki çeşitli yemekler okula getiriliyor... Kafeterya... Öğrenciler kuyrukta... Yemek seçiminde demokrasi... Paranın yarısı okuldan... Yemekte bile seçme var.

Başöğretmene göre, Eğitim Bakanlığının bütçesi, itirazsız tasvip görüyor... Çünkü her kesim bundan faydalanıyor. Tabaklar, bardaklar kağıttan (kağıt fabrikaları), yemek kamyonları, prefabrike perdeler, sınırlar, TV'ler v.b... Fabrikalara yeni işler, olanaklar... Uçakla okula getirilen öğrenciler de var... Uçakla koyunlarını, inek sürülerini bekleyen çobanlar var.

Uçaktan öğretim yapılan bir okuldayım... Uçak bölge okullarının üzerinde... Seçkin öğretmenler uçakta... 8-10 okulda özel Tv... Yalnız uçaktaki öğretimi izliyebiliyor... Okul salonu sinema salonu gibi... 3 safhalık öğretim var... Birincisinde, okula gönderilen bültendeki konu işleniyor, hazırlık yapılıyor... Amyant perdelerle bölünen 4 dershanede... Perdeler çekilince, sınıf tartışmaları... Öğrenciler konuya aşına... Uçak geziyor, yayın başlıyor, salondaki öğrenciler, dikkatle izliyor... Yayın tamamlanınca, yine, bölünmüş dersanelerde grup tartışmaları başlıyor: Öğrenilenler kroki, harita v.b. notlarla defterlere geçiriyor. Böylece 3. safha tamamlanıyor.

Bu okulların ambarlarında, fotoğraf makineleri, slidelar, projektörler ve sinema makineleri tarihe kavuşuyor. Fabrikalar, uçaklar kazanıyor.

Bir başka okulda... Feza eğitimi... Fezaya çıkacak olan füzelerin modelleri üzerinde uzmanlarça eğitim yapılıyor. Öğrenciler aydınlatılıyor... Onlar aracılığıyla aileler aydınlatılıyor... Bu maksatlar için sarfedilecek milyarlar tasvip görüyor... Uydulardan haberleşme amaçlanıyor.

Ortaokullardayım... Her okulda iki bando... Biri yeni başlıyanlar için... Öteki fevkalade... Zaten evlerde piyano var. Çocuklar kabiliyetli, çünkü kilisede, evde, okulda, bayramda ve evlenmelerde daima müzik... Kulakları doygun... Bandoda her çeşit aletler... Baritonlar, saksafonlar, baslar, klarnetler... Bandolar ders saatlerinde... Çocuklar artmetiği, tarihi bırakarak bando çalmaya geliyorlar... Zaten, bu derste de müzik-tarihi,

nota hesaplaması herşey var! Kısaca, bando ile çok dersler öğretiliyor. Müzik aletleri yapan fabrikalar çok faydalanıyor..

Ortaokullarda, teorik ve pratik araba sürüş dersleri veriliyor... Öğrenciler çok memnun. Nasıl olsa, ileride arabaları olacaktır. Otomobil sanayii desteklenecektir.

Üniversite Uygulama Okulundayım... Öğrencilerin hepsi üniversitede çalışanların çocukları... Profesörün, hademenin v.b. Burada seçilmiş öğretmenler... Uygulamaya gelen öğretmen adaylarının derslerini görüyor... Değerlendiriyor... Yetiştiriyor... Bu okulda da sınıfların kapılarında 'açık, kapalı' gibi levhalar vardır. 'Açık' levhalı dershanelere istiyen girip dersleri izleyebilmektedir.

Bu okulun 6. sınıfında, duvarlarda, şunlar yazılıdır:

Grams fezada... 18 mil çıkabilmiştir.

Fezadan haberler gönderiliyor...

Fen, cehaleti yok eder...

4. sınıftayım... Bayan öğretmen metzo soprano sesiyle ve parmaklarının bütün haşmetiyle, piyanoda 'Napoli'nin Tanza, şarkısını çalıyor, söylüyor ve söyletiyor! Bir opera havası var dershanede.

Kellog Özel Eğitim Okulundayım... Fiziki ve akli dengesi özürölüler için... Masraflarını Kellog adında zengin birisi yapmaktadır. Amaç, I.Q.= Zekâ yüzdeliği 30-60 olanları topluma kazandırmaktır. Okulda 59 öğretmen ve 625 öğrenci vardır. Kör ve sağırılar bu okulda teorik bilgiler edinmekte, kasabanın kunduracılarında v.b. işyerlerinde, sanatı öğrenmektedirler. Okulda Braille metoduyla okuma öğrenen körler, eli tutamayan öğrencilere resim çizdirenler, ayağı tutmayanları havuzda yürütmeler...

- "Çocuklar! ziyaretçimiz bize benziyor! İnsanlar arasında ırk ayırımı olmalı. Ben Ermeniyim! Türklerin elinden kurtulmak için anam-babam Türkiye'den kaçarak, Hindistan yoluyla Amerika'ya geldik!... Babam, anam, dedem bana hâlâ Türklerin mezalimini anlatmaktadır!!!"

Ermeninin söylediklerini dinleyen öğrenciler öğretmene bağıyor:

- "Adını ve bir Ermenice cümleyi, tahtaya yazar mısınız?

Görelim, Ermenice nasıldır?"

Ermeni öğretmen iftiharla, adını ve bir iki Ermenice cümleyi karatahtaya yazarken, birkaç öğrenci dışarıya kaçtı! Bunlardan

bir kız, işaretle, sevgilisinin de kaçmasını; öpücükleri ile işaret etti. Erkek sevgili, ishalini durdutamazmış gibi numara çevirerek ve Ermeni Hocaya kışını-midesini göstererek diğer öğrencilerin kahkahaları arasında dışarıya fırladı. Ermeni Hocanın tahtaya yazdıklarına kimse aldırış etmedi!

Sınıf III... Öğrencilerin hepsi zenci... Niye mecalsiz? Niye masalarında yaslanmış, uykuda gibi? Dünyaya süt tozu, yumurta tozu, şeker, peynir dağıtan Amerika'da niçin böyle bir durum? Sınıf III'ün beyaz öğretmeni, sebebi şöyle anlatıyor:

"30 öğrencimin 20'si vücut ve beyin bakımından zayıf... Bakınız şu kayıt defterime: 30 öğrencimin 22'sinin babası yok!!! Anneleri başka erkeklerle... Sosyal yardım maaşlarını arabalarda, meyhanelerde erkeklerle yemektedirler. Çocuklarına karşı ilgisizdirler... Devamlı keçi gibi doğurmaktadırlar... Gıda, temizlik, bakım tamam değil!" Okulun yanındaki sosyal hizmetler daire-sine gittim... Oradakiler de aynı şeyleri söylediler.

Genellikle liselerin, ortaokulların giriş salonlarında yan yana iki kızın resimleri var... Biri 15 yaşında, öteki 25 yaşında görünüyor. Halbuki ikisi de aynı kızın resimleri. Biri gülüyor! Öteki asık suratlı! Kızların gülümsemeleri ve hoşgörülü olmaları ile genç görünebileceklerine işaret ediliyor!

Öğrencilerin çeşitli Hristiyan dinlerinde olmaları nedeniyle okullarda din dersleri yasaktır. İnsanın maymundan geldiğini bile, öğretmen söyleyemez! İngiltere'de böyle söyleyen bir bayan öğretmen tart olmuştu!

60 öğretmenli bir lise müdürü bana şöyle diyor:

"Öğretmenler benim hakkımda mahrem raporlar yazar.

Öğretmenler diğer öğretmenler hakkında rapor yazarlar.

Öğretmenler hakkında mahrem raporlar yazarım.

Bu lisede 20 seneden beri müdürüm. Elimi vicdanıma koyarak derim ki ben Almanım."

Aynı Lisenin bir sınıfında konuşma yapıyorum. Bir kız bana soruyor:

"Senin memleketinde, bu yaştaki kız öğrenciler nasıllar?"

"Onlar sizin gibi saçlarını yeşile, kırmızıya, sarıya, renkli renkli boyayarak, tavus kuşlarına benziyemezler!" Kahkahalar, şakalar!...

Bir rahibe okulundayım. Gecesi, onların yurtlarında uymaktayım... İki yurt idarecisi bayanla sanki de uzun zamandan

beri arkadaşım... Birlikte yürüyüşe çıktık... Birlikte yemek yedik... Kız öğrencilerin problemlerini konuştuk. Sabahın erken saatlerinde kızların ilâhilerini dinledik. Tatlı sesleri gittikçe yükseliyor. Allaha varıyorlarmış gibi ruhlarını temizliyorlardı. Yemekleri güzel, disiplin güzel, atmosfer fevkalâde! İki Yurt İdarecisi Bayan benden izin alarak yanımdan ayrıldılar. Bir saat sonra döndüklerinde, eşim için gayet şık altın küpeleri hediye olarak takdim ettiler. Altın küpeler karanfil çiçeklerini andırıyordu. İki kadın idareci dinlerine sımsıkı bağlı oldukları halde gayet şık giyiniyorlardı. Evlenmemişlerdi! Kendilerini Allaha bağışlamışlardı.

Amerika'daki eğitimi, okullarını ziyaret ederek, konferanslar dinliyerek, kitaplıklardaki eğitimle ilgili kupürleri okuyarak öğrenmeye çalıştım. Şimdi bölgenin tüm aile birliklerinin organizatörü ile bir okulda okul-aile birliğini kurmaya gidiyorum.

Scot Okul-Aile Birliği: Okulda büyük bir toplantı... Organizatörün aile ve öğretmenlere konuşması kısaca şöyle idi:

- "Öğretmenleri aydınlatacağız!... Öğrencileri ve velileri aydınlatacağız!... Böyle bir dernek kuracağınızdan, hepinizi teprik ediyorum!... Birliğinizin meyvelerini pek yakında göreceksiniz... Problemleri daima öğrenci, öğretmen ve veli gözleriyle görmeliyiz... Yalnız öğretmenlerin gözleri ile görmek çok yanlıştır. Öğretmenler öğrencilerinden çok şeyler istememelidir. Aksi takdirde, ailelerin öğretmenlere küfredeceğini, akıldan çıkarmalıdır... Aileyi dinlemek için öğretmen veya müdür yerinden kalkmalıdır; bir masa etrafında beraber oturmalıdır... Daha ziyade, velilerin konuşmalarına fırsat verilmelidir... Öğretmenler hiç bir şekilde, veliden yüksek görünmemelidir. Bu konularda taraflar çok aydınlatılmalıdır.

Bir şehrin Maarif Encümen ToplantısındaYım. Başkan bayan... 6-8 üye... Başkan bana sordu:

- "Öğretmenlerimiz maaşlarından şikâyetçi... Sizdeki durum?"

- "Öğretmenlerinizin şikâyet etmeye hakları yok! Her birinin altında bir araba... Karısının ayrı, kendisinin ayrı arabası var... Karı-koca öğretmenlerin birer evi var... Öğretmen maaşı = 600 dolar... Kıbrıs'ta = 100 dolar... Türkiye'de = 60 Dolar... Türkiye'de öğretmenlerin arabası yok. Kıbrıs'takilerin %2'sinin arabası var. Sizin öğretmenler Cumartesi ve pazarları dükkânları temizlerler ve ikinci bir gelir sağlarlar. Başöğretmenleriniz, şehrin gazetelerini sabah sabah evlere dağıtırlar. Bizde böyle işler ayıp!"

Öğretmenler Birliğinin İdare Toplantısına davet edildim.
8-10 öğretmen... Bana sordular:

- "Zenci probleminde çok korkuyoruz! Rahat uyku uyuyamıyoruz! Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?"

- "Zenciler cahil bırakılıyor, ikinci sınıf muamele görüyor... şimdiki durumda, çevre, bilgi ve soydan gelim nedenleriyle zekâları pek gelişmiş değil... Liderlerden yoksun! Bizde bir söz var; 9 arabın akli bir incir çekirdeğini doldurmaz! Şimdilik bir tehlike göremiyorum" dedim.

- "Bize moral verdiniz! Sözlerinizden çok memnun olduk. Dıştan gelen eğitimciler bizden daha iyi görebiliyor!" dediler! Ben de onlara bir soru tevcih ettim.

- "Bütün Amerikan ilkokullarında sabahları bayrak törenleri var. Milliyetçilik yüksek. Niçin ortaokullarda yok?"

- "Ortaokullarımızda milliyetçilik çok yüksektir. Bunu sizden saklamayacağız! Ortaokullarda bayrak töreni yapmak tehlikelidir; usanç verir! Sevgi içtendir!" diye cevap verdiler.

New Jersey sahil şehrinde, Eğitim İdarecilerinin toplantısı. Toplantının burada yapılmasından amaç, kışta boşalan şehri canlandırmak...

Amerika'nın her tarafından gelen 1000'den fazla eğitimci, bir hafta burada... Oteller, lokantalar memnun... Çünkü, burada başka seminerler de var. Hükümetin planlarıyla, desteğiyle.

Toplantıda bando ile Amerikan İstiklal Marşı çağrıldı. Papas dua etti. Dışişleri Bakanı konuşma yaptı. 20 üniversiteden mezun Cousin konuştu ve dedi ki: "Bu kadar çok diploma sahibi olmama rağmen tam insan değilim! Ne zaman tam insan olabileceğim? Herhangi bir memlekete gittiğimde, onun toprağını öper ve kendi vatanım gibi görebilirim, hissedersen!"

Mr. Cousin aynı zamanda bütün Amerikan radyolarının müdürlüğünü yapmış; bir çok magazinlerin başyazarı imiş... Hiç evlenmemiş. Besleme bir sekreteri varmış... şöyle düşündüm:

Evlenemedi! Çocuk sahibi olamadı! 20 diploma neye yarar?

New Jersey sahilinde faytonlar... Bunları çeken zenciler!!! Beyazlar oturmuş faytonda!!! Zenciler, hayvan durumunda!!!

Amerika'daki zenci problemi. Üniversite kitaplığındaki zencilere ait gazete kupürlerini okudum. Evlerine, kulüplerine, kiliselerine, hastahanelerine, okullarına gittim. Trenlerde, lokan-

talarda, sokaklarda zencileri müşahade ettim. Edindiğim bilgiler kısaca şöyle:

180 milyonluk Amerika nüfusunun 20 milyonu zenci... Zenciler, Güneyde toplanmışlar... Beyazlar bir potada tüm eriyememişler! İngiliz, Alman, Rus, Yunan v.b. kalmışlar... Beyazlar rahatsız, korkulu rüyalarla dolu... Korkuları Komünizm ve Zenci Problemi... Amerika'da Millet yoktur! Bir potada eritildik! Birliğiz! sözleri ve propagandaları çok! Ancak bu sayede kımıldanma, isyan yok... Nüfusun büyük bir ekseriyeti, ortanın üzerinde bir yaşama kavuşmuş... Zencilerin çok akıllı olanları Hükümette! Zenciler kuvvetli liderlerden yoksun! Zenciler savaşmışlar, seçimlerde etkili olmuşlar, sekreterliğe, polisliğe, göstermelik elçiliğe, komutanlığa yükseltilmişler. Fakat beyazlar tarafından sevilmemişlerdir. Şu iki örnek zencilerin durumunu izah etmektedir:

Amerika'da bulunduğum esnada, Meredith adındaki üniversite öğrencisinin, beyazların üniversitesine devam edebilmesi için, sokaklarda, caddelerde, üniversite içlerinde 20,000 asker görevlendirilmiştir. Her gün, bir olay... Sene sonu, Meredith sınıfta bırakılmıştı. O da üniversiteyi terketmiştir.

Zenci bir erkeğin beyaz bir kadınla zorla yatması idamlıktır. (Beyazın beyazla zorla yatması ebedi hapislik!) Böyle bir olayı gazetelerden izledim; dava şöyle cereyan etti:

Zencinin avukatı beyaz bir kadına soruyor mahkemede:

- "Sen! Onunla yattıktan sonra, onu mutfağa davet edip kahve ve sigara ikram etmedin mi?"

- "Ettim!"

- "Demek ki zevk aldın, hoşlandın!"

- "Yatmadan önce zorlandım. Sonra hoşlandım! Konu: Zorlanmak! İstemiye istemiye yatmak!"

- "Kahveleri, sigaraları beraber içtiniz, içerken devamlı onu öptünüz; hatta tekrar yatmak istediniz; tekrar tekrar yattınız! Değil mi?"

- "Evet, hepsi doğru!"

Bundan sonraki duruşmaları izleyemedim. Amerika'dan ayrıldım. Fakat niçin cezası idam? Zencileri korkutmak mı? Irk ayırımı mı? Sokaklarda zenciler grup grup... Beyazlar grup grup... Bir beyaz kadının kolunda bir zencinin görülmesi halinde beyazlar arkaya kadar bakarak yanındakilere şöyle diyorlar:

- "Amma histerik kadın ha!"

Zenciler pek temiz değillerdi. Bir zenci öğretmenin arabasında kokudan bayılıyordum. Evinde de durum aynı idi. Şikayetle bana dedi ki:

-"Çocuklarıma, müzik aletleri aldım. Müzikaşinas, futbolcu, artist olsunlar. Çünkü diğer mesleklerde yükselme şansı pek az!"

Zencilerin lokanta, kahvehane, hastahanesine giden beyaz yok. Beyazlarınkine gidebilen zenci yok!" Beyazların bölgesine bir zencinin yerleşmesine zorluk çıkarıldığı takdirde, beyazların bankalardan kredi alması kanuna göre olamaz! Böyle bir uygulama başarılı olamaz! Zenci problemini incelemekten amacım Kıbrıs!... Amerika bölünmemizi isteyemez! Zenciler de bölünme istemeyecekler mi? İrlanda? Skoçlar? Korkulu rüyalar!

Amerika'nın en büyük problemlerinden biri de Komünizm idi. Niçin okullarda komünizm okutuluyordu? Sebep şu idi: Aydınlatmak... Propagandasız doğruyu öğretmek... Komünistliğe kanmamak... Düşmanı iyice öğrenmek...

Küba adalarında Rus füzeleri yerleştirilmişti. Kenedy 3 güne kadar füzelerin kaldırılmaması halinde nükleer savaş başlatacağı tehdidinde bulunmuştu... Füzeler kaldırılmıştı... Halk derin bir nefes almıştı... Kenedy öldürülmüştü. Jonson bekler gibi uçakta, incilde yemin ederek Cumhurbaşkanı olmuştu!!! Kendinin eşi cenaze töreninde gülüyordu! Kenedy'i öldüren kendi Hükümeti mi idi? Atom savaşı açacak diye Amerikanları da müthiş sinir savaşına sokmasından mı idi? Gizli teşkilatlara verdiği yeminlere uymamasından mı idi? Cenaze töreni birçok teşekküllere milyarlar kazandırmıştı!

Kiliseler:

Özellikle sosyete, kiliseye meraklı!... Pazar günleri kiliseler dolu... 3-4 seans... Bayanlar, baylar gayet şık giyinirler, arabalarıyla kiliselere giderler. Dua ederler, orada dedi koduları hep öğrenirler! Kiliselerin kafeteryalarında yerler içerler... Ruhlarını temizliyerek evlerine dönerler!

Her türlü insanı tatmin eden kiliseler var... Katolik, Protestan, Presbiterian, Allahsızlar v.b. kiliseler...

Edindiğim kanaata göre, bütün kiliseler dost... Protestan, presbiterian arasında ne kadar fark varsa, islamiyete de öyle bakmaktadırlar. Yani islamiyete hiç bir suretle düşmanlıkları yoktur!

Bir maarif müdürü bana diyor ki;

-”Hangi memlekete gidersem onun dinine hemen girerim. Çünkü o memleketin parasını ve memuriyetini alarak, onun dininden başka bir dine sahip olmak, bence çok ayıp!”

Nazareth şehrinde istisnai bir durum var... Kocaman şehirde sigara, içki bulunmaz!!! Kadınları ruj sürmez! Başlarında türbana benzer örtü var... Yahudilerden gelme... Sevişme, öpüşme görülemez!...

Kiliseler bilgi yuvası... Bizim medreseleri, kiliselerin yanına inşa etmişler, profesörleri ve teknisyenleri görevlendirmişler, buralarda halkı en ileri bilgilerle eğitmişlerdir. Kiliselerdeki gençlik, kadın kolları sayesinde programlar düzenleyerek halkı eğlendirmek suretiyle kiliseleri, her bakımdan cazip bir şekle sokmuşlardır. Kiliselerin bandoları, orkestraları, otelleri halkın hizmetindedir. Kısacası kiliseler tutucu ve karanlık yerler değildir. Gözlemlerim için bir çok kiliselere gittim. Eğlencelerine iştirak ettim. Bir küçük kilisede bayan papasın ricasına uyarak bir konferans verdim. Konu: kuran... İyice hazırlandım... Gününde saatinde konferansıma başladım. Kilisede genç kızlar, erkekler... Putsuz, temiz bir kilise... Bayan papas, süslü giyinmiş... Beni takdim etti. Bir elimde Kuran, ötekinde İncil... Konuları bakımından mukayese ediyorum. Diyorum ki

”Kurandan okuyorum.”

Esirgeyen bağışlayan Tanrı adıyla başlıyorum.

Adem ile Havva (Adam and Eve):

(Araf Suresi) Allah Adem’e bütün isimleri öğretti. Melekler Adem’e secde etti. Allah, Adem ile Havva’ya dedi ki: “Cennette kalınız; bu meyveden yemeyiniz! Şeytana uydular, dinlemediler. Cennetten kovuldular. Tövbe ettiler. Cennete alındılar; ayıp yerleri yapraklarla örtüldü!

Davut: (David) Mukaddes kitap Zebur ona verildi. Allah ona kuş dilini öğretti. (Neml suresi)

Musa (Moses): Tevrat ona verildi. Allah ona: “Değneğinle denize vur, deniz ikiye ayrılacak” dedi.

İbrahim (Abraham): (İsra suresi) İnsanları nasıl diriltir diye, İbrahim Allah’a sordu. Allah ona derki: “4 çeşit kuş al. Onları ehlileştir. Sonra onları parçalayıp herbir parçasını bir başka dağa at! Onları çağır. hepsi gelecek!”

İsa (Jesus), (Meryem suresi): İsa doğunca halk Meryem’i (Mariya) ayıpladı. Allah İsa’ya mucizeler verdi. Beşikte iken İsa konuştu. Onu göklere çıkardı; öldürdü, diriltti.”

Sordum kilisedekilere. "İsanın incilinde de bu anlattıklarım yok mu?"

"Vardır" dediler.

Devamla dedim ki: "Kuranda Yakup (Jacob) ve Yusuf (Joseph) hakkında da okuyayım. Yusuf suresi. Yusuf kardeşlerince kuyuya atıldı. Bir deveci onu kuyudan çıkarıp Firavuna sattı. Firavun'un karısı onunla yatmak istedi. Allah Yusuf'a işaret etmeseydi yatacaktı. Firavunun rüyasını, '7 zayıf inek 7 şişman ineği yedi' Yusuf yorumladı. 7 sene kıtlıkta ambarlar dolduruldu. Bütün bunlar ders vericidir; Bunlar İncilde yok mu?" dedim.

"Vardır!" dediler.

"Adem, Davut, İbrahim, Musa, İsa hepsi doğru yolda... Yani İslamda... İslamiyet doğru yol demektir. Hepiniz doğru yoldasınız! Sorularınız lütfen?"

Soruları şöyle idi:

"Müslüman kızlar evlenmede niye istediği erkeği seçmemektedir? Niçin ana-babalarının uygun gördükleri ile evlenebilmektedir? Niçin 4 kadınla evlilik? Kadınların niçin evlerde hapsedildiği ve zorla örtüldüğü? Kadınların niye erkeklerle selâmlaşmadığı? Kadınların niye erkeklerle eşit tutulmadığı?"

Sorulara makul cevaplar verdim. Atatürk'ü bilip bilmediklerini sordum. Hepsi de biliyordu. Atatürk'ün devrimlerinden çok şeyler biliyorlardı. Medeni kanuna göre evlenmelerimizden çok memnun olmuşlardı.

Bir gün kaldığım evin kapısı çalındı... İki kız! Sanki melek!

"Mormon dinini öğrenmek istemiyor musunuz? Haftada 2 saat evine gelelim. Sana Mormon dinini öğretelim!" dediler. Karşıma oturdular! Onlara dedim ki:

"Öğreteceksiniz fakat İslamiyetten ayrılmam. Beni zorlamayınız sonra ben sizi müslüman yaparım!" Anlaştık. Başladılar anlatmaya:

"Peygamberimiz Smith! 16 yaşında iken bir İncil yazdı.

Allaha gösterdi. Allah ona dedi ki: "En iyi senin İncilin... Ötekiler bozuk!" Smith'in kurduğu dine Mormon denir. Mormon dinini kabul ettiğiniz takdirde cennete gideceksiniz; orada bütün aileniz, gelmiş geçmişlerinizle yaşayacaksınız. Size şimdi, Smith'le Allah'ı, filmde göstereceğiz!" (Gösterdiler) Devamla,

"Bak bu eldivene! Elim önce canlı... Eldiven içerisinde elim cansız, işte tekrar canlı! İnsanın yaşamı da öyle... Devamlı

dönüyor, devrediyor! Haydi kabul et, dinimizi, Smith'i! 3 hafta sonra Pazar günü büyük bir toplantımız var! Buyur!"

- "İnançlarınıza saygım var! Eminim sizin de benim inançlarıma saygınız vardır! Devir nazariyeniz Yunan'dan, Hindistan'dan, Mısır'dandır. Cennetten yer satmanız geçmişten. Lüter buna karşıdır. Roma'daki Papa, Mormonluğa ne demektedir? En iyi İncilin sizde olduğunu kabul etmekte midir? 3 adam büyüklüğündeki Allah ile Smith'i ormanda yan yana getirmek mümkün müdür? 16 yaşındaki Smith'in en iyi incili yazması olası mı? Toplantınıza geleceğim."

Gittim. Bandolar, orkestralar eşliğinde ilâhiler, dualar... Servisler! Yemeler, içmeler şık giyimler!... Paralar dönüyor, eğlenceler devam ediyor! Moraller yükseliyor. Hepsi iyi şeyler... Mormonlar yine mormonlarla evleniyor. Poligami yani bir erkeğin 4 kadınla evlenmesine dinleri gereği izin var. Kuranda sanıldığı gibi.

Kaldığım eve biri girip öteki çıkıyordu! Şimdi de Jon adında birisi... Kapıda arabası... Bagajında yüzlerce dosyası! Benimle tanışıyor, beni bir fabrikayı birlikte ziyarete davet ediyor ve gizli teşkilatlarına girmemi istiyor. Diyor ki:

- "Senin bir gizli teşkilatta olduğunu biliyoruz. Memnun olduğumuz bir cihet şudur ki teşkilatınız bize dost!"

- "Nedir? Ne değildir? Bilmem lâzım! Liderlerime sormam lâzım! İncelemem lâzım!" dedim.

Düşündüm! Düşündüm! Buldum! Amerika'daki bütün gözlemlerimi Kıbrıs'ta Halkın Sesi gazetesine gönderiyordum. Müsveddeleri parçacık parçacık yırtıp, çöp sepetine atıyordum. Bu kadar yazı, böyle inceleme niye? Demek ki gizli bir teşkilattır! Zaten ben de Jon'un gizli bir Amerikan Teşkilatında olduğunu anlamıştım! Bagajındaki yüzlerce dosya başka ne olabilirdi? Şifreli yazılar? Jon'un teklifi üzerine bir fabrikayı ziyarete gittim. Fabrika preservatif ve doğum kontrol hapı yapıyor... Bir bayan devamlı bir kapotu (preservatif) sündürüyor! Mikroskop altına koyup delinip delinmediğine bakıyor; tekrar sündürmeye başlıyor! Ona sordum:

- "Erkek arkadaşınız var mı?"

- "Vardı. Bir Türk idi... Senelerce beraberdik. Şimdi beni bırakıp gitti!"

- "Preservatif nerden yapılır?" diye sordum ona.

- "Parafinden!... Gel sana hepsini, yoğurulmasını, pişirilmesini göstereyim!" dedi.

Bayan bana çok şeyler gösterdi. Doğum-kontrol haplarının fırınlarda pişirilmesini de gösterdi. "İsteyen preservatif, isteyen doğum-kontrol hapi kullansın!" dedi. Fabrikadan ayrıldık. Jon dedi ki:

- "İşçilere sorduklarınız gösteriyor ki gizli bir teşkilata mensupsunuz. Bizimkine girecek misiniz?"

- "Bilmeden, öğrenmeden giremem!" dedim.

- "Yarın bir yemin merasimi var... Evinizde!!! Kirk yemin verecek!... Yeminin mahiyetinden öğrenebilirsin!" dedi. Demek ki bizde misafir oluşunun nedeni Kirk ve ben!

Kirk'ın yeminini izledim. Hiç beğenmedim. Yemini şöyle idi:

- "Evim evindir! Evin evimdir! Her şey gizlidir. Haber veririm, ifşa edersem öldürüleceğim. Yunan'a hizmet gayemdir!"

Jon'a dedim ki:

- "Ben Kıbrıs'ta Yunan'a mücadele verirken davamıza nasıl ihanet ederim?"

- "Yunan bir şifredir. Yunan demek, vatanın demektir! Vatanına hizmet edeceksin!" dedi Jon.

- "Olamaz! Yunan kelimesi beni Teşkilatınızdan ikrah ettirmiştir!" dedim ve konuyu kapattım.

Dünya ilerliyor... İngiltere'de kadın kapotunu 17 sene önce görmüştüm. Şimdi Amerika'da korunma hapi! Roma'daki Papa ısrarlı. 'Korunma günah' diyor. Kimse onu dinlemiyor! Kilisenin katı kurallarından kurtulmak için, Avrupalı yüzlerce sene önce, Amerika'ya göç ediyor. Burada yeni bir dünya kuruyor. Amerika super devlet oluyor! Kiliseler çeşitleniyor! Saygı artıyor! Korunma hapi para getiriyor! Nüfus artışı önleniyor. Kızlar evlenmek istemiyor! Yaşamak daha iyi diyor! Bekârlarla yaşamayı tercih ediyor, 30 yaşına kadar!

Kiliseler, üniversiteler, liseler, gazeteciler, otelcileri velhasıl bütün teşekküller devlete gizli olarak hizmet ediyor. Bunu 'fraternity' yani kardeşlik organizasyonları olan Masonluk, Lionsluk, Rotarılık v.b. organizasyonların şemsiyesi altında gizli olarak yürütüyor. Devlet başta geliyor. Yukarıdaki organizasyonlara girebilmek için sivrilmiş şahıslar gözlem altında bulunduruluyor, uygun görülürse yemine tabi oluyor. Devamlı yükseliyor. Bir polis müdürü bana şunları söylüyor:

- "Beni masonluğa aldılar! Çocuklarımla istikbali tamam!"

Gazeteci bayan Tooze (Tuz) diyor ki:

- "Hükümetim beni Kamboçya'ya, Yunanistan'a gönderdi."

- "Profesörüm diyor ki:

- "Washington'da size anket verecekler. Bu anketlerle bizi değerlendirecekler. Hakkımda iyi yazarsınız, başka memleketlere gönderilmem mümkün!..."

Bir bayan öğretmene soruyorum:

- "Okuldaki öğretmenlerin sevişmesi var mı?"

- "Olamaz! Birbirimizi izliyoruz. Yükselmek için başka çare yok!"

Caddelerde göze benzeyen posta kutuları var! Üzerinde şöyle yazıyor:

"Bilgiyi gönder! Para arkadan gelecek!"

Evinde kaldığım Blaricom ailesinin her ferdi faal...

Blaricom Rotary... Hanımı, kiliselerin komisyonunda... Kızlar öyle. Kirk, yemin verdi... Gizli Teşkilata girdi. Önümde yemin etti! Bir gün Blaricom Rotary'lerin lokalinde Rum müfettişin vereceği bir konuşmayı dinlememi istedi. Gittik. Bir avukatın yanında oturdum. Rum müfettiş başladı konuşmaya yemekte:

- "Zürih ve Londra anlaşmaları zorla Makarios'a imzalatıldı. Makarios'un sizlere selâm ve saygılarını getirdim!" Yanımdaki avukat hemen müdahale etti ve dedi ki:

- "Duvardaki Rotary temelini, Yunanca'ya tercüme edebilir misiniz? Lütfen?"

Rum müfettiş başladı Yunancaya çevirmeye, esas amacı anlamadan:

- "Söylediklerime önce kendim inanıyor muyum? Başkalarını aptal mı sanıyorum? Kandırabileceğime mi inanıyorum?"

Avukata sordum:

- "Rumu, tuzağa düşürmek için mi onu Yunanca konuşturdunuz?"

- "Tabii! Dinleyicileri ne sanmıştı?"

Sorundan Rum anlamadı... Amerikalılar anladı: Ona kimse inanmaz!" dedi. Avukat bana sordu:

- "Okulda iki çocuğum var... Tarih ve Coğrafya bilmiyorlar. Bizim zamanımızda çok biliyorduk. Niçin şimdikiler bilmiyor?"

- "Tarih-coğrafya, tarihe karıştı! Amerika'da günlük konu Küba! Bu konuda çocuklarınız sizinle tartışabiliyor mu?"

- "Küba hakkında bizden daha çok bilgileri var!" dedi, avukat.

"Eskisi mi yoksa yenisi mi daha iyi?" diye sordum.

- "Yenisi" dedi.

Amerika bursumuzu ödüyor! Bizim aracılığımızla halkını aydınlatıyor! Ne de olsa yüzlerce burslu yabancı memleketler-

den!... Bu memleketlerin problemlerini ayağına getirip değerlendiriyor... Yalnız kendi Elçilerine bırakmıyor. Beni de birçok yerlerde konuşturdular. Sorular yönelttiler. Bunlardan biri:

Bir Lions kulübünde 'Kıbrıs Problemi' konusunda konuşmamı istediler. Maarif Müdürü aracılığıyla. Salona girmeden önce ikazda bulundular ve üyeleri arasında Rumların bulunduğunu bildirdiler.

Sn. Denктаş'ın formülüne uyarak doğruluktan ayrılmadım. Anlattım. Konferansımın sonundaki sorularım ve yanıtlarım şöyle idi:

- "Ben Kıbrıslı bir Rum... EOKA tehdidinden, namusa geçmesinden kurtulmak için bütün aile bireylerimle, dedemle, babamla, kızkardeşlerimle, çocuklarımla Kıbrıs'tan kaçıp buraya yerleştik. Benim gibi, Kıbrıs'tan aynı sebeplerle kaçan Rumlar sayısız! Niçin bu konuya temas etmediniz? Türklerden kaçanlar yok mu?"

- "Ben söylemiş olsaydım, sizinki kadar etkili olamazdım! Rum seyahat acentaları, fakir Türklere bedava bilet vererek onları adaya hiç dönmemek kaydıyla Avustralya'ya gönderirler! Böylece ENOSİS'i daha kolay gerçekleştirmek isterler." Bir Amerikan bana sordu:

- "Niye Rumlarla Türkler evlenmiyorlar? Evlenseler, Kıbrıs Problemi diye bir şey kalmaz!" Yanıtım:

- "Türkler Kıbrıs'ta, her milletle evlenir fakat yalnız Rumlarla evlenmez! Amerikalıların da evlenmeyeceği bir ırk vardır!" Amerikan heyecanla sordu:

- "Hangisidir?" Dedim ki:

- "Güzel kızınızı zenciye verir misiniz?"

- "I. No! Hayır hayır!". Bir başka Amerikan sordu:

- "Türkler niye domuz yemezler? Avrupalıya, Hristiyanlığa düşmanlık için mi?" Soğukkanlılıkla şu yanıtı verdim:

- "Her milletin yemediği bir hayvan türü vardır. Hindliler ineği yemiyor, yılanı yiyor! Amerikalıların da yemediği, hatta bizim domuzdan ikrah ettiğimizden fazla ikrah ettiği bir hayvan! vardır!". Amerikan itiraz etti ve:

- "Yoktur. Nedir?" diye sordu. Dedim ki:

- "Salyangoz!!! Fransızların çok sevdiği, bu maksatla Türkiye'den tonlarla getirttiği salyangozu yer misiniz?"

- "No! No! Hayır! Hayır!". Diğer bir Amerikan sordu:

- "Siz Amerika'ya gelmeden önce, Amerikalılar hakkında ne düşünüyordunuz? Milletimiz hakkında?" Yanıtım şöyle:

- "Artist millet! Kavboy millet! Zengin millet! Dünyaya gıda yardımları gönderen millet! Öğrencilerimize tereyağı, peynir, süt tozu, şeker gönderiyorsunuz, Makarios'a da!... Makarios binlerce ton Amerikan buğdayını satıyor, parası ile asfalt yol, çeşme v.b. gelişmeler oluyor; komünistlik önleniyor!" Bir diğer Amerikalı soruyor:

- "Rusya'nın kuvveti nasıldır?"

- "Bizde bir söz var... Bir Türk 10 Rus'u yener. Nüfusları 200 milyon... 20 milyon Türk bunları mahveder!" dedim. Maarif Müdüründen konuşmalarımı değerlendirmesini, bir aralık dışarıda rica ettim. Dedi ki: -

- "Mükemmel. Biz söylesek etkili olamaz!... Komünistliğe vurabildiğin kadar vur!"

Kısacası Amerikalılar biz burslulardan çok şey öğreniyorlar. Gazeteler, dergiler bu konuşmaları yayınlıyor. Bilgileri ayağına getiriyor. Bütün teşekküller, kiliseler bile yalnız kendi hükümetlerine, Amerika'ya çalışıyor. Keşke bizde de öyle olsa!

Amerika'dan ayrılışımız yanaşiyor... Ceplerimiz bilet ve para dolduruluyor. Biletlerle bütün Amerika gezilecek, orada kaldığımız 6 aylık gözlemlerimiz, değerlendirmelerimiz hakkında rapor yazılacak. Amerika yabancıların böyle raporlarını okuyacak ve Washington'da son değerlendirme olacak, anketlerle. Amerika bizden çok şeyler öğrenecek.

Trenle seyahat... Gümüş sulár... Dağları tırmanıyoruz... Son sürat taksileri geçiyoruz... Binlerce dönümlük arazi buğday... Petrol kuyuları... Kuyular yanında bekliyen tren vagonları... Denver şehri... Halk kar duasında... Kar yoksa, turist gelmiyor-muş... San Fransisko'da otelde radyomu dinlerken:

- "Burada gece saat 24.00, İstanbul'da 12.00... Yarınki Pazar günü 220 kişi trafikten ölecek. Dikkat!" diyor. Gazeteleri izledim. Ölen 224... Statistikler önemli... Zenciler otelim önünde, beyannameler dağıtıyor, Amerika aleyhinde. Otelin karşısında Türk Dansöz diye büyük reklamlar... Gittim. Garsondan Türk dansözün masama getirilmesini istedim. Geldi... Kendisiyle epey konuştum. Türklükle ilgisi yalnız göbek dansı!... Çok da güzel göbek attı, sahnede... Çok alkışlandı... Tekrar tekrar sahneye çıkarıldı... Alkışlarla Türkün sanatı tanıtıldı. Amerika'da Türkler çok iyi biliniyor! Atatürk'ü, pehlivanlığı, lokumu, kahvesi, hamamı, misafirperverliği, askerliği, Kore Savaşları, kahramanlığı, cephelerde Rusya'yı durdutup

Amerika'nın bekçiliğini yapması ile...

Grubun içerisinde oturan 18 yaşlarındaki kör bir Rum gencinin kulakları karşıdaki kamarada idi!... Kamarada Lefkoşa Körler Okulu Müdürü bir İngiliz bayan kalırdı! Kamaranın kapısı açıktı!... İngiliz bayan lavaboyu sıcak su ile doldurur, bir küçük bezi sabunlu su ile ıslatarak kol ve bacak aralarını yıkardı. Bu esnada kör Rum gencinin kulakları dikilmiş vaziyette kamaradan gelen musluk, lavabo v.b. sesleri dinlerdi. Bize derdi ki:

-”İngiliz bayan şimdi beni yatağa arayacaktır!”

Körler Okulu öğrencisi Rum genci, davet edildikten sonra yanımızdan ayrılır, yarım saat sonra tekrar gelir ve İngiliz müdürü ile olan sevimliliklerini teferruatıyla bize anlatırdı. Rumlar bu anlatışları zevkle dinlerlerdi.

Vapur yolculuğumuz; 3-4 gün geçmesine rağmen sezmiyorduk. Vapurda verilen yemekler nefisti. Sabahları kavrulmuş ciğer, öğleleri etli yemekler, akşamları taze balık v.b. İngilizler yemek işlerini, temizliği, kaloriyi çok iyi bilmektedirler.

Türk dansözden sonra zenci takdimci sahnede gevezelikler yapıyor ve bana bağıyor:

-”Senin memleketinde de kadınların köpekleri var mı? Amerika'daki beyazlar, köpekle yatarlar fakat zenci ile yatmazlar!”

Bir başka şehrin, sabah sabah, halinde gözlemdeyim. Soğanlar, taze fasulyeler, salatalıklar... Köy kahvehanesine benzeyen kahvesindeyim... Kahveci bayan... Bir bey, bana ısmarlıyor!... Her gelene aynısını yapıyor!... Böylece bayan kahveciye gözünü koyduğunu belirtiyor! Demek, dünyanın her yerinde aynı şey olabiliyor! Öğle yemeğim, bir büyük kafeteryada... Kömür üzerinde pişirilen 500 gramlık dana etleri... Amaç müşterilerin memnun edilmesi... Salata, kebab, tatlı... Çıkışta kasada ödeme... Otele vardığımda, param 90 dolar eksik! Demek ki, yemeğe, yanılışla, 10 dolar yerine 100 vermişim! Acele geri kafeteryaya... Kasadaki bayan dedi ki:

-”Bir saat sonra kasadaki para sayılacak. Fazla görülürse, sana verilecektir!” Para sayıldı 90 dolar fazla! Param geri verildi!

Bir Maarif Müdürlüğünü ziyaret ettim. Avlusunda petrol kuyuları. Bu petrolle, maarifin bütün masrafları, maaşları, karşılanabiliyormuş. Daktiloları elektronik. Hem yazıya bakıyor, insansız yazıyor. Yalnız sayfaları çevirmek yeterli oluyor.

Bir panayırdayım... Mikserle yumurta kabukları, havuç v.b.ler karıştırılıyor, halka ikram edilerek, mikserler satılıyor... Bir başka makine... Çayından süt yapıyor!... İneğe pek lazım olmadığı gösteriliyor!

Radyoda konu: Japon daktilo, fotoğraf ve sinema makinelerinin Amerikan pazarını zaptettiği hakkına. Komünizmin düşmanı olan Japonyanın desteklenmesi gerektiği üzerinde duruluyor. Bir streap tease... Sahnedeki genç kızlar!... Soyunanlar!... Kilotlarını ve sütyenlerini dinleyicilere fırlatanlar!... Kapiştıranlar!... Aradaki skeçlerden biri öğretmenlik üzerinde! Konusu kısaca şöyle:

Genç bayan öğretmen masa üzerinde oturmuş vaziyette... 3 öğrenci var. İkisi erkek, biri kız. O şekilde giyinmiştir ki büyükler, çocuk gibi görünüyor!

Kız öğrenci yüksek sesle ve heyecanlı:

- "Hocahanım! Bacaklarınızı biraz kapasanıza!"

Öğretmen öfkelenerek:

- "Çık dışarıya! Bir saat dersimden tart!"

Kız dışarıya çıkarken sevgilisine işaret eder, onun da denizlik yapmasını, dışarı atılarak buluşmasını ister...

Erkek öğrenci de hocahanımı ikaz edercesine:

- "Hocahanım! Kilotunuzu biraz uzun diktirsenize!"

- "Sen de dışarıya! Sana bir hafta tartlık!" diyor hocahanım.

Bir abdal erkek öğrenci, düşünür, düşünür, düşünür... Belki bir sene tartlık için planlar düzenler... Hocahanımın yanına giderek kitaplarını düşürür. Toplarken, hocahanımın baldırını yalamaya başlar. Sonucu bekler.

Hocahanım pek tatlı sesi ile;

- "Sana bir sene teneffüs yok! Sen bana lazımsın!"

Kahkahalar!... Kahkahalar!...

Bir oteldeyim, Oklahamada! Otelde yer yok! Otelci bayan bana bir teklifte bulundu ve dedi ki:

- "Yalnız bir odada, bir erkeğin çift yatağında bir yer var! Kabul mü?"

- "Kabul edemem! İlk defa duyuyorum böyle şey!" dedim. Bana bir akşam için sofada bir yatak hazırladı. Servis yapan bir hanımı yürüyüşe davet ettim. Onunla yolda konuşmamız şöyle:

- "Evli misiniz?" diye sordum.

- "Kocam öldü. Şimdi birisiyle arkadaşım. Onunla yatmıyorum... İki senedir bekliyor. Beklesin 2 sene daha... Nikâhtan sonra var yatma!" dedi.

Bir kanser araştırma merkezindeyim... Binaya girerkenden profesörlerin isimleri duvarda... Rus, Yunan, İngiliz çoğu... Türk yok. İçeride yüzlerce kedi... Kafatasları çıkartılanlar var... Enjekte edilen çeşitli ilaçlarla, kanın deveranı, kansere karşı reaksiyonu ölçülüyor. Kanser Merkezinde bana sordular:

- "Memleketinde kansere karşı kullanılan kocakarı ilaçları nelerdir? Onlar üzerinde araştırmalar yapmalıyız!"

- "Kurbağa ciğeri yediriliyor." dedim. Görneçte görmüştüm.

Washington son durak... Maarif Komiseri (Bakan) 300'den fazla yabancı eğitimiye belgelerini veriyor, raporlarımızı teslim alıyor ve hepimize şöyle diyor:

- "İstiyen memleketine geri gitmesin! Oradaki sekreterime adını yazdırsın! Bol maaş, en yüksek mevki!" Kimse yazılmadı. Amerika satın alamadı!

Amerikan Eğitim Bakanlığına verdiğim 20-25 sayfalık raporumda (Kopyası Kıbrıs'ta Eğitim Müdürlüğümüze verilmiştir) belirttiğim hususlar şunlardı:

- "Ortaokullardaki bando ve şoförlük derslerini takdir ediyorum. Memleketimde mümkün mü? diyorum. Uçaklardan verilen dersler ilgi toplamaktadır. Öğrencileri, her bakımdan, canlı tutmaktadır. Amerikan halkının biz misafirlere gösterdikleri saygı, takdirin fevkindedir. Prof. Strolley ve Prof. Buelky çok yeteneklidir. Yabancılar tarafından en çok beğenilen bu iki profesördür. Washington'daki ankete verdiğim yanıtlar ise şöyledir:

- "Hamilton marka 3 altın saati 450 dolara fabrikadan aldım. Entarilik kumaşa 120 dolar, klasik müzik plaklarına 150 dolar ödedim. v.b. "Böyle bir sorunun sorulması bile Hükümet için pek gereklidir. Diğer memleketlerin eksikliğini öğrenmekte, ona göre ihracatını ayarlayabilmektedir Amerika. Gelişte durak yerim Londra... Dönüşte Paris... Birer hafta... Paris'i de iyi gezdim. Kaldığım otelin salonunda 10-15 kız! Erkeklerce alınıp götürülüyordu odalara...

(1963-70)

21 Aralık 1963 tarihinde Rumların saldırıları yoğunlaştı. 20 öğretmenli Kaymaklı'nın (evimin yanında) evleri yakıldı. Öğretmen Ruso, Türkleri kaçıırken şehit düştü. Köşklüçiftlikten binlerce Türk toplanıp hapsedildi... Lefkoşa içinden uzaklara baktığımızda göklere çıkan dumanlar! 1964 senesinde 1000'den fazla Türk, Rumlar tarafından şehit edildi ve kaçırıldı... Lefkoşa Atatürk Okulu ve Saray Otelі göçmenlerimize tahsis edildi. Mağusa'da da öyle...

Göçler başladı... Öğretmenler okulda öğretmen, mevzilerde askerlik yaptı. Gaziveren, Elye, Mora, Beyarmudu, Serdarlı, Ağırdağ gibi okullarımızda öğretmen sayısı kat kat arttı. 103 köy emniyetli bölgelere kaçtı. Saray Oteldeki mevzilerimiz Rum tarafına kan ağılattı. Rumlar bu tehlikeyi önceden gördüklerinden otelin aleyhine bir Türk gazetesinde çok yazdırmıştı. Yahudi turistlerle dolup taştan Otelimiz, şimdi göçmenlerimizin emrinde idi.

Şehir okullarımızda çift tedrisat başlatıldı. Öğretmenler oldukları yerlerden ayrılamadı. Mücahitler yeryüzüne çıktı. Kıbrıs'a Barış Gücü askerleri gönderildi. Türk bölgelerinde patrollar başladı. İngiliz askerleri ile konuştum. Mahallem geldiğim takdirde korunup korunamayacağımızı onlara sordum. Olumlu yanıt aldım. Evime ilk dönenlerdenim. Rumlar evimi ve diğer evleri talan etmişlerdi. Beco arabamı, buzdolabımı, televizyonumu, pikabımı çalmışlardı. Dolapları boşaltmışlardı. Süngülerle kapılarımı kırmışlardı. Damdaki su depomu havaya uçurtmuşlardı. Gündüzleri evlerimizde, akşamları Lefkoşa içlerinde geçiriyorduk. Kurşunlama, dumdumlar devam ediyordu. Evimin yanındaki Yorgancı, Polis lojmanlarındaki Rum polislerince vurulmuştu. Yerde yatıyordu. Kimse gidip onu kaldırmazdı, kurşun yağmurundan... Evimin bahçesinde mücahitler... Üniforma henüz yok... Onlara mahalleli yiyecek veriyor. Para yok, pul yok. İngilizden aldığım tazminattan 100 Kıbrıs Lirası Mücahitler için İş Bankasındaki fona bağışladım. Akşamları çorbalarını ve yiyeceklerini hazırlamaya başladım. Bunlar arasında bir mücahit vardı. Çok korkaktı... şöyle diyordu:

- "Rumların kuvveti karşısında dibihuya gideceğiz!... Rumların dumdumları bizi dibihuya gönderecek!... Sonumuz Dibihu!"

Bir gün Dibihu, bana acele çağırdı, gözlerini ağzını açarak:

- "Hoca! Koş! Koş! Karşıdaki Rum mevzilerindeki Tekeyi makineli tüfeğimle geberteyim mi? Yere sereyim mi?" Hemen, evden çıkıp Dibihu'ya doğru koştum. Bir de ne göreyim? Dibihu'nun Teke dediği Makarios! Damda, Rum askerlerine moral veriyor, yumurta tokuşturuyor! Birleşmiş Milletler Komutanı Giyani ile! Dibihu'nun önünü almasam Makarios çoktan yerlere serilebilirdi! Dibihu'nun olduğu mevziden Makarios'un yanına kadar olan eve yeraltı kanalımız tamamlanmış vaziyette idi. Havadan kurşun, yeraltından dinamit veya saldırı ne Makarios'u ne de Giyani'yi sağ bırakırdı! Mesafe 100 metre idi.

Türkiye'deki Kıbrıslı Üniversitelilerimiz okumayı bir tarafa atmıştı. Ana-babaları, kardeşleri Kıbrıs'ta öldürülürken orada kalabilirler miydi? Hepsi birlikte Erenköy'e çıktılar. Aralarında, oğlum Niyazi de vardı, Tıp fakültesinden.

Civardaki Mansur, Ayatotto, Sallaintappi gibi Türk köyleri Rumların taarruzuna uğramış; onlar arkalarında hayvanlarını, eşyalarını bırakarak, Erenköy'e göç etmişlerdi. Barış Gücünün helikopteri ile hastahaneye getirilen, aklını kaybeden öğrencilerimiz vardı. Erenköy'den gelen haberler hiç de iyi değildi. Ana babalar ağlıyordu. Erenköy'deki yavrularından iyi haberler gelmiyordu!

B.M. Barış Gücü Komutanlarından ikisine Türkçe dersler vermeye başladım. Yeni arabam Rily'yi emirlerine verdim, benzin parası benden... Kıbrıs'ı gezecekler, bu arada Erenköy'e gidip oğlumdan haber getirecekler! Benzin deposunu, yine paramla, doldurup getirecekler. Çünkü Rumlar Lefkoşa Türklerine 2 galondan fazla benzinin girmesine izin vermiyorlardı. Lefkoşa Türkleri abluka altında idi. İzinsiz kimse Rum tarafına gidemezdi.

İki Barış Gücü Komutanı Türkçe derslerinde çok ilerleme kaydediyordu, çalışkanlıkları ve zekâları sayesinde... Memleketlerine döndüklerinde Türkiye'den gelecek Bakanların hizmetlerine verileceklermiş; zaten bu görevi daha önce yapıyorlarmış.

Onlara verdiğim kompozisyon konuları, genellikle Makarios, Grivas, Yorgacis gibi güncel konulardı. Bir gün yazdıkları şöyle idi:

- "Grivas'la Makarios'un arası açıldı... Kilisede Grivas'ın ayağına kalkan yok!... Düğünlerde Makarios'un ayağına kalkan yok!... Dr.Küçük'le görüştüm. Yorgacis'le görüştüm..."

İki subaya, evimde zaman zaman yemek yedirdim... şoförlerini de iznimle yemeğe getirdiler. Hep beraber şarkılar!... şöyle düşündüm: Türk Komutanı şoförüyle yemek yiyebilir mi? Bunu Boğaz Sancaktarı Fırtına'ya sordum. Kendisi yaparmış! Sancaktarlar Türkiye'den gizli gönderilen albay veya yarbaylardı. Arabamla Erenköy'ü ziyaret eden iki B.M. Barış Gücü komutan bana şunları söyledi:

"Oğlunuz Niyazi tepelerden arabanızı gördü! Şahinler gibi uçarak yanımıza geldi. Önce arabanın içerisini kokladı, kokladı. Ağladı, ağladı! Elbiseler yırtıktı... Ayakları yalınayaktı. Baldırları, çalılardan yüzülmüştü. Yüzünde renk yoktu. Gönderdiğiniz yiye-

cekleri arkadaşlarına dağıttı. Hepsi beraber yedi. Hepsi de arabayı öptükçe öptü... Oradan biz de ağlayarak ayrıldık!"

Barış Gücü aracılığıyla ve onların refakatinde, müfettiş olarak Erenköy'ü ziyarete başladım. En azından senede 2-3 defa! Oraya gitmeden önce üniversiteli öğrencilerimizin ailelerini ziyaret ettim. Yavruları için gönderdikleri yiyecek, mektupları topladım. Erenköy'e gittiğimde, Komutan Rıza Vuruşkan Beye şöyle dedim, yaşanabilir olduğundan:

"Arkama subay takmayınız! Öğrencilerimizin mevzilerini ziyaret ederek onlarla konuşacağım. Verebildiklerime mektuplarını vereceğim. Akşama nöbette olmayanları, okulun avlusunda, toplayacağım... Morallerini yükselteceğim, mektup ve yiyeceklerini teslim edeceğim. Peşime birisini takarsanız, serbest konuşamayız!!!" Rıza Vuruşkan Bey, İş bankası memuru imiş gibi Lefkoşa'da Bayraktar olarak görev yaptı. Daha sonra Erenköy Sancaktarı oldu, albay idi. Tepeleri gezdim. Rum mevzilerine; gizlice yaşadım. Yerlerde atılmış silâhlar... Bakımsız toplar... Mağaralarda yatan Üniversiteliler... Moral sıfır... Komutanda hiç yok! Vuruşkan Bey bir akşam bir köprü'nün üzerinde oturmuş; bana dert anlatıyordu. Ona dedim ki;

"Köyün muhtarı, imamı, tarla bekçisi sizden şikayetçi..."

Muhtarın mühürünü almışsınız, muhtarlığını ifa edemiyormuş... İmamın maaşını durdurtmuşsunuz... Tarla bekçisinin maaşını durdurtmuşsunuz! Sorumluluğu üzerinizde topladıkça, aleyhinize çalışacaklardır! Üniversiteli mücahitlerin idaresi, mehmetçiğin idaresine benzememektedir. Onların morallerinin olmamasının nedeni boş oturmalarındandır. Onları spor, futbol, dülgerlik, gazetecilik, dergi çıkarma, tavla oynama, film gösterme gibi faaliyetlerle meşgul etmek gerekiyor. Erenköy'de Barış Gücü'nün kendi askerleri için gösterdikleri filmleri, öğrenci mücahitlerimizin damlardan ve ağaçların tepesinden, gizli gizli seyretmeleri hoş bir şey değildir. Yarın akşama da köylüleri sahildeki kahvehanede toplayacağım... Keman çalarak onlara türkü söyleteceğim"... dedim. Rıza Vuruşkan Bey, şöyle yanıt verdi:

"Köyde bürolar kurdum. Orada bütün sivil işler görülüyor. Muhtarın mühürü Büromuzda... İmam 5 vakit namaz kıldırıyor. Cumadan cumaya namaz kıldırmasına karşılık para alması doğru olamazdı. Tarla bekçisine gerek yoktu; ortalık mücahit dolu!" dedi. Savunmaya devam ettim. Ezcümle dedim ki:

"Muhtar, imam, desteban köy idaresinde önemli mevkiilerdir. İmam ayda bir Kıbrıs Lirası ödenmektedir. Bu para onun

için çok değerlidir. Desteban da aylığını alması halinde yanınızda olacaktır. Muhtarın mühürünü kendisine teslim ederseniz, imamla destebanın (tarla bekçisi) görevlerini ifa ettiklerine dair belgelerini mühürleyecek; ertesi defaya geldiğimde paralarını getireceğim. Böylece aleyhinizde hiç bir propaganda yapılamayacaktır."

- "Dediklerinizi hemen yapacağım! dedi Komutan.

- "Bir sorun daha var Erenköy'de! Köyde kapot (preservatif) yokmuş!

Getirterseniz çok iyi olacaktır!" dedim.

Bunun üzerine Rıza Vuruşkan bey bana askeri bir hikaye anlattı. Dedi ki:

"Gemi Komutanı, Valiye bir telsiz gönderdi. Genelevlerin temizlenip asker için kilitlenerek bekletilmesini rica etti. Rica emir demektir. Vali telgrafın altına not düştü. "Bu işi yapabilecek bir vali gelinceye kadar dosyada hıfzı!"

Ertesi defa Erenköy'e gittiğimde durum daha iyi idi. Gazete, dergiler öğrenciler tarafından yayınlanıyordu. Dülgerlik başlamıştı. Öğrenciler meşgul ediliyordu. Öğretmenlikte meşguliyet gayet önemlidir. Fenalıklar, moralsizlikler, meşguliyetle giderilmektedir.

Muhtar mühürünü teslim almıştı. Desteban ve imamın görevlerini ifa ettiklerine dair belgeleri mühürlemişti. Onlara yekün paralarını Lefkoşa'dan getirmiştim. Yönetimimizin kuvvetli olduğunu onlara göstermiştim.

İlk ve orta okulu teftişten sonra köylülerle, üniversiteli mücahitlerimizle görüşmüştüm. Rıza Bey'e tavsiyelerimi iletmiştim. Sahildeki kahvehanede keman çalarak iyi seslilere şarkı söyletmiştim. Ayrılmadan bir gün önce Komutan Rıza Vuruşkan Bey bana şunları söylemişti:

- "Lefkoşa'ya dönmene izin vermiyeceğim!!! Bize çok lazımsın!" Görülüyor ki askeri Komutanlığın sivil işleri üzerine alması, başkalarına yetki bırakmaması, idareyi bölüşmek istememesi, yanında tüm yetkili sivilin bulunmaması durumu fenalaştırmaktadır.

Erenköylülerin evlerini, çadırlarını birer birer gezmiştim. 850 nüfuslu köyden topladığım bilgiler aşağıdadır. Durumu aksettirmektedir:

Muhtar: - "Efendimiz elimden mühürümü aldı!"

İmam: "Efendimiz imametlik maaşımı durduttu!"

Desteban: "Efendimiz! Görevlerimi yapmama izin vermiyor. Maaşımı durduttu."

Köyün 3 yetkilisi şikayetlerini bana gizli yapmışlardı. Şikayetlerini yapacak bir yetkili bulamamışlardı. Erenköy'e girip çıkmak yasaktı. Türklerin ve Rumların barikatları vardı.

Erenköy'de bana söylenenler şunlardır: (Zamanı yansıtmaktadır)

"Rum mevzilerindeki askerler bütün gece bize söğüp saymaktadır."

"Bu Dillirga bölgesi hep rumca konuşuyordu. Komutan Efendimiz yasakladı. Şimdi hep Türkçe! Yaşlılar bundan şikayetçi!... Aleyhlerine konuşuyormuşuz diye!"

"Üniversiteli gençlerimizin bizi bırakıp, Türkiye'ye gitmelerinin kesinlikle karşısındayız!"

"Türkiyemiz bize Erenköy'de modern evler inşa ederek bizi çadırlardan kurtarmıştır."

"Komutanımız Efendimiz bize bürolar kurdu. Kızlarımız sekreterlik ve telsizcilik yapıyor. Maaşları bol."

"Her eve 300 Kıbrıs Lirası düşüyor. Nerde buldu Dillirgalılar eskiden bu parayı? Mesarya'ya gider ve günde 2 şiline arpa biçerdik."

"Bir şikayetimiz var; gündüzleri bütün kahvehanelerin kapanacağına, bir tanesi olsun ihtiyarlar için açık olsa?" (Hallettim)

"Benim mağazam istimlak edildi. Aylığı az, niçin?"

(Hallettim)

"Evimizde 3 tane kız var demek o eve 1,500 Kıbrıs Lirası gelecek demektir. Zira evleneceklerinde göğüslerine bol para takılıyor. Herkeste para bol! Ayrıca Komutanımız Efendimiz, düğündeki yenecek gıdayı ambardan veriyor."

"Telsizci kızlarımız mağrada! Olayları anında direkt olarak Türkiye'ye iletiyorlar."

"Kapot! En büyük eksikliğimiz... Söyliyoruz Komutan Efendimize! Üniversiteli mücahitlerimizin soruları ve yanıtlarım şöyle idi Erenköy'de:

"Kızkardeşimi Rumlar işgal etmiş! Doğru mu?"

"Yalan! Aileni gelmeden önce ziyaret ettim. Kızkardeşin patates soyuyordu. Zehirli propagandaya inanmayınız!" dedim.

"Türkler açmış! Para yokmuş. Ailelerimiz perişan imiş!" dediler.

- "Para çok! Yiyecek bol! Bu propagandaların içeriye kimlerin tarafından sokulduğu bilinmektedir. İnanmayınız!" dedim.

Bir Türkiyeli subay ve Lefkoşa'dan bir hemşire ile yemekliyim... Hastahane hemşiresinin elinin, masa altından Türkiyeli subayı okşadığını gizlice gördüm. Limasol'daki İngiliz Bayan Yüzbaşının, Behiç Çavuş'a yaptığı sıfır kalırdı! Aynı hemşire arabama binerek Lefkoşa'ya doğru hareket ettik. Bir mil ötedeki Rum polis barikatına geldiğimizde, söz konusu hemşire, koluna, Rum polisini taktı. Uzaklara kadar ikisi yürüyerek ajanlık yaptı.

Lefkoşa'dayım... Elçilikten Emin soysal Bey beni arattı. Erenköy'deki durumu sordu. Ona dedim ki:

- "Moral yüksek... Türkiye'den çok memnunlar... Yemekler, tatlılar... Çadırların bezlerinden elbise, balık kutularından sigara tablası, çilek kufularından abajur, un torbalarından yağmurluk yapılıyor, Erenköy'deki Üniversitelilerimiz emir bekliyor... Bir saatte Lefkoşa'ya kadar bütün Kıbrıs'ı fethedebilirler! Her gün silah eğitimi var! Silahlar, toplar bakımlı... Yunan askeri korkak!"

Tabii bu yaptığım propaganda idi... Onun beklediği cevap olumsuz idi. Kendisi ziyaret etmiş gibi Türkiye'ye rapor yazacaktı.

Lefkoşa'da Yenicami okulundayım... Avluda bir hocahanım ağlıyordu... Problemini sordum. Dedi ki:

- "Başöğretmen Nazım Bey bana bir iki saatlik izni vermedi. Kocam bir aydır dağdan, mücahitlikten eve gelemedi. Sancaktar ona bugün 2 saatlik izin verdi. Evde bekliyor!"

- "Merak etme! Şimdi izni verdireceğim!" dedim.

Nazım, odasında kahvesini yudumluyordu. Beni görünce:

- "Yapsınlar sana da bir kahve!" dedi.

- "Hocahanım dışarda ağlıyor! Maariften korkmadan ona izni ver! Bırak gitsin! Yüzü gülererek okula gelsin! Bütün sene çalışsın! Yoksa ister misin sana küssün ve hiç çalışmasın?" dedim. İzin verildi. Hocanım sevinerek, gülererek okula döndü!

Çarşafli bir hocahanımın sınıfını, aynı okulda, teftiş ettim. Kıbrıs'taki çarşafli tek öğretmendi... Aramızda geçen konuşmalar şöyle:

- "Çok iyi çalıştınız, her sene olduğu gibi... Sizi teprik ederim!" dedim.

- "Peki! Ben niye müdüre olamıyorum?"

- "Çarşaflısınız!"

- "Peki! Makarios cübbeli değil mi?"

- "Onu seçen Rumlardır. Türkler bir şeyhi, sarıklıyı Cumhurbaşkanı olarak seçer mi?"

- "Sen karşında oynak, kıvıran hocahanımlar istiyorsun!"

- "Sen teneffüste dışarıya bile çıkmıyorsun! Hocahanımlara küssün! Onlar seni müdüre olarak kabul ederler mi?" diye sordum.

Hocahanım şeyh Nazımcı idi. Değerlendirmeleri bilmiyordu. Tedbirimi almalıydım. Alacağım da...

Rum polisleri Lefkoşa giriş ve çıkışlarında barikatlar kurmuştu. Her yolcu çadıra götürülerek yoklanıyordu. Kamyonlar hisarın altına götürülerek boşaltılıyordu. Arabalar kuyrukta saatlerce bekletiliyordu. Barış Gücü askerleri olan bitenleri kaydediyordu. Müfettiş olduğum halde bana işkence yapılıyordu. Örneğin, bir defa beni Barış Gücünün gözleri önünde çıplatıp yoklamışlardı! Bu olayı Barış Gücü askerlerine protesto etmiştim ve bu durumu kaydedip etmediklerini, yazdıklarından, kontrol etmiştim. Ben de Rum zaptiyelere bazı oyunlar tertiplemiştim. şöyle ki:

Bir sabah altın dolma kalemimi cebime koydum. Rum polisin ne yapacağını biliyordum. Rum elini cebime soktu! Kalemi açmaya başladı ve dedi ki:

- "Biz EOKA olarak böyle kalemlerin içerisinde emirleri taşıyorduk! Bakalım siz de aynını yapıyor musunuz?"

Ona dedim ki:

- "Türklerin her köyde telsizleri var. Sizden çok çok ileriyiz! Kalem içerisinde mesaj götürmeye gerek yok!"

Bir başka gün cebime banka defterimi koydum. Kâfir, cebimden defteri alıp karıştırmaya başlamıştı ki defteri elinden kaptım.

- "Hesabımı görmeye hakkın yok!" dedim.

Bütün bu durumları Barış Gücü askerlerinin gözleri önünde yazdırıyordum. Aynı barikatta Rum ajanı olmak üzere Rum polislerine hizmet eden biri bayan, iki Türk polis vardı. Türk kadınlarını yoklayan, çıplatan bayandı.

Kıbrıs'ta Türk kantonları oluşturulmuştu. Serdarlı, Boğaz, Geçitkale (Köfünye) Mora, (Meriç) en büyük kantonlardandı. Ayrıca, Lefke, Limasol, Mağusa, Beyarmudu, Limasol v.b. yerlerde Türk hakimiyeti kurulmuştu. Her birinin başında Türkiye'den bir albay veya yarbay, askeri-sivil idareyi eline almıştı. Genellikle bu idarecilere Türkler ve Rumlar 'Paşa' diyor-du. Paşalar istedikleri an bütün Kıbrıs yollarını kesebilirdi. Örneğin, Köfünye'deki Paşa, Limasol-Larnaka-Lefkoşa asfalt yollarını Rumlar buradan korku içerisinde geçerlerdi; çünkü

bütün tepelerinde Türk bayrakları altında mücahitler vardı. Cihangir'deki Paşa, Lefkoşa-Mağusa yoluna hakim! Mora'daki Paşa, Lefkoşa-Mağusa eski yola hakim... Lefke Paşası, Troodos-Lefkoşa yollarına hakim...

Serdarlı'daki Sancaktarlığımız 15 mil x 5 mil = 45 mil kare, Lefkoşa'nın yarısına yakını Türklerin elinde idi. Bütün Sancaktar ve Paşaların Komutanı; Bayraktar idi.

Bunlardan bazılarının durumunu hatırladıkça yazacağım. Bir gün, Serdarlı'dan geçiyordum... Türklerin kurduğu barikatta derme-çatma polisler görevlendirilmişti. Söz konusu polisler bana şikayette bulundular ve dediler ki:

- "Ne elbiselerimiz var! Ne de ayakkabımız!... Rum polislerinin altında motosiklet! Bizim hayvan bile yok! Hırsızları, Rumları nasıl yakalayacağız?"

Ertesi hafta yine oradan geçiyordum. Bana şunları söylediler:

- "Sen büyük bir adama benziyorsun! Sana şikayet ederkenden her şey düzeldi. Polis elbiseleri, ayakkabıları, motosikletler gönderildi, Lefkoşa'dan..."

Serdarlı'dan 10 mil mesafede Lefkonuk (Geçitkale)... Lefkonuk'taki Prokopi çavuştan, çevredeki bütün Türk köyleri rahatsız!... Lefkonuk Rumları da Prokopis çavuştan şikâyetçi... Çevre Türk köylerinde, kahvehanelerde konuşulanlar hep Prokopis aleyhinde idi. Şöyle ki:

- "Çimento yok, petrol yok, Lefkonuk'a Türkler giremez... Prokopi çavuş yakaladığı Türkü döver! Rumlardan hep veresiye alırdık... Bir sene sonra harman vakti öderdik." Prokopi Çavuşa bir ders vermek istedim. Serdarlı'daki Barış Gücü karargahına gittim. Prokopis'ten korktuğumu, bütün çevre okullarını ziyaretten sonra ö.s. saat 16.00'da, Prokopi'nin Polis Stasyonunun önünden geçeceğimi bildirdim. Bana gözcü olmaları ricasında bulundum. Barış Gücü askerleri ! "O.K." dediler. Not ettiler.

Lefkonuk'un arka tarafından geçerek, Lefkonuk Tüccarı Hira'ya gittim. Arabama 4 tane michelin lastik takmasını, yedeği de yenilemesini, ayrıca aküyü değiştirmesini istedim. 9 ay sonra, harman vakti ödeyeceğimi söyledim. Hira, arabamı alıp gizlice avlusuna koydu, dediklerimi yaptı. Bu meyanda, ben de Rum Belediyesine gittim. Lefkonuk'taki Türk okulunu kendilerine satmayı teklif ettim. Okulumuz yeni olduğu halde, Türkler bu köyden

çoktan kaçmışlardı: Rumlar okulu yıkmışlardı. Okul arsası, köyün orta yerinde, Belediye'nin karşısında idi. Rum Belediye Başkanı çok sevindi! ikramlar, izazlar başladı... Yan taraftaki tapudan köyün haritasını arattı. Arsa Evkaf'ın!... Satılamazdı! Rumun yüzü asıldı!

Hira'ya gittim. Her şey hazır! Bana şöyle dedi Hira:

- "Özdemir Efendi! Köye gelme... Parasını Lefkoşa'da Uçak Alanı yanındaki Michelin acentasına, hesabıma, ayda 10 Kıbrıs Lirası yatırt. 10 ayda ödersin. Prokopi çavuş duymasın!"

- "Niye Makarios'a şikayet etmiyorsunuz onu?" dedim,

- "Makarios'un sağ koludur. Sen onu şikayet edersen ve köyden kaldırırsan, Rumlar sana karşı çok minnettar kalacaklardır. Lefkonuk Tüccarları aç vaziyettedir. Yenağra, Psillat, Konetra, Çatoz, Kufez, Melunda, Bladan, Artemi, Vitsada ve Görneç Türk köyleri bizden alış-veriş edemiyor, korkudan! Beşparmaklardaki Yunan askerlerinin alış verişleri de olmasa, Lefkonuk tamamiyle aç kalacaktır!" dedi.

Lefkonuk'tan sonra Mallıdağ ve Bladan okullarını teftiş ettim. ö.s. tam ssat 16.00'da Prokopis'in karakolu önünden geçtim. Barış Gücü jipi görüldü! Karakolun 'DUR' levhasına uymadım! 100 metre kadar geçmişim ki arkamdan düdük sesleri ve ısıklar!... Arkaya baktım... Prokopi çavuş, 20 kadar polis ve bir o kadar daha EOKA'cı ile arkamdan koşuyorlar!...

Durdum! Prokopis çavuş bağıra bağıra dedi ki:

- "Nizamlara, kanunlara niye riayet etmiyorsun? Niye emre uymayarak, yoklanma yapılmadan, 'DUR' levhasına uymadan, geçip gidiyordun?"

İngilizce konuşmaya başladım. Barış Gücü askerlerine kayıt tutmalarını rica ettim. Dedim ki:

- "Be Prokopis! Çevrenin 10 Türk köyü senden çok şikayetçidirler. Dövüyormuşsun! Türklerin Rumlarla Lefkonuk'ta alış-veriş yapmalarına izin vermiyorsun! Bir müfettişe bile böyle yapıyorsun! Nedir be bu polisler, bu adamlar? Kendinizi orman memleketlerinde, babanızın çiftliğinde mi sanıyorsunuz? Arı kovanından çıkar gibi üzerime ısıklarla, düdüklerle koşuyorsunuz! Sen Peristeronalı, ben Yenağralı... İki köyün uzaklığı 3 mil... Gel gidelim köyüne! Göreceksin Savas'ın, Yörgo'nun, Aristo'nun bana hürmetini! Devamlı kapıma gelirlerdi; oğlularını Omorfo Koleji'ne aldırılmamı isterlerdi. Benden yardım görürlerdi. Be Prokopi! Benim rütbem seninkinden yüksektir. Sana derim ki;

Türklere dokunma! Bırak Lefkonuk'a serbest girip çıksınlar; alış-verişlerini yapsınlar, birbirleriyle kaynaşsınlar!"

Prokopis Çavuş dedi ki:

- "Şimdi biliyorum ki Anamur'daki 'Kıbrıs'ın Sesi Radyonuz' bu olayı akşama söyleyecektir. Bu olay, aynı zamanda Birleşmiş Milletlere aksettirilecektir. Fakat iyi biliniz ki biz Rumlar, Birleşmiş Milletler kararlarını, ayağımızın altında, işte bu taşı ezer gibi ezeriz! Bak sana taşı da ezmeyi de göstereyim!"

Bu sözleri söylerken ve taşı ezmeye çalışırken, Prokopi çavuşun kalbini yakaladım, onu salladım ve dedim ki:

- Türkiye'nin uçakları bu dağlardan geçecek ve siz Rumları, işte buradan, kalbinizden vuracak! Sizi ne Panayianız ne de Ayos Andreanız kurtarabilecek! Unutma! Haydi, adiyossas!"

Dediklerim hep oldu. Fakat, 1990'da Prokopis Larnaka Emniyet Müdürü olarak Lârnaka Havaalanından Samson'u karşılayarak, hapishaneye götürdü. Onları T.V'den izledim.

1968 senesinde, Lefkoşa'dan çıkıp Lefke taraflarında teftişe gidiyordum. Akaça Peristeronasında durdum. Türk okulunda 12 öğrenci... Geçmişte aynı okulda 90 kadar öğrenci ve 3 öğretmen vardı. Zengin Türk halkı, Rumlardan korkarak, yakındaki Elye (Doğancı) Köyüne sığınmışlardı... Türk yönetiminden, köylerine dönmeleri hakkında emir aldıkları halde köye 900 nüfustan 60 kadar insan dönmüştü. Türk okul binasının karşısındaki Yunan karargahı niye köyden kaldırılmıştı? Türklerin köylerine dönmesi için mi idi? Genç öğretmenimize nedenini sordum. Şöyle anlattı:

- "Yunan Komutanı, köy papasının karısını kaçırttı! Papas ağlayarak Makarios'a gitti ve 'Bana karımı bulup getir' dedi. Makarios ancak bir hafta sonra, Papasın karısını bularak Papas'a teslim etti. Yunan Karargahını da köyden kaldırttı; köylülerin Yunan askerlerini linç etmemesi için!" Bu köyden sonra, Omorfo'da durdum... Önce eski bakkalım Efiklides'ten birkaç okka kuru fasulye aldım. Efiklides beni görünce çok sevinmişti ve şöyle demişti:

- "Özdemir Efendi! Nasıl oldu da kafesten çıkabildin?"

- "Be Efiklides! Liderlerinizin propagandalarına niye inanıyorsunuz? Kafes (kanton) diye zindan yoktur. Ver bana 100 Kıbrıs Lirası sana söyleyeceğim 10 tane yalan! Götür bunları Liderliğinize! Sana versinler 1000 Kıbrıs Lirası. Gazeteleriniz, radyolarınız çok yalan söyler, çok propaganda yapar aleyhimize. İnanmayınız! Türkleri yenemezsiniz! Kime güveniyorsunuz?" diye sormuştum.

- "Mısır'a! Mısır, Rumlarla beraberdir. EOKA'cılar tanklarla, silahlarla eğitmektedir." dedi.

- "Ben Mısır'ı çok iyi biliyorum. Mısır askerinin ayakkabısı bile yoktur! Baldırları patikalı, yalınayak kumda yürümektedir. Tankları çürüktür. Rusya'nın eski tanklarıdır!" dedim. Omorfo'da eski doktorum Klitos'a gittim. Beni kucakladı. Dr. Klitos yeni kurulan Makarios aleyhtarı ve Grivas taraftarı ALTILAR'dandı. Ona politik durumu sordum. Nede olsa Grivas'ın kurmaylarından. Bana şikayet edercesine, dedi ki:

- "Ben daima derdim ki ve yine derim ki, İngilizlerin Kıbrıs'tan ayrılması ile Rumlar birbirlerini yiyecekler! Yemeye de hazırdırlar! Yakında göreceksin! Rumların birbini yiyeceğini!"

2-3 Rum polis barikatından geçerek Lefkoşa'ya döndüm. Lefkoşa Sancaktarlığından arandım. Dendi ki:

- "Koççat köyünde, Türkler ve mücahitler ikiye bölündü..."

Gidip bir çözüm yolu bul!". Türk köyü Koççat, Rum köyleri ile sarılmıştı.

Ertesi gün Koççat'a gidip iki öğretmeni teftiş ettim. Onlarla köyün durumunu etrafıca konuştum. İkiliğin nedenlerini onlardan öğrendim. Ne imiş? Birisinin tavuklarını karşı taraf zehirlemiş ve öteki tarafa, mücahit karargahından silah verilmiş! Bir taraf silahsızmış! Niçin bir taraf evlerine silah götürüyorlarmış?

Okuldaki teftişimi süratle tamamladım. Bir öğretmen ve birkaç köylü ile tavukları zehirlenen eve gittim. Tavuk yeminin nereden temin edildiğini ev sahibine sordum. Yemin yakındaki Rum köyünün bakkalından alındığını öğrendim! Köyün Türk şoförüne sabah ısmarlamış, akşama getirtmiş! Köylüye dedim ki:

- "Türkten şüphelendiniz de niye Rum bakkalından alınan zehirli yemden şüphe etmediniz? İşte Rumlar sizi böyle kavga ettirir! Böyle parçalar!"

Sözlerim kabul edildi! "Tavukları zehirleyen Rumlar!" dendi. Bir de Mücahitlerin karargahına gittim. Nöbetçi mücahit, silahların altında uyuyordu, derin derin! İsteseydim bir piyade olsun kaçırabilirdim. Muhtarın mücahit komutanı oğluna gittim, onu evinde buldum! Babasıyla görüştim. İkisine emir verdim:

- "10 dakikaya kadar bütün mücahitler toplanacak! Onları denetliyeceğim!"

Tepelerden, ovalardan koşan mücahitler 10 dakika içerisinde komutanlarının emrinde, sıralı, tüfekler omuzlarda heyecanlı bekliyorlar! Onlara şöyle bir konuşma yaptım:

- "Sevgili mücahitlerim! Sizleri teprik ederim. 10 dakika içerisinde uzaklardan gelip toplanabildiniz! Tavukları zehirliyen Rumlardır. Sizin parçalanmanızı planlamışlardır! Evlere silah götürme olmayacaktır! Hepsi karargahta kalacaktır; silahlar yalnız görev başında taşınacaktır! Tamam mı?"

- "Tamam Komutanım!" dediler. Komutanlık zevkli bir şey! Lefkoşa Sancaktarlığına raporumu verdim.

Bir başka gün, gecenin geç saatlarında Bayraktar arattı.

- "Yarın, Köfünye'ye git! Orada bir problem var. Akşama Türkiye rapor bekliyor!" dedi. Sormayı küçüklük saydım, sormadım!

Gece uyuyamadım... Sabah sabah yola koyuldum... Ne idi? Niçin söylemedi? Öğrenebilecek mi idim? Köfünye'ye geldim. Köye giriş yasak! Her tarafta mücahitler tetikte! Köyün dışındaki gazinoya gittim. Muhtar ağlıyordu! Beni görürkenden üzerime sarıldı ve dedi ki:

- "Türkiyeli Komutanı, akşam sinemahanede Türkler öldürdü!" Demek ki problem bu! Sebeplerini muhtara sordum. Dedi ki:

- "Kadın meselesi! Larnaka Sancaktarı telsizle öğrenirken tebdili kıyafetle ve adamlarıyla köye gelip durumu inceledi. Kadın meselesi olduğunu söylemememizi sıkı surette tenbih etti! Komutan, gelinime de sarkıntılık ederdi!"

Köyün girişindeki tanıdığım bir mücahide ricade bulundum; yeni Komutana gidip, köye girmem gerektiğini ona bildirmesini ve izin getirmesini söyledim. İzin geldi. Kahvehaneler kapalı... Sokaklarda kimse yok... Örfi idare var! Okul kapalı... 4 öğretmenle evlerinde konuştum. Raporumu hazırladım şöyle ki; "Kadın meselesi!" Katil, Skarino köyünde Rumlarla yeyip içiyordu, sineması için Rumdan bedava film, tüfeği için bedava fişek alıyordu. Türkiye'ye karşı bir hareket değildir." Katil Londra'ya kaçmıştır!"

Türkiyeli Komutanın öldürüldüğü akşam Köfünye'ye yeni bir komutan gönderilmişti. Bölük Komutanı, Boğaziçi, Klavya, Tatlısu, Lefkara, Klavya, Vuda, Alamyio v.b. çevre köylerimizin askeri eğitimcisi, idarecisi ve Paşası idi. Ona Ringo Paşa denirdi. Çünkü kavboylar gibi belinde iki tabanca vardı. Larnaka-Limasol-Lefkoşa'nın asfalt yollarına hakimdi. Rumlar, Köfünye köyünden arabaları ile seyahat ederken çok korkarlardı! Ringo barikat kurmuştu... 20 kadar Rumu tutuklayıp Geçitkale'ye götürmüştü. Aralarındaki papasın sakallarını susuz, sabunsuz traş ettirmişti!

Papas, Grivas'a gidip çok ağlamıştı! Yunan kuvvetleri Komutanı Kıbrıslı General Grivas, Köfünye'den geçip yakındaki Boğaziçi köyünün Türklere ait bir köprüsünden geçiyorken, mücahitlerimiz tarafından durdurulmuştu. Grivas ve Yunan Komutanlarına, "Buradan geçemezsin!" denilmişti. Grivas, "Geçmeme izin vermezseniz, yarın sizi tanklarımla berhava ederim! Söz veriyorum!" dedi. Mücahit durumu Ringo'ya bildirdi. Biraz sonra emir geldi. Mücahit, Grivas'a dedi ki:

- "Geri dön! Geçemezsiniz! Emir böyle!" Çok geçmeden Grivas tanklarıyla, binlerce askeriyle, Köfünye'ye saldırdı. Ortalığı yer ile bir etti. 25 şehit verdik! Sanırım Grivas oyuna getirilmişti! Türkiye'den Yunanistan'a bir ultimatom!... "15 bin Yunan askeri Kıbrıs'tan çekilsin! Grivas adayı terketsin! Köfünye'nin yıkılan evleri onarılsın!" Yunanistan tarafından Ültimatom harfi harfine yerine getirildi.

Değirmenlik'ten ve Cihangir'den geçiyordum... İngiliz askerlerine benziyen Yunan askerleri Beşparmak dağlarından gelerek kamyonlara bindiriliyordu. 40 kamyon x 40 = 1600 Yunan askeri sayabildim, arabamda gidiyorken. Zeytin ağaçları altındaki gizlenen 2 Cihangir Mücahidinin rakamları da aynı idi. Diğer taraftan Değirmenlik ovalarındaki sayısız Rum polisleri, öldürülen eski İçişleri Bakanı Yorgacis'in cesedini aramakta idi! Yorgacis'in aynı zamanda CIA ajanı olduğu biliniyordu. Makarios'a suikastlar düzenlemişti.

Türk köylerinin durumları iyiye gidiyordu. Mücahitler gündüzleri işlerinde, geceleri nöbette, iyi para alıyorlardı. Paralar Türkiye'den. Birkaç tuhaf anımı anlatayım:

Sütlüce köyünde, 3-5 kişi oturmuş; Türkiye'nin mücahitlere bedava para verdiğini anlatıyorlardı. Onlara dedim ki:

- "Günü gelir! Mücahit canını verir! Canın bedeli para ile ölçülebilir mi?" 2 örnek daha:

Larnaka kazasındaki Civisil köyüne her gittiğimde, barikatta daima aynı ihtiyar! Elinde piyadesi! Ona sordum:

- "Bu piyadeyi kullanmasını, temizlemesini biliyor musun?" Dedi ki:

"Çocuk iken piyadeyi zaptiyelerin elinde görüyordum, o kadar. Mücahitler bana günde iki şilin verirler. Onların nöbetlerini tutuyorum. Sigara param çıkıyor!" Mücahit aylığı 7 Kıbrıs Lirası.

Limasol'un Evdim köyünde, Rum köylerinden gelen yollara hakim bir tepecikte 14 yaşlarındaki bir mücahit! Resmi elbiseli, silahlı! Ona sordum;

- "Ortaokula gitmiyor musun?"

- "Efendim! Bazı günler gidemiyorum; günde 2 şiline, mücahitlerin yerine, burada nöbet tutuyorum!"

Yanımda bulunan Başöğretmen mücahit çocuğa hakaretlere başladı; dedi ki:

- "Ben size kaç defa söyledim!.. Yabancılar bilgi vermiyeceksiniz diye!" Demekki Başöğretmen Komutan idi!

Başöğretmeni azarlamıştım. "Ben bir müfettiş olarak, bu çocuğun eğitimi hakkında ilgilenemez miyim? Ben yabancı mıyım?" dedim ona.

Öğretmen mücahitler, memur mücahitler, esnaf mücahitler, Rumlara karşı mevzilerde tetikte iken bir kısım Türkler zehirli propagandalar kusuyordu. Zehirli propagandalar şöyle idi. Lefkoşa Türkleri arasında:

"Makarios gibi büyük bir devlet adamı dünyada yoktur!

Asfalt yollarda yürüyemez olduk çukurlardan... Rumlar bize asfalt vermiyor!

Bütün dükkanları gezdim. Bir çivi bulamadım!

Böyle maaşla geçinilmez! (Her memura ayda 15 Kıbrıs lirası verilirdi)

Akıtan damıma kiremit bulamadım! Rum vermez!

Memurların düşmanı olan tüccarlar her ayın 15'ine kadar kazanır; dört gözle memurun ödenmesini bekler!

Arabalarımız çürüdü, oturmaktan... Rum benzin vermez!

Mücahitler bedavadan para alır!

Yazık değil mi Türkiye'nin paralarına? Mücahitlere para verileceğine yollar onarılınsın!

Türkiye'den gelen nohutları, mücahitler bakkallara satmaktadır! Mücahitlere nohut verilmesin!

Büyükler paraları çalarlar! Bu paralarla apartman kaldırırlar! (Not: inşaat halinde yalnız bir apartman vardı.)

Tüccarlar karılarıyla grup sex yaparlar hamamda! Aralarında falan falan da vardır!

Bir mal Rum tarafında bir şiline ise, Türk tarafında 20 katıdır!

Türkiye hiçbir zaman Kıbrıs'a asker çıkaramaz! Duymadınız mı Rum askerlerinin, 'Bekledim de gelmedin' şarkısını; bütün gece gramofonda çaldıklarını?

Hristiyan dünyası Rumlarla beraberdir. Mısır bile Rumu desteklemektedir. Suriye de... Komünist dünya da!

Makarios beyanat verdi. Türkler hükümet ilan ederlerse, bir saat içerisinde bütün Türkler kesilecektir! Plan hazır!

Rumun parası kuvvetli! İngilizin parasından da kuvvetli!

Makarios'un Mısır'dan aldığı tanklar hepimizi yakıp kavuracaktır. Mücahidin piyadesi tanklara karşı gelebilir mi?"

Türk kantonlarından kaçan ve Rum tarafına sığınan Türk kadınları vardı. Rumlar bu gibilere bol para verirdi. Onları çeşitli maksatlarda kullanırdı. Şki örnek vereyim:

Gaziveren okulunun yanından geçiyordum. Öğretmen Sabri'yi bir göreyim dedim. Arabamı durduttum.

- "Duydun mu efendim bugün ne oldu?" dedi Sabri... Ve ekledi:

- "Rum barikatında Rumlara çalışan bir Türk bayan polis vardı ya! Bugün Rum tarafından kaçıp köyümüze yerleştii!"

- "Beni evine götür. Ona soracaklarım vardır!" dedim.

Sabri ile köyün uzaklarına, kamışlar arasındaki bir eve gittik. Genç kadına tatlı tatlı konuştum. Bu arada ona sordum:

- "Rum barikatına geldiğimde Rum polislerin bana çok fena muamele ettiklerini görüyordunuz! Ben ayrıldıktan sonra, Rum polisler aleyhime neler söylemekte idiler?"

- "Seni bir yerde kıştırıp geberteceklerini söylemekte idiler!"

- "Rum tarafından buraya nasıl kaçabildin?"

- "Bir Rum beni motosikletin arkasına bindirdi Lefkoşa'da. Bize Rum polislerce dendi ki: 'Zodya ve Omorfo barikatlarından geçerken Rum polisler size sorarlarsa, bir Rum düğününe gideceğiz' deyiniz dediler."

Oradan ayrıldık. Başöğretmen Sabri'ye dedim ki:

- "Kadın Rum ajanıdır. Kamışlıklar arasını Rumlar seçmiştir ki, geceleri Rum ajanlar buraya kolayca gelebilecektir. Sancaktara durumu bildir!" Lefke Sancaktarlığınca ertesi gün Türk bayan tutuklanarak Lefke'de göz altına alındı.

İkinci örneğim: Türk tarafından Rum tarafına kaçan şık bir bayan, Maarif Dairesine gelerek karşıma oturdu. Rum tarafından kaçtığını söyledi ve çocuklarını bir Türk okuluna kaydedemediğini bildirerek yardım istedi. İstedii okula iki çocuğunu da kaydet-tireceğimi ona bildirdim fakat önce bana Rum tarafındaki yaşamını anlatmasını istedim. Kadın başladı anlatmaya:

- "Türk tarafından kaçarkenden Rum polisler beni Makarios'un önüne oturttu! Makarios çok sevindi... Hemen Elenion Okul Müdüresine telefon ederek iki çocuğumu Rum

okula kaydettirdi. 2 hafta sonra da iki çocuğumun, Rum öğrenciler refakatinde, Ayos Andrea Kilisesine götürülerek vaftiz (Hristiyan) edilmesini emretti. Çocuklarım böylece Hristiyan dinine geçtiler! Ona sordum:

- "Makarios'la yattın mı?"

Kadın yanıt veremedi. Yüzü kızardı.

İki Türk çocuğunun Hristiyan yapılmasına neden ne idi?

Rum mentalitesine göre:

Rum öğrenciler evlerinde propaganda yapacaktır, sevinecektir! İki Türk çocuğunun ta Dip Karpas'a götürülmesi, Türklerin yenildiğini! gösterecektir. Dip Karpas'taki Kilise 1600 yıllarında Osmanlılar zamanında inşa edilmiştir. Şimdi ne görevler ifa etmektedir?

Zehirli propagandaları önlemek ve Türklerin moralini yükseltmek için Moral Kalkındırma Ekibi kurulmuştu... Başkanı Sosyal İşler Müdürü Talat Yurdakul... 8-10 kişilik listede benim adım da vardı. Listeyi hazırlayan Sn. Denктаş... Bir akşam Ekip Beyarmudu'nda... Kalabalık bir halk meydanda... Ekipten Başöğretmen Bayan Kadriye Hulusi kürsüde ateşli konuşmasını yapıyor... En arkada oturuyorum, halkın nabzını ölçüyorum. Yanımda oturan iki kişi şöyle konuşuyor:

- "Be Hasan! Bayan tam yataklık! Kap kucağına, fırlat yatağına!!! Köyden ayrılıştan arabada çok güldük... Kadriye Hanımın moralini yükselttik! "Kap kucağına... Fırlat yatağa" ile. Ben bu işi bazan yalnız da yapıyordum, teftişe gittiğimde. Bir örnek:

Mağusa kazasındaki Ergazi okulunu teftiş ettim. Akşama köylülerin avluda toplanmasını öğretmenlerden rica ettim. Konuşmam şöyle idi:

- "Makarios herkesin söylediği gibi kuvvetli değildir! Makarios yaramaz bir öğrenci, Türkiye bir öğretmen gibidir! Makarios yaramazlık yaptığında öğretmen kaşlarını çatmaktadır! İkinci yaramazlıkta öğretmen onun üzerine doğru yürümektedir! Üçüncüde tokat! Dördüncüde ne yapacaktır?" diye sordum.

- "Makarios'u yere fırlatıp tekmeleyecektir, Türkiye!" dediler.

Rum saldırılarını öğrenen Amerika'da evinde aylarca kaldığım Mr Robert, bana bir mektup yazdı ve ne gibi maddi yardımlarda bulunabileceğini sordu... Durumunun çok iyi olduğunu biliyordum. Aylık maaşı 600 dolar... Rotary Başkanı... şehirde saygın birisi. Ona şöyle yazdım.

- "Eşyalarımı Rum askerleri talan etti... Duğmdum kurşunları evime yağıyor... Ve her tarafa... 12 ve 14 yaşlarındaki çocuk-

larım Kandemir'i ve Tülin'i kurtarmak için İstanbul'daki Işık Lisesine gönderdim. Büyük oğlum onları bırakıp Erenköy'e çıktı... Halimiz perişan!... İki çocuğuma ayda 10 dolar cep parası gönderebilir misiniz?"

10 dolar Blaricom için hiçti... Bankasına emir verdi... Her ay iki çocuğum 10 doların karşılığı olan 96 Türk Lirasını aldı. Işık Lisesi Müdürü Sacit Bey onlara çok iyi baktı... Bir ziyaretimde Sacit Bey bana okulda bir lojman verdi. İstanbul'da iken bir akşam, Kıbrıslı Prof. Dr. Manizade'nin organize ettiği toplantıya davet edildim. Komite, Kıbrıs'a ne şekilde maddi yardımlarda bulunacağını konuşacaktı... Şair Behçet Kemal Yaşar fikrimi sordu toplantıda:

- "İşe, mücahitliğe mukabil yiyecek yardımı yapılıyor, şimdilik. Bu bir nevi komünistliktir. Kıbrıslılar elbise, ayakkabı, nohut v.b. yardımlara iyi bakmamaktadır. Böyle bir şey, daha ziyade moral bozmaktadır. En iyisi, işe mukabil para! Adam kahvesinin parasını ödemeli... Para ile çocuğunun ayakkabısını kendisi satın almalı, psikolojik bakımdan doğrusu böyledir düşünüyorum." dedim.

Şair Behçet Bey benim söylediklerimi şair diliyle ve çok güzel bir Türkçe ile oradakilere anlattı ve beni destekledi.

Lefkoşa uçakalanına gidişte ve dönüşte beni ders verdiğim iki Barış Gücü Komutanı gizlice gözetledi. Rumların beni kaçtırmaması veya yok etmemesi için... Beyrut tariki ile gidip gelmiştim. Direkt seferler yapılamazdı. Beni ziyaret ve durumu öğrenmek için Robert Blaricom Amerika'dan Kıbrıs'a geldi... Ona 3 gün kantonlarımızı gezdirip gösterdim. Lefke'de Türk bayrağının altından geçirttim. Mağusa'da hisarlar üzerinde gezdirdim... Liman yanındaki hisarlar üzerindeki silahlı mücahit mevzilerini ve hisarın altındaki Yunan silahlarını gösterdim... Sayın Rauf Denktaş ile tanıştırdım. Blaricom bana demişti ki:

- "Denktaş akıl deposu! Denktash is a brain man!"

Robert'in bir de Amerikan arkadaşı vardı... Onları yedirdim, Saray Otelde misafir ettim... Otelin parasını bana ödetmediler... Bana Filistin ve Yahudiler hakkında sordular...

Mr. Blaricom Kıbrıs'a benim için gelmiş değildi. Belki de Kıbrıs'taki durum hakkında Amerika'ya rapor yazmak için gelmişti. Çünkü Amerika'nın çeşitli kanallardan raporlar elde ettiği bir gerçektir. Bir başka Amerikan misafirim daha... Profesörüm Strolley! Uzlaştırmacı bir profesör... Michigan üniver-

sitesinden Ankara'da bir senelik İngilizce öğretmenliğine gelmiş; Beyrut tarikiyle Kıbrıs'a gelerek biz eğitimcilerle konferans vermiş; evimde yemek yemiştir.

Önce Lefkoşa'daki Amerikan Elçiliğinden memnun olup olmadığını sordu. Dedim ki:

- "Elçiliğiniz Rum tarafında!... Rumlar elçilik mensuplarınızı yedirirler, içirirler; yatırırklar kaldırırklar; isteyene kadın, isteyene erkek bulurlar! Tek taraflı rapor yazdırırklar!" Prof. Dr. Strolley'nin bir istemi de şu:

"Amerika'da bize Türk kahvehanelerinin, üniversite gibi olduğunu anlatmıştın! Lütfen bana gösterir misiniz?" dedi. Onu Lefkoşa'ya yakın büyük bir köy olan Gönelli Kahvehanesine götürdüm. Kahvedekiler tavla, konken oynuyorlar ve bir grup münakaşa ediyordu. Başöğretmen Nihat Ali Güran orada idi. Ona ziyaretimizin sebebini anlattım... Ali Bey bir seslendi... Bütün kahvedekiler etrafımıza toplandı... Profesör sordu, köylüler yanıtladı. Köyden ayrıldığımızda Prof. Strolley bana şöyle dedi:

- "Hakikaten kahvehaneleriniz birer üniversite!"

Prof. Strolley Kıbrıs'tan ayrıldığında bana Amerikan Elçiliğinden bir forma geldi!!! Türk kesimindeki Türklerin neler istedikleri hakkında. Cevap vermedim yetkilerim dışında olduğundan. Ancak şunu belirtmeliyim ki bu gibi ziyaretçiler Amerika tarafından görevli olarak, dünyanın her tarafına gönderilmektedir ve Hükümetlerine rapor vermektedirler. Bu işleri, yalnız elçilerine bırakmamaktadırlar. Çeşitli görüşlere önem vermektedirler. Kahvehaneyi ziyareti de bu amaçladır; halkın moralini, giyinişlerini görmekle, değerlendirme yapmaktadır.

Kıbrıs'ın Rum bölgesindeki öğrenci ve öğretmenlere, çeşitli memleketlerden burslar veriliyordu. Burslar Türklere durdurulmuştu... Bu durumda, hangi memleketlerin Rumlara burs verdiğini saptamak için Rum Eğitim Bakanlığına gönderildim. Zaten, gerektiğinde bu bakanlığa gider gereken istatistik bilgi ve belgelerin fotokopilerini Rumlardan alırdım. Her gittiğimde bana çok iyi muamele ederlerdi. Çünkü, çoğu personel, Omorfo Öğretmen Kolejinden öğrencim veya kolejde meslektaşım idiler. Başkatipleri Andrea da Kolejde sekreterimiz idi... Terfi edip bakanlığa verilmişti.

Rum Eğitim Bakanlığına gittiğimde meslektaşlarım etrafımda toplanır, politik görüşlerini anlatırlardı. Şöyle diyorlardı:

"Terfiler, torpille yapılmaya başladı... Makarios birisinin eline bir kağıtçık vermezse terfi etmesi olanaksızdır.

Rum okullarında eğitim bozuldu... Sebep, Yunanistan'da eğitim görenlerin yüksek mevkilere getirilmesi! Klasik eğitim tekrar başladı! Böylece, geri geri gidiyoruz!

Sizin maarifiniz daha iyidir. Bize verdiğiniz statistiklerden bellidir.

Artık köylerde öğretmen evleri inşa ettirmeyi durduttuk. Bunun yerine öğretmenlere kendi köylerine gidip gelmeleri için makul araba tahsisatı vermeye başladık.

Kendi arabamızla teftişe gidemiyoruz. otobüsle gitmemiz için emir verildi. Çok zaman kaybına uğruyoruz. Sizininki nasıl?

Mr. Germanacos maalesef Maarif Müdürlüğünden atıldı! Anası İngilizmiş diye. Makarios eğitimde, temiz Yunan kanı istediği için ve bütün eğitimini Londra'da yaptığı için...

Mr. Kuros'un karısı Ermeni olduğundan Mr. Christodulides'i yedi ve Eğitim Bakanı oldu.

Makarios Türkiye ile dost olacağına alış-verişini Türkiye'den yapacağına, Arap-çorabı ve 3. ülkeleri etrafına topladı. Politikası yanlıştır! Türkiye ile dostluk şarttır!

Günün birinde Türklere esir düşecek olursak, bizi kurtaracak sensin!"

Esas konum olan 'Dış Memleketlerin Rumlara Burs Listesi'ne geleyim.. Rum Eğitim Bakanlığında hiç bir makam, böyle bir listeyi bana vermedi! Beni baştan şavdı! Bu defa İstatistik Genel Müdürü Mr. Menelau'ya gittim: Kapısını çalmadan içeriye girdim. Menelau ile şakalaştık... Bana sevdiği kızların haleti ruhiyelerini anlattı. Burs listesini vermedi!... Bir de Maliye Genel Müdürü Filaktis'i denemek istedim. Mr. Filaktis iyi Türkçe biliyordu. Omorfo Kolejinde beraber okumuştuk. Çok iyi İngilizcesi nedeniyle Kolejimizin Sekreteri olmuştu. Burslu olarak 4 sene İngiltere'ye ekonomi tahsiline gönderilmişti. Önce Müftüzade Cemal'in maiyetinde çalışmıştı. Ondan çok faydalandığını bana geçmişte söylemişti. Burs Listesini bana vermemesi için bir sakınca görmiyebilirdi. Makamına girdim... Beni iyi karşıladı... İstemimi ve ricamı söylerkenden köpürmeye başladı!... Öfkelendikçe öfkeleni ve şöyle dedi, Anayasaya göre Türk Maarifi serbest olduğu halde:

- "Senin amacın, Türklere de burs verdirmek! Bize burs veren memleketlere protesto göndermek! Türk idaresini kabullendirmek! Ben sana böyle bir listeyi kesinlikle vermem!"

Mr. Filaktis demek ki benim bildiğim Filaktis değildi. Türklerin okumasını istemiyordu. Türklerin cahil kalmasıyla ENOSIS'in daha erken gerçekleştirilebileceğini sanıyordu. Genel Müdür olarak turistik maksatlar için kanun geçirtti; bu kanuna göre Rumlara %3 faizle kredi verirdi. Kendisi de Girne'de ve sahilde 3 apartman dikti. (T.C. Ziraat Bankası) Bir öğretmeni-mize bu durumu anlatmıştı. O da bana demişti ki:

- "Bırak Rumlar turistik binalar kaldırsın! Sonra bize kalsın!" (Filaktis apartmanlarının anahtarını teslim aldı. O gün Girne'yi aldık)

Tekrar okulları teftiştten bahsedeyim... Larnaka kazasında Civilil okulu... Bir defasında okulu, öğretmeni hiç de iyi bulmamıştım... Kahvehaneye öğretmenle gittiğimde beklemediğim bir manzara! Duyan gelmişti... Öğretmenin önünde muhtar sor-muştu:

- "Müfettiş Bey! Öğretmenimiz çok fena değil mi?"

Muhtara sordum:

- "Ölçüleriniz nelerdir?"

- "Öğrenciler bir okka demir mi yoksa bir okka pamuk mu daha ağırdır? diye sorduğumuzda bilmiyorlar!" dedi.

Köylülere şunları söyledim:

"Köyünüz zengin... Asfalt yoldan uzak... Öğrenciler başka köy veya şehire gitmemiş... Yiyecekleri, kalorileri ölçülü değil... Köy, yumurta ve süt yeri olduğu halde, sabahları ne yumurta yemişler, ne de süt içmişler. Gereken bilgi öğretmene verilmiştir. Onunla işbirliği şart!" Her öğrencinin günde 20 yumurtaya eşit kalori alması gerekiyor!"

Öğretmeni, köylü nazarında korudum. Fakat daha sonra ona sert konuştum!... Yaptığı çalışmaların köylüye gösterilmesini istedim. Bir başka teftişimde, muhtarla beraber okula gittim. Öğretmeni de alarak bir başka okula teftişe gittim. İki öğretmeni tartışırken dinledim. Çok memnun oldum. Öğretmenlerin birbirlerinin çalışmalarını izlemeleri, fikir teatisinde bulunmaları faydalıdır.

Bir de şu olaya bakalım:

Girne Kazasında, Ağırdağ okulu Lefkoşa'dan 10 mil uzaklıktadır. Bir gün okula gittiğimde Başöğretmen Süleyman ağlıyordu. nedenini sordum:

- "Öğrenciler birbirlerine söver... Öğretmene söver... Bana da söver!" dedi.

Durumu değerlendirdim... En başta gelen sebep, öğretmenlerin köylü ile temasının olmaması... Okulun köy dışında olması... Öğretmenlerin köye girmeden okula gitmesi, okuldan çıkarkenden arabaları ile Lefkoşa'ya dönmesi idi. Dersleri durduttum... Öğretmenleri arabama koydum. Onları köy kahvehanesine götürdüm... Kahveci kadına sordum:

- "Bu bayan öğretmenleri tanıyor musun?"

- "Hayır!" dedi kahveci kadın.

- "Beni tanıyor musun?" diye kadına sordum.

- "Eskiden beri tanıyorum!" dedi. Bu defa, bayan öğretmenlere sordum, kahvede, halkın önünde;

- "Kahveci kadını tanıyor musunuz?"

- "Hayır!" dedi bayan öğretmenler.

Öğretmenlerin hepsine köylüler meşrubat ısmarladı... Okul işlerini konuştular... İlgi, sevgi, ilişkiler, böylece arttı. Öğretmenlerle birlikte köyü dolaştım. Kooperatifte, daima olduğu gibi, alış-veriş yaptım... Bundan sonra, öğretmenlerin de bulundukları köyden, alış-veriş yapmalarını önerdim. Kendilerine Ağırdağ'ın haruplarını, zeytinlerini, Kıbrıs'ta biricik hayvan hastahanesini gösterdim, gezdirdim! Müfredatlarını köye göre, ayarlamalarını söyledim. Onları okula götürdüm, öğrencileri teftiş etmedim. Niye edeyim? Daha iyisi, öğretmenlere fırsat vereyim...

Köyün dışındaki göçmen evlerini gezdim... Göçmenlerle konuştum. Şikayetleri şöyle:

- "Torpilliler iyi evleri aldı... Kim sancaktara yanaştıysa, mükafatlandırıldı! v.b."

Ağırdağ'ın yanında Sancaktarlık vardı... St. Hilarion'dan Lefkoşa'ya kadar büyük bir kanton Boğaz Sancaktarlığına bağlı idi. Aynı bölgede Fota'ya gittim... Kahvede konken oynayan sayısız mücahitler birbirlerine sövüyordu!!!

Sövmenin sebebini onlara sordum, bunları kimlerden öğrendiklerini de sordum.

- "Balık baştan kokar!" dedi mücahitler. Yani suçu Türkiyeli Albay Sancaktara yüklettiler!

Fota'dan Bilele köyüne gitmek istedim. Barikattan kolay geçemedim. Orada nöbetçi mücahide sordum:

- "Niçin barikat? Burdan Rumlar geçmiyor ki?"

- "Yabancı bir misafir geldiğinde köye telefon ederim!

Kumarı durduturum!" dedi mücahit.

Akşam üzeri Lekoşa'ya döndüm... Kapımda bir mücahit!

- "Yarın sabah saat 9.00'da Sancaktar seni ister!" dedi mücahit.

Sancaktar muhakkak ki sahası dahilindeki faaliyetlerimi haber almıştı. Gidip onu aydınlatmalı idim.

Sancaktarla konuşmalarımız şöyle geçti:

- "Ben uçan sinekten haber alıyorum! Bölgede neler var?" diye sordu.

- "Öğrenciler sövmeyi öğrendi. Soruşturmamda, 'Balık baştan kokar' dendi. Öğretmenlerle köylü ilişkileri yok! Fota'da mücahitler söverek oynar... Bilelle'de kumar var! Torpil varmış! Göçmen evlerinin dağıtımında!" dedim:

"Bizim fena şeylerimizi gördünüz. İyi şeylerimizi size gösterelim. Beraber denetliyelim!" dedi Sancaktar. Önce, bir bahçede hazır vaziyette bekleyen bir tabur mücahit... Subayları Türkiyeli... Esas vaziyete geçtiler, selam durdular...

Sancaktarın iznini aldım. Mücahitlerin korkmadan bana cevap vermelerini istedim. Sorularım şöyle idi:

"Siz! Sabah kahvaltısından memnun musunuz?"

"Siz! Mücahitlere verilen yemeklerden memnun musunuz?"

"Siz! Kaç gündür traş olmuyorsunuz?"

"Siz! Haftada kaç defa banyo alıyorsunuz?"

"Siz! Haftada kaç gece evinizde yatıyorsunuz?"

"Siz! Niye pantolonunuz yırtık?"

"Siz! Pantolonunuzu yamalatamaz mısınız?"

"Siz! Haftada kaç saat askeri eğitim yapıyorsunuz?"

"Siz! Subaylarınızdan anlayış görüyor musunuz?"

"Siz! Problemlerinize karşı subaylarınızdan yardım görüyor musunuz?"

"Siz! Hakaretlerle karşılaşılıyor musunuz?" v.b.

Sancaktar beni arabası ile bir Rum köyüne karşı inşa ettirdiği bir yeraltı mevzisine götürdü.

- "Senden saklayacağımız birşey yoktur!" dedi.

Mevzii gezdik....

- "Grivas'ınkileri de gizlice gördüm... Sizinkiler onlardan çok daha iyidir!" dedim.

Az ötede Türkiye'li bir subay 20 kadar mücahide teorik dersler veriyordu... Onları izledik... Sancaktar dersler hakkında fikrimi sordu... Dedim ki:

- "Niçin dersler ayakta? Niçin dinleyen yok? Niçin oradaki ağaç altında, gölgede, oturarak ders yapılmıyor? Niçin dikkat yok?"

Sancaktarın cevabı:

-"Asker 24 saat gözlerini düşman istikametinden ayırmalı!"

Artık tartışma yapamazdım. 24 saat bir yere bakılamazdı, aynı asker tarafından...

Sancaktar Ağırdağ köyünde mücahitlerin emeğiyle bir minare inşa ettirmişti. Lefkoşalıların serinlenmesi ve morallerinin yükselmesi için St. Hilarion yakınlarında kocaman bir gazino inşa ettirmişti. Çünkü Girne'ye EOKA hakimdi. En önemlisi, St. Hilarion'daki 2 tepe arasına çekilen yarım dönümlük Türk Bayrağı ile bütün Girne Rumlarına rahat uyku verdirmiyordu. Rumlar bu bayrak ve oradaki toprak sayesinde her an Girne'yi terke hazırdılar! Ondan önceki Sancaktar Fırtına ise Rumlara hiç sezdirmeden Girne Kalesini Yunan askerleri arasında dolaşmıştı ve görülmemişti. (Barış Gücü elbiseleri ile...)

Bir haftalık teftiş için Mağusa'ya gitmiştim. Mağusa'daki Sancaktar bütün diğer Sancaktarlıklardan daha çalışkan!... Mücahitlerin asker eğitimleri daha kuvvetli... Bandoları var... Yurtları var... Mükemmel bir disiplin olduğunu herkes görebilirdi. Mağusa Gazi Okulunda öğretmenlerle avluda dolaşıyordum ki bir öğretmen sordu:

"Efendim! Sancaktar maaşlarımızdan her ay 2 Kıbrıs Lirası bankada kestirtir. Buna hakkı var mı?"

-"İmza vermişseniz bir diyeceğim yok. Veya akşamları mücahit görevlerinizde kusur işlemişseniz verilen cezaya birşey diyemem... Aksi halde maaşlarınızdan kesinti yapamaz!" dedim. Derse girdim... Öğrencilere anket yaptırıyordum; yazılı...

Evinizde radyo var mı?

Babanızın işi?

Evinizde gazete var mı?

Bu sabah ne yediniz?

Mağusa'da en tutunan meslek hangisidir? v.b. derken sınıfa Sancaktarın bir görevlisi girdi... Bana hitaben:

"Sancaktarın emrini size okuyorum!" dedi. Emir şöyle idi:

"Bundan böyle, Mağusa bölgesine ve Mağusa'ya gelmeden 15 gün öncesinden teftiş programınızı göndermelisiniz! Göndermezseniz barikatta tutuklanıp hapse atılacaksınız!"

Ona dedim ki:

-"Selâm söyle Sancaktar Beye! Müfettiş ansızın basar! Teftiş programlarımı kesinlikle göndermiyeceğim! Kılıma da dokunamayacaktır!"

Sık sık gittim Mağusa'ya, hadisesiz! Anlamıştım ki Sancaktarın istihbaratı süratli... Öğretmenin biri hemen gidip söylediklerimi iletmış olmalıydı Sancaktar'a...

Lefkoşa'nın Çağlayan Bölgesinde Sivil Savunma Başkanı idim. İdareimde 100 personel... 4 kol... Yangın söndürme, ilk-yardım, sığınakların bakımı, istihbarat... 4 kolun başkanları ve yardımcım çok yetenekli... Bana pek ihtiyaç yok... İşleri onlar yapıyor. Bu görevi 1964-70 seneleri arasında yürüttüm. 1970 senesinde Liseyi bitirdikten sonra 2 sene mücahitlik yapanlara Türkiye'de burslar veriliyordu. Üniversite öğrencilerine hizmet için Ankara Temsilciliğimizde görevlendirildim. Sivil Savunma görevlerimi teslim ettim, 52 yaşında...

(1970-71)

Olympic Havayolları ile Lefkoşa'dan Ankara'ya hareket... Ankara'da alanda gümrük zorlukları başlıyorken imdadıma bir bey yetişti. Bana dedi ki:

- "Beni tanıdınız mı hocam?"

Yüzüne baktım! Baktım!

- "Vedat Joni mi? Hani baban, piyade-tüfeği ile 1939-45 senesi, Alman savaşında, Alman uçağına Larnaka'da ateş etmişti?" diye sordum.

- "Evet! Ben Vedat Joni. Amerikan Elçiliğinde görevliyim. Hocama her türlü yardıma hazırım!" dedi...

Gümrükçülerle görüştü. Kamyon tuttu. Ayda 800 TL'ye Yukarı-Ayrancı'da tuttuğum bir apartman dairesine beni ve eşyayı taşıdı. Vedat'ın babası İngilize benzediğinden ona Joni derlerdi. Larnaka'daki öğretmenliğim zamanında teşviklerimle Joni zaptiye, oğlu Vedat'ı Lefkoşa Lisesine göndermişti. Ona burs kazandırmıştım. Şimdi meyvesini topluyorum...

Morris arabam Baftan İstanbul'a getirildi... T.C. Dışişleri Bakanlığı kanalıyla her türlü formalite süratla tamamlandı. Türkiye'de sağ-sol çarpışmaları vardı... Deniz Gezmişler, Çayanlar zamanı... Kıbrıslı öğrencilerin sağ-sol tarafından paylaştırılması zamanı... Mücahitlik ve silah eğitimleri nedenleri ile Kıbrıslı öğrencilerin kapıştırılması zamanı... Ortadoğu Teknik Üniversitesi civarında askerle öğrenciler çarpışıyor... Ulus ve Kızılay meydanlarında dev-sol beyannameleri dağıtılıyor; yurtlar sağ veya sol öğrenciler tarafından işgal ediliyor; emniyet kuvvetleri ikiye bölünmüş vaziyette! Yurtlardaki karyolalar altında sopalar ve taşlar, polislere karşı hazır vaziyette!!!

İdeoloji farkı gözetmeden iki tarafa da hizmete başladım; sağ ve sol ile dost oldum.... Çok geçmeden, Temsilciliğimizin solcular tarafından işgal edileceğini gizlice öğrendim! Müdür-Temsilci Rıza Vuruşkan'a dedim ki:

-”Temsilcilik işgal edilecek! Soğukkanlılığınızı muhafaza ediniz! Albaylığınızı unutunuz! Askerim diye size yapılan hücumlara karşılık vermeyiniz! Sizi dövmeye kalkışabilirler, üzerinize yürüyebilirler!... Amaçları olay çıkarmak, gazetelerden halka yaymak ve kuvvetli olduklarını göstermektir! Eylemler her yerde aynıdır. İşgal 2 saat kadar sürecektir. Bırak kurtlarını döksünler! Aksi bir davranışımız daha tehlikeli boyutlara varabilir!”

Erenköy gazisi Vuruşkan Bey nasihatlarımdan çok memnun oldu ve beklenen gün ve saatte işgal başladı!

Kıbrıslı öğrenciler bana hitaben dediler ki:

-”Sende suç yok! Geç yerine otur! Görevlerini yap!”

Vuruşkan Beye emir verdiler; söve söve:

“Senin gibi bir askerin bu yerde işi ne?” Öğrencilerden bir grup Vuruşkan Beyin üzerine yumruklarla yürüdüler ve gözüne kadar yumruklarını yanaştırdılar. Vurmadılar! Vuruşkan Bey soğukkanlılığını muhafaza etti; ses çıkarmadı!

Öğrencilerin bir kısmı telefon tellerini kesti; bir kısmı dosyaları inceledi. İçeriye kimsenin girmesine veya çıkmasına izin verilmedi. 2 saatte işgal bitti. Sokaktaki telefondan, gazetecileri ve T.V.’cileri aradılar. Hepsi de sanki hazırmış gibi hemen geldi! Öğrenci Başkanı Osman ve arkadaşları gazetecilere işgalin sebeplerini anlattılar; boy boy resimler çektirdiler. Gazetecilerin polis olabileceklerini ‘akıllarına getirmediler!!! Akşama Ankara T.V’si siyah-beyaz ekranları ile işgalcilerin fotoğraflarını gösterdi. Bu bile ileride polis için ipuçları idi!!! Hemen yakalanmaları ise çok tehlikeli idi. Onları izlemek daha iyi idi. Rıza Vuruşkan Bey kendisine yaptığım tavsiyelerden dolayı bana teşekkür etti. Anakra TV’si yalnız Ankara’nın bir bölümünde izlenebilirdi o zaman.

Mao’cu, Leninist, öğrencilerin askere ve polise karşı alerjisi çoktu. Onları yok etmek, zayıf olduklarını ispatlamak işlerine geliyordu. Amaçları Türkiye’yi komünizme teslim etmektir! Suriye’de, Filistin’de eğitim görenler olduğu iddia edilmekte idi.

Bir akşam Kıbrıslı Mao’cu’ların idarecileri evime geldiler... Tutuklanan arkadaşlarını kurtarmamı istediler. Tutuklu oldukları yerleri bildiklerini ifade ettiler. Önce parkalarını çıkarttım. Çünkü parka onların sembolik askeri giysileri idi. Dediklerimi yaptılar,

arabama girdiler. Onları uzak bir yerde bıraktım. Subaylara konuşarak arkadaşlarını kurtardım. Ertesi günkü bir gazetede Kıbrıslı bir kızın bir yazısını okudum. Yazıda şunlar yazılı idi kısaca:

- "Türk askerinin bize yaptığı işkenceleri Kıbrıs'taki Rumlar bile yapmadı!!!" sözlerine canım sıkıldı. Emine adındaki öğrencinin dosyasından adresini saptadım; hemen onu görmeye ve izahat istemiye gittim. Emine ile konuşmalarımız şöyle geçti:

- "Bu yazıyı sen yazmadın! Sen böyle lugatlı yazamazsın! Yazdılar ve sana imzalattılar! Niçin Türk askerini itham ettin?" diye sordum.

- "Asker bizi bir cipe doldurdu. Karanlıktı... Bir asker jipte elini kilotuma soktu! Sıkıştırdıkça sıkıştırdı!" dedi.

- "Karanlıktı! Bunu bir öğrenci yapamaz mı idi?" dedim.

- "Öğrenciler böyle şeyler yapmazlar!" dedi.

- "Öğrenci yapmaz da asker mi yapar? Söylediklerinin ve yazdıklarının hepsi yalandır! Amacınız asker aleyhinde propaganda! İngilizler de EOKA'ya karşı namus propagandası yapıyordu! Amacınız askeri halkın önünde namus yoluyla zayıf düşürmek, halkın şahit çıkmasını önlemek!" dedim. Emine sustu! Başını yere doğru indirdi. Konuşamadı! Söylediklerimin doğruluğuna inandı.

Bir başka gün temsilciliğimize bir telefon!!! İstanbul Orman Fakültesi yurdundan Kıbrıslı öğrenciler Türkeşçiler tarafından yurttan atılmış! Hemen uçakla İstanbul'a gittim. Türkeşçi öğrenci Başkanın huzuruna binbir ricadan sonra çıkabildim! Kıbrıslı öğrencilerimizin yurttan atılış sebebini sordum. Dedi ki;

- "Kıbrıslı öğrencilerin milliyet mevhumu yok! Yurtta Sterlinin Türk lirasından kuvvetli olduğunu iddia ederler! Sterlin, Türk lirasından kuvvetli olabilir mi?"

Başkanın suyuna gittim... şöyle dedim:

- "Türkeş Başbuğ! Kıbrıslıdır. Çocukken asker gibi yürüyüşünden çok hoşlanır ve onun yürüyüşünü seyredirdim. Ankara'daki Emniyet Müdürlerinden Raşit, Kıbrıs'ta öğrencim idi. şimdi Başbuğun yanından ayrılmıyor!" Başkan heyecanla:

- "Abi be! Daima görüşelim!!! Öğrencilerinizi tekrar yurda alalım!" dedi.

Bayramdı... Aşağı Ayrancı'da biri erkek biri kız yurdumuzu ve Maltepe'deki erkek yurdumuzu ziyaret ettim. Yurt sorumlusu ile. Maltepe Yurdu Maocular tarafından işgal edilmişti. Amaç; kantini ele geçirmek, düşük kaliteli yemekle bütçelerini zengin-

leştirmek!... Yurt sorumlusuna hakaret ettiler. Bayramı ona zehir ettiler. Çünkü o da geçmişte bir yarbay... Rıza Vuruşkan Bey çok iyi bir insan... Kıbrıs'ın ilk Bayraktarı, Erenköy Komutanı, Emekli Albay mükâfaten Kıbrıs'ın Ankara Temsilcisi olmuştu. Temsilcilikte bu gibilere maaş... Sekreter hanım bir albayın kızı fakat çok yetenekli... Dosya işlerine bakan bir emekli asker Sadık çavuşu; yurt sorumlusu emekli bir yarbay v.b. Aşağı Ayrancı Kız Yurdumuzu bir akşam yalnız denetledim. Salonun duvarlarındaki panolar, dev-sol veya Rum menşeli... Bir tanesi şöyle idi:

DENKTAŞ CIA AJANIDIR
Dr. KÜÇÜK HAİNDİR
KAVASOĞLU BÜYÜK BİR KAHRAMANDIR

Böyle propaganaların amacı Türkiye'nin Kıbrıs'a ve liderlerimize karşı sevgisini, sempatisini ve yardımlarını yok etmek içindir. Böyle propagandalar her yerde yapılmakta idi... Başarılı olduğunu da müşahade ediyordum. Nitekim bir kısım Türk vatandaşının artık Kıbrıslılara kem gözlerle baktığına şahit oluyordum.

Kavasoğlu kimdi? Akıncılar yanında öldürülen ve Türkleri suçlayan kuvvetli bir propaganda! Yunan KİP, sırasında Makarios'u ve Grivası da öldürebilirdi! Nitekim Makarios'a az mı suikast yapılmıştı? Dr. Küçük ve Denktaş'ı hain diye ilan eden Rum yanlıları, Kavasoğlunu kahraman yapamazlar mı idi?

Ayrancı Kız Yurt Müdürü, Köylüm idi... Orada yoktu... Yardımcısı Ruhet Hanıma şu talimatı verdim:

- "Bütün öğrenciler uyuduktan sonra bu panoları kalorifer fırınında yakacaksın! Yarın gelip teftişe devam edeceğim. Her zaman geleceğim!"

Ertesi gün gittiğimde her şey yolunda... Bir kere daha duvarlar böyle şeylerle kirletilmedi:

Aşağıdaki olay çok şey hakkında fikir verebilir:

Sabahın erken saatlerinde Temsilciliğimize gittiğimde kapıda 2-üniversiteli erkek öğrencimiz ve bir bayan! Bana dediler ki:

- "Bu bayan parasız kaldı! Ameliyat edildi! Makarios'un Ankara Temsilcisine gitti... Ondan yardım göremedi. Temsilci Zaim bu kadını size gönderdi. Kadın akşam bizim evde kaldı. Kalacak başka bir yeri, parası yoktu!"

İki genç gitti. Bayanla ben büroma... Bayanın önce pasaportunu inceledim. Resmi çok şeyler ifade ediyordu... Sanki artist! Sanki ajan! Girmeli... Yaşı 25...

Girne, Rum polisinin idaresinde! Rum polislerin, Türkleri kullandıklarına dair söylentiler var!

Bayanla konuşmalarımız şöyle:

- "Akşam o iki gençle yattın mı?"

- "Ameliyatım müsaade etmez ki yatayım!"

- "Nerede çalışıyorsunuz Kıbrıs'ta?" diye sordum.

- "Lefkoşa'nın Rum kesiminde!" dedi.

- "Türk Alayının askerleri ile yattın mı?"

- "Subaylarla yattım!"

Artık derinliğine soramazdım! İki tarafa da hizmet! Ankara Turist Otele telefon ettim. Kadının orada 3-5 gün kalabileceğini söyledim. Masraf Temsilcilikten... T.C. Dışişleri Bakanlığında... Otelde iki mücahit de birkaç seneden beri kalıyordu. Bunların pasaportları olmadığından ve Erenköy'den Türkiye'ye pasaportsuz geldiklerinden, Makariosça Kıbrıs'a çıkışlarına izin verilmedi. Otel ücreti günde 30 TL. idi.

Makarios'un Ankara Temsilcisi olan Zaim'in pasaport verme yetkisi bile elinden alınmıştı. O da bu gibi işleri bize gönderiyordu!

Bir kadın olayı daha... Büroma gelen Türkiyeli bir subayın hanımı ağlıyordu! Bana dedi ki:

- "Eşim, Ba'ın M.... köyünde Mücahitlerin Komutan Paşası idi... Orada iken bana bir mektup yazarak M.... köyünden, Ankara'da okuyan bir çoban kızını evime almamı; bana arkadaşlık etmesini istedi. Kızın ailesinin kendisine çok iyi baktığını bildirdi. Onu evime aldım... Kocam şimdi Genel Kurmayda görevli... Kız ile 3 günden beri kayıpta!... Ne olur? Kızı evimden al! Kız yurdunuza yerleştir! Sakın kocam duymasın! Başımı nacakla keser!!!"

Kızın yerini yurttan ayırttım! Onu Büroma arattım.... Konuşmalarımız şöyle:

- "Bir otelden istihbaratımız var! Subayla orada kalmışsın!"

"Eşiniz Ankara'da mı?" diye kız sordu:

Anlaşılan, kız beni de tavlama istiyordu!... Çok da güzeldi!... Eşimin Ankara'da olduğunu söyledim. O zaman dedi ki:

- "Türkiye'de evli olmaları otelde kalamazlar ki!"

- "Bal gibi kalırlar! Otelci memnun edildikten ve kadın ticaretine hazırlık olduktan sonra! Bu işin sonu tehlikelerle doludur. Tedbir olarak kız yurdunda yerin ayırılmıştır. Kabul etmezsen, ailen haberdar edilecek ve Kıbrıs'a gönderileceksin!" dedim. İnce, uzun boylu kız öğrenci yanımdan ayrıldı.

Ertesi sabah subay, eşi ve kız, karşıma gelip oturdular.

Subay başladı konuşmaya;

- "Söyle karıcığım! Sen bizden herhangi bir şekilde şüphe ettin mi? Bu kızın evimizde kalmasında herhangi bir sakınca görüyor musun?"

- "Hayır! Kızın evimizde kalması her bakımdan faydalıdır! Onun kız yurduna kaldırılmasını doğru görmüyorum!" dedi kadıncağız. Benim yapabileceğim bir şey kalmamıştı... Yanımdan ayrıldılar. .. Çok geçmeden kadın ikisini yatakta yakalamış; çektiği tabancayı tutturamamış!!!

Bir sabah emekli bir albay Büroma geldi ve dedi ki:

- "Kıbrıslı öğrencilerinizden T..., kızımı gebe bıraktı: Kızım doğurmak üzere!... Çocuğun babasız doğmasını istemiyorum. Oğlanı tutuklattım! Kızıma nikah kıyar ve çocuğu babası olarak kaydettirirse, ondan sonra boşanmasına razıyız! Kendisini bu hususta ikna edebilirsiniz size karşı minnettar kalacağız!"

Öğrenci T....'nın Savcılıktaki dosyasını ve ifadesini gözden geçirdim... T.... ifadesinde şöyle diyordu:

- "Kız her sabah çalışma yerine gitmeden önce benimle yatardı! Daha sonra beraber kaldığımız 2 arkadaşla daha yatardı! Doğacak çocuğun kan tahlili benimkine uyarsa, çocuğu adıma yazdıracağım!"

Tutuklu olduğu yere gittim ve görevli olarak T.... yi görmek istediğimi ilgili makama söyledim. Beni bir metre karelik demir parmaklı bir hücreye koydular ve T....yi karşıma getirdiler. Öğrenci T....ye dedim ki;

- "Çocuğun kanı seninkine uysa da yeterli kanıt sayılamaz! Kızın başka erkeklerle, aynı kandan birisi ile de yatması mümkün! Kabul etme! Sana bir avukat göndereceğim!" Öğrenci T.... yanımdan ayrıldı.. 3 dakika sonra... Fakat beni kilitli hücrede unuttular!!! Neden sonra, hürriyetime kavuştum!

Bir akşam bir kabareye gittim... Dikkatimi çeken şu: sabahları Kızılay ağaçlarının altında temizlikçi diye evlere götürülen kadınlar süslendikten ve kabare kızları olduktan sonra burada! Bu kadınlar aynı zamanda hayat kadınları! Erkeklerin daveti üzerine masalara geliyorlar, daha sonra otele!

Masamda yalnız olduğumdan bir bey gelip yanıma oturdu. Bulgaristan göçmeni olup halen Ankara Devlet Tiyatrolarında çalıştığını söyledi. Kıbrıslı olduğumu öğrenince şunları ekledi:

- "Size adresimi vereyim. Rumların, Bulgaristan'a gönderdiği Kıbrıslı Türk öğrencilerin resimlerini göstereyim! Öğrencileriniz

komünist olarak yetiştirilmektedir.” Gidip hanımı ile konuştum... Kendisini göremedim!

Rumlar her oyuna başvuruyorlardı, bizi parçalamak için! Makarios ve hükümeti sağcı olduğu halde Türklerden komünist yetiştiriyordu.

Türkiye'nin çeşitli üniversite ve yüksek okullarında burslu olarak 500 kadar öğrencimize ayda 350 Türk Lirası burs veriliyordu. Türkiye bu parayı ve diğer masrafları Temsilciliğimiz kanalıyla ödüyordu. Belki bir o kadar da ihtiyacı olan öğrenciye nakdi yardım altında, her ay aynı miktarda para ödeniyordu. Öğrenciler Temsilciliğimize gelir ve 'naki' yardımlarının gelip gelmediğini sorardı; nakdi ile nakli! Arapça! Ne bilsindi öğrenciler ikisinin farkını?

Ankara Harp Okulundaki 6 Kıbrıslı öğrencimizi teftişe gittim. Onlarla bir odada konuşurken yanımızda bir subay! Ne sorabilirdim? Ne yanıt verebilirlerdi? Böyle bir buluşmanın bir faydası olamazdı. Ayrılacağımda subaya dedim ki:

-”Komutanınız izin verirlerse, gelecek hafta aynı gün ve saatte öğrencileri subaysız ziyaret etmek istiyorum!” Harp Okulunun Komutanı olan General geçmişte Kıbrıs'ta görevli idi. Beni giyaben olsun tanınması mümkündü. Gereken izin verildi. Kıbrıslı öğrencilerle rahat rahat görüşüp onlara istediklerimi sorabildim. Esas amacım, onların ideolojik bakımdan tarafsız olup olmadıklarını anlamaktı.

Ankara'da görevli iken tiyatro, konser ve baleleri ihmal etmedim. Deve Kuşu Kabare'de Metin ile Alasya'nın Fezaya çıkış oyunundaki şu cümleyi unutamam:

“Paşam İnönü!... Jonson'un karısından sana selam getirdik! Bütün Feza Uçuşları TÜRKİYE SAATI ile yapılmaktadır!”

Bir akşam yazlık bir gazinoda idik... Sahnede genç ve güzel bir hanım, Avrupa müziğinden, kemani ile çalıyor ve güzel sesi ile söylüyordu. Parmakları sesleri ne kadar da güzel titretiyordu! Sesi güzeldi! Kız güzeldi, Kemani güzeldi! Parmakları ise tam kemana göre ince idi! Seyirci ve dinleyiciler fıstık, fındık sesleri çıkarıyorken ben pür dikkat kızı izliyordum. O da benim kemancı olduğumu anlamış olacak ki hep bana çalıyordu! Ansızın ensem-den bir el beni çekiştirmeye başladı!!! Eşim şöyle dedi:

-”Kadına mı geldin? Yoksa şarkıya? Haydi eve!” Ses çıkaramadım! Eve gittim.

Bir senelik Ankara görevlerim esnasında çok yerler gezdim. Üniversitelere giderek hocalarla tanıştım; dostlar edindim. Kıbrıslı öğrencilerimizin problemlerini çözmeye çalıştım.

Erzurum Atatürk Üniversitesine gidip öğrencilerimizle görüştüm. Çok şükür duvarlarda Marksist, Leninist v.b. panolar görmedim. Hayret ettiğim bir husus şu oldu:

Atatürk Heykelinin yanında iki asker nöbet tutuyordu... Sebebini onlara sordum. Dediler ki:

- "Buradan ayrıldığımız an heykeli havaya uçururlar! Padişahlık, halifelik taraftarları vardır, Erzurumda!"

Dükkanlarını gezdim, otelcilere sordum. Askerlerin dediklerinin tamam olduğunu saptadım. Doğru Maarif Müdürlüğüne gittim. Birkaç okul görmek istediğimi, mümkünse bir müfettiş beni okullara götürmesini rica ettim. Emrime bir jip ve bir müfettiş verildi. Okulları gezdim. Atatürk hakkında çok şeyler sordum... Atatürk hakkında neler bildiklerini araştırdım. Gelecekte emin olarak Erzurum'dan ayrıldım.

Ankara'daki görevimden çok memnundum. Fakat orada bir seneden fazla kalamazdım. Çünkü Kıbrıs'tan aldığım maaşımda bir artış yoktu. Geçmişte biriktirdiğim de gitmişti. Ayda 8000 TL olan maaşım dış memleketlerdeki masraflara yeterli değildi. Benzinin litresi 5 TL olsa da! Dış Temsilciliklerde çalışanlara verilen ek tahsisatlar bize verilmiyordu. Geçim çok zordu. Durumu T.C. Dışişlerinin Kıbrıs Masası şefine anlattım. Bana dedi ki:

- "Kıbrıs'a gitme... Maaşını artıralım... Bizim memurumuz ol! Bizde çalış!" Eğitimden ayrılamazdım... Bu nedenle, teşekkür ettim... Ailemi uçakla Kıbrıs'a gönderdim. Arabamla İstanbul'da vapura... Marmaris'te 3-5 saat duraklama vardı. Geziye çıktım. Şehrin merkezindeki bir hanayda bağırımlar, ağlamalar!!!

Hanayın altındaki bir odacıkta MÜFTÜLÜK levhası... İçeriye girdim. Müftü ile konuştum. Ondan izin alarak hanaya çıktım... Yeşil takkeli birisi elindeki sopası ile 13-15 yaşlarındaki kız-erkekleri dövüyordu! Beni görünce çok korktu!... Konuşmalarımız şöyle geçti:

- "Kuran kursları böyle olamaz! Sen bir öğretmene benzemiyorsun! Kuran kurslarını iyi öğretmenlerin vermesi lazım! Çocuklara yeşil takke giydirmek gerekli mi?"

Turistlerin en yoğun olduğu böyle bir meydanlıkta niye bu feryatlar? Ağlamalar, bağırımlar?" Takkeli yalvardı:

- "Müfettiş Bey! Beni Eğitim Bakanlığına rapor etmeyiniz!"

Müftüye de aynı şeyleri söyledim. O da Eğitim Bakanlığına durumu bildirmememi rica etti. Bildirmedim! Ziya Vuruşkan'a bildirdim. Çünkü onun Marmaris'te bir yazlığı vardı. Bu konu ile çok ilgilenmeli idi. Vuruşkan beyden aldığım bir mektupta gerekeni yaptığını bildirdi.

Rodos adasında 3-5 saat duraklama, yük indirme, yüklenme... Orada tarihi yerlerimizi gezdim... Sahilde yüzen turistleri seyrettim. Pazar günü olduğu halde, bankaların açık olduğuna hayret ettim... Peşime düşen ve 50 dolara otelde birkaç saat kalabileceğimizi söyleyen bir Yunan bayanın istemini geri çevirdim. Türk satıcıları ile epey konuştum. Durumlarından memnun idiler.

Limasol Limanındayım... Rum gümrükçü yasaktır diyerek, seftalilerimi denize fırlattı!

Eğitim Bakanlığındaki görevime tekrar başladım.

(1971-74)

Ankara'da görevlendirilmemden önce Temeleğitim Müdür Yardımcısı olmuştum. Hiç de memnun kalmamıştım. Çünkü öğretmenliği ve müfettişliği çok seviyordum. Yeni mevkiin maaşı, başmüfettişinkinden üstündü ve idari teftiş ile de ilgili idi. Kırtasiye ve kitabet tarafları çoktu; bunlar bana göre değildi!

1968 senesinde kurulan yeni öğretmen sendikasının üst düzey yöneticilerinden birkaç kişi benden hoşlanmıyordu... Bana adeta savaş açmışlardı! Bunu bir iki örnekle anlatmalıyım:

1-2 senelik yeni bir öğretmeni Lefkoşa Atatürk Okulunda teftiş etmiştim. Genç öğretmenlere teftişten sonra yarım saat kadar vakit ayırır; ona yardımcı olmaya çaba sarfederdim. Öğretmen M.T.'ye de aynını yaptım. Onunla yaptığım bir konuşma aynen aşağıdadır:

- "Yenisiniz! İyi sonuçlar aldınız! Çalışkansınız, zekisiniz ve çok iyi bir öğretmen olabileceksiniz!" dedim.

- "Hayır! Ben iyi bir öğretmen değilim! Bu okuldaki 25 öğretmenin hepsi de sıfırdır!" dedi.

- "Öğretmenleri itham etme! Bu sene emekliye ayrılacak olan Arca (Turgut) Bey bile, usanmadan, yorulmadan çalıştı! Son senemdir deyip keyfine bakmadı ve çok iyi sonuçlar aldı!" dedim.

Benimle tartışan bu genç öğretmen, öğretmenleri sıfırla çarparken Muallimler Cemiyeti yerine Öğretmenler Sendikasını kurdu ve başa geçti! Çıkardığı okul dergisinde, "Bu nasıl teftiş?" diyerek istihbaratçı yaptığı bazı öğretmenlerden aldığı bilgileri tahrif ederek hücumlarını devam ettirdi, bana karşı! Bir fefasında

teneffüste bir öğretmene içeriye girildiğinde dersinin ne olduğunu sormuştum. Yanında olan Sendikanın beyni M.T. hemen müdahale ederek demişti ki:

- "Bilmesine gerek yoktur!"... Böyle bir müdahale müfettişe karşı saygısızlıktan başka birşey değildi! Ses çıkarmadım! Yeni kurulan sendika, 1970'lerde, Leninlerden, Maolardan, Çin'den-Rusya'dan-Bulgar'dan, Rum AKEL'den ve Türkiye komünistlerinden ithal ettiğini sandığım fikirleri şöyle idi: (Türkiye'deki yasak Mao kitaplarından da okumuştum)

Adanın üslerden temizlenmesi, Anglo-Amerikan sömürgecilğine son, Biz sömürülenler, onlar sömürenler; biz ezilenler, onlar ezen! Çok susadık insanca yaşamaya; sosyal adalet, sosyal güvenlik! İlk-orta ve lise öğretmen maaşları arasındaki derin uçurum! Çok kazananan çok vergi alınsın, başöğretmenlikler kaldırılсын, müfettişler sinekçiler kadar maaş alsın! Yeni düzen kurulsun, v.b.

Bir gün Sendikanın başı M.T. bana sordu:

- "Hoca! Eğitim Bakanlığında da yeni bir düzen kursak!"

- "Senin yeni düzenin beni atmak, yerimi kapmaktır!" dedim.

Bir sendika yetkilisine sordum;

- "Milli bayramlarımızda niye sendika binasına Türk bayrağını çekmiyorsunuz? Diğer sendikalar çektikleri halde?"

- "Bizim kavgamız ekmek kavgasıdır! Bayrak değil" demişti. Sanırım, yeni öğretmenlerin Türklük, Atatürkçülük, Milliyetçilik ruhlarının söndürülmesi sendikanın gayelerindendi.

Yeni sendika yöneticileri Öğretmenler Koop-Bankasına hakim oldular, yeni inşa ettikleri binalara taşındılar, matbaa kurdular, kitap-kırtasiye kooperatifi kurdular, bütün bu müesseselere dost ve akrabalarını yerleştirdiler! (Düzen). Öğretmenlerin baremlerini yükseltmede, çalışma şartlarını iyileştirmede başarı sağladılar.

Başöğretmenlikler kaldırılсын, yeni bir düzen, toprak reformu, sosyal adalet, üslerden arındırılma, yeni seçim istemi, halkın sevip saydığı iki lidere yapılan hücumlar, öğretmenlerin çoğu tarafından tasvip görmedi. Halkın Sesi gazetesi Sendika Yöneticilerini sapıklıkla suçladı. Bütün bu durumları başöğretmenlerle ve öğretmenlerle konuşuyordum. Başöğretmenlerden bir grup bu konularda askeri idare ve liderlikle görüşüyorlardı. Çareyi ikinci bir sendikada veya istifada buluyorlardı. Sendikanın yöneticilerini seçimle devirmek olanaksızdı. Köylerden gelen

öğretmenler seçimlerde militanların sözlerine kanardı. 30-40 militan oyları yönlendiriyordu. Seçimlerde tartışmalardan korkuluyordu. Türk-Rum savaşları devam ediyordu. Sendika yöneticileri neyin peşinde idi? Askeri idare ve liderlik "Biraz daha bekleyin!" dedi. Emir gelince, benim de bir işaretimle bütün öğretmenler sendikadan istifa ettiler ve sendika yöneticilerinin faaliyetleri askeri idare tarafından yasaklandı. Çok gitmeden yasaklar kaldırıldı. Sendika faaliyetlerine tekrar başladı. Bütün bunlar zamanın getirdikleri idi! Şimdiki akıl olsaydı, normal zaman olsaydı, Türk-Rum çarpışmaları olmasaydı, Rusya'da yeni ideolojiler üretilmeseydi, adada askeri idare olmasaydı istifalara, sendika kapamalara gerek var mı idi?

Oğlum Niyazi İstanbul'da doktor, Ankara'da uzman cerrah oldu. Bir müddet Bafta görev yaptı. Almanya'ya uçtu! Annesi ile bana birer uçak bileti gönderdi. Böylece, Almanya'yı görebildik! Almanya hakkında ilk izlenimlerim şöyle idi:

Sokaklar, caddeler, parklar temiz... Çocuklar bile yere birşey atmazlar. Kaldırımlarda köpek pisleri var... Köpeklerini, gezdirenler, kaldırımlara konan kum yığınlarına köpeklerini çiş yaptıranlar; köpeklerini berbere götüren, saç-tüylerini kestirenler, şampuanlatanlar, köpekleri için kutu kutu yiyecek-et-kemik konserve satılanlar çok... Adeta köpek sanayii var!... Başka memleketlerde insanlar açken niye Almanya'da böyle diye düşündüm. 200 Alman Markına bir grupta Romanya'ya uçtum bir haftalığına... Orası başka alem! Domates, üzüm, benzin, sinema, elma, müzik, dondurma kuyrukları!!! Yazlık bir gazonoda Türk müziği! "Yesin onun poposunu" şarkıları... Kapılar kapalı... İçeriye girmeye izin yok! Elimle işaret ederek kemancı olduğumu söyledim. Kapılar açıldı, yerler onarıldı. Danslar, turistler, gece saat 10.00'da işler biter! Eğlence, sinema falan kalmaz! Polisler izlemekte, hırsızlar turistleri soymakta; sigara isteyen polis ve gümrükçüler; çorap isteyen bayanlar... Romanya hayır etmez! Onu Çavuşesku kurtaramaz! O Romanya ki 1950'lerde Kıbrıs'a benzin, un ve kereste gönderiyordu. Şimdi ne olmuştu? Sahillerinde binlerce turist olduğu halde otel odalarında telefon yoktu! Evlerin damlarında TV antenleri yoktu! Otellerde turistlerden çok yerlilere saygı vardı. Bükreş'te turistlerin seyretmesi için bir kilisede ayin yapılıyordu. Ortodoks papasların ve rahibelerden oluşan korolar sanki de konservatuvarda idi ve göstermelikten başka bir şey değildi. Belki de Romanya'daki bu kilisecik göster-

melik ve propaganda amaçlı idi. Çünkü komünist memleketlerde din yoktu!

1960-64 seneleri arasında TMT mensubu, 1964-70 arasında mücahit idim. Kime başvurduysam terhis belgesi alamadım. Kaydım yokmuş! Belgeyi ne yapacaktım? Belgenin ne faydası varmış? Buna karşı ilgili makamlara şöyle diyordum:

"Türkiye, ölümden sonra iyi maaş bağlar! Torunlarıma gösterecek bir askeri belgem olması şart!"

Meram anlatamayınca, Diyarbakır Sıkı Yönetim Komutanlarından eski bayraktar Kenan Coşgun'a bir mektup yazdım; mücahitliğimin tevsikini rica ettim. Kendisi 1962-68 arasında Kıbrıs'ta görevli olduğundan, yalnız bu süreyi kapsayan, bir belge gönderdi. Askeri mahkemeye giderek davamı savundum.

Mahkeme Başkanı belgeyi gördü ve birkaç örnekle ne gibi mücahitlik görevleri ifa ettiğimi izah etmemi istedi. Dedim ki:

"Siz Baf'ta Komutandınız... Baf'a bağlı olan Yalya köyü mücahitleri isyan etmişlerdi. Siz isyanın mahiyetini ince bir kağıda daktilo ederek Bayraktarlığa gönderdiniz. Bayraktar bu kağıdı bana vererek yerinde incelememi; ertesi güne, Türkiye'nin konu hakkında bir rapor istediğini bildirdi. Baf kasabasından geçiyorken sizi ziyaret ettim ve Yalya'ya gidip kızımın nikah davetiyelerini dağıtacağımı söyleyerek sizi atlattım! Yalya'daki mücahit isyanını kimseye sezdirmeden inceledim. Raporumu yazdım! Hatırlıyor musunuz?" dedim. Mahkemede olumlu karar verildi. Terhis belgemi aldım.

Yalya mücahitlerinin isyanının sebeplerini mahkemeye anlatmadım. Burada açıklamalıyım, eğitimle ilgilidir ve o günleri anlatmaktadır. Mücahitler bütün köyün etrafına barikatlar kurmuşlar içeriye, dışarıya kimsenin giriş çıkışlarına izin vermiyorlardı. Köye giriş barikatında beni durduttular, içeriye girmeme izin vermediler. Nikâh davetiyelerini dağıtmam gerektiğini, telefon ederek köy komutanına durumu bildirmelerini özellikle rica ettim. 2-3 motosikletli mücahit gönderildi ve,

"Köye geleceğinizi biliyorduk! Bekliyorduk!" denildi.

Sanki de Komutanmışım gibi motosikletli ve resmi üniformalı mücahitlerin korumaları ile köye götürüldüm eşimle beraber. Bir akşam köyde misafir edildik. Raporum şöyle idi:

"Mücahitlerin isyanı Türkiye'ye karşı bir hareket değildir. Yalya mücahitleri Baf Komutanlığına değil de Erenköy'e bağlanmak istemektedir. Bunun başlıca sebebi şudur:

Baf Komutanının birkaç Yalya mücahidini aratarak dövmesi, 100 kadar mücahitten 30 mücahidi görevden atması, atılanları gayet zor geçim şartları içerisinde sokmasıdır. Mücahitlikten çıkarılanların hemen görevlerine iadesi ve dayağın yasaklanmasını saygılarımla arz ederim."

Raporlarımı izledim. Hepsi de uygulanırdı, Bayraktarca; köy çıkışında, asfalt yolda Rum polisleri vardı. Onları şöyle atlatım:

- "Be arkadaşlar! 15 gündür teftişteyim bu bölgede... Arabamın 3. şahıs sigortası bitti. Poli'de bana bir Rum sigortacının adresini veriniz ki hemen yenileyeyim!" Rum zaptiyeler çok memnun!... Poli'deki Rum sigortacıdan 15 günlüğüne, parasız olarak sigortamı aldım. Lefkoşa'dan yenisini... Sigortasızlığın cezası büyüktü!

Rumlar arasında öldürmeler sıklaşıyordu. Makarios-Grivas kavgaları su yüzüne çıkıyordu. Örneğin, Lefkoşa'da Büyük Kaymaklı yolunda bisikletimle gidiyorken, bir Rumun arkasından vurulduktan sonra asfalt yolun kenarında bırakıldığını gördüm. Makarios'un 4 özel polisi gelip durumu incelediler ve Grivasçı birisinin öldürüldüğüne hükmederek süratle oradan ayrıldılar. Öldürülen Rum, Makariosçu değildi. Rumun evi bir kaç gün önce molotof bombası ile bombalanmıştı; evin köşesi yakılmıştı. Ölen Rum tımarhane Tepesinin yanındaki Belediye Pazarında manav idi. Ailesi ile selamlaşıyordum geçmişte. Lefkoşa'dan Değirmenlik tarafına seyahat ederken Grivas'ın polislerinin savaş eğitimi yaptığını gördüm. İki taraf iç savaşa hazırlık yapıyordu. Makarios'un sayısız zaptiyeleri ile Grivas'ın asker ve polisleri arasında her an savaş başlayacaktı! Emareler öyle gösteriyordu. Böyle bir durum Rum gazetelerinden de anlaşılmakta idi. Rum gazeteleri istihbaratımıza faydalı idi. Kıbrısta bulunan Yunan askerleri ve subayları Grivas'a ve Yunanistan'daki Cunta idaresine bağlı idi. Makarios'a suikastlar düzenlemişlerdi. Papas her defasında kurtulmuştu. Rum Radyosu sabah yayınlarında Makarios'un öldürüldüğü haberini verdi! Çanlar çalmamıştı, matem ilan edilmemişti. Bizim mücahitler teyakkuz durumunda! Doğru mu? Yoksa Bizans oyunu mu idi? Aynı gün akşam üzeri Makarios'un İngiliz helikopteri ile kaçırıldığını öğrendik. Güya, Keşiş Hazretleri sahte elbiseleri ile Sarayından kaçarak Yunan subaylarından kurtulmuş! KİP onu kaçırır mı idi? Yoksa bir senaryo mu idi? Gecesi TV'de Samson'un Cumhurbaşkanı olarak! gördük. Makarios'un Polis şefinin kırbaçlarla

dövüldüğünü TV detayları ile gösterdi. Rumlar arasında bir hafta şiddetli çarpışmalar oldu. Sayısız Rumlar öldürüldü. Savaş durunca bisikletimle sarayın çevresinde dolaştım, Manzara şöyle idi: Sarayın bir köşesi kuvvetli bir bomba ile karartılmış; sarayın yerinde, saray avlusunda sanki tiyatro! Sayısız keşişler (papa-zlar) burada göz altında! Bekçileri, silahlı derme-çatma askerler. Pantolonları sivil, caketleri resmi fakat iliksiz, şapkasız! Gelen geçen yok! Seyreden yok. Rumlar evlerde hapis vaziyetinde. Rumların en kalabalık çarşısını dolaştım. Her taraf kapalı; dükkanlarından çıkanlar, arabalarına hafif eşyaları dolduranlar, çok süratli şehrin dışarısına kaçmakta; Trodos dağlarına kaçacaklarını birbirlerine işaret etmektedirler! ENOSIS, Samson'un dilinin ucunda idi! Emri-vaki ile ilân etmeye hazır! İlân ettikten sonra dünyanın omurunda mı olacaktı? Ecevit garantör devletlere danıştı. Yunanistan-İngiltere Ecevit'le birlikte müdahaleye yanaşmadı. Türk askeri 1974 senesinde 20 Temmuzda adaya çıktı! Türklerin ve Rumların birbirlerini yok etmelerini engelledi. Garantör devlet olarak Türkiye'nin yalnız başına müdahale hakkı Anayasa gereği idi. Şiddetli çarpışmalar oldu. Yunan alayı cansiperane savaştı. Lefkoşa silah sesleri ile boğuldu! Türk tankları Lefkoşa'dan geçti! Türkler ağlayarak bayram ettiler! "Allah bize bu günleri gösterdi" dendi. BBC şu haberi verdi:

-Girne alındı! Rumlar Lefkoşa'yı boşalttı." Türk askeri merhametli idi. Lefkoşa'nın Rum kesimine dokunmadı! Bu arada, Rum ve Yunan askerleri Beşparmak dağları üzerindeki Türk köylerini işgal etti. O bölgedeki Cihangir, Beyköy, Görneç, Kalavaç, Serdarlı Türk köyleri bunlar arasında idi. Bu köylerin Türkleri kaçtı, evleri talan edildi!... Göçmen evleri yıkıldı. Türk askeri Yunanlıları kovaladı. Kaçan Türkler evlerine döndü. Ganimet topladı, kaçan Rumların evlerinden! Türkler ganimet zengini oldu.

Omorfo'da (Güzelyurt) şunları müşahade ettim:

Omorfo'da kalabilen 50-60 civarındaki Rum kızları, Mehmetçiklere yanaşarak onları evlerine davet ediyordu; 10 sene öğretmenlik yaptığım Omorfo Kolejindeki Yunan silahlarını, Türk askeri kamyonları yüklenip gidiyorlar, bir türlü bitiremiyorlardı! Rumlar bütün asfalt yolların kenarlarını (Girne-Omorfo arası) mayınlamıştı.

Makarios Birleşmiş Milletlerde ağlıyordu! Yunan cuntacılar sövüp sayıyordu. Türk askerinin adaya yerleşmesi ile Rumların ağlaması durmuştu; Rum göçmenler çadırlara yerleştirilmişti.

Karpas'ın, Girne'nin, Maraş'ın 200 bin Rumu çadırlarda, Rum tarafında... Bu hayatı biz Erenköy'de, Limasol'da, Lefkoşa'da çoktan yaşamıştık 1960'larda. Türkiye'nin yardımlarıyla göçmenlerimiz çoktan prefabrik evlere yerleştirilmişti. (Göçmenköy, Cihangir, Mora, Gaziveren, Doğancı, Hamitköy, Boğaz, Serdarlı, Erenköy v.b.) Girneyi almıştık... 3 gün sonra, görevli olarak 4 kişi, Rum bölgelerine ve Girne'ye gönderildik. Amaç; Rum doktorlarının evlerindeki röntgen v.b. araçları tesbit, Rum okullarındaki sandalye v.b. araçları kaydetmek... Limasol, Larnaka, Baftan gelecek öğrenci-okul ihtiyaçlarını saptamak için. Girne boştu. Kokular geliyordu! Askerlerimiz devriyede idi. Şehrin esas caddesinde bir dışdoktorunun evi! Kapısı mühkem kilitli! Bir askeri çağırdık. Kilidin kırılmasını istedik! Bu yapıldıktan sonra, askerin eve girip Yunan askerinin mevcut olup olmadığına bakmasını rica ettik. Asker dediklerimizin hepsini yaptı. Yanımızdan ayrılmamasını ayrıca rica ettik. Önce duvardaki bir resmi inceledik. Dişçinin bir Rum kızı olduğunu saptadık. Kızın çekmeceğini açtım! Bir düzine kadar kapot (preservatif)! Renklisi, kırıksı, yağlısı v.b. Kızın atölye odasına girdim. Orada bir yatak! Niçindi bu yatak? Beğendiği müşterileri için mi idi? Dişçi kızın yatak odasına girdim. Dolabını açtım. Bir de ne göreyim? 6 kat çeşitli rütbelerdeki Yunan subaylarının üniformaları... Çelik şapkaları... Topuzları, bir telsiz cihazı, saldırı plânları... Demek ki burası bir yuva! Hem askeri! Hem yatak sefası! Planları ve telsizi askere teslim ettim. Kendime mavi haçlı bir çelik şapka ve bir topuz aldım! Subayların üniforma ceplerindeki drahmilere dokunmadım!

Girne Cımnasium (Lise), Ticaret Lisesi, ilkokulları gezdik. Ticaret Lisesinde 40'dan fazla yazı makinesi... Lisede zengin bir laboratuvar, bir banka, bir soyulmuş para kasası... Bir eve girdik. Burası da soyulmuş; ambarına dokunulmamış; patates, hellim, zeytin aldık ve arabaya yerleştirdik! Yiyecekten başka birşey alamazdık! Çünkü, şehrin giriş çıkışlarında askerin yoklaması vardı. Yiyeceğe göz yumarlardı! Bir arkadaşımız korka korka bir çalar saat alarak cebine yerleştirdi. Tam barikata gelmiştik ki saat horoz gibi ötmeye başladı! Bizim arkadaş saati sıkı sıkı ve,

"Sus bel!" dedi. Bütün yol şakalaştık. "Sus bel!" diye arkadaşına takıldık!

(1974-78)

Boşalan Rum köylerinin Rum okullarını gezip mefruşatı saptamaya çalışıyordum. Girne bomboştı. Türk askerinin uyguladığı taktik şöyle idi: 3 tarafı muhasara ile bir taraftan Rumların kaçışına fırsat vermek... Rumların, Yunan subaylarından aldığı emir ise şu: "Kaçınız! " gün sonra bir anlaşma ile geri evlerinize döneceksiniz!"

Girne'de kaçamayan veya evlerini çok kıymetli bulan 200 kadar Rum kaçmamıştı. Bu Rumlar toplanarak Dome Otel'de misafir edilmişlerdi. Bunlar arasında arkadaşım Filaktis de vardı. O Filaktis ki Maliye Genel Müdürü iken bana burs veren, memleketlerin isimlerini vermiyerek beni tehdit etmişti! Zavallı Filaktis, Dome karşısındaki 3 apartmanını müteahhitten teslim alırken esir düşmüştü! Dome'un balkonundan apartmanlarını seyrediyordu! Dışarıya çıkışları yasaklanmıştı. Dome'un karşısındaki Grinland İngiliz Bankasının Rum memurları bir askerimizin refakatinde bankaya görevi başına götürülüp getiriliyordu.

Çatalköy'de Rum okuluna gittiğimde avluda Rum öğretmeninin yeni BMW arabası... Kontakt anahtarı uzaklarda atılmış vaziyette! Okulun karşısındaki Rum evinin kapısı açık. İçeriye baktım; orada kalmış bir Rum kızı ile konuştum. Bana şu şikayette bulundu:

- "Mücahit Komutanı, başımı evimin dışarısına çıkarmama izin vermiyor! Çok bunaldım!"

Mücahit Komutanını gidip gördüm. Ona söz anlatamadım!

Lárnaka Türkleri yakın olan İngiliz üslerine geçerek kaçıyorlar, Türk tarafına geliyorlardı. Bu meyanda , Larnaka Başöğretmeninden Barış Gücü aracılığı ile bir mektup aldım. Mektupta şöyle deniliyordu:

- "Kardeşim Özdemir Bey! Maarif Dairesinde senden başka asılacak bir dalım yok! Bana bir tayinname gönder ki resmen Barış Gücü refakatinde eşyamla beraber Lárnaka'dan ayrılayım. Ancak, Hocahanım R... 'ye de Türk tarafındaki, aynı okula beraber becayişliğimi yapınız ki birlikte olalım! Zaten, onunla evlenmiş gibiyim!"...

Bu mektubu hemen bir meslektaşına okuttum. Çünkü iki Lárnaka öğretmenin gizli aşklarını meslektaşına çok önceleri anlattığımda bana şöyle demişti:

- "Sen gördün mü? Onlar öyle şey yapmazlar! Günahlarına girme! Öğretmen evlidir!"

Meslektaşım çok saftı! Kanıt isterdi. Mektup bir kanıttı! Lârnaka halkının Yeni İskele'ye (Grivas'ın köyü) yerleştirileceği karar altına alınmıştı. İki öğretmen de oraya verilmişti.

Limasol öğretmenlerinden Çelebi'nin Lefkoşa'daki mücahit oğlu Maarifî bana geldi! Dedi ki:

"Sizden babamın bir ricası var... Kızılhaç aracılığıyla bana gönderdiği bir mektupta Limasol'dan kaçtıktan sonra Girne'ye öğretmen olacağına dair bana bir belge verirsiniz Girne dışında Amerikan Elçiliğinin yazlık evini şimdiden üzerime tahsis ettireceğim! Ev bir Rum'a aittir."

Limasol Türklerinin ileride Girne'ye yerleştirileceklerine dair karar çıkmıştı. Belgeyi verdim. Çelebi'nin oğlu hemen koskoca konağa yerleşti, belgeyi gösterirken.

Kıbrıs'a Türkiye'den 25 bin kişinin getirilmesi Ecevit Hükümeti tarafından karara bağlanmıştı. Her Bakanlıktan birisi seçilerek Rum evlerinin durumu, tamiri, Türkiye'den hangi ailelerin, hangi Rum köylerine yerleştirileceği konularında kararlar alacaktı! Örneğin Türkiye'den gelecek olanlar, imamıyla, öğretmeniyle, muhtarıyla gelip Kıbrıs'taki falan köye aynen yerleştirilecekti. Bazı köylere Kıbrıslı Türklerle, Türkiye'den gelenler yerleştirilecekti ki Türkiye'den gelenler de medenileştirilsin! Türkiye'den işçiler getirilecekti ki yollar ve uçakalanı yapılsın! Türkiye'den gelenler Rum mallarını, ağaçlarını, hayvanlarını kurtarsın! Aksi halde Rumlar çadırlarda yaşarken, evlerinin, bahçelerinin, hayvanlarının bakımsızlığından ve boş durmasından dolayı Birleşmiş Milletler bizi suçlayabilecekti! Toplantı toplantı üzerine!... Eğitim Bakanlığını ben temsil ediyordum Komite'de... Plânlar hazır... Bütün Rum köylerini, evlerini gezdik; tamiratları tamamladık. Her şey hazır iken Ecevit Hükümeti düştü! Demirel böyle bir projeyi, kabul edecek mi idi? Turan Güneş Kıbrıs'ta demişti ki:

"Çevremdeki sinekler kaçtı!" Yani T.C. Elçiliği nazarında bir değeri kalmadı! Bekledik, bekledik! Bir ay kadar bekledik. Nihayet, "Devam!" denildi Demirel Hükümeti tarafından. Burada, unutmadan bir noktaya işaret etmeliyim:

Gezdiğimiz, incelediğimiz Rum köyleri bizim zannettiğimiz gibi zengin değildi. Omorfo, Değirmenlik, Lâpta, Karava gibi şehir durumundaki yerlerde bile Rumların iyi şartlar içerisinde yaşamadıkları belli idi. Asfalt yol boyunca yeni ve modern evler dışındaki Rum evleri iyiye benzemiyordu! Ancak her girdiğimiz eski-viran evde TV., buzdolabı, çamaşır makinesi bulunmakta

idi. Her Rum köyünün asfalt yolları, çeşmeleri, elektriği mevcuttu. Bütün Rum evlerinin duvarlarında köy meydanlarında, kahvehanelerinde mavi boyalarla, "Yaşasın Makarios!" Yaşasın kahraman Grivas, YAŞASIN ENOSİS" yazıları vardı. Bunların bazılarını boyatmıştık. Bazılarını hatıra olarak bırakmıştık. Zaten Makarios, Grivas, Enosis gitmişti. Bir gün T.C. Elçiliğinden bir telefon mesajı geldi.

- "Yıldırım köyünün, tamir edilmiş evlerinden kilitler çalınmış; kapılar ve pencereler sökülerek başka yerlere ganimet olarak götürülmüş! Lütfen tahkiki!..." Gidip inceledim. Birkaç çalınan kilit dışında bir gaip yoktu. Ne yapsınları? Türk kesiminde, tüccarlarda kilit v.b. malzeme yoktu. Kim olsa kilidi söküp, kendi kapısını emniyete alacaktı!..

Aynı köyün okuluna gittim. Burası esir kampı!... Dağdan taştan kaçamayan Rumlar toplanmış; bu okulda misafir edilmişti. Yemekler tamamdı, temizlik tamamdı. Rumların yüzü asık değildi. Kendi muhtarlarını seçmişler; okulda işbölümü yapmışlardı. Muhtarları da köyümden şiş kebabçı Yanni! Tokalaştık, kucaklaştık! Kendisine bir miktar Kıbrıs parası verdim! Bir şikâyeti olup olmadığını sordum. Yakında Barış Gücü vasıtasıyla Rum tarafına götürüleceklerini söyledim. Omorfo, Girne Rumlarını, örnek gösterdim.

Türkiyeli 25 bin göçmen akın akın gelmeye başladı. Göçmenler köylerine yerleştirildi. Ürün alıncaya kadar kendilerine T.C. Yardım Heyeti tarafından iki sene maaş bağlandı. Evler, bahçeler, hayvanlar ve araçlar dağıtıldı! Hepsi memnun kaldı. Göçmenlerin durumlarını, görevim olmadığı halde yakından izlemeye devam ettim. Birkaç örnek vereyim:

Vadili okulundan geçerken durup başöğretmenle konuştum. Aramızda geçen konuşma şöyle:

- "Türkiyeli göçmenlerin köye yerleştirilmesi ile okulumuz bit doldu! Çıban doldu!" dedi Başöğretmen.

- "Sus! Öyle konuşma! Araban var! Atla, Mağusa'ya hastahaneye git! Gereken ilaçları getirip uygula! 20 senedir bu insanların verdiği vergilerle maaşını aldın! Arabanın parasını da onların ödediği kuruşlardan aldın! Sınıfını diğer öğretmenlere dağıt! Mağusa'ya hastahaneye koş!"

1-2 hafta sonra durumu izledim. Ne bit kalmıştı, ne çıban! Maarifteki makamıma Türkiyeli bir köylü geldi. Dört yol (Mağusa kazasında) köyünden... şikâyeti şöyle:

- "Okulumuzun öğretmeni, çocuğumu okula almadı! Alması için doğum belgesi istedi. Çocuğumun doğum belgesindeki yaş onbeş yaşından büyükmüş! Halbuki ilk çocuğum ölmüştü. Onun adını ve doğum belgesini şimdiki çocuğuma vermiştim! Kaydını yaptırmamıştım!"

"Öğretmene hitaben bir not yazdım. Şöyle ki:

- "Çocuğun boyuna bak! Boyuna göre onu bir sınıfa koy! Belge gerekmiyor!"

Çocuğun babası çok sevindi. Çok çok teşekkür etti! Ona sordum:

- "Türkiye'de böyle bir iş kaç mal olur?"

- "Milyona, ağabey!" dedi. Hayır dua etti.

Kurukışla (Maratovno) köyünde yeni muhtara sordum:

- "Kıbrıs'a gelmek için ne kadar rüşvet verdin?"

- "100 bin lira!" Büyük para o zaman!

Karpas'ta bir dağ köyündeyim... Türkiyeli bir göçmene sordum:

- "Niye hanayda inek? Niye avluda küvet? Niye modern tuvaleti söküp avluya attın?"

- "İneğin ısısıyla ısınıyoruz; ondan ayrı yatamıyoruz!

Küveti, hayvanlarımızın yalağı yaptık!

Tuvalet dini inançlarımıza ters! Onu söküp bir delik bıraktık!" dedi.

Bir köyün Türkiyeli göçmenleri Rumca konuşuyordu. Bozuk bir Rumca... Karadeniz bölgesinden, Pomatlardanmışlar! Lazlardanmışlar.

Girne-Ömorfo arasındaki sahil köyü olan Sadrazam köyündeyim. Türkiyeli bir göçmen şikâyetçi... Kendisine villa büyüklüğünde bir ev verilmiş! Böyle bir evi ne yapacakmış? Köyü dolaşırken kapısının önünde oturan, ölümü bekliyen, yaşlı bir adam! Evinin içerisini görüp göremiyeceğimi sordum. Yerleşmelerinde emeğim geçtiğini ona hatırlattım! Gereken izni aldım. Evi süpürmekte olan süslenmiş neşeli genç bir kız! Her halinden gayet memnun olduğunu anladım. Avluya çıktım. Oradaki 20 yaşlarındaki gence sordum:

- "Avlunun kenarına attığınız tel kafesin, nerelerde kullanıldığını biliyor musunuz?"

- "Hayır!" dedi genç.

- "Bu yeni tel kafesi al! Şu çardağa, serine as! Yemeklerinizi, sucuklarınızı kafese koyunuz. Buzdolabından daha sıhhi bu tel kafes!" dedim. Genç de çok ferahlı idi! Neşeli idi. Evden

ayrılıyorken ihtiyara teşekkür ettim. Kızının çok güzel olduğunu ona söyledim! Teprik ettim. Adamcağız dedi ki:

- "O benim kızım değil! Karımdır! 500 T.L. başlık parası vererek onu satın aldım!"

İçimden şöyle düşündüm:

- "Çok iyi ettin! Oğluna eğlence aldın! Oğlun olmasa idi karın sana kalmazdı! İkisi de neşeli olamazdı!"

Türkiyeli göçmenlerin Kıbrıs'a getirilmesi ile sebzecilik, seracılık çoğaldı. Çarşı ucuzladı. Asfalt yollar döküldü. Uçakalanı inşa edildi. Burada bir öyküm:

Ercan uçakalanı açılacaktı. General Hasan Sağlam kurdeleyi kesti ve askeri bir selam verdi. Bunu seyreden bir İngiliz ailesi çok duygulandı ve bana dedi ki:

- "Generalin selam duruşu nur saçıyordu!.. Sanki mabuttu! Çok yer gezdim. Çok General selamı gördüm. Bundan daha muhteşem bir selam göremedim!" Hakikaten ben de aynısını müşahade etmiştim; Selamın şeklinden, Generalin yüzündeki nurlardan çok duygulanmışım!

Karpas yarımadasında 6000 kadar Rum kalmıştı. Bu bölgedeki Rum okullarının, Kormacit'teki Maronit okulunun teftişi bana verilmişti. Senede iki kez bu okullara giderdim. İlk

Yalusa: 6 öğretmenli Rum okulu. Rum öğretmenlerle toplantı yaptım. Korkmadan, problemlerini bana aktarmalarını rica ettim. Bayan Başöğretmen toplantıda dedi ki:

- "Tarih kitaplarımızdaki Türk düşmanı konuların sökülüp atılması için Rum Eğitim Bakanlığından emir aldık!... Onları sökülüp attık!

Köydeki Türk çavuşundan şikayetçiyiz! Çünkü arabalarımızın, traktörlerimizin kullanılmasına izin vermiyor! Bunların yol vergilerini ödemek istediğimiz halde kabul etmiyor!

Okulumuzun tam zamanında, Eylülde açılmasına çavuş izin vermiyor! Okulun açılışını ancak kasım'da yapabiliyoruz! Kendi milli günlerimizi kutlamak istemiyoruz. Türklerin milli günlerini kutlamamıza çavuş izin vermiyor! Böyle günlerde okulumuzun açık bulundurmasını emrediyor! Okul binamızda gece gündüz her gün Türk bayrağının çekilmesine çavuş emir verdi. Halbuki Türk okulunda böyle değil! Aynısını istiyoruz! Türk okulları gibi olsun! Okulumuzun kendi paramızla tamir edilmesine çavuş izin vermiyor! Pencereler, kapılar, duvarlar harabiyete doğru gidiyor!

Barış Gücü aracılığı ile Rum Eğitim Bakanlığının gönderdiği kitap, kırtasiye gibi malzemeyi çavuş aylarca yanında tutuyor ve bize vermiyor!"

Demek ki bir Prokopis çavuş da burada... Acaba ona da bir ders verebilir mi idim diye düşündüm. Çavuşun huzuruna çıktım. Rum öğretmenlerin şikayetlerinde haklı olduklarını ona söyledim. Niçin öyle yaptığını ona sordum. Dedi ki;

- "Bırak cahil kalsınlar! Bırak kitapsız kalsınlar! Bırak, okullarını gününde açmasınlar! Arabaları ile tarlalarına, bahçelerine gidemesinler!"

Çavuşa dedim ki:

- "Merak etme! Cahil kalmazlar. Öğretmen isterse 9 ayda okutacağını 6 ayda daha iyi okutabilir! Kitapsız olsa da! Unutma ki düşmanlıklar böyle artar!"

Rum muhtarını da ziyaret ettim. O da aynı şikayetlerde bulundu. Ne yapıp yapıp, Rum Lisesinin derslere devam etmesine çaba sarfetmemi rica etti. Güneye kaçmış olan Lise öğretmenlerinin okula dönmesi için izin verilmesini ayrıca yalvardı.

Rum muhtarı ile ilkokulu ve liseyi gezdim. Sınıflarda yalnız İsa'nın resimleri bırakılmıştı; Yunanistan haritalarına dokunulmamıştı! Grivas, Makarios, ENOSIS kelimeleri silinmişti. Çavuş'un amiri Mehmetçik köyünde idi. Onunla da görüştüm. O da Prokobi çavuşu gibi idi. Ben yapacağımı biliyordum. Raporlarımın bir kopyası Bayraktarlığa giderdi. Gereken emirler verilirdi.

Sipahi Rum okulundayım... Okulda tek öğretmen bayan...

Okulda 50'den fazla öğrenci... Konuşmalarımız şöyle:

- "Bir öğretmene daha ihtiyacınız vardır. Köyde jimnasyum mezunu birisi yok mu?" diye sordum genç bayan Rum öğretmene. Bayanın gözlerinden yaşlar geldi ve yanındaki 12 yaşlarındaki bir kızı göstererek dedi ki:

- "İzin verirseniz bu kızkardeşim bana yardımcı olsun! İlkokuldan mezundur. Bakınız kızkardeşime! 12 yaşındaki kızkardeşim yapılacak insan mı idi? Bir öğretmen mücahit kızkardeşimin ne önünü bıraktı, ne arkasını! Yüzündeki sarılık ondandır, korkudandır! Yakında Mağusa'da mahkemesi vardır." Vay canavar Öğretmen vay!

Çok üzücü şeylerdi bunlar! Özellikle öğretmenin sapıklığı! Aynısını Girne kazasındaki bir öğretmen de yapmıştı! Bu meselede Rum kızının yaşı 13 idi. Davası görülünceye kadar

öğretmen görevden alınmıştı. Rum kızının Rum kesimine gitmesi ile öğretmen görevine dönmüştü. Davası ileride görülecektir.

Dip Karpas Rum okulu... 6 öğretmenli.. Rum öğretmenlerinin bazıları beni tanıyor, Omorfo Öğretmen Kolejinden... Problemlerini konuştuk... Aralarında Yunana benzer bir öğretmen vardı... şivesi, konuşması Kıbrıslı Ruma benzemiyordu. Kendisine yakın bir Rum okuluna gidip beraber incelememizi teklif ettim. Çok memnun kaldı. Çünkü köylerinden ayrılmalarına izin yoktu. Türk öğretmenleri de arabama alarak başka köylere götürür; öğretmenleri başbaşa bırakırdım. Öğretmenlerin birbirlerinin çalışmalarını görmelerinin ve dertleşmelerinin büyük faydası vardır.

Rum öğretmeni Adaçay Rum bayan öğretmeni ile tanıştırdım. Onları başbaşa bırakarak çevreyi dolaştım.

Okulun dershanesi çok... Bir dershanede Rum çocukları! Karşıkında Türkiye'den getirilenlerin çocukları... Bir dershanesi üzerinden ezan sesleri! Rumlar böyle şeylere dayanabilir mi idi?

Köydeki Rum kadınları ile konuştum. Bana şunları söylediler:

- "Tarlalarımıza gidemiyoruz! Türkiye'den getirtilenler ne zeytinlerimizi bıraktı, ne bademlerimizi!"

Beraberimdeki Rum öğretmeni Rum kahvehanesine gönderdim. Rum bayan öğretmenin evine gitme davetini kabul ettim. Hocahanımın evini inceledim. Büyük bir oda... İçerisinde yatak, yemek masası, pişirme yeri, yıkanma yeri... Aramızdaki konuşmalar şöyle:

- "Siz niçin Rum tarafına kaçmadınız?" diye sordum.

- "Evimde rahatım! Rum tarafındaki çadırlarda yaşamak istemiyorum! Rum Eğitim Bakanlığının gönderdiği maaşların hepsini biriktiriyorum! Çünkü bize Barış Gücü aracılığıyla gönderilen yiyecekler bol bol! Satarız da!" dedi.

Hocahanım beni yemeğe davet etti. Vaktimizin olmadığını söyledim. Bu defa bana, aileme götürmek üzere, paskalya çörekleri ve pilavuna (peynirli) verdi. Teşekkür ettim, bir tanesinin tadına yanında baktım. "Fevkalade!" dedim.

Kormacit (Kuruçam) Okulu: Kormacit Girne Kazasında tahminen 500 nüfuslu bir köy... Maronitler, Haçlı Seferleri esnasında, Lübnan'dan kovulmuşlardı. Köyde kiliseleri rahibelerin idare ettiği bir anaokulu, 6 öğretmenli bir ilkokulu var...

Başöğretmeni Hacı Ruso... Onunla Omorfo Öğretmen Kolejinde beraber okumuştuk! Köy zengin... Toprak bereketli... şişkebab için gereken odun kömürü, kuru fasulye, hellim başlıca ürünü... şinya dedikleri yabancı zeytin ağaç kütüklerini birinci kalite kömürü bütün Kıbrıs'a, kebabçılara gönderiliyor. Papası ile kiliseyi dolaştım. Bir köşecikte, yerde yatan İsa'nın putunu gördüğümde acıdım. Papas'a sordum:

- "Niye İsa bir köşecikte, atılmış vaziyette?"

- "Ayinlerimizde onu sahneye çıkarırken görmelisin Maronitlerin ne kadar çok heyecanlandığını!" dedi.

Duvarlardaki Meryem'in resimleri de diğer kiliselerdekilerden farklıdır.

Maronit öğretmenlerle, rahibelerle konuştum. Hepsi de durumlarından memnun... Kahveci de memnun... Çünkü, çevredeki Türk askeri kampından gelen Mehmetçikler, kahvehaneden her türlü meşrubat ve bira almakta! Kahveci kazanmakta!

1960 Anayasasında, Maronitler ve Ermenilere hangi topluma kaydedilmek istedikleri sorulmuştu; Rum Cemaatine kaydolmuşlardı... Maaşlar ve yardımlar Rum tarafından gelmektedir. Rumlarla evlenmelerinden dolayı ayda 5 gün Rum tarafına gidip gelebilmektedirler. Maronitlerin lisanı, Türkçe-Arapça-Rumca-Maronitçe karışımıdır. Maronitler FAO aracılığı ile Rum tarafından aldıkları kutu yiyeceklerini Türklere satmaktadır. Okullarındaki tedrisat Rumcadır, kitapları Rum Eğitim Bakanlığı göndermektedir. Kilisedeki ayinler Turistlere gösterilirse çok iyi olacaktır. "Türk tarafında ayin kalmadı" şeklindeki Rum propagandaları bu suretle çürütülmelidir.

Karpastaki Rum okullarını devamlı ziyaret ettim. Öğretmen ve öğrencilerinin devamlı surette Rum tarafına kaçtıklarını müşahade ettim. Bunun başlıca nedeni artık ENOSİS'in olamayacağına kesinleşmesi, ilkokulu bitiren Rum öğrenciler için Karpas'taki orta ve lise okullarının açılmayışı, Rum tarafındaki göçmen sorunlarının hızla çözülmesi ve çadırlardan kurtulmaları, Rum tarafındaki akrabalara gidip gelememe, Türkiye'den getirilen göçmenlerle anlaşamama v.b. sebeplerdir. Köylerindeki Barış Gücü askerlerinin mektup, para, kitap, yardım götürüp getirmesi ile yaşamak kolay değildi. Bu nedenle 6000 Rum nüfusundan ancak 300 kişi kalabilmiştir.

Uzun seneler Omorfo Öğretmen Kolejinde İngilizce okutan, 1956-59 senelerinde Türk-Rum okullarının Başmüfettişliğini yapan ve Makarios tarafından istenmiyen Mr. Germanacos

UNESCO'nun Ortadoğu para işlerinin sorumlusu olmuştu; Maraş'ta bir apartman dairesi satın alarak hem bürosu hem ikametgahı yapmıştı. Parasını Dünya Bankasına ödeterek tapusunu üzerine kaydettirmişti! 1970'lerde Mağusa'dan bana bir mektup yazarak şöyle demişti:

- "Mağusa'da Türk kesiminde kalan kiliselerin bakımı, tamiri hususunda Rumlarca bir vakıf kurulmuştur. Rum komitesinin, Hırsarlar dahilindeki Mağusa'ya girip çıkmaları hususunda Türk makamlarından bir karar çıkartabilirsiniz Türk işçilere para çıkacaktır! Kiliseler tamir edilecektir."

İlgili makamlarla görüştüm. Gereken izni çıkardım. Germanacos'u makamında ziyaret ederek bu işlere pek karışmamasını tavsiye ettim. Germanacos yüzüme fena fena baktı! İngiliz ordusunda binbaşılık (Major) yapmış, Ortadoğu IMF'sinin Başkanına böyle bir önerinin yapılmasını uygun görmemiştir! Maraş'ın ve Mağusa'nın elimize geçmesinden sonra Mr. Germanacos'tan bana bir mektup... Washington IMF'sinden... Mektupta şöyle diyor:

- "Çok şükür! Maraş'taki Palmbeach yanındaki apartman dairemın bir köşesi Türk uçaklarınca havaya uçurulması esnasında Limasol'da idim! Böylece canımı kurtarabildim! Evime gidiniz, möblem sizin olsun! Antika vazolarımı alıp Lefkoşa'daki evinizde muhafaza ediniz! Apartmanın tamiratının kaç mal olacağını keşfettiriniz. Tamiratını yaptırırsanız, masrafları dövizle ödeyeceğim!" Türklerin dövizi hiç yoktu! Germanacos babasının Yunan, annesinin İngiliz olduğunu söylerdi. Bu nedenle, Maraş'taki apartmanın kendisine yerilebileceği ümidiyle ilgili makamlara müracaat ettim. Durumunun araştırılacağına, apartman katına nöbetçi konarak muhafaza edileceğine dair bana askeri makamlarca ümit verildi. Durum araştırıldı. Bu meyanda, apartmanda Germanacos'un aile ağacı bulundu. Anasının Romanya cirası (Cira=Rum kızı) olduğu saptandı! Bu durumda, Rum olması nedeniyle apartman dairesinin kendisine verilemeyeceği ona tarafımdan bildirildi.

Germanacos kalkıp UNESCO pasaportu ile barikattan geçerek evime geldi. Yemek yedik... Beraber Dışişleri Bakanını gördük. Germanacos Türk barikatından geçerken polislerimiz onu durduttu ve:

- "Sen nasıl geçtin be Rum Türk tarafına?" diye sorguya çekildi. Evimde yemek yediğini söyleyince, bir kere daha Türk kesimine geçmemesi kaydıyla serbest bırakıldı.

Germanacos bütün kabahatı babasında bulurdu. "Bana Rum adı vermeseydi keşke", derdi. Apartman katını aldığında Rum Bakanlar Kurulundan izin almak suretiyle üzerine tapusunu çıkartsaydı, ev kendisine teslim edilirdi. Öyle yapmadı! Kendisinin Rum olduğunu söyliyerek, sorusuz sualsiz tapu işlerini tamamlamıştı! Yabancılar ancak Rum Bakanlar Kurulu kararıyla tapu verilirdi!

1974 senesinde, Rum müfettişlerden bir mektup aldım. Hepsinin imzasıyla... Mektupta şöyle deniliyordu:

- "Bir meslektaşımızın oğlu kayboldu! Bulunması hususundaki gayretleriniz çok makbule geçecektir! Esir mi? Ölü mi?" Çok araştırdım. Bulamadım. Üzüntülerimi bildiren mektubumu Barış Gücü aracılığıyla gönderdim.

1974 senesinde Yeşilada Feribotu Mağusa'dan Mersin'e yolcu ve araba götürüp getirmeye başlarken, arabamla Almanya'ya hareket ettim. Bulgaristan, Yugoslavya, Avusturya'yı iyice inceledim. Bunlardan birkaç anı:

Bulgaristan'ın Harmanlı şehri gece karanlıktı... Halbuki, Türkiye'ye elektrik cereyanı satılıyordu! Tarlaları iyi bakımlı idi... Bir Türkle olan konuşmalarımız şöyle idi:

- "Bulgarların en sevdiği millet hangisi?" diye ona sordum.

- "Ruslar!" dedi.

- "İkincisi?"

- "Yunanlılar... Çünkü, Türklerin Balkanlardan atılması için müşterek çarpıştılar!"

- "Türkleri sevmiyorlar mı?"

- "Hayır! Türk kelimesi yerine, köpek diyorlar!"

- "Bulgar kızlarının ruj sürünmemesi, süslenmemesi niçin?

Dine bağlılıktan dolayı mı? Namuslu olmalarından mı?"

- "Hiçbiri! Dinsizdirler ve 12 yaşına gelmeden sokaklarda köpekler gibi yapılırlar! Başka eğlence yok Bulgaristan'da! Erkekler ise içki ve kadınla eğleniyorlar."

- "Maaşlardan memnun musunuz?"

- "Çok! Memnun olmadığımız cihet şu: bir köyden bile izinsiz çıkılamaz. Türkiyelilerin Almanya'dan-Türkiye'ye arabalarıyla, kuyruk halinde seyahat etmelerine gıpta ediyoruz! Sabah sabah kamyonlara yükletilip tarlalara ve işyerlerine götürülüyoruz. Yarın sabah dikkat et, şehirde öğrencilerden ve çok yaşlılardan başka birisini göremiyeceksiniz!"

- "Sen Bulgaristan'a nasıl yerleştin?"

- "Babamın günahı çok! Komünist oldu ve Türkiye'den kaçıp buraya geldi. Biz de çekiyoruz! Sizden bir ricam var! Beni arabanızın bagajına koyup kaçırmaz! Bu söylediklerim duyulmasın! Aksi halde, sorusuz sualsiz, mezara gömüleceğim yarın sabah!"

Yugoslavya'da Niş şehrinde bir oteldeyiz! Modern... Ucuz! Nehrin yanında balık yedik! Oradaki kapalı çarşı üzerinde Osmanlıca... Çarşı Türk idaresince inşa edilmiş!

Şöyle düşündüm:

- "Ey Türk! Ne işin vardı buralarda. Viyana kapılarında? Dünyayı kendine düşman ettin!"

Avusturya'dan... şarıl şarıl akan bir derenin kenarındaki küçük bir oteldeyiz. Odamızdaki banyo suyu sıcak ve bir men-badan, yer altından! Su kendi kendine köpürüyor; sabuna gerek yok! Otelin altında barda içki ve danslar... Servis yapan otelcinin kızları! Otelcinin yan tarafta supermarketi... İnekleri... Çiftliği! Akşam üzeri ailesi ile beraber sofrada... Yedikleri ne idi? Ekmek üzerinde tereyağı!... Başka bir şey yok! Zengin oldukları halde!

Almanya... Küçük oğlum Kandemir de doktor olmuş; kardeşi ile beraber aynı hastahanede... Niyazim şefi...

Alman TV'si Limasol Türklerinin yakındaki İngiliz üslerine kaçtıklarını, onları geri döndürmek için Makarios'un yalvarmalarını; Türklerin ona itimat etmediklerini gösteriyor! Bu arada, Alman TV raportörü Limasol'dan tanıdığım bir kadını konuşturuyor ve neden dolayı, Limasol'daki evlerini, möblelerini, her şeylerini arkada bırakarak üslere sığındıklarını soruyor.

Kadın iki parmağını bir delik yaparak ve orta parmağı ile işaret ederek dedi ki:

- "Kaçmasaydık Rum askerler bizi işte böyle yapacaktı!"

Tabii, böyle sözler, Almanlara etkili olamazdı! Şöyle diyebilirdi dinleyen Almanlardan bazıları:

"Keşke Rum askerleri bize de gelse!"

Almanya'da etki yapan menfaat, ticaret gibi etkenlerdir. Almanlar Hitler zamanında milyonlarca Yahudi'yi fırınlarda yakmışlardır. Bu nedenle, Lefkoşa'daki Barbarlık Müzesindeki Türk doktorun ve çocuklarının Rumlarca katledildiğini Almanlar önemsememektedir.

Birinci Dünya Savaşları esnasında Türklerle Almanların omuz omuza çarpıştıklarını bir Alman söylediğimde, bunu bilmediğini ve Almanların bunu önemli saymadığını ifade etmiştir. Bana şu soruyu sormuştur:

- "Wolkswagen otomobil fabrikasında Türk işçilerin âmiriyim. Hoparlörde adım her çağrıldığında Türk işçiler gülmektedir. Niçin?"

Adını sordum:

- "Piç!" dedi. Piç'in anlamını ona söyledim. O da babasızmış!!! Almanya'da piçlik, homoluk ayıp değilmiş! Almanların Ayna dergisi şunları yazıyordu:

- "Amerika, Almanya Genel Kurmay Başkanına, Lefkoşa'yı almasını önerdi... Başkan reddetti. Çünkü, "NATO'nun görevi savunmadır!" dedi.

Alman TV turistik bir film gösteriyordu, Yunanistan'ı methediyordu: şöyle ki:

Turist Alman kızları... Otobüslerle Yunanistan'a gidiyor. Yunanistan'da eğlenceler, rakılar, her türlü içkiler! Rum gençleri ile dans ediyorlar. Yunanlı gençlerin hırsızlıklarını TV gösteriyor. Yunanlı gençlerin kızlara ikramlarını, ormana götürüp yatmalarını ve kızların ferahlamalarını gösteriyor. Her tarafta, seyahat acentaları kazanıyor.

Almanlar çalışkan. Her türlü sosyal güvence... Huzurevleri otel gibi; doktorları, hemşireleri, kafeteryaları, banyoları, hafta sonu gezmeleri... Tatlıcı dükkanları yaşlılarla dolu! Orada kahvelerini içip tatlı yiyorlar; emekli parası bol! Ticaret mükemmel. Mallar sağlam ve dayanıklı. Sabahın erken saatlerinde işçiler, satıcılar dükkanlarında! Sabah saat 9.00'a kadar hazırlık, temizlik, tertip. Tam vaktinde açılıyor. Satılınan mal 15 gün içerisinde değiştirilebiliyor, kanun gereği! Mallar garantili...

Futbol sahaları projektörlü... Günün 24 saatinde muhtelif kulüplerin antremanları var... Her şehrin spor merkezi halk için... Orada sıcak duşlar, havuzda yıkanmalar, saunalar... Saunalar erkekler için ayrı günde, kadınlar için ayrı günde. Haftada iki gün de müşterek!

Sauna deyince başımdan geçen bir olayı anlatayım:

Bir akşam şehirdeki bir otelin salonunda, müzik ve eğlence... Müzik oynak... Masalar dolu... Yiyen içen, neşelenen çok... İçeriye girdim ve garsona sordum:

- "İştirak edebilir miyim?" dedim.

- "Hayır! Kızılhaç'ın yemeğidir. Davetiye iledir! Yerler doludur! Giremezsin!" dedi.

Tam dışarıya çıkmışken, arkamdan bir bayan koşup benden özür diledi; beni içeriye alarak oradaki sosyeteyle şöyle takdim etti:

- "Bey ile geçen gün saunada tanıştık! İngilizce-Almanca konuştuk! Kıbrıslı bir Türk eğitimcidir. Yemek ve içki masrafları bizdendir!"

Alkışlar! Alkışlar!

Bir akşam sirke gittim... Yine müzikler, gösteriler, palyaçolar, çeşitli tavşan, köpek ve kedi sporları... Halkı en çok güldüren şu:

Şöyle bir anons yapılıyor:

"Şimdi bir eşek, devamlı koşup dönecek! Var mı istekli?"

Eşegin şartı şu: koşarken üzerindeki adam düşerse, eşek onun namusuna geçecek!

Halk heyecanlı, acaba kim kabul edecek? Adamın biri kabul etti. Eşegin üzerine bindi. Eşek koştukça koştu! Bütün halk coştukça coştı! Adam yere düştü! Heyecan arttı! Adamın karısı koşup bağırdı:

- "Kocamın namusunu kurtarmak istiyorum!" Onun yerine ben!" dedi.

Karı-koca, halkın arasından fırlamış cambazlardı! Kimse anlamamıştı.

Bu anılarımı anlatmaktan amacım Almanların mentalitesini anlatmak içindir. Ne kadar ileride olduklarını gösterebilmektir.

Almanya'daki bir hastahânenin doktorları ve eşleri kuran hakkında bir konferans vermemi istediler. İlâhiyattan mezun bir Almanla istişare ettikten sonra konferansımı verdim.

Çarşılarda, sokaklarda, tramvaylarda, her yerde, Türk bellidir. Uzaktan gelse de hemen tanıyorum! Bıyığıyla, tesbihiyle, şapkasıyla, kırıyatıyla, ayakkabısıyla... Kadınların paltosuyla, kürkünün zenginliğiyle, kolundaki, boynundaki altınlarla, başlarındaki türbanı ile.

Bir gün merak ettim!... Önümde yürüyen bir kız, Türk mü diye... Kız çok şık giyinmişti, Alman kızlarından farklıydı! Kızı yetiştirmiş ve ona "Siz Türksünüz!" dedim. Kız hayret etti ve:

"Nerden anladın amca?" diye sordu.

- "Çekirdek yemenizden!" dedim.

Sayısız Türklerle görüşüm, konuştum, problemlerini dinledim. Şunları aklımda sakladım; Türklerin sözleriyle yazıyorum.

"Kıbrıs'ta, Makarios'tan çok çektiniz! Aklımdan çok geçti! Türkiye'ye gittiğim zaman denizi yüzerek geçeyim ve şu Makarios'un kellesini doğrayıp getireyim!"

"Bütün kaygım şu: Denктаş'tan sonra o ayarda bir lider bulabilecek misiniz?"

"T.C. pasaportu ve Alman parasiyla Kibris'a gelebilir miyim?"

"Kibris'in tümünü niye almadik?"

"CTP Başkanı Özker büyük adam! Almanya ve Amerika Türkiye'ye yardımlarını durdutmalıdır!"

"PKK Türkleri haraca bağlamıştır; para toplayıp silah satınalmaktadır. Alman Bankalarında çok parası vrdır! Bu nedenle Almanlarca sevimekte ve destek görmektedirler."

Bir bayan bana şöyle diyor: "Ben kürtüm, fakat Türkten ziyade Türküm..."

Kürdün birisi bana şöyle diyor: "İstedğimiz okuldur, öğretmendir, Güneydoğu'da..."

"Ecevit ile Demirel'in bir masada oturup yemek yiyememesi halinde Türkiye'ye diktatörlük gelecektir!"

"Bugün gidip, Alman müdürü dövecektim! Çünkü üçüncü çocuğuma da 'özürlü' mezuniyet belgesi gerdi. Bu durumda, çocuğumu yalnız özürlüler okuluna gönderebilirim!"

"Alman okulunda Türkçe tarih öğretimi başlamıştır. Kuran kursları da istiyoruz!"

"Ben insanların aya çıktığına inanmam!"

"Karım doktor yerine üfürükçüye gittiğinden onu evden attım!"

"Türkiye'de öğretmenlerden çok şikâyetçiyiz! Alman okullarında okuyan ve daha sonra Türkiye'ye gönderilen çocuklarımıza fena muamele etmektedirler."

"Edison cennete gidemiyecektir! Hz. Muhammet cennetin kapısında gelen geçene sormaktadır! Müslüman olmayanları içeriye koymamaktadır!!!"

Türk işçiler paralı idi... Marketlerde Almanlarca sevilirdi! Her birinin kapısında bir araba vardı.

Yaşamları Almanlardan çok farklı idi... 20 sene orada kalanların çoğu Almancayı öğrenememişti. Çocuklar iyi Almancayı konuşurdu. Türk çocukları kendi aralarında oynardı. Alman çocukları Türk çocuklarla oynamaktan korkardı! Türk çocuklarının %20'si kadarı okuyamazdı. Bunun başlıca nedeni; soy, çevre, ilgisizlik ve işçi çocukları olmaları idi. Sınıflarda, okul-oyun yerlerinde, Türk öğrencilerin durumları göze çarpardı! Birkaç örnek vereyim;

3 çocuğu da özürlü olan Alman anne kara çarşafı!!! Ona sordum!

"Niye kara çarşaf?"

"Karşı taraftaki çarşafsız kadınlara bakamam! Aptestim bozulmasın diye!" yanıt verdi ve ekledi:

- "Kocam Türk, onu çok seviyorum! Beni 3 defa hacı yaptı!"

Bir barcı Türk karısını atarak yanında çalıştırdığı Alman kızla evlendi! Türk kadından olan 4 çocuğu da özürlü, I.Q = ortanın altında... 15 yaşında olan bir oğlu $20 + 10 = ?$ yapamazdı! Alman üvey annelerini severlerdi! Çünkü babaları kuvvetli ve güzel idi!

20 yaşlarında bir Türk kızı jimnasyumu iyi derece ile bitirmişti. Şehirdeki Türklerin noteri olmuştu! Verdiğim örnekler genel durumu yansıtamaz. Hannover'in, Köln'ün, Dusseldorf'un zengin Türk caddeleri, supermarketleri, lokantaları vardı. Kıbrıs'ın Türk kesiminden Rum kesimine mektup göndermek olanaksızdı. Bu nedenle,

Omorfo Öğretmen Kolejinde beraber çalıştığım, Ziraat Bakanı olan Dr. Christodulus'a bir mektup gönderdim; onu teprik ettim. Bana şöyle yazdı:

"Mektubun beni çok sevindirdi. Niyazi bir güne gelmedi, doktor oldu! Küçükken onu ne kadar da seviyorduk!" Dr. Christodulu'ya Bakan olması ve davamızı iyi anlayabilmesi için, ikinci bir mektup gönderdim. Mektubum şöyle idi: "Rumlarla bir arada yaşamamanın savunucularındandım. Senle ben, Kıbrıs Coğrafya Cemiyetini kurmuştuk. Cemiyetin Türk ve Rum öğretmen üyelerini, ilkin Türkiye'ye sonra Beyrut'a götürmüştük, Rus uçağı ile. Cemiyetimizi dünya Coğrafya Cemiyetine üye yapmıştık. Cemiyet, bize yüzlerce coğrafya kitabı göndermişti.

EOKA'nın Türklere neler yaptığını, 103 Türk köyünün 1964 senelerinde, yerlerinden kaçırtılarak, Türk bölgelerinde, göçmen hayatı yaşadıklarını, siz bir coğrafyacı olarak benden daha iyi biliyorsunuz! Yerlerinde kalan, göçmiyen Türk köylerine uygulanan ticaret ambargosu, Türkleri perişan etmişti ve geri bırakmıştı! Buna bir örnek olarak, Lefkonuk Bölgesindeki 10 Türk köyünün insanları, Prokopis çavuş tarafından Lefkonuk'a (Geçitkale) sokulmamasını, dövülmesini, bu yüzden Rum tüccarlarının ondan nefret etmesini gösterebilirim. Prokopi'ye yaptığım nasihatlar etki yapmamıştı. Türklerin Rumlarla ticaret yapmasını istemiyordu. Onu şikayet için, Rum tüccarlar bana yalvarıyordu:

Makarios'un emriyle hareket eden Rum polisleri barikatlarda Türkleri çıplatıp yokluyordu! Türkleri insan olarak kabul etmiyordu. Ne oldu? EOKA'nın saldırıları ile Coğrafya Cemiyetimiz dağıldı! Kıbrıslılık Zihniyeti yaşatılmıyarak, Öğretmen Kolejimiz,

Kooperatiflerimiz, memurlarımız, Teknik okullarımız, Türk ve Rum diye ikiye parçalandı! Makarios Birleşmiş Milletlerde ağladı, çünkü Kıbrıs'taki Yunan subayları onu adadan atmıştı. Ve yerine deli Samson'u Cumhurbaşkanı ilan etmişti. Kıbrıs Yunanistan'a ilhak ediliyorken, Türkiye garanti anlaşmalarına dayanarak barış hareketini tamamlamıştı. Böylece, Rumların Rumlarca katledilmelerinin de önüne geçmişti. Fakat, niye Rumlar hala galip pozlarında? Niye hala, akıl koymuyorlar? Niye 5-10 Türkü besliyerek onlardan medet umuyorlar? Niye Türklerin azınlık hakları istemesini bekliyorlar? Niye Türkün kudretini anlamıyorlar? Türkler affedicidir! Rum tarafının af dilemesi, Kıbrıs Türklerine uyguladıkları katliamlarını ve işkencelerini kabul ederek özür dilemeleri halinde, anlaşmalara yol açılabilecektir kanaatindeyim.

Rum göçmenlerinin Girne'ye, Karpas'a, Omorfo'ya döneceklerine dair kışkırtmalarınızdan vazgeçmelisiniz! İsteseniz de, Rum göçmenleri geri evlerine dönmek istemeyecektir! Örnek işte: 1968'lerde, 103 Türk köyün göçmenleri kendilerine, "DÖN" emrinin verilmesine rağmen dönmemişlerdi! Peristerona, Pitargu'da olduğu gibi... Niçin dönsünlerdi ki:... Aradan 5-6 sene geçmişti... Küçükler büyümüşü, evlenmişti, iş kurmuştu. Yeni yerleşim bölgelerini terketmek kolay mı idi?

Rum göçmenler de öyledir. Göçmen olduktan 20 sene sonra, Güneyde yerleşenler, işlerini kuranlar, binalar-apartman kaldıranlar, kuzeye dönerler mi? Tekrar sulhun bozulacağını bilmiyorlar mı?

ASALA ve PKK'ya maddi bakımdan yardım ettiğinizi, onları Melkonyan Ermeni Okulunda ve Trodos dağlarında eğittiğinizi biliyoruz. Türk elçilerinin öldürülmesi devam ederse, Sanırım Türkiye bütün Kıbrıs'ı alacaktır! Türkiye'nin düşmanlarıyla, Bulgarlarla işbirliği yapmanız iyi bir şey değildir! Faydası yoktur! En iyisi normal yollardan Kıbrıs Türk Liderliği ile anlaşmanızdır. Gururu bırakınız! Kıbrıs'ın hâkimi olduğunuzu unutunuz! Ermeni Radyo yorumcunuzu işten atınız! Onun Türkler aleyhine kustuğu zehirleri, Türkler dinlememektedir. Dinleyenler, Ruma daha ziyade düşman olmaktadır. Bir Rum dostu olarak beni dinleyeceğinize, önerilerimi kabul edeceğinize inanıyorum."

Mektubumun fotokopisini liderliğimize göndermiştim. Almanya'dan döndüm. Emekliliğim yanaşıyordu. Özeleğitim Müdürü olmuşum. Daha ziyade pasifleştirilmişim! Yeni görevim gereği Vasilya'da Dilsiz-Sağırlar Okuluna zaman zaman gittim.

Kuzey Kıbrıs'taki görmezlerin sayısını ve nedenlerini saptamaya çalıştım. 40 kadar görmezle, aileleriyle konuşup nedenlerini sordum. Soydan gelim (10), çocuk düşürmek için tavuk kanadıyla rahimin kanatılması (5), trahom nedeni (5), cahillik nedeniyle göze tendürdiyot (4), kaza (3), cevap veremiyen (13).. Dilsiz ve sağır öğrenci sayısı: 12 idi. Yeni görevimin pasifliği nedeniyle, Almanca çalışmalarına devam ettim. Dilbilgisi kurallarına göre konuşmaya ve yazmaya başladım. Kendimi emekliliğe alıştırmaya gayret sarfettim... Biriktirdiğim 3 aylık iznimi alarak Almanya, İngiltere, Paris yolculuğu için 9000 TL.sına 3 aylık uçak bileti aldım. Daire arkadaşlarım bana bir parti hazırladılar, hediyeler satınaldılar. Büyük bir salonda yemekler, içkiler... Partide konuşmaya başladım... Konuşamadım; hüngür hüngür ağladım! Onlardan nasıl ayrılacaktım? 40 senelik mesleğimi nasıl bırakacaktım? Ansızın kendime geldim; onları çok güldürdüm!

Almanya yolculuğuma çıkmadan 2 gün önce idi... Öğretmenler bir aydan beri grevde idi. Öğrenciler, veliler perişandı. Öğretmenler parasız greve dayanamazdı. Dış memleketlerde okuttukları çocukları vardı... İki sendika yetkilileri ile konuştum; aracılık teklif ettim. Kabul ettiler... Eğitim Bakanına bildirdim. Ertesi gün anlaşma oldu. İlkokul Sendika temsilcisine toplantıdan sonra dedim ki:

- "Toplantıdaki oturuşunu beğenmedim. Bakanın yerinde olsaydım seni dışarıya atardım! Bacaklarını orta masasının üzerine koymamalıydın! Liderlerimizi beğenmiyorsunuz! Başbakanla, bakanlarla temas sağlamıyorsunuz, hiçbirini beğenmiyorsunuz! Sendika Ağaları oldunuz!" Devamla ona dedim ki;

"Benim bütün parti başkanlarıyla ilişkilerim vardır. Hepsine değer veriyorum. Hepsini seviyorum. Başbakanla, bakanlarla, her an, görüşebilirim. Sizin de Sendikanızın menfaatlarını korumanız için bütün partilerle, bakanlarla ve liderlerimizle sıkı temas içerisinde olmanız gereklidir. Yalnız TKP ile sıkı ilişki kurmanız diğer partilere düşman kesilmeniz sendikanızın aleyhinedir". 1978 senesindeki grevler kaldırılmıştı! İstediklerini elde etmişlerdi. Aracılığım başarılı idi. Eğitim Bakanı ve Bakanlar Kurulu anlayışlı idi. Öğrencilerin okullarına dönüşleri çok heyecanlı idi.

Almanya'da birkaç gün kaldım. Oğlum Niyazi cebimi sterlin ile doldurdu. Annesi ile beni Londra'ya uğurladı ve emeklilik üzüntülerimi unutturmak için ikisi de bana dedi ki:

-”Londra’da Fransızların çıplaklar tiyatrosuna mutlaka gitmelisin!” Ertesi gün Londra’nın Webly bölgesindeki Maarif Müdürüne gittim ve öğretmenlik istedim. İngiltere Eğitim Bakanlığının bana verdiği öğretmenlik belgesini ve bonservisimi inceleyen Maarif Müdürü şöyle dedi:

-”Benim mevkiimde sizin oturmanız gerekiyor! Tahsiliniz ve eğitimdeki servisleriniz benden daha zengin! Londra matematik imtihanlarını geçmişsiniz! Wembly High School’da matematik hocalığında münhal! Kabul mü? Pasaportunuzu yenileteceğim; çalışma izniniz çıkartacağım!”

-”Kabul!” dedim.

Kıbrıs’ta emeklilik 60 yaşında... İngiltere’de ise 65 idi. Orada 5 sene çalışabilirsem İngiltere’den emeklilik hakkım olacaktı. Üstelik daha önceki hizmet yılları kabul edilirdi. Kıbrıs eskiden İngilizin müstemlekesi olduğu için.

Okuldayım... Başöğretmen ve matematik şefi ile tanıştım. Sınıfıma götürüldüm... Sınıfta 12 yaşlarından 18 yaşlarına kadar öğrenci vardı!... Her öğrenci yeteneğine göre kendi kitabından eksersizler yapacak; gerekirse beni yardıma çağıracak! Toplama yapanlar var... Çarpma yapanlar var... Logaritma var... Geometrik ve aritmetik dizilerini yapanlar var... Benim için, ders bakımından bir zorluk yok! Ancak bağırانları, dinlemiyenleri, iş yapmayanları nasıl yola getirebilirdim? Manzara daha da bozuk! 30 sene önce bildiğim İngiltere okulları hiç de böyle değildi! Bu kadar sene sonra İngiliz okulları böyle mi olmalıydı? Daha iyi olacağına bozulmalı mı idi? Sınıfa giren kızlar öğrenci mi öğretmen mi ayırt etmek zor! Hepsi de makyajlı, süslü, saçları boyalı! Sınıfta da makyaj yapanlar vardı. Bir kız yerinden ötekine bağıırıyor: “4. kocan kim?” diye soruyordu. Bir zenci bana bağıırıyor: “Bize ders verme! Dergimi okumalıyım!” diyordu.

İki zenci öğrenci bir köşede, zar ve kumar oynuyordu. Bana gelen iki gelinlik kız, “Dışarıya çıkmalıyız acele!” diyordu. Muhakkak ki sigara! Bir kız yanıma geliyor ve bana diyor ki:

-”Bu akşam beraber olabiliriz. Saat kaçta buluşalım?”

Bir defasında matematik şefi bayandan yardım istedim, disiplin konusunda... Sınıfıma gelirkenden daha ziyade disiplin bozuldu! şöyle ki; bir öğrenci ona kitabını fırlattı! Bayan çok kızdı! “Bu kitabı şimdi gelip alacaksın!” dedi. Emrini 4 defa tekrarladı. Emri yerine getirilmedi!

30 yaşlarındaki bayan şefe teneffüste evli olup olmadığını sordum. Bana şunları söyledi:

"Evlenmek istemiyorum! Bir Türkle yaşıyorum, 9 seneden beri! Senin adındaki, senin mesleğindeki bir eğitimcinin oğlu ile! Sevişiyoruz, evlenmek istemiyoruz. Evlenirsek aşkımızdan endişe ediyoruz! Çocuk etmek istemiyoruz. Bir ev satın aldık, ikimizin üzerine tapusunu çıkardık!" Kız güzeldi. Allah onu bir Türke kısmet etmişti! Bir teneffüste disiplin konusunu öteki öğretmenlerle tartıştım. Dediler ki:

"Hepimizin sınıfı öyledir! Yalnız Fransızca öğretmenin sınıfında disiplin vardır. Hiç omurunda olmasın! Kap parayı!" Ben para kapacak tiplerden değildim. Bir de Başöğretmeni gördüm. Ona dedim ki:

"Siz sınıfıma girince sessizlik var! Siz çıkınca disiplin bozulur. Sebebini öğrencilere sorduğumda, velilerini çağırıp onları dövdüğünüzü söylediler; bu nedenle, sizden korktuklarını ifade ettiler. Ne yapmalıyım?"

"Öğrencilere öyle sorular sorma!" dedi İngiliz Müdür. Öğretmenlere teneffüsteki çay-kahve saatinde sordum:

"Böyle bir okulda kendi çocuklarınız var mı?"

"Hayır! Biz kendi çocuklarımızı çok paralı özel okullarda okutuyoruz!" dediler.

Eğitimde eşitlik yoktu! Eğitimde reform gerektiriyordu. Zenci öğrencinin, "Bize karışma, ders verme! Dergimizi, gazetemizi okumalıyız!" sözleri, çok şeyler ifade ediyordu. Amerika bu işi 15 sene öncesinden farketmişti. Okullara her türlü ideolojideki gazeteleri, dergileri satın alınıyordu. Uçaktan eğitim yapılıyordu. Öğrenciler sınıflarındaki televizyonlardan tarihi, coğrafyayı, savaşları, yenilikleri öğrenip tartışıyorlardı. Okullarında çifte çifte bandolar, pratik araba sürüş dersleri yapıyorlardı. Öğrencilerin kamplardaki öğrenimlerine de çok önem veriliyordu. Ne yapmalı idim? Bir rapor yazarak İngiltere'den ayrıldım. Arkamdan bir çek! Dolgun maaş! 15 günlük çekle otellerim, yemeklerim, uçaklarım v.b. tüm masraflarım ödenebilmişti. Bu parayı olsun kapabilmiştim.

(1978-1992)

Eğitimci olmam nedeniyle yaşam planlarımı iyi uygulayabilmişim. İki oğlumu cerrah doktor yapmışım. Yeni inşa ettiğim iki evimin taksitlerini emekliliğime 3 ay kala tamamlamışım. 40 senelik servisimin yarısını İngilize satmışım; 6000 Kıbrıs Lirası ile çok şeyler yapmışım. Geri kalan 20 senelik hizmetlerim için Türk Yönetimimizden aldığım 160,000 TL ikramiyemi Mersin İş

Bankasına yatırmıştım. Faizi ile senede 2 hafta Türkiye'de geziye çıkmıştım. Bu para ile, iki yeni Reno araba alabilirdim! Genç ve dinamik durmak için günlük traşımı, ayakkabılarımın boyanmasını, günlük cımnastığımı, duşumu, iyi bir kahvaltımı, gazetelerimi gözden geçirmemi, plajımı, dış gezilerimi devam ettiriyordum.

Amerika Kıbrıs'ın Türk kesimine de öğrenci göndermek istedi. İngilizce eğitim yapan Maarif Kolejimize devam eden 2 torunum, böyle bir Amerikan öğrencisinin evimizde bir sene kalarak aynı okula devam etmesini istediler. Bana sordular. Pratik İngilizce bakımından çok faydalı olacağını söyledim ve Jon adındaki 18 yaşlarındaki öğrenciyi evimize aldık. Ona ayrı bir oda, banyo verdik, ücretsiz. Onun da dedesi olmuştum.

Amerika'nın verdiği talimata göre Jon, günlük yaşamını yeşil bir deftere gizli olarak kaydediyordu! Defteri saklıyordu. Aradan 4 ay geçtikten sonra Jon, okul ile birlikte, uzak bir geziye çıkmıştı ve gizli defterini saklamayı unutmuştu! İnsan bu... Amerika'nın bu gibileri eğitmek, gözlerini açmak, istihbarat toplamak gibi amaçları olduğunu biliyordum. Acaba Jon bizim hakkımızda neler yazıyordu? Defterini ve gizli istihbaratını iyice okudum. Bir yerinde Şöyle yazıyordu:

- "Senebaşı tatili münasebetiyle 2 haftalığına Rum tarafına tatile gittim. Elçiliğimizde çalışan bir Rum bayanın evinde misafir edildim. Kadın hemen, yüzbaşı oğluna telefon etti. Oğlu, askeri makamlarından izin alarak 2 hafta benimle meşgul oldu!

Rum tarafı cennet! Türk tarafı cehennem! Rum yüzbaşı benimle dost oldu! Devamlı mektuplaşmamızı istedi!

Türk tarafından ve yanında kaldığım Türk aileden nefret ediyorum! Okuldan da! Okuldaki Türk öğretmen bana bir tarih kitabı verdi. Türk tarihini okudukça, Türklerden nefret ettim! Bütün yazılanlar düşmanlık, övünme ve uydurma!

Okulun yüznumaralarına kokudan, pislikten girilemez. Nerede bizimkiler, Amerika'da? Onlara girdiğimizde her şeyi yapardık!!!

Geçen gün bir yürüyüş yaptım ve bir Türk bakkalından çikolata aldım. Adam çok iyi... Benden para almadı! Beni bir odaya götürdü! Bana kavun kesti! Ağzıma koydu! Elime su döküp yıkadı! Sonra dilimi ağzına koyup emdikçe emdi! Sanırım, bakireliğimi bozdu! Bankada çok parası olduğunu söyledi. Bana tekrar tekrar kavun yedirdi! Sokağa çıkmışken tekrar beni içeriye aldı ve okşadıkça okşadı!

Her akşam yatmadan önce, İsa'ya dua ederim ki beni bu aileden kurtarsın!"

Defteri alıp Amerikan Elçiliğine gittim. Yazının fotokopisini aldırarak Jon'un evimden alınmasını istedim! Elçi Bey haklı olduğumu söyleyerek Jon, arzusu gereğince Amerika'ya gönderilmek üzere evimden alındı. Uçağa binmeden önce, Jon pişman oldu! Evime geldi! Kabul etmedim! Bir müddet Amerikan Elçiliğinde barındırıldı ve daha sonra bir başka Türk'e verildi.

Jon ayrıldıktan sonra mektupları geldi arkadaşlarından, Amerika'dan... Mektupları istihbaratımız tarafından açılıyordu! Bir tanesi şöyle yazıyordu:

"Biz 9 arkadaş sex sorunumuzu hallettik! Acele gel ve bize katıl!"

Con'a Türkiye'de aynı durumda eğitim yapan bir Amerikan kız öğrenciden bir mektup gelmişti! Mektup açık vaziyette idi. İstihbaratımız bu mektubu yine okumuş olmalı idi. mektupta şunlar yazılı idi:

"Con! Sabret, dayan! Biliyorsun ne için gönderildiğimiz! Dayanırsan yükselme, istikbal var. Ben de yanında kaldığım Türk aileden nefret etmekteyim fakat istikbalimi düşündüğümünden dayanıyorum!"

Londra'dan gelen ve Kıbrıs'a yerleşen emekli polis müdürü Mr. Direk ile Jon'u tanıştırmıştım. Sonunda Con'u evden attığımı ona anlatmıştım, demişti ki:

"Onu görürkenden eşcinsel olduğunu anlamıştım! Sana söylememiştim. Keşfedip edemiyeceğini bekliyordum!"

Barış hareketimizden sonra, plajlar, oteller, denizler Türklere kalmıştı. Kıbrıs'ta 15 seneden beri, her yaz Dome Otelinden, mevsimlik bilet alıyorum ve Lefkoşa'dan her gün arabamla plaja gidiyorum. Orada İngiliz, Alman ve Türkiye'den gelen turistlerle dost oluyorum. Plajdaki öykülerim hakkında bir kitap yazmayı düşünüyorum. Birkaç tanesini yazıyorum: Londra'dan gelen iki İngiliz kıızı deniz kenarında güneşleniyor ve gazetelerini okuyordu. Onları kızım gibi sevmiştim. Kendilerine 1946 senesindeki İngiltere'yi anlattım. Çok memnun kalmışlardı. Ertesi gün tekrar oraya gittiğimde kızın biri eksikti! Sebebini sordum. Kız arkadaşı dedi ki:

"Arkadaşım kız BBC radyosunda spiker... 3-4 senedir bir Lübnanlı ile sevmekte, yaşamakta idi... Kız buraya, Lübnanlı ise memleketine gitti... Hesapta oğlan Girne'ye gelecek ve burada evleneceklerdi. Oğlandan bir telgraf aldı... Evli olduğundan

evlenemezmiş! Kız arkadaşım aklını kaybetti ve Lefkoşa'da Akıl Hastanesine kaldırıldı! Grup pasaportu ile gelmiştik, pasaportu yoktur, bileti yoktur, parası bitmiştir. Ne olur kendisine yardımcı olunuz! Biz grup olarak yarın adadan ayrılıyoruz!"

- "Hiç merak etme! Her türlü yardımı yapacağım. İngiltere'ye çok şeyler borçluyum! İngiltere bir sene beni çekti!" dedim. Aynı günden kızı hastahane de ziyarete gittim. Doktorla konuştum... Kızı bana getirdiler. Beni görürkenden kız beni kucakladı ve "Ben deli değilim! Beni buradan kurtar! Yoksa beni deli edecekler, delileri gördükçe!" dedi.

Kızın durumunu, Arabı, doktora anlattım. Doktor dedi ki;

- "Hayır! Doğru değildir! Kıza eroin içirttiler ve üzerinden geçtiler. Tedavisi yapılmıştır. İlaçları verilmiştir. İngiliz Elçiliğinden izin almanız halinde kendisini size teslim edeceğim!"

İngiliz Elçiliğine durumu bildirdim ve kızı hastahane den çıkarabilmem için izinlerini rica ettim. Dediler ki:

- "Kızı çıkar! İsteddiği kadar kendisine para ver. Bilet al! Kendisini Londra'ya gönder! Biz tatildegiz! Bütün masrafların ödenecektir!"

Doktora durumu anlattım. Doktor bir şartla kızı bana teslim etti. Dedi ki: "Kızı aynı otele bırakma! Tekrar hatırlayacak ve yine hasta olacak!"... Kızı Lefkoşa'da Saray Otele yerleştirdim. Ona para verdim. İnsaniyet adına ne gerektiyse yaptım. (1978)

Yine aynı plajda... Bir başka yaz idi. ANAP milletvekillerinden İbrahim Bey (Adana, Turgut Özal'ın korumalarından birisinin kardeşi) ve İngiltere Parlamento üyelerinden Mr. Gartner ile tanıştım... İkisini biraraya getirdim... Onlara tercümanlık yaptım. Konuları şunlar:

İngiliz: "İngiliz-Türk Dostluk Grubunun Başkanıyım... K.K.T.C'yi tanıtmak ve Özal'ı, Bush ve Thatcher derecesine getirmek için uğraşmaktayız! Grubumuzun sayısını artırdığımız takdirde K.K.T.C'ti tanıyacağız!"

"Sizde de ameliyata öncelik tanımak için milletvekilini aracı koymak var mı?" diye İbrahim bey ona sordu.

İngiliz: "Var!" dedi.

Toplantı yarım saattan fazla vakit aldı... İbrahim Bey çayları ödedi... İngiliz Milletvekili Gartner serzenişte bulunarak Sn. Denktaş'ı görmek için randevu alamadığını bana söyledi. Ertesi güne randevuyu aldım!

Bir başka sene plajda bir emekli İngiliz yüzbaşı ile tanıştım. (1992) Konuşmalarımız şöyle idi:

- "1957 senesinde Kıbrıs'ta EOKA'ya karşı çarpıştım. Türklerden oluşan bir bölük yardımcı polise eğitim yaptırdım, EOKA'ya karşı... Türk yardımcı polislerin futbol takımı, biz İngilizleri yeniyordu. Sebep şu idi: Türkler yalınayak oynadıklarından, diken ve taşa koşturmaktan korkmadıklarından ve bizden daha süratli topu yakaladıklarından!..." Ona sordum:

- "Kedinin fare ile oynadığı gibi İngiliz askerleri de EOKA ile oynadı ve ansızın Süveyiş Kanalı'nı Kıbrıs'taki 20 bin askerinize işgal ettiniz. Amerika sizi dışarıya attı! Başbakan Sir Anthony Eden, 'Çıkacağız, lakin büyük bir hata yapmış olacağız! demişti. Rus askerlerinin sivil olarak Süveyiş'e yerleşmelerinden başka hata var mı idi?"

- "Evet! Vardı. Biz ayrılmasak İsrail-Arap sorunu olmayacaktı! Yahudilerin Arap memleketlerini işgali sayemizde engellenecekti! Amerika öyle istedi!!!" dedi plajda.

Bir zenci... Ankara'da, Amerikan Elçiliğinden imiş. 1962 senesindeki 'Zencilerin Amerika'daki Problemi'ni incelediğimi ona söyledim ve anlattım. 30 sene sonra durumda bir fark var mı, diye sordum. Amerikan şivesiyle, "Tamamen aynı!" dedi. Bir soru daha tevcih ettim:

- "Histerik beyaz Amerikan kadını'nı yalnız zenci tatmin eder, diye bilinirdi. Yine öyle mi?"

- "Onları zenciden başka birisi tatmin edemez ki!" dedi ve iftihar etti.

Almanya'da Köln şehrinde, bizzat şahit olduğum bir olayı ona anlattım. Dedim ki:

- "Bir İngiliz ile zenci karısı Köln tren stasyonunda bira istediler... Garson içeriye bağırdı:

'Zenci kadına bir bira! diye... Kadın bağırırmaya başladı:

'Ben Amerikanım!' diye... Kavga büyüdü! Kocasını dövdü. Zenci Amerikan polisleri ve köpekleri getirtti! İngilizin yediği dayak yanına kaldı!"

1993 senesinde plajdaki bir turist bey benden gazetelerimi istedi ve:

- "Ben Rusum... türkçe biliyorum... İsvestiya'nın muhabiriyim. Rum tarafını inceledim. Objektif olmak için Türk tarafını inceliyeceğim. Azerbaycan gazetecileri ile geldim!" dedi.

Kıbrıs'ta ilk defa Rus gördüğümü Mr. Vlademir'e söyledim. Ayrıca koskoca Rusya'nın nasıl çöktüğünü, Amerika'da verdiğim konferanslarda komünizm aleyhinde konuştuğumu, Amerika buğday vermese Rusların aç kalacağını, 20 milyon Türkün 200

milyon Rusya'yı yeneceği hakkında propagandalar yaptığını ona anlattım. Vlademir, Liberal Parti Başkanı idi!

Bir yaz günü, sıcaklık 40 derece santigrat iken plajda gelinlik yaşlarında 3 İngiliz kızı anneleriyle beraber mayolu önümde bronzlaşıyorlardı. Babaları Kıbrıslı Türk, Londra'dan gelmişlerdi. İngiliz anneye dedim ki, İngilizce olarak:

- "Kızlarınız çok güzel... Babalarına ve annelerine benziyorlar! Kızlarınızdan biri Londra'dan biraz uzaktaki bir şehirde evlense, doğum yapacağında yanında bir hafta kalmanıza yalvarsa, gider misiniz?"

- "Gitmem! Gidecek olsam da kocam bırakmaz; çünkü, kocam beni çok sevmektedir ve benden ayrılmak istememektedir!" dedi.

- "Kocanız biraz sonra yanımıza geldiğinde izninizle aynı soruyu ona soracağım!" dedim.

Türk geldi!... Ona sordum, karısına izin verip veremeyeceğini... İngilizce sordum ve İngilizce dedi ki:

- "Vay gitsin de hiç gelmesin!"

Bir başka kız... Plajda... yanımda... 25 yaşlarında... Kız çok güzel fakat yüzünden belli ki çok marazlı, bir problemi olmalıydı. Psikolojiyi iyi bildiğimi, problemlerinde kendisine yardımcı olabileceğimi kıza söyledim. Dedi ki:

- "Ben de içimi dökecek birisini arıyordum!... İstanbulluyum... Ermeniyim... 10 seneden beri bir Türklerle yaşamaktayım!... Artık, ailem onu kabul etmişti ve evlenecektik... Lakin oğlanın ailesi onu alıp kaçtı ve bir başkasıyla evlendirdi. Artık evlenmek, yaşamak istemiyorum!"

- "Sen çok güzelsin! Aklını kullanırsan çok daha iyilerini bulabilirsin! Daha mutlu olabilirsin! Zaman, problemini kolay kolay çözecektir! Yüzün gülsün! O zaman görürsün! Ne kismetler bulursun! Başka problemin var mı?" diye sordum ona.

- "Kıbrıs'tan çok eşya satın aldım... 4 büyük bavulum dolu! Kilo parasından korkuyorum!" dedi kız.

- "Karşıdaki Bey, uçakalanında bu işlerin sorumlusudur.

Size yardımcı olması hususunda ona konuşacağım! Onu size göndereceğim..." dedim.

Kız memnun kaldı... Bey ile konuştular... Biraz sonra memnun olup olmadığını kıza sordum. Dedi ki:

- "Hayır, memnun olmadım! Benden oda numaramı istedi! Terbiyesiz adam!" Beyin bu tutumunu hiç beğenmedim... Yeni evli idi... Karısı Ermeni kızdan çok daha güzeldi ve doğum yapmak için Ankara'daki ailesi yanına bedava biletle göndermişti!

Türkiye'nin Barış hareketinden sonra moral yükseltmek için Türkiye'den tiyatro sanatkarları, orkestralar, akın akın Kıbrıs'a geldiler. Cumhurbaşkanlığı askeri orkestrasının konserlerine, Birleşmiş Milletlerin yüksek rütbeli subayları davetli idi. Orkestranın çaldığı parçalar fevkalade denecek düzeyde idi. Avrupa veya Amerika'dankilerden, belki de daha yüksek düzeyde idi. Onları da dinlemiştim vaktiyle... Barış Gücünün subaylarının beğenmedikleri belli idi. Nedenini sordum... Dediler ki:

- "Türk müziğinin nasıl olduğunu öğrenmeye gelmiştik. Çalınan parçalar bildiğimiz parçalar, bizim parçalar!" Demek ki Avrupa ayarında olduğumuzu göstermek için sarfedilen çabalar tenkide uğramaktadır.

Kıbrıs Devlet Filarmoni Orkestramızın dinleyicileri genellikle yabancılar idi. Türk dinleyiciler şarkıdan, göbek danslardan hoşlanıyordu.

Girne-İngilizleri, konserlerimizin başlıca dinleyicileri idi. Orkestramızın kuvvetlenmesi için Türkiye'den sanatkarlar getirttik. Onlardan çok faydalanırdık. Ben kemancı idim. Bir gün karım büyük bir çalımla bana dedi ki:

- "Türkan Şoray geliyor! Her kaç olursa olsun, onu görmiye gideceğim! Seni dinlemem!"

- "Merak etme! Cumhurbaşkanımız Türkan Şoray'ın onuruna bir kokteyl verecek. Bir sanatkar olarak ben de davetliyim. Seni götürmek için bir şartım var! Şoray'la konuşursam kıskanmıyacaksın!" dedim.

- "Kıskanmıyacağım! Ona ne istersen yap!" dedi.

Kokteyldeyiz... Eşim onunla öpüştü! Resimler çekti. Ben de toka ettim... Eşim sordu:

- "Hani ya, Türkan Şoray'la konuşacaktın! Niye konuşmadın?"

- "Konuştuk!"

- "Nasıl?"

- "Gözlerimizle!"

- "Sana ne dedi?"

- "Senin gibi tecrübelilerden çok hoşlanıyorum!" dedi.

Banka faizlerimi almak ve bir hafta Mersin'de tatil yapmak için eşimle Mersindeyiz... Atatürk Parkındaki bir çay bahçesine gittik yazın ortasında! Mangallar içerisinde, demli çaylar, çaydanlıklar! Garsona dedim ki:

- "Mangal istemiyoruz! Bir büyük bardak çay, lütfen!"

- "Olamaz! Mangalla getirmek şart!" dedi garson.

- "Sana- mangalın parası kadar para vereceğiz! Bu sıcakta masamızda mangal istemiyoruz!" dedim.

- "Olamaz! Daha iyisi bir şey içmeyiniz!" dedi garson.

Gece bir lokantaya gittik. Yemeklerin ne olduğunu sorduk oturmadan önce... "Mangalda piliç, masanızın üzerinde!" dedi garson. Ona da yazın sıcak gecesinde masamızda mangal istemediğimizi, içeride pişirip getirmesini rica ettik. Kabul etti; fakat yine de piliçi mangalla, masamıza koydu!

Parkta Muazzez Abacı'nın konserine gittik. Mikrofona hakim olan birkaç klarnet, 10 kemanın ve Abacı'nın seslerini boğmuştu! Zaten herkes Abacı'nın sesinden ziyade, onu seyrediyordu! Orkestranın birkaç mensubuna, fikirlerimi aktarmıştım.

Parktaki Adana Tiyatro Grubunun temsilini çok beğenmiştim. Özellikle, konservatuvardan mezun olanlarını! Parkta otururken önümden geçenlerin yarısından çoğu Arapça konuşuyordu!

Bir törende, Mersin Valisinin konuşması harika idi; içinden okumadan! Belediye otobüslerinin biletleri ile bütün Mersin'i gezebilmişim. Balık lokantalarından çok hoşlanmışım, bol soğanları ile!

Kıbrıs'ta Türk okullarımızın durumu şöyle idi: (İlkokullar)

Sene	Okul	Öğretmen	Lefkoşa	Larnaka	Mağusa	Limasol	Baf	Girne
1958	463	167	59	85	60	70	22	-
1990	889	391	-	356	-	-	142	-
1958	200	-	60	29	39	24	36	12
1990	149	-	48	-	73	-	-	28

Yukardaki tabloyu inelediğimiz takdirde: 30 sene içerisinde öğretmen sayısının iki kat arttığını görüyoruz. Öğrenci sayısı ise 16500 den 19000 çıkmıştır. Göçler, korunma nedenleriyle her sene 500 kadar azalan öğrenci sayısı, 1974'ten sonra Türkiye'den getirilenler ile artmıştır.

Öğretmenlerimizin ve öğrencilerimizin güneyden kuzeye geçmesi ile Limasol, Baf ve Larnaka okullarımız kapanmıştır. Öğretmenlerimiz uzak becaşlıklardan kurtulmuştur. Girne kazasında öğretmen sayısı 22'den 142'ye çıkmıştır. Eğitim düzeyi yükselmiştir. Sebebi yalnız okul değildir. Evlere gazeteler, telefon, televizyon ve arabalar girmiştir. Öğrenciler köylerde bilgisayarlarla oynamakta, televizyondan çok şeyler öğrenmektedirler. Çocuklar eski çocuklar değildirler.

1950 senesinde Kıbrıs'ta 3 öğretmenin arabası varken (3.bendim), bu gün arabası olmayan pek az öğretmenimiz vardır. Öğretmenlerimizin hepsi ev sahibi olmuşlardır. Bir de şu tabloya bakalım:

Sene	Ortaokul	Lise	Teknik	Öğretmen Koleji	
1960	10	5	3	1	
1991	11	16	14	1	
1991	ilkokul	ortaokul	lise	teknik	Toplam
Öğrenci	19000	4750	6540	4837	35127
öğretmen	890	235	370	377	1872

Rum tarafında henüz üniversite yok! Bizde 4 tane var. İlkokullar 6 sınıftan 5 sınıfa indirildi; Türkiye'deki gibi. Kıbrıs'ın nüfusu= 19000 x 10 = 200000 tahmini, (K.K.T.C.). Bir de şu rakamlara bakalım:

Sene	Türk doktor	Türk Mühendis	Türk Eczacı
1960	10	2	6(Bütün Kıbrıs'ta)
1991	30	1500	300 (KKTC)

Artışlar, burslar, olanaklar Türkiye sayesinde. İnşaatlar devam ediyor, şehirlerin vechesi değişiyor, oteller çoğalıyor, turistler geliyor, uçaklarda yer bulunamıyor, vapurlar dolup taşıyor, Türk bayrağı ve KKTC bayrakları yan yana dalgalanıyor, insanlar birbirlerini zor tanıyor. Türkiye'den her türlü yardım ve destek geliyor. Kıbrıs'taki mücadelemiz ve KKTC bayrağımız dünyaya örnek oluyor.

Yukardaki konularla ilgili 2 anım:

Lefkoşa'dan 2 mil ötedeki ortaköy'de fırınlar, lokantalar, alışveriş yerleri... Barış Gücü askerlerinin de alış-veriş yeri. Bir lokantadan 12 bin TL'sına nefis, bol döner alıyorum. Kasadaki bayana şöyle diyorum: "Aynı Amerika'da, İngiltere'de, Almanya'daki asil, şık birisisiniz! Nerelisiniz?"

- "Görneç köyünden muhtarın kızıyım. Babamı tanıyor musunuz?" dedi.

"Siz çocukken babanızı okula götürmüştüm. Öğrencilere onun önünde 5 Kıbrıs Lirası, 1 Kıbrıs Lirası, 10 şilinlik kağıt paraları göstererek bu paraları tanıyıp tanımadıklarını sormuştum! Öğrenciler bilememişti. Baban sana çok kızmıştı! 'Yastığın altı, bu paralarla dolu! Görmedin mi?' demişti! Türkiye buraya ilgi göstermemiş olsaydı, burası lokantalarla yüksek binalarla dolaşabilir mi idi? Çok şeyler borçluyuz Türkiye'ye" dedim.

KKTC sınırlarının ötesinde Pile köyü... Burada Rumlarla Türkler yan yana yaşıyorlar. Pile, İngiliz üsler bölgesi olan Dikelya'ya bağlı... Üslerde Türk ve Rumlar beraber çalışıyor! Pile'nin bir tepesinde Atatürk'ün heykeli, mücahit karargahında dalgalanan Türk bayrağı... 2 kilometre uzaktaki denizde elektrik santrali... Türklere bedava elektrik ceryanı verilir. Vermezlerse berhava edilebilir. Rumlar da karanlıkta kalır. Köyde lokantalar, turistik yerler kapalı... 1992 senesinde Türk muhtarının karısından köyün durumunu öğreniyordum, eskiden olduğu gibi! Önce Türk okuluna gittim. 40 öğrenci ve karılı kocalı iki genç öğretmen 23 Nisan provaları yapıyorlardı. Durumlarından çok memnunar... Her gün yeni arabaları ile 15 millik Makrasika köyünden okula gelip gidiyorlar. Oradaki Rum evinin tapusunu üzerlerine geçirmişler!

Türk okulundan 100 metre uzaklıktaki Pile Rum okuluna gittim. Nasıl olsa beni giyaben olsun tanımaları gerekiyordu. Çünkü Omorfo Öğretmen Kolejinde Rum öğretmenlerin de hizmetinde bulunmuştum. Yunan bayrakları altından geçerek Rum okuluna girdim. Kim olduğumu bayan Başöğretmene söyledim.

- "Sizi çok iyi biliyoruz! Kiracı köyünde Başöğretmen olan kardeşim, daima, sizden sitayişle bahsetmektedir!" dedi ve beni sınıflarını gezdirdi. Diğer 5 öğretmenle tanıştırdı. Okulun 2 fotokopi makinesini gösterdi. Teneffüste, meşrubat! Ve öğretmenlerle toplantı... Ziyaretimden dolayı çok memnun olduklarını Rum Başöğretmen söyledi ve sordu:

- "Acaba, Türklerle Rumlar bu adada tekrar beraber yaşayacak mıyız?"

Soru onlardan... Misafirlikte her şey söylenebilir! Bende misafir olsalar her şey söylenemez! Misafir rencide edilemez! Başladım konuşmaya ve şu noktalara temas ettim:

"Şimdilik olanaksız görüyorum şahsen! Pile gibi bir sınır köyünde bile Rumlarla Türkler beraber yaşamaktan rahatsız! Öğrendiğime göre akşam yine Rum polisleri sivil olarak Türk mahallelerini dolaşmak istemişler. Türkler silahları göstermişler! Anayasaya göre Türkleri yalnız Türk polisler denetleyecekti! Değil mi? Hani Anayasa? Pile gibi bir köyde Rum ve Türk lokantacılar ve bakkallar Rum polislerden şikayetçi! Turistler köy dışında Rum polislerince yoklanmaktadır. Çantalarında bulunan Türk mamülü yiyecek ve eşyalar müsadere edilmektedir ve cezalandırılmaktadır. Nedir bu ambargo? Niçin böyle yoklamalar? Nerede hürriyet? O duvardaki kahramanınız Makarios'a 3 defa suikast düzenleyen Rumlar değil mi idi? Makariosçularla Grivasçılar adada yüzlerce Rumu öldürmedi mi? Rumlarla Rumlar arasında bir hafta çarpışmalar olmadı mı? Makarios ağlamadı mı Birleşmiş Milletler toplantısında?

Omorfo Rum doktoru Klitos, Makarios'un yakınlarındandı. Sonra ALTILAR içinde Grivasçı olarak Makarios'a cephe aldı. 1970 senesinde eskiden aile doktorum olan Klitos'a Kıbrıs'taki durumu sorduğumda bana şunları söylemişti:

- "İngilizlerin adayı terketmesinden sonra daima o kanaatta idim ki, Rumlar birbirlerini yiyecekler! Şimdi de yemeye hazırırlar!" Dr. Klitos'un dediği çıkmadı mı? Rumlar birbirlerini yemedi mi? Makariosçularla Grivasçılar bir hafta çarpışmadılar mı? Rumlar çok sayıda Rumu öldürmediler mi? Makarios'u kaçırıp ağlatmadılar mı? Samson'u onun yerine Cumhurbaşkanı olarak geçirmediler mi? Şimdi rahat uyumanızın sebebi nedir? Türk askerinin adada varlığı değil mi? 17 seneden beri Türk askeri sayesinde rahatsınız, Vasiliu rahattır! Rum liderleri rahattır. Rumlar rahattır. Türkler çok rahattır. Türk askerinin adadan ayrılması ve beraber tekrar biraraya gelmemiz mümkün mü? Vasiliu Televizyona çıkıp Rumların ENOSIS'ten vazgeçtiklerini söyleyebilir mi?" Başöğretmen sözümü kesti ve:

- "ENOSIS'ten vazgeçtiğimizi televizyonda söylemesi için Vasiliu'ya konuşacağım!" dedi. Ben devamla,

- "Söyleyemez! Samson geldi... EOKA tekrar kuruluyor. Biliyorsunuz; söylerkenden, Vasiliu öldürülecek, EOKA tarafından. Rumlar tekrar birbirlerini yiyecekler! Dr. Klitos'un dediği gibi... Rumları ben sizden daha iyi biliyorum! Ömrümü Rumlar arasında geçirdim, Kıbrıslılık için çok uğraştım. Olmadı!" dedim.

Pile Rum okulundan ayrılırken hepimiz üzgündük! Eskileri tekrar hatırlamıştık. Ayrılırken 2 genç Rum öğretmeni bana şunları söylemiştir:

-”Çocukken Karpas’tan ayrıldık! Şimdi çok rahatız!”

Bütün bu rahatlıkları bize sağlayan Türkiyemizdir. Türkiye biz Kıbrıs Türklerini niye beslemiş ve desteklemiştir? Lâayık olduğumuz için... 400 sene İngiliz idaresinden ve Rum baskılarından, genositlerinden korkmadığımız ve bütün bunlara karşı kahramanca mücadele verdiğimiz için... Türklüğümüzü, Atatürkçülüğümüzü koruduğumuz için. Öğretmenlerimizin, halkımızın liderliğinde, Atatürk devrimlerini günü gününde, uyguladığımız için... Türklüğümüzle, Türkiyemizle iftihar ettiğimiz için...

Türkiye’imize minnettarız... Gönüllerimiz hep onunladır... Nasıl olmasın ki? Bizi besleyen, destekleyen, tanıyan ve tanıtan Türkiyemizden başka kimdir? Biz de buna layıkız! Yaşasın TMT, yaşasın Türk mücahidi, yaşasın KKTC, yaşasın Türk askeri! Yaşasın T.C.! Yaşasın yavruvatan! Yaşasın Türkiye!

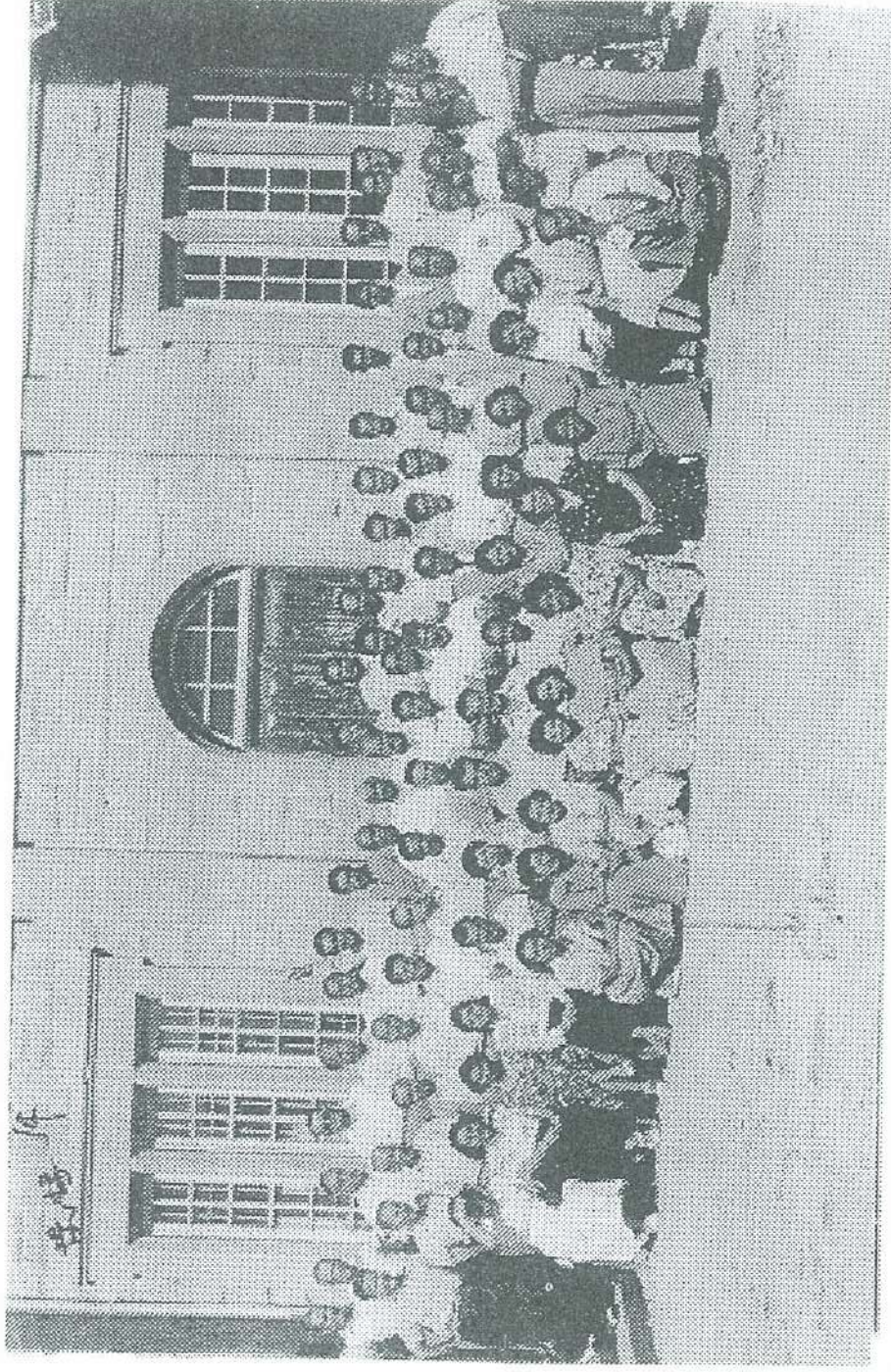
Sana şükran borçluyuz Türkiye!

1957 senesinde Limasol kazasındaki öğretmenlere
bir haftalık kurs verdikten sonra çekilen bir resim.

Limasol ve Polemidya okullarının öğretmenlerine EOKA'ya hazırlık mahiyetinde bir aylık ilk Yardım Kursu tertiplemişim.

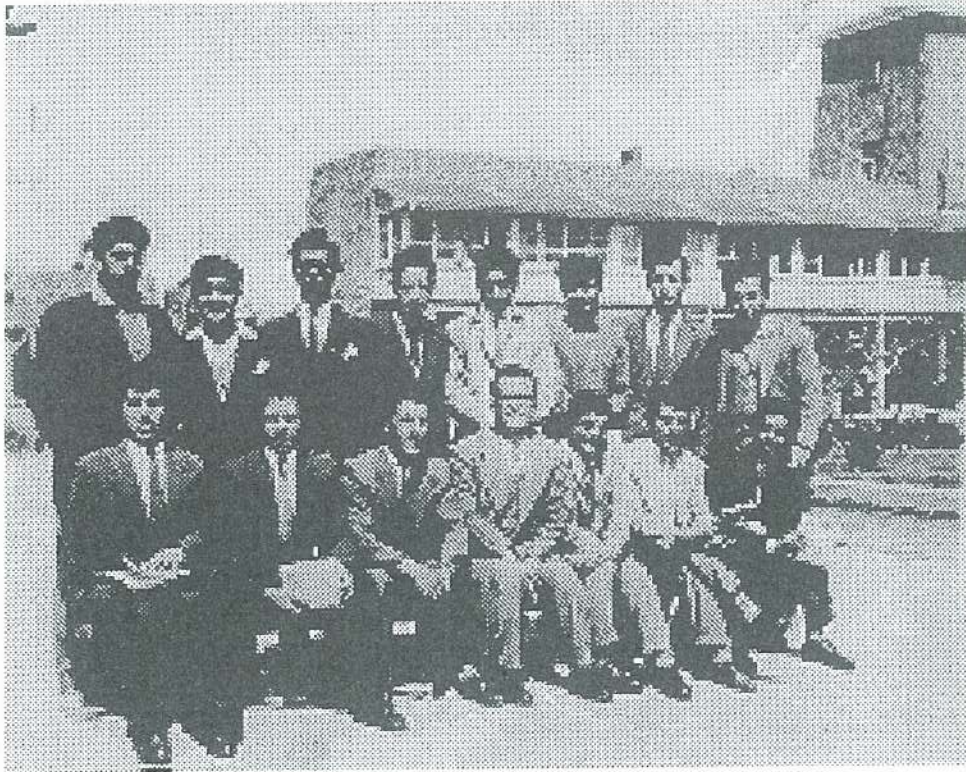
Lefkoşa Türk Lisesinde Kıbrıs Türk öğretmenlerine Mr. Williams tarafından verilen
bir haftalık tarih öğretimi kursu...

**1953 senesinde Lefkoşa İngiliz okulunda düzenlenen İngilizce kurslarına katılan
Türk öğretmenleri.**

**1948 senesinde Kıbrıs'ı ziyaret eden Türk öğretmenler
kafilesi içinde gelen Milletvekili Hasene Ilgaz ile gazeteci
İffet Oruz hanımla birlikte evimin avlusunda çekilmiş bir resim.**

**1953 senesindeki Türk öğrencilerimle Lefkoşa Selimiye Camii
üzerinden Lefkoşa'yı inceledikten sonra çekilen bir resim.**

1933 Senesinde Lefkoşa Haydarpaşa Rüştiyesi son sınıf öğrencileri.

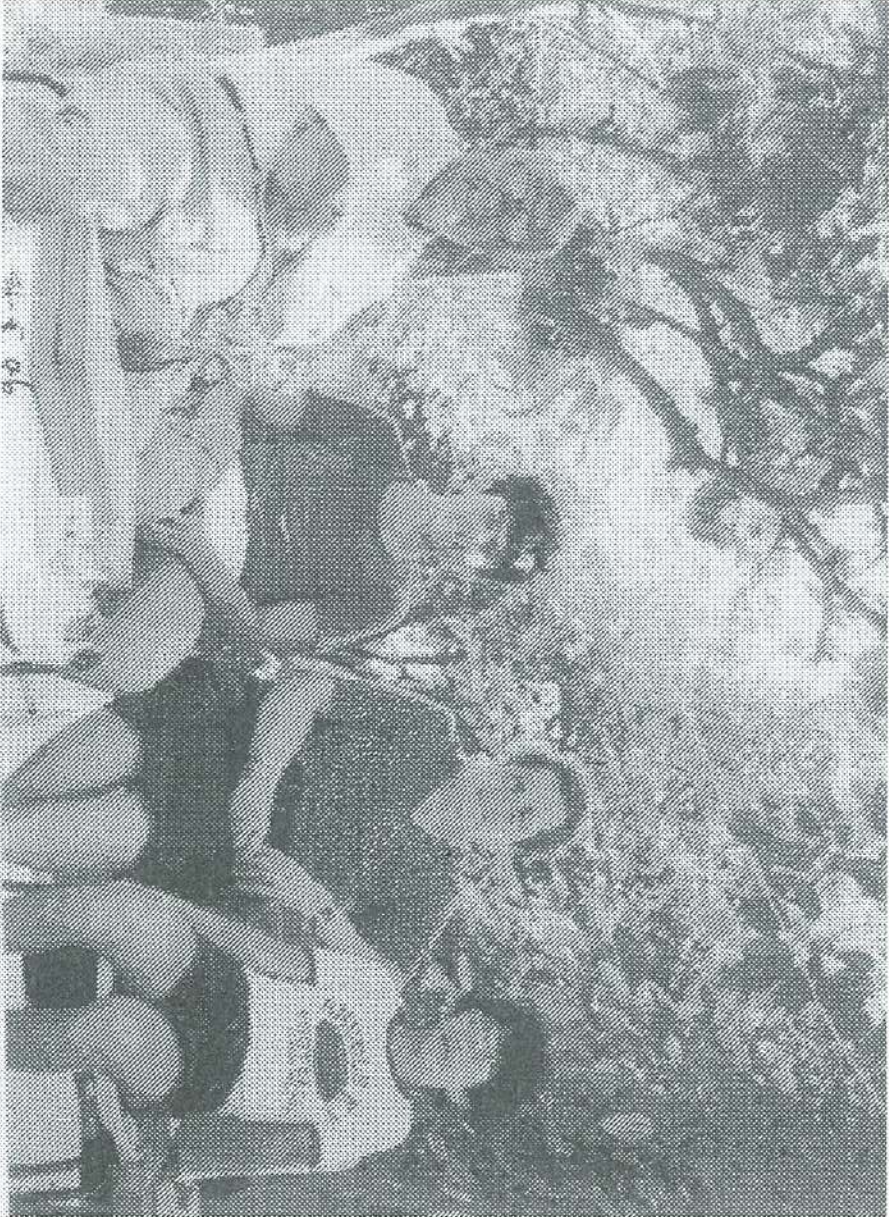
Lise Bando
1937-38

Özkan

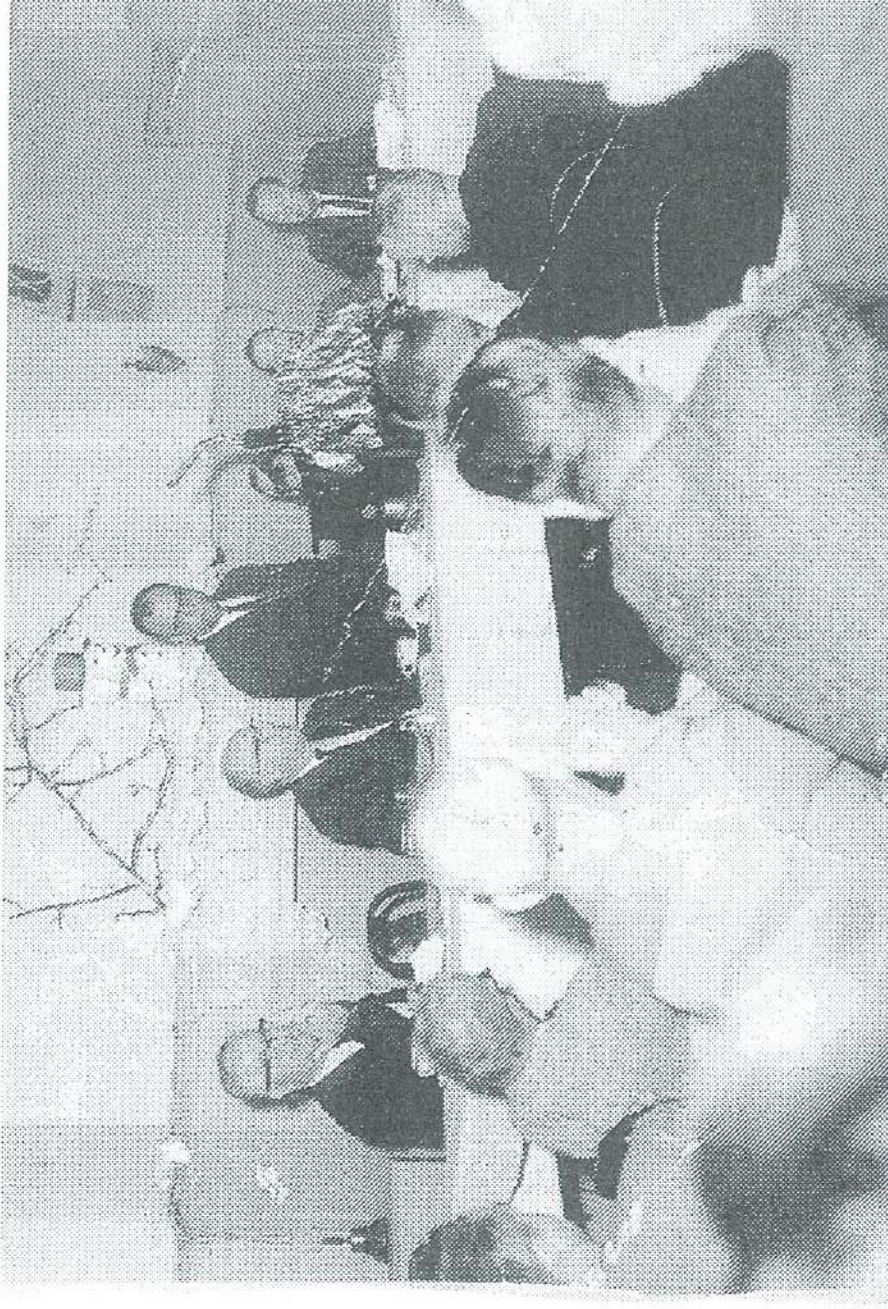
1937 senesindeki Lise Bando.

Edirne'de Vali Ünal Erkan...

Hüseyin Özdemir emekli...

**Oklohama şehrinde Lions teşkilatında, 'Kıbrıs Problemi' üzerine
1962 senesinde bir konuşmamdandan sonra soruları dinlerken.**

Türkan Şoray Kıbrıs'ta...

1962 senesinde Washington'da At Dansımızın gösterisi büyük ilgi ve alkış toplamıştı.

Michigan Üniversitesindeki yabancı bursiyerler...

Oğlum Niyazi Erenköyde...

Oğlum Kandemir Lefkoşa'da mücahit...